

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YENİ TÜRK DİLİ BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AHMED-İ DÂÎ'NİN “VESÎLETÜ'L-MÛLÛK”

ADLI ESERİ (60a-115b)

METİN-KELİME GRUPLARI İNCELEMESİ

Serap GACSI

2501080795

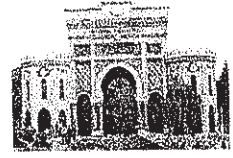
Tez Danışmanı

Yrd. Doç. Dr. Enfel DOĞAN

İSTANBUL 2011

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüz **TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM** Dalında ders dönemindeki Eğitim - Öğretim Programını başarı ile tamamlayan 2501080795 numaralı **SERAP GACSI**'nin hazırladığı "**AHMED-İ DAİ'NİN VESİLETÜ'L-MULÛK ADLI ESERİ (60a-115b): METİN KELİME GRUPLARI İNCELENMESİ**" konulu **YÜKSEK LİSANS / DOKTORA TEZİ** ile ilgili **TEZ SAVUNMA SINAVI**, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 15.Maddesi uyarınca **15.07.2011 CUMA** günü saat:**14.00**'te yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin ...*Kesirli Kesirli*...ne (1) **OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA** karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI(*)	İMZA
PROF.DR.MUSTAFA ÖZKAN	Kabul	<i>M. Özkan</i>
PROF.DR.MUHAMMET YELTEN	Kabul	<i>M. Yelten</i>
DOÇ.DR.HATİCE TÖREN	Kabul	<i>H. Tören</i>
YRD.DOÇ.DR.ÖZCAN TABAKLAR	Kabul	<i>Ö. Tabaklar</i>
YRD.DOÇ.DR.ENFEL DOĞAN	Kabul	<i>E. Doğan</i>

ÖZ

Türkçenin tarihi gramerinin yazılabilmesi için Türk dilinin belirli dönemlerinin söz dizimi çalışmasının yapılması gereklidir. Bugüne kadar genellikle ses bilgisi ve şekil bilgisi incelemesi esasına dayalı çalışmalar yapılmış, söz dizimi konusu üzerinde diğer ikisine oranla çok durulmamıştır.

“*Vesîletü’l-mülûk li-ehli’s-sülûk*” adlı eser Bakara Sûresi’nin 255. âyeti olan “Âyete’l-Kürsînin tefsiridir. Eser; Allah’ın ilahi saltanatının ve hükümlerinin son derece açık ve özet anlatımını, Yüce Allah’ın zatını ve bazı sıfatlarını ihtiva eder. Gökler ve yeryüzünün yaratılması, ayakta tutulması ve muhafazasından bahseder.

Üzerinde çalıştığımız Âyete’l-Kürsî tefsiri dört bölümden oluşmaktadır: Giriş, Ahmed-i Dâî’nin Hayatı ve Eserleri, Metin, Kelime Grupları İncelemesi.

“Giriş” bölümünde Kuran’ın Türkçeye yapılan tercümeleri, Eski Anadolu Türkçesi üzerine yapılmış tercüme ve tefsir nüshaları üzerinde durulmuştur.

Birinci Bölümde Ahmed-i Dâî ve eserleri tanıtılmakta ve Ahmed-i Dâî’nin “*Vesîletü’l-mülûk li-ehli’s-sülûk*” adlı eserinin nüsha tavsifi yapıp dönemin özellikleri göz önünde bulundurularak eserin imla ve dil hususiyetleri üzerinde durulmaktadır.

İkinci Bölüm eserin Konya İzzet Koyunoğlu Kütüphanesi nr. 11847’de bulunan tek nüshasının çeviri yazısının yapılmasından oluşmaktadır.

Üçüncü bölüm ise kelime grubu kavramı ve sınıflandırmasını içerir.

Dördüncü bölüm eserin söz dizimi incelemesini kapsar.

ABSTRACT

Specific historical periods of Turkish language in order to write the grammar of Turkish language studies on the syntax required. To date, studies have generally been made on the basis of sound knowledge and morphological analysis, syntax than in the other two, is not addressed on the subject.

“*Vesîletü'l-mülûk li-ehli's-sülûk*” by 255 of Surat al-Baqara verse of the Âyete'l-Course. Work of God is very clear and brief account of the divine reign, and dominion, and some of the attributes of Almighty God. The heavens and the earth's creation, to uphold and talk about housing.

We're working on a commentary on Âyete'l-Course consists of three parts: Introduction, Ahmed-i Dâi's Life and Works of text, Word Study Groups

"Introduction" section of the Turkish translation of the Qur'an, translated and interpreted the copies made on the Old Anatolian Turkish focused on the First Chapter Ahmad-i Ahmed-i Dai Dai and his works are introduced and "Vesîletü'l-mülûk li-ehli's-leech" transaction is characterized by copies of his work done by considering characteristics of the period of the work focuses on spelling and language Characteristics.

The second chapter of the work of Konya Izzet Koyunoglu Library nr. Consists of a single copy in 11847.

The third section contains the phrase concept and classification.

The fourth section covers the examination of the syntax of the work.

ÖN SÖZ

“Tefsir”, lügat manası itibariyle keşf etmek, beyan etmek, üzeri kapalı bir şeyi açıklamak, izhar etmek gibi anlamlara gelmektedir. Allah’ın Peygamberine indirdiği kitabın tanınması, içindeki ayetlerin mana ve maksadlarının anlaşılması, hüküm ve hikmetlerinin kavranılması ve onunla ilgili daha pek çok hususun öğrenilmesi, ancak tefsir ilmiyle mümkün olur. Tefsirler genellikle rivayet, dirayet ve işari tefsirler olmak üzere üçe ayrılır. Üzerinde çalıştığımız Âyete’l-Kürsî tefsiri bir rivayet tefsiri niteliğini taşımaktadır. Eserde bir tür sebab-i telif niteliği taşıyan uzunca bir girişten sonra eser hadislerle, kıssalarla ve hikâyelerle yorumlanmıştır.

Eski Anadolu Türkçesi, Türkçenin Anadolu ve Rumeli’de XII-XV. yüzyıllar arasında gelişme gösteren dönemidir. Bu dönemde telif ve tercüme pek çok eser yazılmıştır. Bu tercüme eserlerden dinî içerikli olanları arasında Eski Anadolu Türkçesinin Beylikler döneminde meydana getirilen Kur’an tercüme eserleri önemli bir yer tutar. Bu dönemde ortaya konan Kur’an tercüme eserleri daha ziyade kısa süreli ve bir kısım ayetlerin tefsirleri şeklinde görülmektedir. Bunlar Fatiha, İhlas, Yasin, Tebareke, Amme Cüzü ve Âyete’l-Kürsî tefsiri gibi süre ve ayet tefsirleridir. Âyete’l-Kürsî tefsiri dışında bu süre tefsirlerinin müellifinin Mustafa b. Muhammed olduğu kabul edilir. Ahmed-i Daî’nin “*Vesîletü’l-mülûk li-ehli’s-sülûk*” adlı eseri sÂyete’l-Kürsî tefsiridir.

“*Vesîletü’l-mülûk li-ehli’s-sülûk*” adlı çalışma “Giriş”ten sonra üç bölüme ayrılmıştır: Ahmed-i Dâî’nin Hayatı ve Eserleri Metin, Kelime Grupları İncelemesi.

“Giriş” bölümünde, Kur’an’ın Türkçeye yapılan tercüme eserleri, Eski Anadolu Türkçesi üzerine yapılmış tercüme ve tefsir nüshaları üzerinde durulmuştur.

Birinci bölümde üzerinde çalışmış olduğumuz Âyete'l-Kürsî tefsirinin tavsifi, Ahmed-i Dâî'nin hayatı, şahsiyeti, yaşadığı yer, Dâî'nin ilmî ve edebî kişiliği ve eserleri hakkında bilgi verilmiştir. Bu bölüm; eser, eserin dili ve yazıma ilişkin kimi açıklamalar ile son bulmaktadır.

“Metin” bölümü eserin Konya İzzet Koyunoğlu Kütüphanesi nr. 11847'de bulunan tek nüshasının çeviri yazısının yapılmasından oluşmaktadır. Söz konusu bölüm 60a-115b varaklarını içermektedir.

“Kelime Grubu Kavramı Ve Sınıflandırılması” bölümünde kelime grubu tanımları üzerinde durulmuş ve bu zamana kadar ele alınan sınıflandırmalara yer verilmiştir.

“Kelime Gruplarının İncelemesi” bölümünde ise yeni oluşan yazı dilinin düzeyi onun söz dizimi incelemesi yapılarak ortaya konmaya çalışılmıştır. Söz dizimi kelimelerin bir grup veya cümle oluşturacak biçimde bir araya gelmesinin kurallarını, bir cümleyi meydana getiren öğeleri ve kurallar arasındaki ilişkileri inceleyen dil bilgisi dalıdır. Dolayısıyla hem cümle bilgisi hem de kelime grubu incelemelerini kapsar. Fakat cümle bilgisi incelemesi ile kelime grubu incelemesini bir arada gerçekleştirmek zor olacağı ve çalışmanın hacmini çok artıracığı için bu bölümde sadece kelime grubu incelemesi yapılmıştır. Bununla birlikte, saptanan kelime gruplarının Eski Anadolu Türkçesinde ne şekilde kullanıldığını belirlemek için cümle bilgisinden de yararlanılmıştır. Yani kelime gruplarının cümlelerde hangi görevlerde ve nasıl kullanıldığı cümleler irdelenerek ortaya çıkarılmıştır.

Çalışmada amaçlanan hedeflere ulaşmak için bazı metotlar izlendi. Üzerinde çalışma yapılan metin 15.yy'ın ilk yarısında yazılmış olup Eski Anadolu Türkçesi dil hususiyetlerini taşımaktadır. Önce metin EAT'nin fonetik ve morfolojik özellikleri göz önünde bulundurularak transkribe edildi. Bu yapılırken metindeki kelimelerin yazılış şekillerine sadık kalındı, sadece –ub/-üb şeklinde, “be” ile yazılan gerundium eki –up/-üp şeklinde ele alındı. Çalışmanın asıl konusunu oluşturan kelime gruplarını

saptamak için üzerinde çalışılan metinde fişlemeler yapıldı ve bunlar kelime gruplarına göre düzenlendi. Kelime gruplarını incelerken danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Enfel DOĞAN'ın "Eski Anadolu Türkçesinde Kelime Grupları ve Kullanışları (İÜ, SBE, 2001)" adlı yüksek lisans tezinde ortaya koyduğu şablondan yararlanıldı.

Çalışmanın hazırlanmasında faydalanılan eserler "Kaynakça" kısmında belirtildi. Ayrıca, eser ile ilgili incelemenin daha iyi anlaşılabilmesi gayesiyle, çalışmanın sonuna tıpkıbasım da eklendi.

Türkiye Türkçesi söz diziminde karşılaşılan sorunların çözülebilmesi için tarihî dönemlere ait metinlerin de söz dizimi açısından incelenmesi gerekmektedir. Bu düşünceyle hazırlanmış olan çalışmanın söz dizimi araştırmalarında yarar sağlamasını diliyoruz.

Bu çalışmamda, bilgi ve tecrübeleriyle bana yol gösteren, desteğini esirgemeyen danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Enfel DOĞAN'a şükranlarımı sunarım.

Serap GACSI

İstanbul 2011

İÇİNDEKİLER

ÖZ (ABSTRACT).....	iii
ÖNSÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	viii
KISALTMALAR LİSTESİ	xxviii
GİRİŞ.....	1
1.BÖLÜM	10
1.1.AHMED-İ DÂÎ'NİN HAYATI VE ESERLERİ.....	10
1.1.1.Hayatı.....	10
1.1.2.Eserleri.....	20
1.1.2.1. Mensur Eserleri.....	20
1.1.2.1.1. Miftâhü'l-Cennet.....	21
1.1.2.1.2. Tercüme-i Eşkâl-i Nasir-i Tûsî.....	21
1.1.2.1.3.Tercüme-i Tefsîr-i Ebu'l-Leys Semerkandî.....	22
1.1.2.1.4.Tercüme-i Kitâbü't-Ta'bir-nâme.....	24
1.1.2.1.5.Teressül.....	25
1.1.2.1.6.Tercüme-i Tezkîretü'l-Evliyâ.....	25
1.1.2.1.7.Tercüme-i Tıbb-ı Nebevî.....	26
1.1.2.2.Manzûm Eserleri.....	32
1.1.2.2.1.Ukudü'l-Cevâhir.....	32
1.1.2.2.2.Câmasb-nâme.....	33
1.1.2.2.3. Farsça Dîvân.....	34
1.1.2.2.4. Türkçe Dîvân.....	35
1.1.2.2.5. Vasiyyet-i Nûşirevân.....	36
1.1.2.2.6.Çeng-nâme.....	36

1.1.3. Vesīlet'ül-Mülûk Li-Ehli's-Sülûk.....	38
2.BÖLÜM:METİN.....	45
3.BÖLÜM: KELİME GRUBU KAVRAMI VE SINIFLANDIRILMASI.....	90
4.BÖLÜM: ESKİ ANADOLU TÜRKÇESİNDE KELİME GRUPLARI: YAPILIŞLARI VE KULLANILIŞLARI	98
4. 1. İsim Tamlaması	98
4.1.1. Yapı Bakımından İsim Tamlamaları	101
4. 1.1.1. Unsurları Tek Kelime Olan İsim Tamlamaları	102
4.1.1.1.1. Belirli İsim Tamlaması	102
4.1.1.1.2. Belirsiz İsim Tamlaması	103
4.1.1.2. Unsurlarından Biri veya İki Kelime Grubu Şeklinde Olan İsim Tamlamaları.....	105
4.1.1.2.1. Tamlayanı Kelime Grubu Olan İsim Tamlamaları.....	105
4.1.1.2.1.1. Tamlayanı Bağlama Grubu Olan İsimTamlamaları.....	105
4. 1.1.2.1.2. Tamlayanı Sıfat-fiil Grubu Olan İsim Tamlamaları.....	105
4.1.1.2.1.3. Tamlayanı Sıfat Tamlaması Olan İsim Tamlamaları.....	105
4.1.1.2.1.4. Tamlayanı İsim Tamlaması Olan İsim Tamlamaları.....	105
4.1.1.2.1.5. Tamlayanı Tekrar Grubu Olan İsim Tamlamaları.....	106
4.1.1.2.1.6. Tamlayanı Unvan Grubu Olan İsim Tamlamaları.....	106
4.1.1.2.1.7. Tamlayanı İyelik Grubu Olan İsim Tamlamaları.....	107
4.1.1.2.1.8. Tamlayanı Ayrılma Grubu Olan İsim Tamlamaları.....	107
4.1.1.2.2. Tamlananı Kelime Grubu Olan İsim Tamlamaları ..	107

4.1.1.2.2.1. Tamlananı Sıfat-Fiil Grubu Olan İsim Tamlamaları.....	107
4.1.1.2.2.2.Tamlananı Sıfat Tamlaması Olan İsim Tamlamaları	108
4.1.1.2.2.3.Tamlananı Bağlama Grubu Olan İsim Tamlamaları.....	108
4.1.1.2.2.4.Tamlananı Birleşik Fiil Grubu Olan İsim Tamlamaları.....	108
4.1.1.2.2.5.Tamlananı Tekrar Grubu Olan İsim Tamlamaları.....	109
4.1.2.İsim Tamlamasının İşlevleri.....	110
4.1.2.1. Diğer Kelime Gruplarında Kullanışları Bakımından İsim Tamlamaları.....	110
4.1.2.1.1. İsim Tamlamalarının Başka Bir İsim Tamlamasında Tamlayan Olarak Kullanılması.....	110
4.1.2.1.2. İsim Tamlamalarının Sıfat Tamlamasında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması.....	110
4.1.2.1.3. İsim Tamlamalarının Sıfat Tamlamasında İsim Unsuru Olarak Kullanılması.....	110
4.1.2.1.4.İsim Tamlamalarının Edat Grubunda İsim Unsuru Olarak Kullanılması.....	110
4.1.2.1.5. İsim Tamlamaları Yaklaşma Grubunda İsim Unsuru Olarak Kullanılması.....	111
4.1.2.1.6. İsim Tamlamaları Ayrılma Grubunda İsim Unsuru Olarak Kullanılması.....	111
4.1.2.1.7.İsim Tamlamaları Bağlama Grubunda İsim Unsuru Olarak Kullanılması.....	111
4.1.2.2. Cümlede Kullanışları Bakımından İsim Tamlamaları	112
4.1.2.2.1 İsim Tamlamasının Özne Olarak Kullanılması	112
4.1.2.2.1.1 Öznesi İsim Tamlaması Olan Fiil Cümleleri	112
4.1.2.2.1.2. Öznesi İsim Tamlaması Olan İsim Cümleleri	112

4.1.2.2.2	İsim Tamlamasının Nesne Olarak Kullanılması	113
4.1.2.2.3	İsim Tamlamasının Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması .	113
4.1.2.2.3.1	Yaklaşma Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan İsim Tamlamaları.....	113
4.1.2.2.3.2	Bulunma Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan İsim Tamlamaları	113
4.1.2.2.3.3	Ayrılma Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan İsim Tamlamaları.....	113
4.1.2.2.4	İsim Tamlamasının Yüklem İsmi Olarak Kullanılması	115
4.2	İyelik Grubu.....	116
4.2.1	Yapı Bakımından İyelik Grupları.....	116
4.2.1.1	Unsurları Tek Kelime Olan İyelik Grupları.....	116
4.2.1.2	Unsurlarından Biri veya İkisi Kelime Grubu Şeklinde Olan İyelik Grupları.....	121
4.2.1.2.1	Tamlayanı Kelime Grubu Olan İyelik Grupları.....	121
4.2.1.2.1.1	Tamlayanı Bağlama Grubu Olan İyelik Grupları.....	121
4.2.1.2.2	Tamlananı Kelime Grubu Olan İyelik Grupları.....	122
4.2.1.2.2.1	Tamlananı Sıfat-Fiil Grubu Olan İyelik Grupları.....	122
4.2.1.2.2.2	Tamlananı Sıfat Tamlaması Olan İyelik Grupları.....	122
4.2.1.2.2.3	Tamlananı Bağlama Grubu Olan İyelik Grupları.....	122
4.2.2	İyelik Grubunun İşlevleri.....	124
4.2.2.1	Diğer Kelime Gruplarında Kullanışları Bakımından İyelik Grupları.....	124
4.2.2.1.1	İyelik Grubunun Bir İsim Tamlamasında Tamlayan Olarak Kullanılması.....	124
4.2.2.1.2	İyelik Grubunun Sıfat Tamlamasında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması.....	125

4.2.2.1.3. İyelik Grubunun Edat Grubunda İsim Unsuru Olarak Kullanılması.....	125
4.2.2.1.4. İyelik Grubunun Yaklaşma Grubunda İsim Unsuru Olarak Kullanılması.....	125
4.2.2.1.5. İyelik Grubunun Ayrılma Grubunda İsim Unsuru Olarak Kullanılması.....	126
4.2.2.1.6. İyelik Grubunun Ünlem Grubunda İsim Unsuru Olarak Kullanılması.....	126
4.2.2.1.7. İyelik Grubunun İsnat Grubunda İsim Unsuru Olarak Kullanılması.....	126
4.2.2.1.8. İyelik Grubunun Birleşik Fiil Grubunda İsim Unsuru Olarak Kullanılması.....	128
4.2.2.2. Cümlede Kullanılışları Bakımından İyelik Grupları.....	128
4.2.2.2.1. İyelik Grubunun Özne Olarak Kullanılması.....	128
4.2.2.2.1.1. Öznesi İyelik Grubu Olan Fiil Cümleleri.....	128
4.2.2.2.1.2. Öznesi İyelik Grubu Olan İsim Cümleleri.....	128
4.2.2.2.2. İyelik Grubunun Nesne Olarak Kullanılması.....	128
4.2.2.2.3. İyelik Grubunun Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması...	128
4.2.2.2.3.1. Yaklaşma Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan İyelik Grupları.....	128
4.2.2.2.3.2. Bulunma Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan İyelik Grupları.....	129
4.2.2.2.3.3. Ayrılma Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan İyelik Grupları.....	129
4.2.2.2.4. İyelik Grubunun Zarf Tümleci Olarak Kullanılması.....	129
4.2.2.2.5. İyelik Grubunun Yüklem İsmi Olarak Kullanılması.....	130
4.3. Sıfat Tamlaması	130
4.3.1. Sıfat Unsuru Tek Kelime Olan Sıfat Tamlamaları	131
4.3.1.1. Sıfat Unsuru Niteleme Sıfatı Olan Tamlamalar	132
4.3.1.2. Sıfat Unsuru Belirtme Sıfatı Olan Tamlamalar	133

4.3.1.2.1. Sıfat Unsuru İşaret Sıfatı Olan Tamlamalar	136
4.3.1.2.2. Sıfat Unsuru Sayı Sıfatı Olan Tamlamalar	136
4.3.1.2.3. Sıfat Unsuru Soru Sıfatı Olan Tamlamalar	138
4.3.1.2.4. Sıfat Unsuru Belirsizlik Sıfatı Olan Tamlamalar	139
4.3.2. Birden Fazla İsim Unsurunun Bir Sıfat Unsuruyla Nitelendiği Tamlamalar	140
4.3.3. Sıfat Unsuru Kelime Grubu Olan Sıfat Tamlamaları	140
4.3.3.1. Sıfat Unsuru Sıfat-Fiil Grubu Olan Tamlamalar	140
4.3.3.2. Sıfat Unsuru Edat Grubu Olan Tamlamalar	142
4.3.3.3. Sıfat Unsuru Sayı Grubu Olan Sıfat Tamlamaları	142
4.3.3.4. Sıfat Unsuru Bir İsim Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları	143
4.3.3.5. Sıfat Unsuru Yaklaşma Grubu Olan Sıfat Tamlamaları	143
4.3.3.6. Sıfat Unsuru Bir Sıfat Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları	142
4.3.3.7. Sıfat Unsuru Tekrar Grubu Olan Sıfat Tamlamaları	144
4.3.3.8. Sıfat Unsuru İyelik Grubu Olan Sıfat Tamlamaları	145
4.3.4. İsim Unsuru Bir Kelime Grubu Olan Sıfat Tamlamaları	145
4.3.4.1. İsim Unsuru Bir İsim Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları	145
4.3.4.2. İsim Unsuru Bir Sıfat Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları	145
4.3.4.3. İsim Unsuru Bağlama Grubu Olan Sıfat Tamlamaları	146
4.3.5. Sıfat Tamlamasının İşlevleri	146
4.3.5.1. Diğer Kelime Gruplarında Kullanışları Bakımından Sıfat Tamlamaları	146
4.3.5.1.1. Sıfat Tamlamasının Başka Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması	146
4.3.5.1.2. Sıfat Tamlamasının İsim Tamlamalarında Tamlayan Olarak Kullanılması	147
4.3.5.1.3. Sıfat Tamlamasının İsim Tamlamalarında Tamlanan Olarak Kullanılması	148
4.3.5.1.4. Sıfat Tamlamasının Edat Gruplarında İsim Unsuru Olarak Kullanılması	148

4.3.5.1.5 Sıfat Tamlamasının Ablatif Grubunda İsim Unsuru Olarak Kullanılması.....	148
4.3.5.1.6. Sıfat Tamlamasının Ünlem Grubunda İsim Unsuru Olarak Kullanılması.....	149
4.3.5.1.7. Sıfat Tamlamasının Bulunma Grubunda İsim Unsuru Olarak Kullanılması.....	150
4.3.5.1.8. Sıfat Tamlaması Yaklaşma Grubunda İsim Unsuru Olarak Kullanılması.....	150
4.3.5.1.9. Sıfat Tamlamasının Tekrar Grubunda İsim Unsuru Olarak Kullanılması.....	150
4.3.5.1.10. Sıfat Tamlamasının Bağlama Grubunda İsim Unsuru Olarak Kullanılması.....	150
4.3.5.2.Cümlede Kullanılışları Bakımından Sıfat Tamlamaları	150
4.3.5.2.1. Sıfat Tamlamasının Özne Olarak Kullanılması	151
4.3.5.2.1.1. Öznesi Sıfat Tamlaması Olan Fiil Cümleleri	151
4.3.5.2.1.2. Öznesi Sıfat Tamlaması Olan İsim Cümleleri	151
4.3.5.2.2. Sıfat Tamlamasının Nesne Olarak Kullanılması	152
4.3.5.2.3. Sıfat Tamlamalarının Zarf Olarak Kullanılması	152
4.3.5.2.4. Sıfat Tamlamalarının Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması... ..	154
4.3.5.2.4.1. Yaklaşma Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan Sıfat Tamlamaları	154
4.3.5.2.4.2. Bulunma Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan Sıfat Tamlamaları	155
4.3.5.2.4.3. Ayrılma Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan Sıfat Tamlamaları.....	155
4.3.5.2.5. Sıfat Tamlamalarının Yüklem İsmi Olarak Kullanılması	156
4.4. Bağlama Grubu	156
4.4.1. Yapı Bakımından Bağlama Grupları	157
4.4.1.1. “u,ü,vu,vü” Bağlama Edatlarıyla Kurulan Bağlama Grupları.....	157
4.4.1.2. "ve" Bağlama Edatı ile Kurulan Bağlama Grupları	158

4.4.1.3. “ile” Bağlama Edatı ile Kurulan Bağlama Grupları	158
4.4.1.4. “ilâ” Bağlama Edatı ile Kurulan Bağlama Grupları	159
4.4.1.5. “ne ... ne ...” Bağlama Edatı ile Kurulan Bağlama Grupları.....	159
4.4.1.6. “hem ... hem ...” Edatı ile Kurulan Bağlama Grupları.....	159
4.4.1.7. “degil” Edatı ile Kurulan Bağlama Grupları	158
4.4.1.8. “gerek ... gerek...” Edatı ile Kurulan Bağlama Grupları.....	159
4.4.1.9. “dahı” Edatı ile Kurulan Bağlama Grupları	160
4.4.1.10. “ya” ile Kurulan Bağlama Grupları	160
4.4.1.11. “gâh... gâh/ geh... geh” ile Kurulan Bağlama Grupları.....	160
4.4.1.12. “ya... ya...” ile Kurulan Bağlama Grupları	160
4.4.1.14. “veya” ile Kurulan Bağlama Grupları	159
4.4.2. İsim Unsurları Kelime Grubu Olan Bağlama Grupları.....	160
4.4.2.1. Bağlama Grubunun İsim Unsurlarının İsim Tamlaması Olarak Kullanılması.....	160
4.4.2.2. Bağlama Grubunun İsim Unsurlarının Sıfat Tamlaması Olarak Kullanılması.....	160
4.4.2.3. Bağlama Grubunun İsim Unsurlarının İsim-Fiil Grubu Olarak Kullanılması.....	161
4.4.2.4. Bağlama Grubunun İsim Unsurlarının Edat Grubu Olarak Kullanılması.....	161
4.4.2.5. Bağlama Grubunun İsim Unsurlarının İyelik Grubu Olarak Kullanılması.....	160

4.4.3. Bağlama Grubunun İşlevleri.....	161
4.4.3.1. Diğer Kelime Gruplarında Kullanılışları Bakımından Bağlama Grupları.....	161
4.4.3.1.1. Bağlama Grubunun Sıfat Tamlamalarında İsim Unsuru Olarak Kullanılması.....	161
4.4.3.1.2. Bağlama Gruplarının İsim Tamlamasında Tamlayan Olarak Kullanılması.....	161
4.4.3.1.3. Bağlama Gruplarının İsim Tamlamasında Tamlanan Olarak Kullanılması.....	162
4.4.3.1.4. Bağlama Gruplarının Birleşik Fiillerde İsim Unsuru Olarak Kullanılması.....	163
4.4.3.1.5. Bağlama Gruplarının Edat Grubunda İsim Unsuru Olarak Kullanılması.....	164
4.4.3.1.6. Bağlama Gruplarının İyelik Grubunda Tamlanan Unsuru Olarak Kullanılması.....	164
4.4.3.1.7. Bağlama Gruplarının Ayrılma Grubunda İsim Unsuru Olarak Kullanılması.....	164
4.4.3.1.8. Bağlama Gruplarının Yaklaşma Grubunda İsim Unsuru Olarak Kullanılması.....	164
4.4.3.1.9. Bağlama Gruplarının Vasıta Grubunda İsim Unsuru Olarak Kullanılması.....	164
4.4.3.2. Cümlede Kullanılışları Bakımından Bağlama Grupları	164
4.4.3.2.1. Bağlama Grubunun Özne Olarak Kullanılması	164
4.4.3.2.1.1. Öznesi Bağlama Grubu Olan Fiil Cümleleri	165
4.4.3.2.1.2. Öznesi Bağlama Grubu Olan İsim Cümleleri... ..	166
4.4.3.2.2. Bağlama Grubunun Nesne Olarak Kullanılması ..	166
4.4.3.2.3. Bağlama Grubunun Zarf Olarak Kullanılması	166
4.4.3.2.4. Bağlama Grubunun Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması.....	167
4.4.3.2.5. Bağlama Grubunun Yüklem İsmi Olarak Kullanılması.....	167

4.5. Edat Grubu	168
4.5.1. Yapısı Yönünden Edat Grubu	169
4.5.1.1. “sonra” Edatı ile Kurulan Edat Grubu	170
4.5.1.2. “üçün/içün” Edatı ile Kurulan Edat Grubu	170
4.5.1.3. “berü” Edatı ile Kurulan Edat Grubu	170
4.5.1.4. “gibi ” Edatı ile Kurulan Edat Grubu	171
4.5.1.5. “kadar” Edatı ile Kurulan Edat Grubu	172
4.5.1.6. “degin” Edatı ile Kurulan Edat Grubu	172
4.5.1.7. “ile ” Edatı ile Kurulan Edat Grubu	172
4.5.1.8. “içre” Edatı ile Kurulan Edat Grubu	172
4.5.1.9. “üzre” Edatı ile Kurulan Edat Grubu	173
4.5.1.10. “dapa” Edatı ile Kurulan Edat Grubu	173
4.5.1.11. “yana” Edatı ile Kurulan Edat Grubu	173
4.5.1.12. “ötrü” Edatı ile Kurulan Edat Grubu	173
4.5.1.13. “diyü / diye” edatı ile Kurulan Edat Grubu	173
4.5.1.14. “karşu” Edatı ile Kurulan Edat Grubu	174
4.5.1.15. “artuk” Edatı ile Kurulan Edat Grubu	174
4.5.1.16. “ön” Edatı ile Kurulan Edat Grubu	174
4.5.1.17. “böyle” Edatı ile Kurulan Edat Grubu	175
4.5.1.18. “sıra” Edatı ile Kurulan Edat Grubu	175
4.5.1.19. “ilerü” Edatı ile Kurulan Edat Grubu	175
4.5.1.20. “içerü” Edatı ile Kurulan Edat Grubu	176
4.5.1.21. “taşra” Edatı ile Kurulan Edat Grubu.....	176
4.5.1.22. “gayrı” Edatı ile Kurulan Edat Grubu.....	176
4.5.1.23. “evvel” Edatı ile Kurulan Edat Grubu.....	177
4.5.1.24. “girü” Edatı ile Kurulan Edat Grubu.....	177
4.5.1.25. “göre” Edatı ile Kurulan Edat Grubu.....	177
4.5.1.26. “öte” Edatı ile Kurulan Edat Grubu.....	178
4.5.2. İsim Unsuru Kelime Grubu Olan Edat Grupları.....	178
4.5.2.1. İsim Unsuru İsim Tamlaması Olan Edat Grupları.....	178

4.5.2.2. İsim Unsuru Sıfat Tamlaması Olan Edat Grupları.....	178
4.5.2.3. İsim Unsuru Bağlama Grubu Olan Edat Grupları.....	179
4.5.2.4. İsim Unsuru Sıfat-Fiil Grubu Olan Edat Grupları.....	179
4.5.2.5. İsim Unsuru Birleşik Fiil Olan Edat Grupları.....	179
4.5.2.6. İsim Unsuru İyelik Grubu Olan Edat Grupları.....	179
4.5.2.7. İsim Unsuru Unvan Grubu Olan Edat Grupları.....	179
4.5.2.8. İsim Unsuru Tekrar Grubu Olan Edat Grupları.....	180
4.5.2.9. İsim Unsuru İsim-Fiil Grubu Olan Edat Grupları.....	180
4.5.3. Edat Grubunun İşlevleri.....	180
4.5.3.1. Diğer Kelime Gruplarında Kullanışları Bakımından Edat Grupları	181
4.5.3.1.1. Sıfat Tamlamasında Sıfat Unsurunun Edat Grubu Olarak Kullanılması.....	181
4.5.3.1.2. İsim-Fiil Gruplarında İsim Unsurunun Edat Grubu Olarak Kullanılması.....	181
4.5.3.1.3. Sıfat-Fiil Gruplarında İsim Unsurunun Edat Grubu Olarak Kullanılması.....	181
4.5.3.1.4. Bağlama Gruplarında İsim Unsurunun Edat Grubu Olarak Kullanılması.....	181
4.5.3.2. Cümlede Kullanışları Bakımından Edat Grupları	181
4.5.3.2.1. Edat Grubunun Özne Olarak Kullanılması	181
4.5.3.2.2. Edat Grubunun Nesne Olarak Kullanılması	181
4.5.3.2.3. Edat Grubunun Zarf Olarak Kullanılması	181
4.5.3.2.4. Edat Grubunun Yüklem İsmi Olarak Kullanılması	181
4.6. Tekrarlar	182
4.6.1. Yapı Bakımından Tekrarlar	184
4.6.1.1. Aynen Tekrarlar	184
4.6.1.1.1. İsimlerden Oluşan Aynen Tekrarlar	185
4.6.1.1.2. Zarf-Fiillerle Kurulan Aynen Tekrarlar	185

4.6.1.1.3. Ünlemlerden Oluşan Aynen Tekrarlar	185
4.6.1.2. Yakın Anlamalı Tekrarlar	185
4.6.1.3. Zıt Anlamalı Tekrarlar	186
4.6.1.4. İlâveli Tekrarlar	186
4.6.1.4.1. Kelime Başına “m” Sesi Getirilerek Yapılan Tekrarlar.....	186
4.6.1.4.2. “m,p,r,s” Sesleriyle Yeni Heceler Oluşturularak Yapılan Tekrarlar	186
4.6.1.5. Hal Ekli İsimlerle Kurulmuş Tekrarlar	186
4.6.1.5.1. Ayrılma Eki - Yaklaşma Eki Düzeninde Kurulan Tekrarlar.....	186
4.6.1.5.2. Yalın Hâl-Yaklaşma Eki Düzeninde Kurulan Tekrarlar.....	187
4.6.1.5.3. Yaklaşma Eki-Yalın Hâl Düzeninde Kurulan Tekrarlar.....	187
4.6.2. Tekrar Grubunun İşlevleri.....	188
4.6.2.1. Diğer Kelime Gruplarında Kullanılışları Bakımından Tekrar Grupları.....	188
4.6.2.1.1. Tekrar Grubunun Sıfat Tamlamasında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması.....	188
4.6.2.1.2. Tekrar Grubunun Sıfat Tamlamasında İsim Unsuru Olarak Kullanılması.....	188
4.6.2.1.3. Tekrar Grubunun İsim Tamlamasında Tamlanan Olarak Kullanılması.....	188
4.6.2.1.4. Tekrar Grubunun Birleşik Fiillerde İsim Unsuru Olarak Kullanılması.....	188
4.6.2.1.5. Tekrar Grubunun Edat Grubunda İsim Unsuru Olarak Kullanılması.....	189
4.6.2.1.6. Tekrar Grubunun Yaklaşma Grubunda İsim Unsuru Olarak Kullanılması.....	189
4.6.2.1.7. Tekrar Grubunun Sıfat-Fiil Grubunda İsim Unsuru Olarak Kullanılması.....	189

4.6.2.2.Cümlede Kullanılışları Bakımından Tekrarlar	190
4.6.2.2.1. Tekrar Grubunun Özne Olarak Kullanılması	190
4.6.2.2.2. Tekrar Grubunun Nesne Olarak Kullanılması	190
4.6.2.2.3. Tekrar Grubunun Zarf Olarak Kullanılması	190
4.6.2.2.4. Tekrar Grubunun Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması.....	190
4.6.2.2.5. Tekrar Grubunun Yüklem İsmi Olarak Kullanılması.....	190
4.7. İsim-Fiil Grubu	191
4.7.1. Yapı Bakımından İsim-Fiil Grupları	192
4.7.1.1. -mAk Eki ile Kurulan İsim-Fiil Grupları	193
4.7.1.2. -mA Ekleri ile Kurulan İsim-Fiil Grupları	194
4.7.1.3. -İş Ekleri ile Kurulan İsim-Fiil Grupları	194
4.7.2. Bir Ögesi Kelime Grubu Olan İsim-Fiil Grupları.....	194
4.7.2.1. Bir Ögesi Bağlama Grubu Olan İsim-Fiil Grupları.....	194
4.7.2.2. Bir Ögesi Edat Grubu Olan İsim-Fiil Grupları.....	194
4.7.2.3. Bir Ögesi Zarf-Fiil Grubu Olan İsim-Fiil Grupları.....	194
4.7.3. İsim-Fiil Gruplarının İşlevleri.....	195
4.7.3.1. Diğer Kelime Gruplarında Kullanılışları Bakımından İsim- Fiil Grupları.....	195
4.7.3.1.1. Bağlama Gruplarında İsim Unsurunun İsim-Fiil Grubu Olarak Kullanılması.....	195
4.7.3.2. Cümledeki Kullanılışları Bakımından İsim-Fiil Grupları.....	195
4.7.3.2.1. İsim-Fiil Grubunun Özne Olarak Kullanılması.....	195
4.7.3.2.2. Öznesi İsim-Fiil Grubu Olan Fiil Cümleleri.....	195
4.7.3.2.3. Öznesi İsim-Fiil Grubu Olan İsim Cümleleri...	195

4.7.3.2.2. İsim-Fiil Grubunun Nesne Olarak Kullanılması.....	196
4.7.3.2.3. İsim-Fiil Grubunun Zarf Olarak Kullanılması.....	197
4.7.3.2.4. İsim-Fiil Grubunun Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması.....	197
4.7.3.2.5. İsim-Fiil Grubunun Yüklem İsmi Olarak Kullanılması.....	197
4.8. Sıfat-Fiil Grubu	197
4.8.1. Yapı Bakımından Sıfat-Fiil Grupları	198
4.8.1.1. Geniş Zaman Sıfat-Fiil Ekleri (-An; -r/-Ar; -mAz) ile Kurulan Sıfat-fiil Grupları	200
4.8.1.2. Geçmiş Zaman Sıfat-Fiil Ekleri (-mİş; -dUk) ile Kurulan Sıfat-Fiil Grupları.....	200
4.8.1.3. Gelecek Zaman Sıfat-Fiil Ekleri (-AcAk/-IcAk ; -AsI) ile Kurulan Sıfat-Fiil Grupları.....	201
4.8.1.4.-malu Sıfat-Fiil Eki ile Kurulan Sıfat-fiil Grupları...	202
4.8.2. Sıfat-Fiil Gruplarının İşlevleri.....	202
4.8.2.1. Diğer Kelime Gruplarında Kullanılışları Bakımından Kelime Grupları.....	203
4.8.2.1.1. Sıfat-Fiil Gruplarının Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması.....	203
4.8.2.1.2. Sıfat-Fiil Gruplarının Edat Grubunda İsim Unsuru Olarak Kullanılması.....	203
4.8.2.2. Cümlede Kullanılışları Bakımından Sıfat-Fiil Grupları.....	204
4.8.2.2.1 Sıfat-Fiil Grubunun Özne Olarak Kullanılması.....	205
4.8.2.2.1.1. Öznesi Sıfat-Fiil Grubu Olan Fiil Cümleleri...	205
4.8.2.2.1.2. Öznesi Sıfat-Fiil Grubu Olan İsim Cümleleri...	205
4.8.2.2.2. Sıfat-Fiil Grubunun Nesne Olarak Kullanılması.....	205
4.8.2.2.3. Sıfat-Fiil Grubunun Zarf Olarak Kullanılması	205
4.8.2.2.4.Sıfat-Fiil Grubunun Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması	205
4.9. Zarf-Fiil Grubu	205

4.9.1. Yapı Bakımından Zarf-Fiil Grubu	206
4.9.1.1. -ı/-i/-u/-ü Zarf-Fiil Ekleri ile Kurulan Zarf-Fiil Grubu	207
4.9.1.2. -e/-a Zarf-Fiil Ekleri ile Kurulan Zarf-fiil Grupları ..	207
4.9.1.3. -up/-üp; -ubanı/-übeni; -ubanın/-übenin Zarf-Fiil Ekleri ile Kurulan Zarf-Fiil Grupları.....	207
4.9.1.4. -ıcak/-icek Zarf-Fiil Ekleri ile Kurulan Zarf-Fiil Grubu.....	210
4.9.1.5. -madın/-medin Zarf-Fiil Ekleri ile Kurulan Zarf-Fiil Grupları.....	212
4.9.1.6. -ken Zarf-Fiil Eki ile Kurulan Zarf-fiil Grupları	212
4.9.1.7. -dukça/-dükçe Zarf-Fiil Ekleri ile Kurulan Zarf-Fiil Grupları.....	213
4.9.1.8. -ıcağız/-iceğiz ; -ıcağaz/-icegez Zarf-Fiil Ekleri ile Kurulan Zarf-Fiil Grupları.....	213
4.9.1.9. -alı/-eli/-alıdan/-eliden (berü) Zarf-Fiil Ekleri ile Kurulan Zarf-Fiil Grupları.....	213
4.9.1.10. -arak/-erek Zarf-Fiil Ekleri ile Kurulan Zarf-Fiil Grubu.....	214
4.9.2. Zarf-Fiil Grubunun İşlevleri.....	214
4.9.2.1. Diğer Kelime Gruplarında Kullanılışları Bakımından Zarf-Fiil Grupları.....	215
4.9.3. Cümlede Kullanılışları Bakımından Zarf-Fiil Grupları	215
4.10. Birleşik Fiil	215
4.10.1. İsim + Yardımcı Fiil Kuruluşundaki Birleşik Fiiller	220
4.10.1.1. Yardımcı Fiili "it-" Olan Birleşik Fiiller	221
4.10.1.1.2. Yardımcı Fiili "ol-" Olan Birleşik Fiiller	225
4.10.1.1.3. Yardımcı Fiili "eyle-" Olan Birleşik Fiiller	230
4.10.1.1.4. Yardımcı Fiili "kıl-" Olan Birleşik Fiiller	231
4.10.1.1.5. Yardımcı Fiili "yap-" Olan Birleşik Fiiller	233
4.10.2. Fiil + Yardımcı Fiil Kuruluşundaki Birleşik Fiiller	233
4.10.2.1. Yardımcı Fiili "gel-" Olan Birleşik Fiiller	234

4.10.2.2. Yardımcı Fiili "bil- (-uma/-ime-)" Olan Birleşik Fiiller.....	234
4.10.2.3. Yardımcı Fiili "yaz-" Olan Birleşik Fiiller.....	234
4.10.2.4. Yardımcı Fiili "vir-" Olan Birleşik Fiiller	234
4.10.2.5. Yardımcı Fiili "tur-" Olan Birleşik Fiiller	234
4.10.2.6. -up/-üp zarf-fiil Ekleri ile Kurulan Birleşik Fiiller	234
4.10.2.7. Yardımcı Fiili "gör-" Olan Birleşik Fiiller	235
4.10.3. Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiiller	235
4.10.4. Birleşik Fiillerin İşlevleri.....	237
4.10.4.1. Diğer Kelime Gruplarında Kullanılışları Bakımından Kelime Grupları.....	238
4.10.4.1.1. Birleşik Fiillerin İsim Unsurunun Bağlama Grubu Olarak Kullanılması.....	238
4.10.4.1.2. Birleşik Fiillerin İsim Unsurunun Sıfat Tamlaması Olarak Kullanılması.....	238
4.10.4.1.3. Birleşik Fiillerin İsim Unsurunun Tekrar Grubu Olarak Kullanılması.....	238
4.10.4.2. Cümlede Kullanılışları Bakımından Birleşik Fiiller.....	239
4.10.4.2.1. Birleşik Fiillerin Cümlede Yüklem Olarak Kullanılması.....	239
4.10.4.2.2. Birleşik Fiillerin Cümlede Zarf Olarak Kullanılması.....	239
4.10.4.2.3. Birleşik Fiillerin Cümlede Nesne Olarak Kullanılması.....	239
4.10.4.2.4. Birleşik Fiillerin Cümlede Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması.....	239
4.10.4.2.5. Birleşik Fiillerin Cümlede Özne Olarak Kullanılması...	239
4.11. Ünlem Grubu	266
4.11.1. Ünlem Grubunun Yapısı.....	266
4.11.1.1. İsim Unsuru Kelime Grubu olan Ünlem Grubu.....	266

4.11.1.1.1.İsim Unsuru Bir İyelik Grubu Olan Ünlem Grupları.....	267
4.11.1.1.2.İsim Unsuru Bir Sıfat Tamlaması Olan Ünlem Grupları.....	267
4.11.2.Ünlem Grubunun İşlevleri.....	267
4.11.2.1. Diğer Kelime Gruplarında Kullanılışları Bakımından Ünlem Grupları.....	267
4.12. Sayı Grubu	267
4.12.1. Sayı Grubunun İşlevleri.....	267
4.12.1.1. Diğer Kelime Gruplarında Kullanılışları Bakımından Kelime Grupları.....	267
4.12.1.1.1. Sayı Grubunun Sıfat Tamlamasında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması.....	267
4.12.1.2. Cümlede Kullanılışları Bakımından Sayı Grupları.....	267
4.12.1.2.1. Sayı Grubunun Özne Olarak Görev Yapması....	267
4.12.1.2.2. Sayı Grubunun Zarf Tümleci Olarak Görev Yapması...267	
4.12.1.2.3. Sayı Grubunun Yüklem İsmi Olarak Görev Yapması...267	
4.13. Unvan Grubu	269
4.13.1. Unvan Grubunun İşlevleri.....	269
4.13.1.1. Diğer Kelime Gruplarında Kullanılmaları Bakımından Unvan Grupları.....	269
4.13.1.1.1.İsim Tamlamasında Tamlayan Olarak Kullanılan Unvan Grupları.....	269
4.13.1.1.2. Edat Grubunda İsim Unsuru Olarak Kullanılan Unvan Grupları.....	269
4.13.1.2. Cümlede Kullanılışları Bakımından Unvan Grupları.....	270
4.13.1.2.1.Unvan Grubunun Cümlede Özne Olarak Görev Yapması.....	270
4.13.1.2.2.Unvan Grubunun Cümlede Yer Tamlayıcısı Olarak Görev Yapması.....	271

4.14. Birleşik İsim	272
4.14.1. Cümlede Kullanılışları Bakımından Birleşik İsim Grupları.....	272
4.14.1.1. Birleşik İsim Grupları Cümlede Özne Olarak Görev Yapması.....	272
. Birleşik İsim Grupları Cümlede Nesne Olarak Görev Yapması.....	273
14.1.3. Birleşik İsim Grupları Cümlede Zarf Olarak Görev Yapması.....	273
4.15.Kısaltma Grupları.....	274
4.15.1. İsnat Grubu.....	274
4.15.1.1.İsnat Grubunun İşlevleri.....	275
4.15.1.1.1 Diğer Kelime Gruplarında Kullanılışları Bakımından Kelime Grupları.....	275
4.15.1.1.2. Cümlede Kullanılışları Bakımından İsnat Grubu.....	275
4.15.1.1.2.1.İsnat Grubunun Cümlede Yüklem İsmi Olarak Kullanılması.....	275
4.15.2. Ayrılma Grubu.....	276
4.15.2.1. Ayrılma Grubunun Yapısı.....	276
4.15.2.1.1. İsim Unsuru Sıfat Tamlaması Olan Ayrılma Grupları.....	276
4.15.2.1.2.İsim Unsuru İyelik Grubu Olan Ayrılma Grupları.....	276
4.15.2.2. Ayrılma Grubunun İşlevleri.....	276
4.15.2.2.1. Diğer Kelime Gruplarında Kullanılışları Bakımından Ayrılma Grupları.....	276
4.15.2.2.1.1. İsim Tamlamasında Tamlayan Olarak Kullanılan Ayrılma Grupları.....	276
4.15.2.2.1.2. Edat Grubunda İsim Unsuru Olarak Kullanılan Ayrılma Grupları.....	276

4.15.2.2.2.Cümlede Kullanılışları Bakımından Ayrılma Grupları.....	277
4.15.2.2.2.1. Ayrılma Grubunun Cümlede Özne Olarak Görev Yapması.....	278
4.15.2.2.2.2. Ayrılma Grubu Cümlede Nesne Olarak Görev Yapması.....	278
4.15.2.2.2.3. Ayrılma Grubu Cümlede Yüklem İsmi Olarak Görev Yapması.....	279
4.15.2.2.2.4. Ayrılma Grubu Cümlede Yer Tamlayıcısı Olarak Görev Yapması.....	279
4.15.2.2.2.5. Ayrılma Grubu Cümlede Zarf Tümleci Olarak Görev Yapması.....	280
4.15.3.Bulunma Grubu.....	281
4.15.3.1.Bulunma Grubunun Yapısı.....	281
4.15.3.1.1. İsim unsuru Kelime Grubu Olan Bulunma Grupları.....	281
4.15.3.1.1.1.İsim Unsuru Sıfat Tamlaması Olan Bulunma Grupları.....	281
4.15.3.2. Bulunma Grubunun İşlevleri.....	282
4.15.3.2.1. Diğer Kelime Grubunda Kullanılmaları Bakımından Bulunma Grupları.....	283
4.15.3.2.2. Cümlede Kullanılmaları Bakımından Bulunma Grupları.....	283
4.15.3.2.2.1.Bulunma Grubunun Zarf Tümleci Olarak Görev Yapması.....	283
4.15.4. İlgı Grubu.....	283
4.15.5.Vasıta Grubu.....	283
4.15.6. Yaklaşma Grubu.....	284
4.15.6.1. Yaklaşma Grubunun Yapısı.....	284
4.15.6.1.1. İsim Unsuru İyelik Grubu Olan Yaklaşma Grupları.....	285

4.15.6.1.2. İsim Unsuru İsim Tamlaması Olan Yaklaşma Grupları.....	285
4.15.6.1.3. İsim Unsuru Sıfat Tamlaması Olan Yaklaşma Grupları.....	285
4.15.6.1.4. İsim Unsuru Tekrar Grubu Olan Yaklaşma Grupları.....	285
4.15.6.2. Yaklaşma Grubunun İşlevleri.....	286
4.15.6.2.1. Diğer Kelime Gruplarında kullanılmaları Bakımından Yaklaşma Grupları.....	287
4.15.6.2.2. Cümlede Kullanılışları Bakımından Yaklaşma Grupları.....	288
4.15.6.2.2.1. Yaklaşma Grubunun Nesne Olarak Görev Yapması.....	288
4.15.6.2.2.2. Yaklaşma Grubunun Yüklem İsmi Olarak Görev Yapması.....	288
4.15.6.2.2.3. Yaklaşma Grubunun Özne Olarak Görev Yapması.....	289
4.15.6.2.2.4. Yaklaşma Grubunun Zarf Tümleci Olarak Görev Yapması.....	289
4.15.7. Yükleme Grubu.....	288
4.15.8. Eşitlik Grubu.....	289
SONUÇ	290
KAYNAKÇA	298

KISALTMALAR

a.e.	: Aynı eser
a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m	: Adı geçen makale
Bkz.	: Bakınız
Bs.	: Basım

C. : Cilt
EAT : Eski Anadolu Türkçesi
Haz. : Yayına hazırlayan
s. : Sayfa
S. : Sayı
TDED : Türk Dili Edebiyatı Dergisi
TDK : Türk Dil Kurumu
TM : Türkiyat Mecmuası

GİRİŞ

Eski Anadolu Türkçesi, Anadolu Selçukluları Devleti'nin kuruluşundan sonra XIII-XV. yüzyıllar arasında gelişme kaydeden yazı ve konuşma dilidir. Eski Anadolu Türkçesinin ilk dönemlerinde daha sade olan dil giderek bu özelliğini kaybetmiştir. Yabancı kelimelerin varlığı XIII. yüzyıldan XV. yüzyıla doğru gittikçe çoğalmıştır. Eski Anadolu Türkçesi döneminde meydana getirilen tercümelerin en önemli özellikleri, bunların hemen hepsinin Arapça ve Farsçadan tercüme edilmiş olmalarıdır. Muhteva olarak da tercümelerin büyük çoğunluğu dinî niteliklidir. Çünkü yeni bir din ve onun etkisiyle oluşmaya başlayan yeni bir sosyal yapı söz konusudur. İşte bu süreç içerisinde Türk dilinin gelişmesi ve zenginleşmesi bakımından Kur'an tercümelerinin önemi büyüktür.

XI. yüzyıldan itibaren Türkler müslüman olmaya başlamışlar ve yeni bir kültür ve edebiyat geliştirmişlerdir. Bu dönemde, İslam'ın kutsal kitabı olan Kur'an'ı anlamak ve dinin esaslarını hakkıyla öğrenebilmek için onu Türkçeye tercüme etmişlerdir. Halka dini öğretmek amacıyla yazılan Kur'an tercümeleri, sade bir dille yazılmıştır. İslami kavram ve terimlere halkın anlayabileceği Türkçe karşılıklar bulunmuş ve anlatımın sadeliği için ayrı bir özen gösterilmiştir.

Türk milletinin kültür tarihinde din kitaplarının Türkçeye tercümeleri, muhtelif Türk boylarının cihanşümul dinlerle temasa geçtikleri devirde başlar. Türkler çok eski zamanlarda yabancı dinlerden Budizm'i tanımışlardır. Türkçe eski dinî terimlerinin çoğunun, İslâm dini edebiyatına, Türkçeye tercüme edilen Buda dinine ait eserlerden geçtiği anlaşılmaktadır. Türkler, Budizm'den başka Zerdüştlük, Maniheizm ve Hristiyanlıkla temasa geçmişlerdir. Türklerin büyük kültür ve ticaret merkezlerinde, kendilerinden ve yabancılardan bütün bu dinlere mensup cemaatler bulunmuştur. Yüz yıldan beri yapılan araştırmalar neticesinde bütün bu dinlerin

mukaddes kitaplarından yapılan Türkçe tercümeleler, kitaplar veya parçalar halinde, pek çok bulunmuştur. Bu eserler, gerek kültür tarihi ve gerek dinler tarihi bakımından büyük önem taşımaktadır.

VIII. yüzyılda Türk milleti Budist, manihaist, Hristiyan ve Ateşperest cemaatlere ayrılmış, inandıkları bu din ve mezheplere ait Türkçe tercüme ve orijinal dini edebiyat meydana getirmiş bulunuyorlardı. İşte bu devirde yeni bir din, İslam dini Türk yurdunun sınırlarına dayandı. Türk bilginlerinin tercüme işine Türklerin büyük kitleler halinde İslamiyet'i kabul ettikleri tarihte, XI. asrın başlarında başlamış oldukları anlaşılmaktadır. Türk bilginlerinin bu faaliyetlerinin İslam'dan önceki dinlerinin mukaddes kitaplarını tercüme geleneğine dayandığı anlaşılmaktadır.¹

Kur'an'ın başka dillere tercümesinin daha Hz. Peygamber hayatta iken başladığı, hatta Selmân-ı Fârisî'nin besmele ile birlikte Fatiha suresini Farsçaya tercüme ettiği bilinmektedir. İslam'ın ilk yıllarında başlayan bu Kur'an'ı başka dillere tercüme hareketi, gittikçe hız kazanmış ve Kur'an-ı Kerim'in yaşayan dünya dillerinin pek çoğuna kısmen veya tam tercümesi yapılmıştır. Kur'an-ı Kerim'in 139 dile tercümesinin yapıldığı bilinmektedir.²

X. yüzyılın ortalarına kadar Kuran-ı Kerim başka bir dile tercüme edilmiş değildi. Bu devirde Araplardan başka iki büyük Müslüman millet vardı: Farslar ve Türkler. Horasan ve Mavera'n-nehr'de hakimiyetin, yerli sülale olan Samanoğulları'nın eline geçmesi Türklerin İslam dini ve kültürü çevresine girmelerini sağlamış oldu (226-365/ 840-998). Samanoğulları'nın ordusu Türklerden kurulmuş ve Türk kumandanları idaresinde bulunuyordu. Samanoğulları'ndan Mansur B. Nuh (

¹Abdulkadir İnan, **Kur'an-ı Kerim'in Türkçeye Tercümeleleri Üzerine Bir İnceleme**, Ankara 1961, s. 3-5.

²Mustafa Özkan, "Eski Anadolu Türkçesi Döneminde Yapılmış Kur'an Tercümeleleri", **Tarihten Günümüze Kur'an'a Yaklaşımlar**, İstanbul, İlim Yayma Vakfı, 2010, s. 518

350- 365/ 961-976) devrinde Maverāün-nehr ve Horasan ordusunun kumandanı, Türk, Amîdü'l-Mülk Fâik idi; Gazneliler sülalesini kuran Sebüktingin de bu Türk kumandanlarından biridir. İşte bu sıralarda Emîr Mansûr b. Nuh, Kur'an- ı Kerîm'in Farsçaya tercümesini resmen, hükümet işi olarak ele almıştır. Emîr Mansur b. Nuh Kur'an'ın Farsçaya tercümesinin câiz olup olmadığı hakkında Horasan ve Maveraün-nehr bilginlerinden fetva istemiştir. Farsçaya tercüme edilecek tefsir kitabı Muhammed b. Cerir-i Taberî'nin tefsîri idi. Mansur b. Nuh'un tercüme işi için fetva istediği bilginler ve tercüme komisyonuna dâhil mütercimler arasında Türklerin kalabalık bulunduğu Asficab, Fergana, Semarkand ve Buhara şehirlerinden bilginler bulunuyordu. Zeki Velidi Togan'a göre bu heyette Türk üyeler de bulunmakta idi. Heyet, Kur'an-ı Kerîm'i, İbn Cerîr-i Taberî'nin 40 cilt olan Camiu'l-beyân adlı tefsirini Farsçaya çevirmiştir. Bu tercüme, Kur'an- ı Kerîm'in zamanımıza ulaşan ilk tercümesi olup satır-altı bir nitelik taşımaktadır.³

İlk dönemlerden itibaren girdikleri dinlerin kutsal kitaplarını kendi dillerine tercüme eden Türkler de Müslüman olduktan sonra, yeni dinin öğretilerini ve esaslarını öğrenmek ve Kur'an-ı Kerim'i anlamak için onu Türkçeye tercüme etmişlerdir. Kur'an'ın ilk Türkçe tercümesi ise, yine Zeki Velidi Togan'a göre, Farsçaya yapılan tercüme ile aynı zamanda, belki de aynı heyetin Türk üyeleri tarafından meydana getirilmiştir. Bu tercüme, "satır-arası" kelime kelime bir çeviri olup, Taberî tefsirinden yapılan kelime kelime Farsça çeviriye dayanıyordu. Mehmet Fuat Köprülü ve ona dayanan Abdülkadir İnan'a göre ise, Kur'an'ın ilk Türkçe tercümesi, Farsça tercümeden yaklaşık olarak bir asır sonra, yani XI. asrın ilk yarısında yapılmıştır. Kur'an'ın bu ilk tercümesi zamanımıza kadar gelmemiştir.

³ İnan, a.g.e., s. 7-8.

Bugün Doğu Türkçesiyle yapılmış mevcut tercümelerin, bu ilk nüshadan istinsah edilmiş olduğu kabul edilmektedir.⁴

Kur'an-ı Kerîm'in Doğu Türkçesiyle yapılmış sekiz tercümesi bilinmektedir.⁵

Eski Anadolu Türkçesi Döneminde Yapılmış Kur'an Tercümelerine göz atacak olursak, Anadolu'da Kur'an tercüme ve tefsir faaliyetleri XIV. yüzyılın sonlarında başlamıştır. Zira, Selçuklular devrinde, ilim dilinin Arapça olması, ilim ve sanat dili olarak Arapça ve Farsçanın Türkçeden üstün tutulması neticesinde, Kur'an'ın ve dinî eserlerin Türkçeye çevrilmesi konusunda kayda değer bir gelişme olmamıştır.⁶

Oysa Anadolu Türk beyliklerini kuran Türk beyleri Arap ve Fars kültürünü tanımayanlardı, o bakımdan Arap ve Fars kültürüne itibar göstermeyerek kendi millî dillerine değer verdiler. Anadolu Selçuklularında sadece basit içerikli eserlerde görülen Türkçe, Beylikler zamanında şuurlu olarak bir yazı dili olma hedefine doğru ilerleme kaydetmekteydi. Bunda da başta bulunan beylerin tutumları büyük rol oynamaktaydı.

Kemal Yavuz, Beylikler döneminde Türkçe eser vermenin sebeplerini “Devrin mütercim ve sanatkârlarında Türkçe eser yazma, Tarikat büyüklerinin halkı irşâd için Türkçe yazıp söylemeleri, Türkçe eser vermekle mensubu buldukları millete ilim yönünden hizmet, hayır duâ ile anılma ve unutulmama düşüncesi, Tercüme arzusu yanında Tatar ve Kırım Türkçesini beğenmeyerek bu şivede

⁴ Ahmet Topaloğlu, **Muhammed bin Hamza, XV. Yüzyıl Başlarında Yapılmış “Satır-Arası” Kuran Tercümesi, I. Cilt: Giriş-Metin**, İstanbul, 1976, s. 11.

⁵Geniş bilgi için bkz: Mustafa Özkan, “Eski Anadolu Türkçesi Döneminde Yapılmış Kur'an Tercümeleri”, **Tarihten Günümüze Kur'an'a Yaklaşımlar**, İstanbul, İlim Yayma Vakfı, 2010.

⁶ Hatice Tören, **Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Amme Cüzü Tefsiri I, Metin-İnceleme-Tıpkıbasım**, İstanbul 2007, s. 3-4.

görülen eserleri Anadolu Türkçesine çevirme gayretleri, Meslek gayreti, Mevzuda yeni vâdiler arama, İbret için eser yazma, Türkçecilik şuûru ile eser verme” olarak izah etmiştir.⁷ Bunun neticesinde Anadolu beylikleri zamanında, XIV ve XV. yüzyıllarda ilim ve fikir hayatı parlak bir şekilde devam etmiş, belli başlı Anadolu şehirleri birer ilim merkezi hâline gelmişti. İlim adamlarına büyük değer veren beyler, diğer yandan ilmî faaliyetlerin rahatça yapılabilmesini sağlamak amacıyla medrese, kütüphane vb. yapılar kurmaya da büyük önem vermekteydiler.

Kur'an'ın Anadolu Türkçesine tercümesi Selçuklulardan sonra Beylikler döneminde başlamıştır. Anadolu beylerinin millî ruha bağlılıkları sayesinde, Selçuklular döneminin çok az sayıdaki eserlerine karşılık Beylikler döneminde Kur'an tercümeleleri, peygamber kıssaları, evliya menkıbeleri, nasihatnameler, tıbbı, baytarlığa, avcılığa, cevherlere ait kitaplar, rüya tabirlerine ait çeşitli tercüme ve telif eserler; edebî alanda dinî-destanî manzum ve mensur hikâyeler, tasavvufî ve romantik mesneviler, divanlar vb. birçok eser meydana getirildi. Türkçe edebî bir dil olarak iyice işlendi. Bu dönemde kaleme alınan eserlerin pek çoğu da Osmanlı Beyliği sahası içerisinde meydana getirilmiştir.⁸

Beylikler döneminde meydana getirilen Eski Anadolu Türkçesi dil yadigârlarının pek çoğu dinî muhtevalı eserlerdir. Bunlar arasında da Kur'an tercümeleleri önemli bir yer işgal etmektedir. Anadolu sahasında Kur'an'ın tercüme ve tefsir faaliyetleri de ilk defa bu dönemde görülmeye başlamıştır. Beylikler döneminde meydana getirilen Kur'an tercümelelerini a) Kısa sure tefsirleri, b) Satır

⁷K emal Yavuz,“ XII-XV. Asır Dil Yadigarlarının Anadolu Sahasında Türkçe Yazılış Sebepleri ve Bu Devir Müelliflerinin Türkçe Hakkındaki Görüşleri“, **Türk Dünyası Araştırmaları**, sy. 27, 1983, s. 9-54.

⁸Mustafa Özkan, **Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2009, Genişletilmiş 3. Baskı, s. 74

arası tercümeleler, c) Açıklamalı tercümeleler, d) Uzun tefsirleler olmak üzere birkaç grupta değeriendirilir.

İlk dönemlelerde Kur'an'ın tam tercümelelerine rastlanmaz. Bu dönemde ortaya konan Kur'an tercümeleleri daha ziyade bazı kısa surelelerin ve bir kısım ayetlelerin tefsirleleri şeklinde görülmektedir. Bunlar da Fatiha, İhlaş, Yasin, Amme Cüzü, ⁹ Ayetü'l-kürsî tefsiri gibi sure ve ayet tefsirleleridir. Abdulkadir İnan, bu kısa süre tefsiri nüshalaerının, istinsah tarihi bakımından bilinen en eskisi, Burdur Kitaplığında bulunan 1234 numara ile kayıtlı olan nüsha olduğunu belirtir. Bu tefsir, 826/ 1422 tarihinde istinsah edilmiştir.¹⁰

⁹ Fatiha tefsiri Özcan Tabaklar, "Anadolu Sahasında Yazılmış Bir Sure Tefsiri", *İlmi Araştırmalar Dergisi*, sy. 16 (Güz, 2003), s.97-116. Ayrıca bkz; Hayati Develi, "Ağız Özellikleri Taşıyan Bir Eski Türkiye Türkçesi Metni, Fatiha Tefsiri", *İlmi Araştırmalar*, 6 (İstanbul 1998), s. 63-81. , İhlaş tefsiri Yusuf Akçay, *Mustafa bin Muhammed'in İhlâş Suresi Tefsiri, Giriş-İnceleme-Metin-Ekler Dizini- Sözlük-Tıpkıbasım*, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi , Kütahya 2005, s.34, Yasin tefsiri, . Mehmet Kara, *Yasin Suresi Tefsiri, İnceleme, Metin, Sözlük, Tıpkıbasım*, Gazi Üniversitesi, SBE, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1988., s. 40.; Mehmet Yusuf, *Yâsin Tefsiri, Metin ve İndeks*, İ. Ü. Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Lisans Tezi, İstanbul 1968; Nadide Gürbüz, *Mustafa İbn-i Muhammed Ankaravî, Yâsîn Suresi Tefsiri*, Gazi Üniversitesi, SBE, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümü, Ankara 1986.; Funda Sezgin, *14. Yüzyıla Ait Bir Yâsin Suresi Tefsiri Üzerinde Sentaks Çalışması*, Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, SBE, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Denizli 1997. Tebareke tefsiri Ali Özcan, *Tebareke Tefsiri (Metin-Gramer Notları-Sözlük)*, Gazi Üniversitesi, SBE, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümü, yüksek lisans tezi, Ankara 1987; Ulaş Yıldız, *Muhammet Oğlu Mustafa'nın XIV. Yüzyılda Yazdığı Çağdaş Tefsirin Dil Yorumu*, İstanbul Üniversitesi, SBE, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, yüksek lisans tezi, İstanbul 2004; Feryal Korkmaz, *Mülk Suresi Tefsiri, Giriş-Gramer-Metin-Dizin*, İstanbul 2000; Gamze Sönmez, *XIV. Yüzyılda Yazılmış Mülk Suresi Çevirisi Üzerine Dil İncelemesi (varak no: 31b-61a)*, İstanbul Üniversitesi, SBE, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, yüksek lisans tezi, İstanbul 2006; Hasan Şimşek, *Tefsîrü Sûreti'l-Mülk (İnceleme-Metin-Dizin)*, Cumhuriyet Üniversitesi, SBE, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, yüksek lisans tezi, Sivas 2006., Amme cüzü tefsiri Özcan Tabaklar, *Mustafa bin Muhammed, Amme Cüz'ü Tefsiri (vr. 111b-121a ile 143a-154b)*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, yüksek lisans tezi, İstanbul 1987; Ulya Nisar, *Mustafa bin Muhammed, Amme Cüz'ü Tefsiri (vr. 121b-143a)*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, yüksek lisans tezi, İstanbul 1987.; Hatice Tören, *Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Amme Cüzü Tefsiri I, Metin-İnceleme-Tıpkıbasım*, İstanbul 2007, *Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Amme Cüzü Tefsiri II, Dizin*, İstanbul 2007.

¹⁰ Ahmet Ateş, "Burdur-Antalya ve Havalisi Kitaplıklarında Bulunan Mühim Eserler", **TDED**, 1948, C.II, sayı 3-4, s.172.

Anadolu sahasında görülen Türkçe Kur'an tercümeleeri, tefsirli tercümeleer ve satır arası tercümeleer olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır. Tefsirli tercümeleerde Arapça kelimenin bir Türkçe kelime ile karşılanmasından ziyade, bütün bir ayetin uzun cümleleerle hatta tefsir boyutunda araya hikâyeler girerek açıklanması ve tercümesi yapılmaktadır. Satır arası Kur'an çevirileri Arapça metnin altına, her Arapça kelimeyi karşılayacak şekilde, Türkçe kelimeleerin yazılmasıyla yapılmıştır. Bu da Kur'an'ın kelimesi kelimesine Türkçeye aktarılması demektir. Ancak kelimeleer Arapça cümle yapısına göre dizildiğinden, Türkçe cümle kuruluşu altüst olmuştur. Ancak bu eserleer sözlük çalışmaları açısından son derece önemlidir. Bu şekildeki tercümeleerde, kelimeleerin Arapçaları yardımıyla, hangi kelimenin döneminde ne anlam ifade ettiğini tespit etmek daha kolaydır.¹¹ Bu eserleerde her kelimenin Türkçe karşılığının verilmesi, Türkçenin söz hazinesini belirlemede, Arapça ve Farsça karşısındaki durumunu belirlemede ayrı bir öneme sahiptir. Böylelikle Anadolu'da Türk yazı dilinin kurulmasında, gelişip güçlenmesinde önemli bir rol oynamışlardır. Gerek satır arası tercümeleer olsun gerekse tefsirli tercümeleer olsun Kur'an tercümeleeri Türk dili tarihi kadar, Türk kültür tarihi bakımından da oldukça önemli eserleerdir.

Anadolu'da Türkçe büyük tefsir ve tercüme faaliyetine, elde mevcut en eski nüshalara göre, Osmanlı devletinin kuruluşundan yarım asır sonra, yani XIV. yüzyılın ortalarında başlanmış olduğu tahmin edilmektedir. Bu faaliyet üç koldan ilerlemiştir:

a) Kur'an'ın "satırarası" kelime kelime tercümeleeri: Bunlar Arapça kelimeleeri Türkçe tek tek kelimeleerle karşılama esasına dayanan tercümeleerdir. Ara sıra kısa açıklama ve tefsirlere yer verilirse de bu izahlar esas tercümeden ayrı

¹¹ Topaloğlu, a.g.e., s. 17.

tutulmakta ve umumiyetle sayfa kenarlarına yazılmaktadır. “Satır-arası” Kuran tercümelerinin nüshaları pek çoktur. İstanbul ve Anadolu kütüphaneleriyle Türkiye dışındaki muhtelif kitaplıklarda bulunan “satır-arası” Kur’an tercümelerinden başka, bazı şahısların elinde ve cami kütüphanelerinde de mühim sayıda nüsha bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu tercüme üzerine, bugüne kadar tanıtıcı mahiyette pek çok makale yazılmıştır. Fakat bu konuda ilk ilmi ve geniş araştırma Dr. Ahmet Topaloğlu tarafından yapılmıştır. Türk İslam Eserleri Müzesi’nde 40 numara ile kayıtlı bulunan 827/ 1424 istinsah tarihli bir nüsha üzerinde doktora tezi hazırlanmış, daha sonra bu çalışma genişletilerek Kültür Bakanlığı yayınları arasında iki cilt halinde neşredilmiştir.

b) Kur’an’ın uzun tefsirlerle Türkçe’ye çevrilmesi: Bu tefsirlerin çoğu, Ebu’l-leys es-Semarkândî’nin (ö.383/993) tefsiri esas alınarak yapılmıştır veya bu tefsirlerin aynen tercümesidir. Bu tefsirli tercümelerde, Arapça kelimelerin tek tek Türkçe kelimelerle karşılanmasından ziyade, bütün bir ayetin uzun cümlelerle açıklanması esas alınmıştır. Bu çeşit tefsirler 4 grupta toplanabilir:

1. Mûsâ el-İznikî’ye atfolunanlar: Bu nüshaların çoğunda eserin adı “Enfesü’l-cevâhir” olarak geçmektedir.

2. İbn-i Arabşah’a (ö. 854/1450) atfolunanlar.

3. Anonim olanlar, yani mütercimi belli olmayan tefsirler.

4. Az olmakla birlikte bir de Dâî Ahmed’e atfedilen tercümeler vardır.

Ebu’l-Leys Semarkandî tercümelerinin nüshaları da pek çoktur. Bunlar umumiyetle hem kütüphane kayıtlarında, hem de haklarında yazılan tanıtma ve tavsif

yazılarında birbirine karıştırılmıştır. Her nüshası 2-4 cilt ve 1000-2000 varaktan meydana gelmiş, hacim itibarıyla büyük eserlerdir.

c) Cevāhirü'l Asdaf: Bu eser “satırarası” Kur’an tercümeleleriyle “tefsirler” arasında üçüncü bir grubu teşkil etmektedir. Bu eser ayetlere önce kelime kelime mana verilmesi bakımından “satırarası” tercümelere, yer yer uzun tefsir parçaları ihtiva etmesi bakımından da “tefsir”lere benzemektedir. Fakat tercümelelerden daha geniş ve tefsirlerden çok daha muhtasardır. Bu bakımdan bu esere “tefsiri tercüme” diyebiliriz.¹²

Bu eserde mana satırın ve hatla ilgili olduğu kelimenin hemen altına değil, ayetin veya ayet bölümünün yanına, yani ayetin yazılmış olduğu normal satıra yazılmıştır. Bu şekilde önce ayetin mana çıkacak kadar bir bölümü veya ayet kısa ise tamamı yazılmış sonra devamına tercümesi eklenmiştir.

Cevāhirü'l Asdaf’ın cümle şekillerine gelince, bu eserde “satırarası” Kur’an tercümelerine nisbetle Türkçenin sentaksına daha uygun cümlelere rastlanmaktadır. “Satırarası” tercümelerde ayetler cümleler halinde değil, kelime kelime Türkçe’ye çevrilir. Cevāhirü'l Asdaf’ da bu tercüme tarzının tesirleri görülse de esas olarak ayet bölümlerine ve kısa ayetlere bir bütün olarak cümle halinde mana verilmiştir. Eserin açıklama ve tefsir kısımlarında ise bu tefsirin daha da azaldığı ve Türkçenin sentaksına daha uygun cümleler teşkil ettiği görülür. Tüm bu özelliklerinden dolayı Cevāhirü'l Asdaf tefsiri çok okunmuş, çok yayılmış bir eserdir. Bu eserin birçok nüshası bulunmaktadır.¹³

¹² Ahmet Topaloğlu, **Cevāhirü'l-Asdaf (Giriş-Metin-Sözlük)**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Doçentlik Tezi, İstanbul, 1982, s. 2-3.

¹³ Topaloğlu, **Cevāhirü'l Asdaf**, s.13-14.

Müfessirleri sure tefsirleri üzerinde çalışmaya sevk eden çeşitli amiller vardır. Bunların başında surelerin fazilet ve önemleri gelmektedir. Mesela, Kur'an'ın üçte birine denk olduğu rivayetine dayanarak İhlas suresi, Kur'an'ın kalbi mesabesinde olması dolayısıyla da Yasin suresi tefsirine mesai verilmiştir. Ayrıca surelerin faziletleri yanında, Kur'an'ın tamamını tefsire maddeten ve manen güç yetirememesi, yaşın ilerlemiş olmasından dolayı hiç olmazsa bir surenin müfessiri olma şerefiyle Allah'ın huzuruna çıkma isteği gibi değişik etmenler de müfessirleri sure tefsirleri yazmaya yöneltmiştir. Sure tefsirlerinin hem umumi kütüphanelerde hem de hususi ellerde pek çok nüshaları bulunmaktadır. Bu da tercümelemlerin halk tarafından çok okunduğunu göstermektedir. Bu sure tefsirlerinin, Âyetü'l-kürsi hariç, hemen hepsinin müellifinin Mustafa b. Muhammed olduğu kabul edilmektedir. Âyetü'l-kürsi tefsirinin müellifi ise Ahmed-i Dâî'dir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1.AHMED-İ DÂÎ'NİN HAYATI VE ESERLERİ

1.1. 1.Hayati

XIV. yüzyılın ikinci yarısıyla XV. yüzyılın ilk yarısında Yıldırım Bayezid, Emir Süleyman ve Çelebi Mehmed devirlerinde yaşamış olan Dâî, Eski Anadolu Türkçesi döneminin önde gelen şahsiyetlerindendir.

Anadolu'da XIV. yüzyıl daha çok Türkçe eserlerin yazılmaya başlandığı bir devirdir. Bu devirde İran Edebiyatının karşısında Türk Edebiyatının kendini kuvvetle duyurması bir bakıma Anadolu'daki siyasi durumun değişmesiyle yakından ilgilidir.

İşte XIV. yüzyılın ikinci yarısında böyle bir kültür ve sanat çevresi içine doğan Ahmed-i Dâî, bu çevrenin öyle etkisinde kalmıştır ki hem İslami bilimler ve dinî konularda, hem klasik İran edebiyatının etkisinde edebî alanda, hem de tıp alanında eserler verdiği gibi tabir-nâme ve ilm-i nücuma ait eserlerden çeviriler yapmış, musiki ile yakından ilgilenmiştir. Ahmed-i Dâî, Aydınoğulları, Candaroğulları gibi Anadolu'da bir kültür ve sanat merkezi haline gelmiş olan Germiyan Beyliğinde yetişmiştir.

Bütün kaynaklar ve Ahmed-i Dâî hakkında yapılan araştırmalar, onun Germiyanlı olduğu üzerinde birleşirler. Fakat ne kaynaklar ne de araştırmalar, Ahmed-i Dâî'nin doğum yerini ve tarihini kesinlikle ortaya koymazlar.¹

Kaynaklarda Ahmed-i Dâî'nin Germiyan Sarayının şairlerinden olduğuna dair verilen bilgiyi, onun Germiyan Beyi Yakup Bey (1387-1390, 1402-1428) 'in emriyle yazdığı *Tabirname* adlı eseri ve bu eserde Yakup Bey adına yazdığı bir kasidesi de doğrulamaktadır. Diğer eserlerinin hiç birinde Germiyan sarayı ile ilişkisi olduğunu gosteren açık belirtiler bulunmamaktadır. Her ne kadar Ahmed-i Dâî ile ilgili bilgi veren kaynaklar onun Germiyanlı olduğunu belirtse de eserlerinden yola çıkılarak Germiyan'la münasebetlerinin zayıf olduğunu ileri süren araştırmacılar da bulunmaktadır.²

İsmail Hikmet Ertaylan eserlerinin pek çok yerinde görüldüğu için, Ahmed-i Dâî'nin asıl adının Ahmed, mahlasının da Dâî olduğunu, ayrıca Ahmed-i Dâî'nin *Tıbb-ı Nebvî* adlı eserinin mukaddimesinde kendinden "Ahmed İbn-i İbrahim İbn-i Muhammed el- ma'ruf bi'd Da'i " diye söz ederek, dedesinin adının Muhammed, babasınının İbrahim, kendi adının Ahmed ve mahlasının da Daî olduğunu belirtmiştir.³

Doğum yeri ve tarihi hakkında tutarlı bir bilgi yoktur. Eserlerinden anlaşılacağına göre onun Germiyan beyi II. Yakub, Sultan I. Murad, Emir Süleyman ve II. Murad devirlerinde yaşadığı anlaşılmaktadır.⁴ Klasik edebiyatımızın önemli şairlerindendir. Adını Germiyanoğulları zamanında duyurmuştur. Bu dönemde Germiyanoğulları'nın himâyesinde bulunmuştur. Sultan II. Murad'ın şehzâdeliği

¹ İsmail Hikmet Ertaylan, **Ahmed-i Da'i Hayatı ve Eserleri**, s. 2.

² Tunca Kortantamer, "Ahmed-i Dâî ile İlgili Yeni Bilgiler", **Türkoloji Dergisi** VII, 1977, s. 103-108.

³ Ertaylan, **a.g.e.**, s. 6.

⁴ Ahmet Atillâ şentürk, **Osmanlı şiir Antolojisi**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1999, s. 19.

sonlarına kadar Germiyan ve Osmanlı saraylarına intisâb eden Ahmed-i Dâî, bu şâirlerin en eskisidir.⁵

Ahmed-i Dai'nin edebi kişiliğini en iyi şekilde ortaya koyan kaynak Sehi Bey Tezkiresidir. Sehi Bey, Ahmed-i Dâî hakkında “İsmi Ahmet'tir. Bu da Sultan Emir Süleyman şâirlerindedir. Hoş tabiatlı, söz bilir, rind, nazik, latif, tatlı dilli, zarif bu fennin kâmilî ve bu ilmin kabili olup, ilim ehli kısmındandır. Kadılık yapmıştır. Mesnevî, kasîde ve gazel söylemekte mahir, her çeşit sözü ve şiiri çok, dîvân sahibi, dîvânı meşhûr ve Anadolu'nun her yeri beyitleriyle dolu kimsedir.” diyerek bahsetmektedir.⁶

Ancak Sehi Beyden sonraki kayıtların artık Ahmed-i Dâî hakkında yeterli bilgiye sahip olmadığı görülmektedir. Yeni Osmanlı Tarihi Edebiyatı'nda devr-i sarayî'nin Ahmed-i Dâî ile başladığına ve onunla şiirin tasavvuf edebiyatından ayrıldığına işaret edilmiş; ayrıca zamanının psikolojisini ve düşüncelerini ilk önce şiirde onun yansıttığına, saray dilini yine en önce başarıyla onun kullandığına değinilmiştir. Bu eserde Dâî'nin;

Eyâ hürşîd-i meh-peyker cemâlûñ Müşterî-manzar
Ne manzar manzar-ı tâlî' ne tâlî' tâlî'-i Enver

matla'ıyla başlayan ve hemen hemen bütün kaynaklara alınmış olan şiiri örnek olarak verilmiş; Ahmed-i Dâî'nin dilindeki ahenk ve akıcılığın çağdaşlarında bulunmadığı belirtilmiştir.⁷

⁵ Hamza Güner, **Kütahyalı Şâirler**, Kütahya, 1967, s. 40.

⁶ Mustafa İsen, **Sehi Bey, Hest Behişt**, İstanbul, 1988, s. 44.

⁷ Gönül Alpay Tekin, **Ahmed-i Dâî and His Çengnâme (An Old Otoman Mesnevî)**, Cambridge, 1975, s. 25.

Şemsettin Sami de “Kudema-yı Şuarâyı Osmaniye’den olup Yıldırım Beyazıd Han’ın oğlu, şehzâde Süleyman Çelebi’ye mensûb bulunmuştur. Aslen Germiyanlı idi. “Çeng-nâme” unvanıyla bir manzûmesi vardır.” demektir.⁸

Bursalı Mehmed Tâhir “Eski Osmanlı şâirlerinin değerlilerindedir. Dîvânından başka Yıldırım Beyazıt Han şehzâdelerinden Emir Süleyman namına “Çeng-nâme” makamında “Ferah-nâme” ismiyle yine rezm ü çenge ait bir manzûme takdim ettiğini “Kühü’l-Ahbar sahibi Ali Efendi rivâyet ediyor.” diyerek Ahmed-i Dâî hakkında bilgiler vermektedir.⁹

Ahmed-i Dâî, âlim ve şâirdir. Kınalızâde onun Emir Süleyman şâirlerinden olduğunu belirtmektedir.

Germiyan Emiri Yakub Bey başta olmak üzere Osmanlı’dan Emir Süleyman, I. Mehmet ve II. Murad’a kasîdeler ya da gazeller yazmıştır.

Ahmed-i Dâî, Kütahya’da eğitimini tamamlamıştır. Germiyan’da yetişen Dâî yine burada kadılık yapmıştır. Germiyan Beyi Süleyman Şah’ın kızı ile Yıldırım Bayezid’in evlenmesi münasebetiyle (1378) Tavşanlı, Emet, Eğriboz ve Kütahya’nın çeyiz olarak Yıldırım Bayezid’e verildiği yıllarda Dâî’nin orada kadılık yaptığı tahmin edilmektedir.¹⁰

Germiyan’da iken kadılık yaptığını bildiğimiz Dâî’nin bu görevi hangi tarihte yaptığı bilinmemektedir. Ancak Yıldırım Beyazıd’ın 1378’de evlendiği düşünülürse ve Beyazıd’ın 1378-1389 yılları arasında Kütahya’da Vali olması Dâî’nin bu tarihte Kütahya’da kadı olduğunu ortaya koyabilir. Dâî, Emir Süleyman ile yine burada tanışmış olmalıdır.

⁸ Şemsettin Sami, **Kamusü’l-Âlam**, C. I, s. 372.

⁹ Bursalı Mehmed Tahir, **Osmanlı Müellifleri**, Bizim Büro Yayınları, İstanbul, C.II, s. 171.

¹⁰ Faruk Kadri Timurtaş, **Makaleler**, TDK Yayınları, Ankara, 1997, s. 5.

Emir Süleyman'ın yanında bulunan Dâî, Emir Süleyman ile birlikte Ankara Savaşı'na katılıp katılmadığı bilinmemektedir. Emir Süleyman'ın yenilmesi ve geri çekilmesinden sonraki dönemde Dâî, Osmanlı sarayına intisâb etmiştir. Emir Süleyman bu dönemde şâirleri himâye eden bir komutandır. İşte bu dönemlerde Ahmed-i Dâî, Emir Süleyman'a “*Çeng-nâme*” adlı eserini sunmuştur.¹¹

Kaynaklarda bu dönemde Edirne'nin şâirleri için bir cazibe merkezi olduğunu ortaya koymaktadır. Dâî'de muhtemelen bu cazibeye kapılarak Emir Süleyman ardından Edirne'ye gitmiştir.

Emir Süleyman'ın ölümünden sonra hamisiz kalan Dâî, tahmînen Çelebi Mehmed'in korumasına girmiştir. Bu sonuca ona yazmış olduğu bir kasîde ile varmaktayız.

Çelebi Mehmed'in ölümünden sonra yine korumasız kalan Dâî, bu dönemde Şehzâde Murad'a hoca olarak verilmiştir. Yine bir rivâyete göre Şehzâde Murad'a Arapça kelimelerin Farsça karşılıklarını öğretmek amacıyla “*Ukudü'l-Cevahir*” adlı eserini kaleme almıştır.

Sultan II. Murad'ın tahta geçmesiyle Dâî, onun adına “*Tezkiretü'l-Evliyâ*” adlı eserini kaleme almıştır. Bu eserden sonra tahmînen çok yaşamamıştır. Çünkü, bu eserden sonra başka eserler kaleme almamıştır.

Eserlerinin de yardımıyla II. Murad devrine kadar hayatı izlenebilen Ahmed-i'nin ölüm tarihi ve nerede öldüğü hakkındaki bilgiler oldukça karışıktır. Hammer şairin ölümünü 815 (1412) yılı olarak göstermekteyse de bu tarih Ahmed-i Dâî'nin değil Ahmedî'nin ölüm yılıdır. Buradan bu iki şairi karıştırdığı anlaşılmaktadır. Nitekim Gibb de Hammer'in verdiği tarihi kabul etmemektedir.

¹¹**Büyük Türk Klasikleri**, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1992, C. II, s. 112.

Sicil-i Osmanî'de ise Dâî “Sultan Murâd-ı Evvel asrında vefat eylemiş bir şair” olarak gösterilmektedir ki bu da yanlış bir değerlendirmedir. Zira Yıldırım'ın oğlu Emir Süleyman devrinde (1402-1410) yaşamış, ona eserler sunmuş birinin I. Murad zamanında (1362-1389) ölmüş olarak gösterilmesi mantıkî değildir. Keşfü'z-zunûn'da ise Dâî'nin ölüm yılı 820 (1421) civarı olarak gösterilmektedir.

Esasen bu tarihlerin hiç biri gerçeği yansıtmadığı gibi, bir tahminden öteye de geçmemektedir. Son zamanlarda Dâî divanının yeni bir nüshasının tesbit edilmiş olması, onun ölüm yılıyla ilgili olarak doğru bir tahminde bulunmayı mümkün kılmaktadır. Divanın bu nüshasında Çelebi Mehmed için yazılmış bir mersiye ve II. Murad'ı hükümdar olarak metheden üç şiir yer almaktadır. Buradan hareketle Ahmed-i Dâî'nin, Sultan II. Murad'ın tahta çıktığı yıllarda (1421) hayatta olduğu ve yaşının bir hayli ilerlemiş bulunduğu anlaşıldığı gibi, vefatının da bu tarihten sonra olduğu açıklık kazanmaktadır. Böylece Karaca Bey 'in teşvikiyle II. Murad adına Farsça'dan tercüme edilen *Tezkiretü'l- Evliyâ*'nın, Dâî'nin eseri olup olmadığı konusundaki tereddütler de büyük ölçüde ortadan kalkmış görünmektedir.¹²

Ahmed-i Dai 'nin nerede öldüğü ve mezarının nerede bulunduğu da henüz kesinlikle aydınlatılmış değildir. İ. H. Ertaylan, Bursa'da adına mahalle, hamam ve bir cami olduğunu, fakat yaptığı araştırma sonucunda bu caminin Aydıncıklı Hızır Bey oğlu Yahşi Bey tarafından yaptırılmış olabileceği kanaatine vardığını çünkü caminin kitabesinde Ahmed-i Dâî'nin adına rastlamadığını belirtmektedir. Caminin yanındaki “Dâî Dede” adı ile bilinen mezarın Ahmed-i Dâî'ye ait olduğu söylenmekte ise de bugün için burada böyle bir mezar olmadığı tespit edilmiştir.¹³

¹² Mustafa Özkan, *Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi*, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2009, Genişletilmiş 3. Baskı, s. 255-256.

¹³ Ertaylan, *a.g.e.*, s. 27-28.

Dâî'nin şahsiyetiyle ilgili bir tartışma onun, *Süheyl ü Nevbahar*'ı yazan Hoca Mes'ud'un yeğeni İzzeddin Ahmed ile aynı kişi olduğu hususudur. İsmail Hikmet Ertaylan, *Firdevsî-i Tavîl*'in *Süleymannâme* mukaddimesinde mesnevi yazan şairlerden bahsederken Dâî'yi de Süheyl ü Nevbahar'ı yazan kişi olarak göstermesine dayanarak, onun Hoca Mesud yeğeni İzzeddin Ahmed ile aynı şahıs olduğu düşüncesini öne sürmektedir. Ancak *Firdevsî-i Tavîl*'in eserinde Dâî'nin Mesud b. Ahmed'le ilişkisi konusunda herhangi bir kayıt bulunmadığı gibi *Süheyl ü Nevbahar*'da da Dâî adından hiç bahsedilmemektedir. Ayrıca kaleme aldığı her eserinde adını zikreden ve *Tıbb-ı Nebevî Tercümesi*'nde isim zincirini ve mahlasını "Ahmed b. İbrâhim b. Muhammed el- ma-'ruf bi'd-Dâî" şeklinde açık olarak veren Dâî, hiçbir yerde adını İzzeddin Ahmed olarak anmamaktadır. Kaldı ki bir aşk hikâyesi olan Süheyl ü Nevbahar konusu Ahmed-i Dâî tarafından da ele alınmış olabilir. Bu durum onun, aynı konuyu işleyen İzzeddin Ahmed'le aynı kişi olmasını gerektirmez. Bu bakımdan Ertaylan'ın ileri sürdüğü görüşleri, konuyu açıklığa kavuşturacak belgeler ortaya çıkıncaya kadar ihtiyatla karşılamak gerekmektedir.¹⁴

Nihat Sami Banarlı'ya göre Ahmed-i Dâî İran şiirinin etkisindedir: "Bir şâir olarak Ahmed Dâî, Fârisî şiirleri iyi kavramış; bu şiirin ahenk ve söyleyiş inceliklerine varmış; İran şiirini veya İrankârî şiiri Türkçe söyleyişte ciddi bir başarı elde etmiştir. Bu bakımdan Anadolu'daki Türkçe şiirin kurucuları arasında sayılacak bir başarı sağlamıştır."¹⁵

Şâir ve âlim Dâî, ömründe pek çok manzûm ve mensur vücuda getirmeye muvaffak olmuştur. Bir şâir olarak Ahmed Dâî, Farsça'yı ve Fârisî şiirini iyi bilmektedir. Şiirlerinde ahenk ve söyleyiş inceliği vardır. Türkçe söyleyişte oldukça başarılıdır. Bu bakımdan Anadolu'daki Türkçe şiirin kurucuları arasında sayılır.

¹⁴Özkan, a.g.e., s. 256.

¹⁵Nihat Sami Banarlı, **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi**, C. I- II, İstanbul, 2001, s. 455-456.

Genellikle Sebk-i Irakî üslûpu şâirlerinin şiirlerini okuyarak yetişmiş olduğunu Farsça şiirlerinden anladığımız Ahmed-i Dâî, İran şâirlerinin beyitlerinden esinlenirken, bazen onları aynen tekrar etmiş, kimi zamanda yaratıcılıktan uzak kalmıştır.¹⁶

Ahmed-i Dâî Fars şiirini iyi kavramış, Fars şiirinin inceliklerine hâkim bir şairdi. Anadolu’da Türkçe şiirin kurucularından sayılır. Ahmed-i Dâî’nin şiirleri hem devrinin şairleri ve tezkirecileri tarafından, hem de yabancılar tarafından tercüme edilmiştir. Şiirlerini Hammer Almanca’ya ve Gibb İngilizce’ye tercüme etmiştir. Türkçeyi başarı ile kullanan Ahmed-i Dâî meydana getirdiği pek çok eserle Türkçenin ifade kabiliyetini ispat etmiş ve onun bir edebiyat ve ilim dili olarak gelişmesinde büyük rol oynamıştır. Türkçe’yi başarı ile kullanmış, Türkçe’nin kaba ve ifadeye elverişsiz olduğunu söyleyenlere karşılık, meydana getirdiği pek çok eserle onun Arapça ve Farsça karşısındaki ifade kabiliyetini ispat etmiş ve Türkçe’nin bir edebiyat ve ilim dili olarak gelişmesinde büyük rol oynamıştır.¹⁷

İsmail Hikmet Ertaylan, şairlik ve sanat yönünden onu çağdaşı Ahmedî ile karşılaştırıp “Ahmed-i Dâî sanatça Ahmedî’den çok yüksek olduğu gibi, nesir sahasında da münferittir. Şeyhi’den de mukaddem olmak itibari ile kendi devrinin en ileri gelen hatta Şeyhî üzerinde de tesiri olan bir üstattır.” diyerek Dâî’nin nazım sahasında Ahmedî’den üstün bir seviyede ve nesir alanında da zamanında tek olduğunu belirtmektedir.¹⁸

Ahmed-i Dâî, Türk Edebiyatında üzerine en çok çalışma yapılan şâirlerdendir. Onun hakkında en kapsamlı araştırma İ. Hikmet Ertaylan tarafından “Ahmed-i Dâî, Hayatı ve Eserleri” başlıklı eser meydana getirilmiştir. Tunca

¹⁶Ertaylan ,a.g.e., s. 112.

¹⁷ Özkan, a.g.e., s. 258.

¹⁸Ertaylan, a.g.e., s. 30-33.

Kortantamer, Dâî'nin Kahire'de bulunan Türkçe Dîvânı nüshası ile daha önce Ahmet Ateş tarafından incelenen Burdur nüshasını karşılaştırarak "Ahmed-i Dâî ile İlgili Yeni Bilgiler" adı ile yayımlanmıştır.

Ahmed-i Dâî'nin eserleri incelenince onun kendi zamanının ilmini, Arapça ve Farsça'yı çok iyi bilen bir şâir olduğu görülür. Kur'an, tefsîr ve hadîs ilimlerinden başlayarak mevizeye, tarihe, teressüle, lûgate, arûza, riyaziye ilimlerine ait tercümelerin olduğu gibi Türkçe ve Farsça'daki bilgisinin derinliğini gösteren dîvânları mesnevî ve diğer manzûmeleri vardır.

Bu âlim kadı, devrinde ilme önem verilmediğinden Türkçe ve Farsça dîvânlarında, Çeng-nâme'sinde ve diğer eserlerinde şikâyet eder. "*Vesiletü'l-Mülük*" adlı eserinin mukaddimesinde "Çünkü, ulemaya bazı evkatda umera ve selatin huzuruna varmak caiz ve lazım olduysa lacerem adet-i nas şöyle cari olmuştur. Kim her kişi bihasbi't-take tuhfe ve armağanla vara ve dahi her kişinin armağanı kendüye layık vü münasib ola ehl-i ilimden armağan bâb-ı ilimden ola" (Ulema sınıfının emirler ve sultanlar huzuruna çıkma izini ve gereği olduğu zaman şüphesiz adet olduğu üzere herkes kendi takâtının elverdiği kadar armağan ve hediye ile gider. İlim ehlinin armağanı da ilim konusunda eserler olmalıdır.) diyerek kendisinin ulema sınıfından olduğunu belirtirken telif ve tercüme eserlerinin çokluğunun bir nedenini de belirtir.

Arapça ve Farsça'yı iyi derecede bilen şâirin eserlerinin gözden geçirdiğimizde şâirin bu dillerdeki bilgisini göstermesi hem de Osmanlı şiirinin kuruluş yıllarında bu telif ve tercüme eserlerden edebiyatımızın aldığı ilk etkileri göstermesi bakımından ilgi çekicidir. İran tarzı şiirde zaman zaman Sadi'ye yaklaşmıştır. Herşeyden önce Ahmed-i Dâî, *Çengnâme* adlı mesnevisini Sâdi'nin aynı adlı eserini gördükten sonra ve okuduktan sonra yazmaya karar vermiştir.

Ayrıca onun tasvirlerinde Sâdi üslûbunun tesirleri açıkça görülmektedir. Fakat Ahmed-i Dâî'nin edebi kişiliği sadece İran Edebiyatı ve şairleriyle beslenmiş değildir. O Yunus gibi bir şairin daha önceden Türk diline getirdiği zengin ifadeden, Türkçe atasözlerinden ve deyimlerinden de yararlanmışır.¹⁹

İslami bilimlere, tıbbâ ait çeviriler yapma, Klasik İran edebiyatının sanatçılarını izleme ve kendinden bir şeyler katarak, bu edebiyatta yazılmış eserleri Türkçeye çevirme devri olan XIV. yüzyılın bu kültür faaliyetlerini Ahmed-i Dâî adı geçen alanlarda verdiği eserleriyle temsil etmiştir.

Gönül Alpay Tekin, Ahmed-i Dâî'nin bu eserleri son derece metotlu ve belirli bir düzen içinde yazdığını belirtir. Ahmed-i Dâî'nin her mukaddimesinde eserini niçin, kime ve nasıl bir düzene göre yazdığını belirttiğini ve kendi adını hiç şaşmadan her eserinde aynı kalıp içerisinde ” bende-i sâ’i aḥmed-i dâ’i aşlaḥ’l-lahu şânehu ‘ ammâ şânehu” şeklinde verdiğini ifade etmiştir.²⁰

Ahmed-i Dâî'nin mensur ve manzum eserleri bir külliyat içinde toplanmış, fakat düzenli bir sıralama yapılmamıştır. Dâî, çoğu tercüme olan sekizi mensur, altısı manzum on dört eser kaleme almıştır. Bunların tasavvufî bir mesnevi, evliya tezkiresi, rüya tabiri, fıkıh, tefsir, inşâ örnekleri, tıp, astronomi, lugat ve hadis örnekleri gibi hemen hepsinin ayrı konularda yazılmış olması, ilgi alanlarının genişliğini göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

Eserleri şunlardır:

1.1.2. Eserleri

1.1.2.1. Mensur Eserleri

¹⁹ Tekin, a.g.e., s. 28

²⁰ a.g.e., s. 34.

1.1.2.1.1.Miftâhu'l-Cennet:

Arapçadan Türkçeye çevrilmiştir. Lülü Paşa adına yapılmıştır. Eser 8 bölümden oluşan bir akaid eseridir. Cennete girmek için gidilmesi gereken yolları ve şer'î esasları öğreten eser, sekiz cennete benzetilerek sekiz meclis üzerine düzenlenmiştir. Birinci mecliste namazın fazileti; ikinci mecliste tövbe etmenin fazileti; üçüncü mecliste kaza ve kader; dördüncü mecliste receb ayı; beşinci mecliste şaban ayı; altıncı mecliste ramazan ayı; yedinci mecliste kadir gecesinin fazileti; sekizinci mecliste ise sadaka-i fıtır ve bayram namazı konu edilmektedir. Eserin pek çok nüshası bulunmaktadır.²¹ Eser üzerinde üzerine bir doktora tezi yapılmıştır.²²

Bu eser ilk defa Osmanlı Müellifleri'nde zikr edilmiş, geniş şekilde İ. H. Ertaylan bahsetmiş bu eserin Raif Yelkenci'de iki Süleymaniye Kütüphanesinde bir, Bursa Genel Kitaplıkta da yeni bir nüshası bulunduğunu bildirmektedir.²³

Agâh Sırrı Levend de eserin Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kitaplığı'nda bir nüshası olduğunu kaydetmektedir. Eserin bilinen bu nüshalarından başka İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Seminer Kitaplığı'nda, Belediye, Süleymaniye ve Manisa İl Halk Kütüphanelerinde de nüshaları bulunmaktadır. Ayrıca çeşitli araştırmalarda ve çeşitli vesilelerle bu eser hakkında kısa bilgiler verilmişse de ondan asıl geniş bir şekilde İsmail Hikmet Ertaylan bahsetmiş ve Raif Yelkenci'de bulunan iki nüshadan birinin on altı sahifesini tıpkıbasım olarak yayımlamıştır.

1.1.2.1.2.Tercüme-i Eşkâl-i Nasir-i Tûsî:

²¹ Özkan, **a.g.e.**, s. 263.

²²Gürer Gülsevin, “**Miftâhu'l-Cenne, Metin-Dil Özellikleri-Söz Dizini**”, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), C. I-II, Malatya, 1989.

²³Tekin, **a.g.e.**, s. 41.

Astroloji ve Astronomi ile ilgili bir eserdir. Eserin diğeri adı “*Tercüme-i Sî Fasl fi’t-Takvim*”dir. Eser Nasîr-i Tûsî’nindir. 30 bölümden oluşan ve heyet, takvim, ilm-i nücûma ait bir eser olup yıldızlardan, gezegenlerden, burçlardan, bunların güneş ve ayla olan ilişkilerinden, hafta ve ayların kaçır gün olduklarından, saatlerden bahseder.

İ. H. Ertaylan bu eserin iki nüshası olduğunu bildirmektedir.²⁴ Bu nüshalardan Halil Ethem Bey Kütüphanesinden dokuz sahifeyi tıpkıbasım olarak yayınlamıştır.²⁵ Bu eserin Süleymaniye, Nuruosmaniye, Belediye Kütüphanelerinde ve İstanbul Üniversite Kütüphanesi’nde pek çok nüshaları bulunmaktadır.

1.1.2.1.3.Tercüme-i Tefsîr-i Ebu’l-Leys Semerkandî:

Bu eserin Türkçeye ilk defa çevirisini Ahmed-i Dâî yapmıştır. Bu eser Anadolu sahasında Türkçeye tercüme edilen ilk Kur’an tefsiri olarak kabul edilmektedir. Emir Süleyman adına Timurtaş Paşaoğlu Umur Bey’in emir ve teşvikleri ile yazılmıştır.

Bu eser hakkında İ.H. Ertaylan, oldukça geniş bir bilgi vermektedir. İ. H.Ertaylan, bu eserin nüshalarına Anadolu ve İstanbul kitaplıklarında rastlandığını bildirmekte; ayrıca bu eserin ondan kısa bir zaman sonra Türkçeye çevrilmiş olan İbn Arabşah’ın ve onun çağdaşı Ebû’l Fazl Musa İbn Hacı Hüseyin İbn-i İsa el- İzniki ‘nin tefsirleriyle karıştırıldığına, bu tefsir çevirilerinden sadece İbn Arabşah’inkinin Ebû’l Leys’in eserinin çevirisi olduğuna, Ebû’l Fazl Musa’nın ise Hâzin-i Bağdâdî’nin tefsirini çevirdiğine ve bu çevirinin adının *Enfes’ül- Cevâhir* olduğuna değinmektedir.

²⁴ Ertaylan, **a.g.e.**, bu nüshaların Bayezid Genel Ktp. No. 1604’de ve Avukat Halil Ethem Bey’in kütüphanesinde bulunduğunu söylemektedir; s. 153.

²⁵ **a.g.e.**, s. 313-321.

Tercüme-yi meydana getirilirken herkesin okuyup anlayabileceği bir dil kullanılmıştır. Ayrıca eser doğrudan doğruya bir tercüme olmayıp, başka kaynaklardan da yararlanılarak âdeta Türkçe yeni bir tefsîr meydana getirilmiştir. Esere ilâve edilen 235 beyitlik manzum mukaddime kısmı ise tamamen telif olup ayrı bir eser niteliği taşımaktadır. Fakat bu manzum mukaddime kısmı bütün nüshalarda mevcut değildir. Ses, şekil ve kelime kadrosu yönünden Eski Anadolu Türkçesi'nin örnek metinleri arasında yer alan tercümenin pek çok nüshası bulunmaktadır. Son yıllarda yapılan çalışmalar sonucunda Ahmed-i Dâî'ye atfedilen Tercüme-i Tefsîr-i Ebü'l-leys es-Semerkindî adlı eserin Musa b. Hacı Hüseyin İznikî'nin kaleme aldığı Enfesü'l Cevâhir'le aynı eser olduğu anlaşılmıştır.²⁶

Bu eserin iki nüshası vardır. Bunlardan birisi İstanbul Üniversite Kütüphanesi TY 3248'de bulunmaktadır. İkinci Nüsha Süleymaniye, Fatih, No. 631'dedir. Bu nüshaların dışında bu eserin İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde, Nuruosmaniye'de Bayezit Kütüphanesi'nde Kütahya ve Konya Müzesi Kitaplığı'nda nüshaları bulunduğu bilinmektedir.²⁷ Ancak yakın bir zamanda Abdalbaki Çetin'in bu konu ile ilgili yapmış olduğu araştırma neticesinde kaleme aldığı makaleye göre;²⁸ eser aslen Musa bin Hacı Hüseyin İznikî'ye aittir ve İznikî'nin eserlerinde sıfat olarak kullandığı kelimelerden birisi de duacı anlamına gelen “dâ'î” sıfatıdır.

Hikmet Özdemir'e göre “*bu fakîr dâ'î*” tabiri İznikî tarafından çok sık kullanılan bir tabirdir. Özdemir şu ifadeyi kullanmaktadır: “Bu fakîr dâ'î” tabiri onun [İznikî'nin] çok kullandığı bir tabirdir. Bu tabiri onun hemen her eserinde

²⁶Özkan, a.g.e., s. 262.

²⁷Ertaylan, a.g.e., s. 40.

²⁸ Abdalbaki Çetin, “Ebu'l-Leys Semerkandî Tefsirinin Türkçe Tercümesi Üzerine”, **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, S. 22, Konya, Güz 2007, s. 60-75.

görmekteyiz. Tefsir nüshalarında da sık sık bu tabiri kullanması bu eserleri onun yazdığının isbâtıdır.”²⁹

1.1.2.1.4.Tercüme-i Kitâbü't-Ta'birnâme:

Rüya tabirleri içeren Arapçadan çevrilen eserin yazarı Ebū Bekr bin Abdullah el-Vâsıtî'dir. Önce Farsçaya çevrilen eser, Dâî tarafından Farsçasından tercüme edilmiştir. Eser Süleyman Şâh'a sunulmuştur. Türkçe divanında bulunmayan 15 beyitlik bir kasideyi II. Yakub'a sunarak 14. beyitte kendi mahlasını verir.

Tabirnâme, Ahmed-i Dâî'nin divanında bulunmayan bir kasideyi ihtiva etmesi ve onun Germiyan Beyi II. Yakub'un sarayında bir süre bulunduğunu göstermesi bakımından ayrıca tarihî bir önem taşımaktadır.

Kaynaklarda bu eserden söz edilmemiştir. İ.H. Uzunçarşılı *Tabirnâme* hakkında kısa bir bilgi vermektedir.³⁰ İ.H. Ertaylan *Tabirnâme* hakkında bilgi verirken Ahmed-i Dâî'nin Germiyan Beyi II. Yakub İçin yazdığı kasideyi aynen almış ve Belediye Kütüphanesindeki yazmanın baştan sekiz sahifesini, şimdi Süleymaniye Kütüphanesine nakledilmiş olan Millet Kütüphanesi Hekimoğlu Ali Paşa bölümündeki nüshanın da baştan üç sahifesini tıpkıbasım olarak yayınlamıştır. *Tabirnâme*'nin iki yazması bilinmektedir. Eserin biri Süleymaniye Kütüphanesi'nde (Hekimoğlu Ali Paşa, nr. 588), biri Atatürk Kitaplığı'nda (Eski Belediye Kütüphanesi, Muallim Cevdet, nr. 026) olmak üzere iki nüshası vardır. Bu yazmalardan ilki 295 varak olup harekeli bir nesihle yazılmıştır. Baş taraftaki fihristin bir kısmıyla sonu eksik olan Belediye Kütüphanesi'ndeki ikinci yazma 260

²⁹ Hikmet Özdemir, “Müsâ Hâcı Hüseyin el-İznikî, Hayatı ve Eserleri”, Ankara, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi (Yayımlanmamış Doktora Tezi), 1980, s. 79.

³⁰ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Anadolu Beylikleri**, s. 88

varaktır. O da harekeli nesihle yazılmıştır. Her iki yazmada da istinsah tarihi ve müstensihin adı bulunmamaktadır.

1.1.2.1.5. Teressül:

Türkçede bilinen en eski inşâ örneğidir. Mektuplaşma türleri ve kompozisyon kurallarını anlatır. Resmî yazışmaların kurallarını, usul ve âdâbını, resmî ve özel yazışmalarda kullanılan başlık, unvan, üslûp ve ifâde tarzını örnekleriyle göstermek için yazılmıştır. Eser iki kısımdan oluşmaktadır: Kurallar kısmı, örnekler kısmı. Sehi Bey, tezkiresinde bu eserin öneminden özellikle söz eder. Sehî Tezkiresindeki eser hakkında verilen bilgiye Teressül'ün uzun süre okullarda usûl-i inşâ kitabı olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Tek nüshası Manisa Muradiye Kütüphanesinde. Bu da eksiktir. (Muradiye, nr. 1856/3 vr. 113-121). Bu eserin Almanca çevirisi ile birlikte transkripsiyonlu metni Walther Björckmann tarafından yayınlanmıştır. İ.H. Ertaylan, ilk dört sahifesini tıpkıbasım olarak vermiştir.³¹

1.1.2.1.6. Tercüme-i Tezkîretü'l-Evliyâ:

Feriüddin-i Attar'ın bu eserini Dâî, Karaca Bey'in isteği üzerine yazmış ve II. Murad'a sunmuştur. Bilinen tek nüshası Süleymaniye Kütüphanesinde (Serez, nr. 1800) bulunmaktadır. Bu eserini Ahmed-i Dâî, Karaca Bey'in emriyle II. Murad'a sunmak üzere yazmıştır. Eser Anadolu sahasında daha önceden başka Tezkîretü'l Evliya çevirilerinin yapıldığını göstermesi bakımından önemlidir. Bu eser ayrıca Ahmed-i Dâî'nin II. Murad'ın cülûs tarihini 1421'den sonraki bir yılda öldüğünü ortaya koyduğu için de ayrı önem taşımaktadır. Tezkîretü'l Evliya hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. İ. H. Ertaylan Tezkîretü'l Evliya'dan bahsetmişse de, eserine Tezkîretü'l Evliyâ'dan tıpkıbasım olarak örnekler

³¹Ertaylan, *a.g.e.*, Teressül, tıpkıbasım, s. 325

almamıştır.³² Ancak Ahmed-i Dâî'nin Tezkiretü'l- Evliyâsı Osmanlı sahasında meydana getirilen Tezkiretü'l-Evliyâ'ların ilki olarak kabul edilmektedir.³³

1.1.2.1.7.Tercüme-i Tıbb-ı Nebevî:

Hastalıklarla ve sağlığın korunmasıyla ilgili Hz Muhammed (s.a.v.)'in hadîslerini içerir. Eser başlıca iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısım sağlıkla ilgili olup iki bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölüm yiyecek ve içeceklerin özelliklerini, yemişlerin fayda ve zararlarını; hava ve suyun iyi ve kötüsünün niteliklerini bildirir.

İkinci kısım ise doğrudan doğruya tıpla ilgili olan kısımdır ki, bu da iki bölümden ibarettir. Birinci bölümde hastalıkların sebep ve belirtileri yani teşhisleri; ikinci bölümde de tedavi usulleri üzerinde durulmaktadır.

Eser Osmanlı Müellifleri ve Kütahya Şehri'nde işaret edildiği gibi Ebū Nâim Hafız-ı Isfahanî'nin Kitabü's-şifâ fî-aḥâdîsi'l Muştafâ adlı eserinin tam bir çevirisi değildir.³⁴

İ. H. Ertaylan eserinde, Ahmed-i Dâî'nin okumak ve yazmak bakımından uzun bulduğu Kitabü's-şifâ'yı kısaltmayı düşündüğünü ve bu eserin Farsça bir muhtasarını meydana getirmiş olan İmam Ahmed b. Yusuf et-Tifâşî'yi kendisine örnek edindiğini belirtmiş ve bu eserden sadece şekil ve metot bakımından faydalandığını ortaya koymuştur.

Ahmed-i Dâî, *Tıbb-ı Nebevî*'nin mukaddimesinde kendi adı ile birlikte babasının ve dedesinin adlarını şu şekilde verir: “Amma ba'de bu kitâbuñ mütercimi

³² a.g.e., s.154-156.

³³ a.g.e., s. 156.

³⁴ Mehmet Tahir, **Osmanlı Müellifleri**, C II, S.172; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Kütahya Şehri**, s. 213.

huve'l-'abdu'lfaķīru ilā'l-ġaniyyu'l-kebīr Ahmed bin İbrāhim bin Mehmed el-ma'rūf bi'd-dâ'î". Ayrıca eserin adının *Tıbb-ı Nebevî* olduğunu, *Kitabü 'ş-şifâ'* ya aynı zamanda bu adın verildiğini bildirir ve bu eseri Timurtaş Paşa oğlu Umur Bey emri ile Hüdâvendigâr için Arapçadan Türkçeye çevirdiğini sözlerine ekler.³⁵ İ. H. Ertaylan Tıp Tarihi Enstitüsü Kütüphanesi No.90'da bulunan eserin yazmasından 16 sahifeyi tıpkıbasım halinde yayınlamıştır.³⁶ Fakat yapılan araştırmalar sonucunda, eserin Süleymaniye Kütüphanesi'nde üç, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde de iki nüshası daha bulunmuştur. Bunlardan 895 H. tarihinde istinsah edilmiş olan S. Hüsnü Paşa'daki en eski ve en iyi olanıdır. Eser üzerine bir doktora tezi yapılmıştır.³⁷

Tıbb- ı Nebevî, Ahmed-i Dâî'nin tam künyesini vermesi ve onun gerçek bir bilim adamı anlayışı ile eser yazdığını göstermesi bakımından da büyük önem taşımaktadır.

Yüz Hadis Çevirisi'nin Ahmed-i Dâî'nin şimdikiye kadar bilinmeyen bir eseri olduğu belirtilmiştir. Bu eserin bilinen tek yazması Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. Yazmanın 1b-122b varakları arasında Muhammed İbn-i Hacı İvaz'ın Cinân-ı Cenân'ı, 122b-235a varakları arasında da yine aynı el yazısıyla Ahmed-i Dâî'nin adı geçen eseri yer almıştır.³⁸ Eser başlıksızdır. Ahmed-i Dâî'nin bu eseri kimin emriyle ve hangi tarihte yazdığı bilinmemektedir. Diğer eserlerin mukaddimesinde görüldüğü gibi Ahmed-i Dâî bu eserin mukaddimesinde de eserin konusu hakkında bilgi vermiş *Tâbirnâme* ve *Vesiletü'l-mülûk*'ta olduğu gibi kendisini sadece mahlasıyla tanıtmıştır. Bazı çalışmalarda *Yüz Hadis* çevirisi adlı eserin kime ait olduğunun bilinmediği söylenmekte ise de Gönül Alpay Tekin

³⁵Ertaylan, a.g.e, s. 388-389.

³⁶a.g.e., s. 387-402.

³⁷Önder Çağırın, "Ahmed-i Dâî Tıbb-ı Nebevî (İmla-Fonetik-Morfolojik-Karşılaştırmalı Metin-İndeks ve Sözlük)", İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Malatya, 1992.

³⁸Tekin, a.g.e., s.47.

gerçekleştirdiği *Çengnâme* neşrinde *Yüz Hadis Tercümesi* adlı eserin Ahmed-i Dâî'ye ait olduğunu ve tek yazmasının Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunduğunu belirtmektedir.³⁹ Ancak yapılan bir çalışmada bu eserin Erzurumlu Mustafa Darîr'in *Yüz Hadis Yüz Hikâye* isimli eserinin bir nüshası olduğu anlaşılmıştır.⁴⁰

Mutâyebât'ın Ahmed-i Dâî'ye ait olduğu bilinmektedir. 12 kısa şiirden oluşmuştur. İçki ve eğlence üzerine kurulmuştur. İçki ve eğlenceye düşkün Emir Süleyman zamanında yazılmış olduğu düşünülmektedir. Burdur Külliyyatı içerisinde bulunmaktadır. Kaynaklar bu eserden bahsetmezler. Kahire yazması bu eserin ayrı olmadığını, dîvânın bir parçası olduğunu ortaya koymaktadır.

Kahire nüshası Burdur nüshasına nazaran beyit sayısı açısından daha büyüktür. Burdur Vakıf ve Halkevi Kitaplığındaki yazmanın içinde bulunan bu eserin tamamı İ. H. Ertaylan tarafından tıpkıbasım olarak yayınlanmış ve hakkında bilgi verilmiştir.⁴¹

Vasfi Mahir Kocatürk ise bu kıtaların kendi kütüphanesinde bulunan *Mecmuatü'l-letaif (çengnâme)*'in başındaki boş kısımdan düşmüş olabileceğini ileri sürer.⁴²

İçki ve eğlence üzerine yazılmış 16 kıta ve 62 beyitten meydana gelen mizahî şiirlerinin ayrı bir eser olmayıp Türkçe Divan'ından alınmış manzumeler olduğu anlaşılmıştır.⁴³

³⁹ a.g.e., s. 47.

⁴⁰ Abdülbaki Çetin, "Ahmed-i Dâî'ye Atfedilen Yüz Hadis Tercümesi Üzerine", **İlmî Araştırmalar**, İstanbul, 2004, S. 18, s. 25-30.

⁴¹ a.g.e., s.124-125.

⁴² Vasfi Mahir Kocatürk, **Türk Edebiyatı Tarihi**, s. 141.

⁴³ Tunca Kortantamer, "Ahmed-i Dâî'nin Mutâyebât Adıyla Tanınan Eseri Üzerine " **Türkoloji Dergisi**, VII, (1977), s. 137- 147.

Cinân-ı Cenân'ın Ahmed-i Dâî'nin olduğu ileri sürülmektedir. Ancak Ahmed-i Dâî'ye ait oldukları şüphelidir. Eser farzdan, vacibden, sünnetten bahseden şer'î bilgilere dayanan ve yer yer konu ile ilgili hikâyeler anlatan bir vaaz kitabıdır. Eser, dinî mensur edebiyatımızın örneklerinden didaktik bir eserdir. Günümüzde bu eserden bahseden sahîh kaynaklara rastlanmamıştır.

İ. H. Ertaylan, bilinen dört Cinân-ı Cenân bulunduğunu, birisinin Prof. Mundy tarafından satın alınarak Londra'ya götürüldüğünü söyler ve bu eserin sonunda “ ‘abd-ı cânı haķîri dâ'i-i fakiri” şeklinde yazarın kendisinden bahsetmesine dayanılarak eserin Eşrefzâde Abdullah Efendi'ye izâfe edildiğini, ayrıca Yusuf İbn-i Abdullah adlı biri tarafından 836H./ 1432'de istinsah edildiğine göre, bu tarihten önce bu eserin yazılması gerektiğini belirtir.⁴⁴

İ. H. Ertaylan, ikinci Cinân-ı Cenân Muhammed İbn-i Hacı İvaz el-müfessir'e ait olduğunu bu eserin tek nüshasının Ragıp Paşa Kütüphanesi'nde bulunduğunu yazar. Bugün bu yazma Ragıp Paşa Kütüphanesi'nden Yahya Efendi Bölümündeki kitaplarla birlikte Süleymaniye Kütüphanesi'ne nakledilmiştir.⁴⁵ Bu yazmada, yazarın adı yine eserin sonunda “ ‘abd-ı faķır Muḥammed bin el-merhûm el-ḥacî ‘İvâz el- müfessir” şeklinde geçmektedir.⁴⁶ Belediye Kütüphanesi, Muallim Cevdet yazmaları arasında bulunan üçüncü Cinân-ı Cenân yazması, Ahmed-i Dâî'nin eseri olarak gösterilmektedir. Burada yazarın adı tıpkı Eşrefzâde nüshasındaki gibi yine eserin sonunda “ ‘abd-ı cân-ı haķîri ve Dâ'î -i faķîri” şeklinde geçmekte ve Dâî kelimesine dayanılarak bu nüshanın Ahmed-i Dâî'ye ait olabileceği gibi kelimenin duacı anlamında bir sıfat olabileceğine de değinilmektedir. Ahmed-i Dâî'ye ait olduğu ileri sürülen dördüncü yazma Raif Yelkenci yazmaları arasında

⁴⁴Ertaylan, **a.g.e.**, s. 172-174.

⁴⁵Sül. Yahya Ef. No.189.

⁴⁶Ertaylan, **a.g.e.**, s.174.

bulunmaktadır.⁴⁷ İ. H. Ertaylan, bu yazmadan on yedi sahifeyi tıpkıbasım olarak yayınlamıştır.⁴⁸

Diğer nüshaların incelenmesi sırasında Cinan-ı Cenân üzerinde yapılan tezler de incelenmiştir. Bu tezlerden biri “*Ahmed-i Dâ’î’nin Cinan-ı Cenân’ı Üzerinde Dil Çalışması*”⁴⁹ diğeri de “*Cinanü’l Cenân*”⁵⁰ adını taşımaktadır. Bu tezlerden ilkinde Belediye Kütüphanesi Muallim Cevdet yazmaları arasında bulunan Ahmed-i Dâî’ye ait olduğu ileri sürülen yazma ile Muhammed İbn-i el- Hacı İvaz el-Müfessir’in olduğu söylenen Süleymaniye, Yahya Tevfik bölümündeki yazma karşılaştırılmıştır. Bazı nüsha farkları olmasına rağmen her iki metnin de baştan sona aynı olduğu görülmüştür. İkinci tez de, Süleymaniye Kütüphanesi’nde bulunan üç Cinan-ı Cenân nüshasıyla, Belediye Kütüphanesindeki Muallim Cevdet yazmaları arasında bulunan Cinan-ı Cenân karşılaştırılmıştır. Bu tezden de adı geçen bütün yazmaların aynı eserin değişik nüshaları olduğu anlaşılmıştır. G. A. Tekin, Esat Coşan’ın⁵¹ makalesinde belirttiği gibi bu eserin Muhammed bin el-Hacı İvaz el-Müfessir’e ait olduğunun belirtmiştir. Ayrıca Süleymaniye, Pertevniyal bölümündeki nüsha, yazarın kendi el yazısıyla yazılmış bir nüshadan istinsah edilmiştir.⁵² Burada yazar adını Muhammed bin el- merhum el- Hacı ‘İvaz el-Müfessir şeklinde verdikten sonra⁵³ bu eseri 835 H.’de yazdığını söyler ki bu Eşrefzade’ye izafe edilen nüshanın 836 H.’de istinsah edildiğini düşünerek eserin bu tarihten önce yazılmış olduğunu ileri süren İ. H. Ertaylan’ın yargısına uymaktadır.

⁴⁷ a.g.e., s. 174-175.

⁴⁸ a.g.e., s. 350-367.

⁴⁹ Oktay Göymen, “Ahmed-i Da’î’nin Cinan-ı Cenân’ı Üzerinde Dil Çalışması (1965-1966)”, *Türkiyat*, Tez no. 682.

⁵⁰ Aysel Al, *Cinan’ül Cenân* (1970), İ.Ü. Ed. Fak. Genel ktp.,THT 407.

⁵¹ Esat Coşan, “*XV. Asırdan Türkçe Dinî Bir Eser “ İslam Düşüncesi*, I, 1967, sayı 4, s. 147-148.

⁵² Tekin, a.g.e., s. 49.

⁵³ Ertaylan., a.g.e., s. 173.

Cinan-ı Cenân'ın İstanbul Kütüphanelerinden Süleymaniye, Belediye, İstanbul Üniversite Kütüphanesi'nde ve Edebiyat Kütüphanesinde ve Edebiyat Fakültesi, Türkoloji Bölümü Seminer Kitaplığı'nda nüshaları bulunmaktadır.

Sirâcü'l Kulüb'ün Ahmed-i Dâî'ye ait olduğu ileri sürülür. İ. H. Ertaylan, Raif Yelkenci'deki hem de İzzet Koyunoğlu Kütüphanesi'ndeki yazmaların başından örnekler verdiği yazmalarda Ahmed-i Dâî'nin adı geçmektedir.⁵⁴ G. A. Tekin İstanbul Üniversite Kütüphanesi ve Topkapı, Revan bölümünde bulunan anonim Siracü'l Kulüb yazmalarının başlangıçlarının adı geçen yazmalarinkine az çok benzemekte olduğunu dile getirir.⁵⁵ Ahmed-i Dâî'nin bu adda bir eseri olup olmadığının söylenmesi için dikkatli incelemeler yapılmalıdır.

Ayrıca Tekin, yine Ahmed-i Dâî'ye isnad edilen Konya, İzzet Koyunoğlu Ktp., No.13622'de kayıtlı 905H'de istinsah edilmiş, harekeli nesihle yazılmış *Cami-ül fûrs* adlı Farsça lügat ile yine aynı kütüphanede 11758 numarada kayıtlı olan bir *Muhtarnâme* şerhinin incelenmesi gerektiğini belirtir.

Mustafa Özkan, Dâî'nin olduğu söylenen *Esrarnâme* ve *Mansurnâme* adlarındaki eserler ele geçmediği için kime ait oldukları konusunda fikir yürütmenin mümkün olmadığını belirtir.

Bu eserlerden başka son zamanlarda Ahmed-i Dâî'nin *Muhtasar* adını taşıyan Farsça öğretmek amacıyla yazılmış gramer kitabının bulunduğu belirtilmektedir.⁵⁶

⁵⁴ a.g.e., s.177-179.

⁵⁵ Tekin, a.g.e., s.50.

⁵⁶ Kenan Akyüz, "Ahmed-i Dâî'nin Bilinmeyen Bir Eseri", *Türk Dili Dergisi*, III /33 (1954), s. 525-528.

Yine ona atfedilen *Mutâyebât* adlı mizahî şiirlerden oluşan eserin ise müstakil bir eser olmayıp Türkçe divanından alınmış beyitlerden oluştuğu anlaşılmıştır.⁵⁷

Ahmed-i Dâî''ye ait olduğu ileri sürülen bir eser de *Cevâhirü'l-Ma'ânî* adını taşımaktadır.⁵⁸ Ancak bu eserin Hızır bin Yakub adlı müellifin 15. yüzyılda kaleme aldığı *Cevâhirü'l-Ma'ânî* adlı eserin bir nüshası olduğu belirlenmiştir.⁵⁹

Abdülbaki Çetin yazdığı bir makalede Ahmed-i Dâî''nin Farsça öğretmek amacıyla *Müfredât* adlı bir kitap kaleme aldığını ileri sürer.⁶⁰

1.1.2.2. Manzûm Eserleri

1.1.2.2.1. Ukudü'l-Cevâhir:

Manzûm Farsça bir lûgattir. 650 beyitlik beş kısa şiirden oluşur. Arapça kelimelerin Farsça karşılıklarını vermektedir. Kimi nüshalarda satır altlarında Türkçe karşılıklar da bulunmaktadır. Şâir bu eseri II. Murad'a hocalık yaptığı sırada yazmıştır. Ahmed-i Dai, eserin mukaddimesinde kendi adını verdikten sonra bu eseri Reşidüddin Vatvat'ın eserinden kısaltarak şehzade Murad'ın Farsça'yı öğrenmesi için yazdığını söyler. Bu eser Reşüddin Vatvat'ın Arapçadan Farsça'ya çevirdiği Nuķüdü'z-zevâhir ve 'uķüdü'l-cevâhir adlı eseridir. Bu eserden ilk bahseden Latifi Tezkiresi olmuştur.⁶¹ Bu eser hakkında en doğru bilgiyi Katip Çelebi vermiştir. Bu eserin iki yazması bulunduğunu söyleyen İ. H. Ertaylan eser hakkında bilgi vermiş,

⁵⁷ Tunca Kortantamer, "Ahmed-i Dâî'nin Mutayebayat Adıyla Tanınan Eseri Üzerine", **Türkoloji Dergisi**, VII (1977), s. 137- 147.

⁵⁸ Z. Kaymaz, "Ahmed-i Dâî'nin Bilinmeyen Bir Eseri: Cevâhirü'l-Ma'ânî", İstanbul, **VII. Milletler Arası Türkoloji Kongresi**, 8-12 Kasım 1999.

⁵⁹ Abdülbaki Çetin, "Ahmed-i Dâî'ye Atfedilen Bir Eser: Cevâhirü'l-Maânî" **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, Erzurum 2003, S. 21, s. 309-322.

⁶⁰ Abdülbaki Çetin, "Ahmed-i Dâî'nin Farsça Öğretmek Amacıyla Yazdığı Bir Eser: Müfredât", **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, S. 20, Konya, Güz 2006, s. 113-127.

⁶¹Latifi Tezkire, s. 85.

Ukūdü'l Cevâhir'deki 51 kıtanın sırasıyla kaçar beyit olduğunu göstermiş ve kıtaların son mısraları ile vezinleri belirtmiştir.⁶² Ayrıca yazmaların hangisinden aldığını belirtmediği 7 sahifenin tıpkıbasımını yayınlamıştır.⁶³

G. A. Tekin, Süleymaniye Kütüphanesi'nde üç yazması daha bulunduğunu belirtmiş ve bunlardan Murad Buhari'de bulunan yazmanın sonunun eksik olduğunu ve diğer iki yazmadan farklı olduğunu belirtmiştir.⁶⁴

Eserin biri Raif Yelkenci'de dördü Süleymaniye Kütüphanesinde olmak üzere beş nüshası bulunmaktadır. Süleymaniye Kütüphanesinde bulunan nüshaların yerleri şunlardır: Hasan Hüsni Paşa, nr. 1102/3, Murad Buhârî, nr. 321/6, Muğla Kitapları, nr. 624, Bağdatlı Vehbi, nr.1449.

1.1.2.2.2. Câmâsb-nâme:

Bu eser Ahmed-i Dâî'nin manzum eserlerinin dördüncüsüdür. Eserin Arapçaları ve Farsçaları da mevcuttur. Nasîr-i Tûsî'nin aynı addaki eserinin Türkçeye tercümesidir. 73 beyitlik küçük bir mesnevi olan bu eser, yıldıznâme, falnâme türünden bir eserdir. Mesnevî tarzında yazılan bu eser Danyal Peygamber'in oğlu Camasb hakkındadır. Camasb bütün sırları bilen biridir. *Câmâsb-nâme* iki kısımdan oluşur. Birinci kısım Câmâsb'ın babasının ölümü ile başlayan bölümdür ki, halk arasında Şah-i Mârân adıyla anılan eserdir. İkinci kısmı ise Câmâsb'ın Şahmârân'dan ayrılıp Keyhusrev tarafından yüksek mevkilere getirildikten sonra babasının kitabından kalan yaprakları ele geçirerek bütün ilimlere sahip olduğu devreye ait yazılardır. Nasîr-i Tûsî'nin bu eserde Timur'dan bahsetmesi ve onun tarih sahnesine çıkararak nasıl ortalığı alt üst edeceğini bildirmesi Ahmed-i Dai'nin bu

⁶²Ertaylan ,a.g.e., s.111-116.

⁶³a.g.e., s. 265-272.

⁶⁴Tekin, a.g.e., s. 54.

küçük eseri Türkçeye çevirmesine sebep olmuş olabilir. Çünkü Ankara Savaşı Ahmed-i Dai üzerinde de büyük bir etki yapmıştır.

Ahmed-i Daî, eserinin sonunda hem kendi adını ve mahlasını verir hem de Nasîr-ı Tüsî'nin Câmasbnâmesi'ni olduğu gibi Türkçeye çevirdiğini şöyle anlatır:

Anı kıldum uş Türkîye tercüme
Ziyade sözi sürmedüm hârcuma
Bu sözler niçe kim döne rûzigâr
Ola Aḥmed-i Dâî'den yâdigâr⁶⁵

İkisi de eksik olan iki nüsha Raif Yelkenci yazmaları arasında “Miftahü'l-Cenne” ve “Siracü'l-Kulüb” içinde bulunmaktadır. İsmail Hakkı ERTAYLAN tarafından yayımlanan Câmasb-nâme'nin ilk yirmi üç beyti “Miftah”dakinden geri kalan kısmı da “Siracü'l-Kulüb”den alınmıştır. G. A. Tekin, bu eserin eksik bir nüshası daha olduğunu, bu nüshanın İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türkoloji Bölümü Seminer Kitaplığı'ndaki Ahmed-i Dai'nin *Miftahü'l-Cenne*'ini de içine alan yazmada bulunduğunu ve bu nüshada da iki yerde olmak üzere 26 beyit atlandığını belirtmiştir. Câmasbnâme'nin diğer bir nüshası ise Konya İzzet Koyunoğlu Ktp., 11396 numarada kayıtlı bulunmaktadır.

1.1.2.2.3. Farsça Dîvân:

1413'te (H. 816) yazılmıştır. Sadrazam Hacı Halil Bey'e ithaf edilmiştir. 10 kasîdeden, 24 gazelden ve bazı tamamlanmamış şiir parçalarından oluşmaktadır. Kendi el yazısı ile bilinen tek nüsha Bursa Orhan Gazi Kütüphanesi'nde kayıtlıdır. Bu nüshadan Ali Nihat Tarlan tarafından istinsah edilmiş yeni bir nüshası da

⁶⁵Ertaylan, a.g.e., s.154.

Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. Ahmed-i Dâî'nin Farsça divanında hükümdara öğütler veren, sanatçının artık değeri kalmadığından ve zamandan şikâyet eden şiiirlerinin yanı sıra aşk, şarap, gibi konuları işleyen, sevgilinin güzelliğini anlatan bazen da tasavvufi bir hava bürünen şiiirleri yer almaktadır.

Bu eser hakkında İ. H. Ertaylan, oldukça geniş bilgi vermiş; eserin başından ve sonundan aldığı 13 sahifenin tıpkıbasımını yayınlamıştır.⁶⁶

1.1.2.2.4. Türkçe Dîvân:

Ahmet ATEŞ tarafından Burdur Vakıf Halkevi Kütüphanesi'nde bulunan ve karışık sırada bulunan külliyyat⁶⁷, düzeltilerek İ. Hakkı ERTAYLAN tarafından 1957'de yayımlanmıştır. Külliyyatta *Divan, Çeng-nâme ve Vasıyyet-i Nûşirevan* adlı eserler bulunmaktadır. Bu külliyyat içindeki dîvân, ikisi Çelebi Mehmed'e ait 5 kasîde, 199 gazelden oluşmaktadır. Dîvân eksiktir. Çünkü içinde sadece Osmanlılara intisâb ettikten sonra yazdığı şiiirler bulunmaktadır. İ. H. Ertaylan, bu divanda yer alan şiiirlerin şairin Osmanlılara intisap ettikten sonra yazdığı şiiirler olduğunu, Germiyan'da yazdığı şiiirleri içine almadığını, çok velüt bir şair olan Dâî'nin Germiyan'dayken de ayrıca bir divân tertip etmiş olabileceğini ileri sürmektedir.⁶⁸ Bunun yanı sıra "Camiü'n-Nezair" ve "Mecmuatu'n-Nezair"de başka gazel ve kasîdeler bulunmaktadır. Dîvân'ın ikinci ve tam nüshası, Tunca Kortantamer tarafından Kahire'de Mısır Milli Kütüphanesi'nde bulunmuştur. (Kahire, Dârü'l-

⁶⁶ a.g.e., s.117-123.

⁶⁷ Ahmet Ateş, "Burdur-Antalya ve Havalisi Kütüphanelerinde Bulunan Türkçe, Arapça ve Farsça Bazı Mühim Eserler", **TDED**, II/3-4 (1948), s. 171-191.

⁶⁸ a.g.e., s.72.

kavmiyye, nr. 8658/23) divanın tam bir nüshası bulunmaktadır.⁶⁹ Mehmet Özmen *Dâî Divan* ı üzerine bir doktora tezi hazırlamıştır.⁷⁰

1.1.2.2.5. Vasiyyet-i Nûşirevân:

Sekiz sayfalık kısa bir mesnevîdir. Konusu Nuşirrevan ve oğlu Zal'in başından geçen olaylardır. Aruzun “mefâîlün mefâîlün feülün” kalıbıyla yazılmış 115 beyitten oluşan didaktik bir mesnevîdir. Adaletiyle tanınmış bir hükümdar olan Nuşirrevan'ın oğlu Hürmüz'e verdiği öğütleri ihtiva eden eser terbiye ve telkin maksadıyla pendnâme türünde kaleme alınmıştır. Ayrıca Ahmed-i Dâî, bazı hadis ve ayetlerin Türkçe çevirilerini mısralar halinde eserine serpiştirmiş; bazı atasözlerini de kullanmıştır. Kaynaklarda bu eserden hiç bahsedilmez. Burdur nüshası içinde bulunmaktadır. Bilinen tek nüshası Burdur Vakıf ve Halkevi Kitaplığı'ndaki yazmanın içerisinde bulunmaktadır. Bu eseri İ. H. Ertaylan tıpkıbasım halinde yayınlamıştır.⁷¹

1.1.2.2.6.Çengnâme:

Emir Süleyman adına kaleme alınan eser, aruzun “mefâîlün mefâîlün feülün” kalıbı ile yazılmış 1446 beyitten ve 24 bölümden oluşmaktadır. Emir Süleyman'ın eğlence meclislerinden alınan ilhamla meydana getirildiği anlaşılan eserin, Dâî'nin en orijinal ve kuvvetli eseri olduğu söylenebilir. “Çeng” adı verilen Türklere mahsus bir musiki aletin yapısını alegorik biçimde ele alıp yer yer tasavvufî motifler ve remizlerle anlatan eser, romantik bir karakter taşımakla birlikte ibret verici yönleriyle didaktik bir görünüm arz etmektedir.⁷²

⁶⁹ Tunca Kortantamer, “Ahmed-i Dâî ile İlgili Yeni Bilgiler”, *Türkoloji Dergisi* VII, 1977, s. 104.

⁷⁰ Mehmet Özmen, “Ahmed-i Dâî Divanı”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Doktora tezi), Konya, 1984.

⁷¹Ertaylan, *a.g.e.*, s. 300-308.

⁷² Özkan, *a.g.e.*, s. 259.

Çengnâme aslında “Çeng” adı verilen Türk asıllı bir musiki aletinin yapısını alegorik biçimde ele alan tasavvufî bir eserdir. Çengnâme, bir ana öykü ve onun içinde dört kısa öyküden oluşur. Eserde çeng’in başından geçenler anlatılır. Nasıl yapılmıştır? Kimler tarafından çalınmıştır? Müzikal özellikleri nelerdir? Dört küçük hikâyede çeng’in yapıldığı at kılı, servi ağacı, ahu derisi ve perdesinin çeng haline gelebilmesi için başlarından geçenler anlatılır. Hikâye güzel sözlü insanlarla dolu cennet gibi bir yerde geçer. Meclis, işret, safa ve aşk meclisidir. Mecliste bulunanlar çeng’e soru sorarlar. Çeng ve onun yapıldığı kısımların hepsi uzak yerlerden gelmiş aslından vatanından ayrılmıştır. Hepsi gurbet acısıyla ağlaşmaktadır.⁷³

Ahmed-i Dâî’nin musiki konusundaki derin bilgisini de gösteren ve görünüşte bir saz hikâyesi olan *Çegnâme* ayrıca dinî ve tasavvufî bir ruh da taşımaktadır.

Çengnâme’nin ismi kaynaklardan bir kısmında “Cenknâme” şeklinde kaydedilerek konusunun savaş olduğu zannedilmiştir. Âli ise onun Ferahnâme olduğunu kaydetmiştir. Bazı araştırmacılar ise Dâî’yi hem Çengnâme hem de Ferahnâme adında iki manzum eser yazmış gibi göstermektedirler. Bursalı Mehmet Tahir ise “Çengnâme makamında bir Ferahnâme yazmıştır.” diyerek kaynaklarda farklı olarak verilen bilgileri birleştirmeye çalışmıştır. Sehî ve Latîfî eserin adını doğru olarak kaydetmişler ancak mahiyeti hakkında geniş bilgi vermemişlerdir. Eser elde olmadığı için onunla ilgili değerlendirmelerin hemen hepsi tahminî yorumlar olarak kalmış, bu da eserin gerçek hüviyetiyle tanınmasına engel olmuştur. Nihayet eserin ele geçmesiyle hakkındaki şüpheler ortadan kalkmış ve onun savaşla ilgili olmayıp çeng adı verilen musiki aletinin yapılışını anlatan bir eser olduğu anlaşılmıştır.

⁷³a.g.e., s. 112.

Ertaylan, Burdur nüshasını külliyatla birlikte yayımlamıştır. İzzet Koyunoğlu nüshası ise faksimile olarak Gönül Alpay tarafından İngilizce bir giriş ve indeksle yayımlanmıştır. Eser arûz vezninin “mefâilün / mefâilün / feûlün” kalıbıyla yazılmış olup 24 bölüme bölünmüş ve 1446 beyitten oluşmuştur. Koyunoğlu nüshası aslında Vasfi Mahir nüshasıdır.

XIV. yüzyıl, Anadolu’da gelişen yazı dilinin yeni yeni oluştuğu ve divân şiiri dilinin henüz tam olarak teşekkül etmediği bir dönemdir. Bu bakımdan Ahmedî, Şeyhoğlu, Şeyhî gibi şairlerin eserlerinde olduğu gibi, Ahmed-i Dâî’nin eserlerinde de eski yazı dili geleneğine ait pek çok arkaik unsur bulunmaktadır. O yüzden Dâî’nin eserleri Eski Anadolu Türkçesi dönemi için birer dil anıtı ve hazinesi durumundadır.⁷⁴

Dâî’nin eserlerinde Eski Türkçe döneminde kullanılan kelimelere rastlanılmaktadır. Türkçeyi kullanış biçimi itibariyle eserleri o dönem Türkçesinin özelliklerini en iyi yansıtan örneklerden olması sebebiyle Türk dili açısından büyük önem taşımaktadır.

1.1.3. VESİLET’ÜL-MÛLÛK Lİ-EHLİ’S-SÛLÛK

Ayet-ül kürsi tefsirinin çevirisidir. Eserin bilinen tek nüshası Konya İzzet Koyunoğlu Kütüphanesi nr. 11847’de bulunan nüshadır. Eserin başka bir nüshasının bulunmaması müstensihinden kaynaklanan hataların, yanlış okuma ve yazmaların tespitini de zorlaştırmaktadır. Ayete’l-Kürsî tefsiri olan eserin kime sunulduğu belli değildir. Eserin istinsah tarihi ve müstensihi kesin olarak belli değildir. Bu eserin yazılış tarihi 816 H. olup istinsahı ise 1006 H.’ dedir.

⁷⁴Özkan, a.g.e., s.258.

Ahmed-i Dâî'nin bu eseri, isminin de işaret ettiği gibi Mülûke tevessül için yazılmıştır. Müellifimiz bunu şu şekilde ifade etmektedir: [2b]“ba‘zu evkâtda ziyâret-i umerâ ve şöhet-i vüzerâ lâ-büdd oldıysa, zîrâ bu âyetden ma‘lûm ve mefhûm oldu kim selâṭîne ve ümerâya itâ‘at ve iktidâ vâcib ve lâzım-ıymış. Ammâ sulṭân-ı ‘âdil olsa varmaî, ziyâret itmek, yüzine naşar eylemek vâcibdür ve yüzine bakmak ‘ibâdetdür. Zîrâ ‘âdillerüñ bir sâ‘at ‘adli yetmiş yıl ve bir rivâyetde yetmiş biñ yıl ‘ibâdet yirinedür.”

“Çün-kim ‘ulemâya ba‘zı evkâtda ümerâ ve selâṭîn ḥuzûrına varmak câyiz ve lâzım oldıysa, lâ-cerem ‘âdet-i nâs şöyle cārî olmuştur kim her kişi bi-ḥasebi’ṭ-tâka tuḥfe ve armağân-ıla vara. Ve daḥı her kişinüñ armağânı kendüye lâyiḳ ve münâsibola. Ehl-i ‘ilmden armağân bâb-ı ‘ilmden ola.”

Müellif eserin ismini şu cümlelerle ortaya koymaktadır: “[5a] *Ve tefsîr ve ma‘nâ-yı hadîş terceme idüp naḳl itmekde şol ma‘nâlar ki okıyanlar ve diñliyenler añlayup ve fehm idecek ḳadarı naḳl itdüm. Nite-kim ba‘zı ehâdîşde mezkûrdur. “Kellimû’n-nâse alâ kadri ukûlihim”⁷⁵ Zîrâ maḳşud fehmdir. Bu kitâba Vesîletü’l-mülûk diyü ad virdüm; tâ armağân ileden kişinüñ ümerâ ḳatında vesîle olduğı-çun. Maḳşûdına ümerâya vesâyir nazar idenlere Ḥaḳḳ te‘âlâ teveccüh itmege sebeb [ve] vesîle olduğı-çun.*

Eser her ne kadar Âyete’l-Kürsî tercümesi ise de müellifin tasarrufuyla içerisine Esmâ-i Hüsnâ şerhi de eklenmiştir. Müellif bu şerhi ekleme sebebini de şu şekilde izâh etmiştir: [4b] “*Ve Âyete’l-kürsî daḥı a‘lâ-yı Ḳur’ândur. Ve cemî‘ mü‘minler dilinde mütedâvildür ve revândur. Nite-kim beyân-ı fazileti gele inşallâhu te‘âlâ. Bu sebebden Âyete’l-kürsî tefsîrin Türkî diline getürüp terceme itdüm. Ve*

⁷⁵“İnsanlara akılları ölçüsünde söz söyleyiniz.”(Hadis-i Şerif)

ba'zı münâsebetle Esmâ-i Hüsnâ ma'nâsın yazup ve dağı ber-vechile ihtîşâr idüp tercüme itdüm."

Bu kısımda müellifimiz bu eserin sadece bir tefsir çevirisi olmayıp, içerisinde Esmâ-i Hüsnâ'nın anlamları, çeşitli hikâyeler ve evliyâ kıssalarını da ihtiva ettiğini belirtir. Yine mukaddimedede, Ahmed-i Dâî kendisini ve eserinin adını verdikten sonra bu eseri niçin yazdığını dile getirmiştir. Ahmed-i Daî, bu eserin aracılığı ile emirlerden birisine intisap etmek istemektedir. Fakat mukaddimedede bu kişinin kim olduğu açıkça belirtilmemiştir. Ahmed-i Dâî, bu tercümesiyle kendisinin ulemâdan olduğunu, tefsir tercümesine de kadîr bulunduğunu, intisap etmek istediği emîr ve sultan kim ise ona anlatmak istiyor.

Bu eserin mukaddimesinden ilk beş sahife İ. H. Ertaylan tarafından tıpkıbasım olarak yayınlanmıştır. Eserin elimizdeki tek nüshasına göre toplam hacmi 172 varaktır. Bakara Süresi'nin 255. âyeti olan "Âyet'ül-Kürsî tefsiri olan eser; Allah'ın ilâhî saltanatının ve hükümranlığının son derece açık ve özet anlatımını, Yüce Allah'ın zâtını ve bazı sıfatlarını ihtiva eder. Gökler ve yeryüzünün yaratılması, ayakta tutulması ve muhafazasından bahseder.

Müfessirleri sure tefsirleri üzerinde çalışmaya sevk eden çeşitli amiller vardır. Bunların başında surelerin fazilet ve önemleri gelmektedir. Bu âyette, yer ve gökleri içine alan Allah'ın kürsüsünden bahsedildiğinden, bütün Kur'an âyetleri arasında en yüksek bir şeref ve kıymete sahiptir. Nitekim Resulullah Efendimizden Âyet'ül-Kürsî'nin fazîletiyle ilgili birçok hadis rivâyet edilmiştir. Bunları peygamber efendimizden kendilerine bir emir ve tâlimat kabul eden Müslümanlar, her vesileyle gereğini yerine getirmeye büyük bir özen göstermektedirler. Günde beş vakit kılınan namazların ardından, tesbihattan önce muhakkak Âyet'ül- Kürsî'yi okurlar. Çünkü Resül-i Ekrem şöyle buyurmuştur: "Kim farz namazların peşinden Âyet'ül- Kürsî'yi

okursa, ölümden başka hiçbir şey onu Cennet'e gider ve onu okumaya ancak siddik veya ābid olanlar devam eder." Sadece namazların arkasından değil, yatağa yatıp uyumadan önce de bu āyetin okunması tavsiye buyrulmuş, ayrıca āyet, şifā ve korunmaya da vesīle kılınmıştır. Kelime-i şehādet ve İhlās Süresi nasıl İslam inancının özünü ihtiva ediyor ve insanlara Yüce Allah'ı tanıtıyorsa, Âyet'ül- Kürsî de onlardan daha geniş ve detaylı olarak bu özelliği taşımaktadır. Müellifimiz de çeşitli hadis ve haberlere dayanarak surenin önemini, faziletini anlatmakta, sonra da surenin tefsirine geçmektedir. Her ayeti, ayet hadis ve bazı müfessirlerin görüşlerinden yararlanarak tefsir etmektedir.

Ayete'l-Kürsî tefsiri olan eserin kime sunulduğu belli değildir. Müellif eserini meydana getirirken onu sadece bir tercüme olarak bırakmayıp birçok tasarrufta da bulunmuştur. Esere yer yer hadisler, enbiya ve evliya kıssaları, konuyla ilgili çeşitli hikâyeler serpiştirerek, aralara Farsça-Arapça beyitler, Türkçe manzum parçalar yerleştirerek onu daha canlı ve akıcı bir hale getirmiştir.⁷⁶

Ahmed-i Dâî, anlattığı ufak tefek hikâyeleriyle bize eski Türk Edebiyatında hikâyeciliğin ve hikâye üslubunun ilk örneklerini vermiş oluyor. Eserde Arapça ve bazı farsça ifadelerle bölüm başlangıçları, şiir, beyt ve âyet belirtileri kırmızı renkte yazılmış, zaman zaman çeşitli süslemelere yer verilmiştir. Eserde bazı çizimlere, şekillere yer verilmiş ve çizimler de yine kırmızı renkte yazılmıştır. Eser harekesiz bir metin olmakla birlikte, müstensih eseri yazarken âyet ve hadislerle nasıl yazıldığından emin olamadığı bazı Türkçe kelimeleri ve peş peşe gelen bazı sayfaları harekelemiştir.

Müstensih bazı yanlış yazdığı bölümlerde ise yanlış yazılan bölümün üzerine kırmızı kalemle karalama yaparak belirtilen bölümün hatalı olduğunu ifade

⁷⁶ Özkan, a.g.e. s. 555.

etmiştir. Eserin her bir sayfası 11 satırdan oluşmaktadır. Sayfa sonlarında ise bir sonraki sayfanın başlangıç kelimesini vermiştir. Metinde birçok hata yer alması, metinde okunmayan yerlerin bulunması ve cümlelerin zaman zaman yarım bırakılması metnin anlam bütünlüğünü ifade edilmesini zorlaştırmaktadır.

Eserin Ahmed-i Dâ'î'ye ait olduğunu gösterir iki delil mevcuttur. Bunlar; “Ben⁷⁷ **Dâ'î** dağı diledüm ki ‘ilm bâbında ba‘zı ümerâya armağân iletmek için...” ve “Dağı nâzırından iltimâs ve kâri‘inden mütemennî olunan oldur ki ‘ayn-ı rızâ-y-ıla nazar idüp **Dâ'î fakîri** ma‘zûr tutalar.” eserde açık bir şekilde yer almış yazarın kendisine mâl olmuş isimleridir.

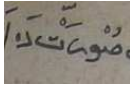
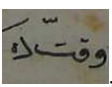

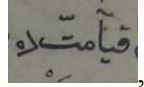
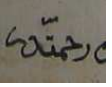
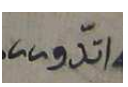
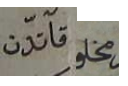

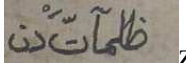

Ahmed-i Dâ'î'nin Arapça'dan tercüme ettiği Âyete'l-Kürsî tercümesi olan Vesîletü'l-Mülûk li Ehli's-Sülûk adlı eserin (1b-55a) kısımları arasında yüksek lisans tezi hazırlayan Orhan Pekçetin eser ile ilgili şu tespitlerde bulunmuştur: “Eserin Müellif tarafından kaleme alınmadığı kesindir. Çünkü müstensihin emin olamadığı ve yanlış yazdığı kelime sayısına bakıldığında bu anlaşılmaktadır. Müstensihin sürekli kitap yazan bir hattat olmadığı da muhakkaktır. Eserin elimizdeki yazmasının kim tarafından ve hangi tarihte yazıldığı belli değildir. Ancak eserin ilk sayfasına daha sonradan alındığı ve farklı iki kalem ucundan farklı iki not mevcuttur. Bu not: “Vesîletü'l-Mülûk li Ehli's-Sülûk, Ahmed-i Dâ'î, Telif-i Hicri: 816, şemsî (?) sene 1006, Yaprak adedi: 170. Bir diğer kalem ucuyla alınan notlar ise şöyle: Tuğra şeklinde “Sâhibu'l-kitâb Seyyid Hakkı Tâhâ (?)” ve yine aynı kalemle “mâ nazara'l-aynu ilâ gayrikum, uksimu billâhi [ve] âyâtîhi”⁷⁸ yazmaktadır. İlk notu kimin aldığı ve ne zaman alındığı bilinmemektedir. Ancak verilen telif tarihi olarak yazılan hicri tarihi miladi tarihe çevirdik. Bu notun sıhhati hususunda tereddütlerimiz olsa da eserin yazılış tarihinin miladi 1414 tarihi olabileceği ihtimali üzerinde durabiliriz.

⁷⁷ Yazmada: biz

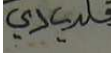

⁷⁸ Anlamı: “Allah'a ve âyetlerine yemin olsun ki göz[üm] sizden başkasına nazar etmedi, bakmadı”

Mushaf sıhhati açısından bu nota dayanarak da eserin herhangi bir sayfa kaybının olmadığı kanaatini sağlamlaştırmış oluyoruz.”⁷⁹

Metnin imla yönünden en mühim özelliği kelimelerin yazılışında eklerin üzerine şedde konularak hem ünsüz benzeşmesinin gerçekleştirilmesi, hem de şeklen farklı bir imla kullanılmasıdır. Metinde yer alan örnekler şunlardır: şurette (71b.1)

 , vaçitte (73b.10) , işittüm (74b.9) , vaçitten (75b.10) , kıyâmette (76b.3) , rahmettür (80b.11) , ittürür (81b.9) , mahlûkâtan (82a.9) , ittiler (82b.9) , ittüm (84a.1), eyitti (84a.8), hakîkatte (86a.7), rivâyette (86b.7), zulumâtan (102b.4), yarattum (107b.11) .

Eski Anadolu Türkçesi’nde birkaç örnek dışında genellikle düzlük-yuvarlaklık uyumu yoktur. Uyumsuzluk kök ve eklerde ayrı ayrı kendini göstermektedir. Ancak eserde bu uyumun dışına çıkıldığını gösteren örnekler de

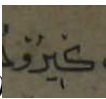

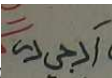
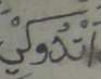

vardır: kıldırdı (67b.11), (68a.1), vardır (65a.3), vardır (95a.6) (95b.2), (102b.4), şehirlerindendir (95b.1), gökdedir (98a.10), bundadır (116b.7), Muhammedîdir(90b.3).

Bildirme eki *-durur*’un *-dur* şekli de vardır: Metinde iki şeklin de kullanıldığını görmekteyiz. *çok-dur* (14b.5) , *ulu-dur* (11b.2) , *bol-dur*

⁷⁹ Orhan Pekçetin, *Vesiletü'l-Mülûk li Ehli's-Sülûk (1b-55a) (Metin-İnceleme-Sözlük- Dizin) İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2010.*

(34a.3), şaklayıcı-dur (34a.9) , kılıcı-dur (35b.1) , kalıcı-dur
(37a.4), , deġül dururlar (73b.1) . bākī-durur (31b.2), ,
zātī-durur (31b.3) // Hayydur (31b.2) , kāyimdur (31b.5), .
Azrâil durur (70a.2) , mürşid durur (77a.9) , a'lem durur
(110b.5) .

Günümüz Türkçesi'nde /e/ ile söylenen birçok kelime metnin yazıldığı dönemlerde /i/ şekli ağır basmaktadır. Ancak hareke olarak esre kullanılmaması ve kelimenin /i/ ile okunacağını gösteren bir /y/ ünsüzünün bulunmaması metinde yaygındır. Metnin kimi bölümlerinde sıklıkla “de-“ ve “et-“ fiillerinde üstün harekesinin kullanıldığını görmekteyiz. Bazı kelimelerin “e” sesiyle mi yoksa “i” sesiyle mi okunacağını müstensihimiz harekeyle göstermiştir. Bununla birlikte metnin i-e meselesinde /e/'leşmeye doğru bir temayülünün olduğunu düşünüyorum:

girü~gerü(3a.1~52a.9) --- , eyt-di (54a.1) , et-medi (41b.8), ,
eden (66b.5) eder (67b.5) , dedi (67b.5) , edicidür (74b.1) ,
(76a.5), etdügi (76b.2) , edüp (80a.1) , eyitdi (80a.2), (81a.5)

İKİNCİ BÖLÜM

METİN

[60a] Bir gün ramazānuñ yigir[mi]¹ beşinci günü öyle ezānın oқыmağa (2) çıktı. Gördi ki kardaşı önde birkaç kişiler süci (3) içterler. Vardı ki nehy ide. Kardaşı “Sende iç” diyü (4) ‘avratı talākına and içdi. Pes kardaşınıñ (5) ‘avratı “Boş olmasun” diyü bir kez içdi. Sabr ide- (6) -medi, bir dahı içdi ve yine bir dahı içdi; tā ser- (7) -hoş oldu. Namāza da‘vet itdiler, varmadı. And içdi ki (8) “Ayrıuk namāz kılmayam.” didi. Ser-hoşluğu hālinde ne‘ūzu- (9) -billāh vefā[t] itdi. Bunca yıllık ‘ibādeti zayı‘ oldu. (10) Zīrā ‘ilm-i evvelde eyle taqdīr olınmışdı. Lā-cerem (11) āhırinde zuhūra geldi. **el-Evvel** cem‘-i eşyādan

[60b] sâbık, zamānsuzdur. **“Kāne‘allāhü ve lem yekün me‘ahü şeyun el-aḥīr”** ²(2) **ya‘nī** cem‘-i eşyādan soñra bākī kalıcıdur. **ez-Zāhirü** Ya‘nī (3) zāhir ve aşikāredür; zīrā her nesnede anuñ vücūdına (4) delīl ve nişān vardır.

Şi‘r

(5) Teemmel fī riyāz‘il arz ve unzur

İlā āşārī mā şāne‘a el-meliku

(6) Uyūnu minel cīm nāzirāt

Bi-aḥdākin kemā zehebe’s-sebīl

(7) ‘Alā Nakşi ez-zebercedi şāhidat

¹ Yazmada: yigir

² “Onunla birlikte hiçbir (ilah) yoktur.”

Bi-ennellahe leyse lehü şerîk

(8) **Tercüme ya'nî ma'nâ demekdür**

(9) Zehî Allah ki her şeyde

Aña var şâhid ü bürhân

(10) Zehî vâhid ki tevhîdde

Getürdi âyet-i Qur'ân

(11) Yaratdı hem zebercedten

Düzetti la'l ve yâkıttan

[61a] Delîl ü şâdık u hüccet

Ki oldur vâhid reyyân

(2)Zehî hâlik ki bî-hemtâ

Zehî ma'bûd ki bî-hemtâ

(3) Didi idüñ baña tevhîd

Ben idem sizlere gufrân

(4)İlâhî senden artık yok

Senüñ luţfuñ hesâbsız çok

(5) Koma bī-çāre maḥrūm

Ki sensin dāimā raḥmān

(6) **el-Batn** Ya'nī dünyāda ḥalāyık gözinden muḥtecīb- (7) -dür³ ve ġāibdür. **el-Valī** Ya'nī cemī' mevcūdātuñ māliki (8) ve mutaşarrıfıdır. **el-Müte'alī** Maḥlūkātuñ şıfātından münezzehdür. (9) **el-Berr** Şāliḥ kullarına şefkat idicidür, teraḥḥum (10) idüp iḥsān idicidür. Her kim Allah te'ālāyı bildi. (11) İn'am ve iḥsān idicidür, imsākden ve buḥuldan

[61b] iḥtirāz kılmak gerekdür. **Hikāyet** Half-i Maḥde- (2) -sīden mervīdür kim; “Bir gün fakīr geldi. Ben ḥasta (3) bulunmadum, andan ġāfil id, ma'zūr ḥut” didüm. Dervīş (4) eyitti:⁴ “Benüm unutmayac[ağ]um vardur.” didi. Ya'nī Allah te'ālādur. (5) Andan soñra ol dervīş vefāt i[t]di. Vardum (6) beytü'l-ekfāndan bir kefen aldum, defn itdük. (7) Gördüm ki bir mikdār uzun geldi. Bir pāre kesdüm ve gerü (8) kalanın kefen idüp defn itdük, soñra dü- (9) -şümde gördüm, bir avāz işitdüm. Eydür ki: “Sen ol (10) bizüm velīmüze bir pāre beze baḥıllık itdün, bizüm senün kefenüne (11) ihtiyācumuz yokdur. Al işde verdüğün kefeni.” didiler.

[62a] Uyandum, gördüm ol dervīşe şarduğum kefeni evde bırakmışlar. (2) İmdi iy Azīz! Allah te'ālā kullarıyla şöyle muāmele ider **et-Tevvāb**: (3) Günāhkār kullarına tevbe ve istiğfār idicidür, ḳabūl kılıp (4) raḥmet idicidür. Ḥāşılı tevbe oldur kim kişi günāh (5) işlemege ḳādirken iḥlāşla geçen günāhlarına peşmān (6) olup idecegi günāhların terk itmekdür ve bunuñ (7) üzerine şabit-ḳadem olup ve bākī ferāizi ve sünneti (8) yerine getürse lā-cerem Ḥaḳ te'ālā tevbesin ḳabūl kılıp (9) raḥmet ide.

³ Yazmada: muhtecib

⁴ Yazmada: elif, te, ye

Kemā ḳāle'n-nebiyyu 'aleyhi's-salatu ve's-salāmu (10) innellahe te'āle yebsuṭu yedehu billeyli li yetūbe musīe'n-nehāri ve (11) yebsuṭu bi'n-nehāri li yetūbe mesīe'l-leyli hettā yeḡribe'ş-şemsu min meḡribihā.⁵

[62b] Ya'nī Resūlulah dir kim Ḥaḳ te'ālā gicelerde (2) raḥmetin başı ider. Ya'nī dōşer ve ḳapusın açar tā kim (3) gündüz günāh idenler tevbeye ve istiḡfāra gelsün diyü, güneş (4) maḡribden ṭoḡınca. Ve güneş maḡribden ṭoḡduḡı oldur ki (5) her gice ki gün ṭolanup Ḥaḳ te'ālānuñ fermānıyla varur, (6) 'arş altında secde ider, "Girü ṭoḡayım mı yā Rāb?" dir. (7) Ḥaḳ te'ālādan ḥiṭāb gelür, girü maşrıḳdan ṭoḡar (8) tā ḳıyāmet yaḳın olunca. Ḳıyāmet yaḳın olıcaḳ Ḥaḳ (9) te'ālā destūr virmez. Belki eydür: "Var girü ṭolanduḡuñ (10) yirden ṭoḡ!" dir. Ya'nī maḡribden ṭoḡa. **Ve bir rivāyetde** (11) varur, 'arş altında nūrın çıkarır. Ayruḳ yeñi nūr giyer

[63a] Ḥaḳ te'ālā: "Var, girü ṭoḡ!" dir. Güneş eydür: "Varup ṭoḡmazın. (2) 'Aşīler vardur baña taparlar." dir. Ba'dehū üç yüz altmış (3) altı melekler gelürler, ḳanlar⁶ dökerler. Yine "Var, ṭoḡ!" dirler. (4) Üç dürlü hülle geyürürler biri aḳ, biri şaru ve biri kızıl. (5) Ol üç hülle geyer varur, girü ṭoḡar. Ṭoḡduḡı vaḳtın (6) dürlü dürlü rengde görindüḡi odur. **Bir rivāyetde** bir rivā- (7) -yette⁷ üç gün māḡribden ṭoḡa, **bir rivāyetde** bir gün ṭoḡa. (8) Andan soñra girü maşrıḳdan ṭoḡa. Ol vaḳtın yir yü- (9)- zünde hīḳ kāfir ḳalmaya, imāna gele ve hīḳ fāşıḳ ḳalmaya, tevbeye (10) geleler. Ve hep günāhkārlar tevbe ideler lakin fāide itmeye. (11) Zīrā zarūrī olurlar, iḥtiyārī olmaz. İmān- ı maḳbūl

⁵ Resullah'ın şöyle buyurduḡu gibi: "Allah u Teala gündüze kadar geceyi, geceye kadar gündüzü elinde tutar ki (kulların günahlarını bağışlasın." (Hadis-i Şerif)

⁶ Yazmada: fenler

⁷ Yazmada: bir rivāyetde bir rivāyetde

[63b] ve tevbe-i maḳbūl oldur kim irādī⁸ ve ihtiyārī ola, zārū- (2) -rī olmaya ki imānı be'īs olur, maḳbūl olmaz. Ve daḥı (3) bir ḥadīşde mezkūrdur kim Ḥaḳ te'ālā maḡribde bir ḳapu (4) yaratmışdur tevbe için. Tevbe idenlerün tevbesin ol ḳapu- (5) -dan görürler. Ve ol ḳapunuñ eni yetmiş yelek yoldur. (6) Ḥaḳ te'ālā ol ḳapuyı yapmaz tā güneş maḡribden toḡınca. (7) Ḥaḳ te'ālā ol ḳapuyı yapar. Andan soñra idilen tevbeyi (8) ḳabūl itmez. Ḳālellāhu tebarek ve te'ālā yevme ye'tī ba'zu (9) āyāti rabbike lā yenfe'u nefsen ĩmānuhā lem tekun āmenet (10) min ḳablu⁹. Ya'nī şol gün kim Ḥaḳ te'ālānuñ ba'zı (11) 'alāmeti gele, ḳiyāmet nişānlarından hiç nefse ĩmānı

[64a] ve istiḡfārı menfa'at itmeye kim bundan evvel ĩmāna ve tevbeye (2) gel[me]mişdi.¹⁰ Maḳşūd ba'zı āyātdan gün maḡribden toḡduḡudur. (3) Bu güneş maḡribden toḡduḡundan ḳiyāmet arası ne mikdārdur, (4) ve ne ḳadar gündür? Mu'ayyen degüldür ve ma'lūm daḥı olmadı lākin (5) şol mikdār ola demişler kim iki kemāle yitmiş pīr kişiler (6) birbirine uğrayıcaḳ. Birisi birine uğraya, eyde kim ben (7) gün maḡribden toḡduḡda olmuş deyeler. Bu tevbe (8) ve ĩmān maḳbūl olmaduḡına tefāşıl ve aḳvāl vardur. (9) Ḳavl-i evvel oldur kim her kim güneş maḡribden toḡduḡında (10) soñra ĩmāna ve tevbeye gelse maḳbūl olmaya, zāhīr-i (11) ḥadīş mücibince. Ḳavl-i şānī oldur kim güneş maḡribden

[64b] toḡduḡdan soñra oḡlan toḡsa bāliḡ olmazdan oñ (2) ĩmāna gelse yāḥūd tevbe¹¹ itse maḳbūl ola zīrā ṭulū'ı (3) görmemişdür. Ḳavl-i şāliş oldur kim güneş maḡribden toḡduḡın (4) her ki görse müşāhede itse ve yāḥūd kendü görmese (5) lakin ḳatında şābit olsa ba'dehū ĩmāna gelse veya tevbe (6) itse maḳbūl olmaya. Amma kendü müşāhede idüp görse (7) vaḳtında şābit olmasa ĩmānı ve tevbesi maḳbūl ola. Bu ḳavl

⁸ Yazmada: irādetī

⁹ "Allah u Teala şöyle buyurdu: Allah'ın bazı ayetleri geldiği zaman (ölüm) daha önce iman etmeyen bir nefse o anki imanı fayda vermez." (Ayet-i Kerime)

¹⁰ Yazmada: gelmişdi

¹¹ Yazmada: tevbeye

(8) eşahh-ı akvâldur. Pes ma'lûm oldu kim güneş mağribden toğmadın (9) tevbe itse ve istiğfâra gelse maqbûl ola, günâhı (10) ne deñlü çok dañı olursa.

Hikâyet Ba'zı meşâyihden (11) şordılar kim “Tevbeñe sebep ne oldu?” didiler. Eyitti:

[65a] “Ben ekinciydüm. Bir cum'a gice[sî] tañıl şıvarmalu oldum ve hem un (2) öğütmelü oldum. Dünle dünle eşege tañıl urdum, (3) degirmene vardım. Eşegümü kaçurdum. Eger tañıl şıvarursam (4) eşek kalur. Eger eşegüm istersem tañıl kalur. Bu iki (5) iş arasında mütehayyir kaldım. Hatıruma bu geldi kim (6) ikisin dañı terk idem, varam cum'a namâzın kılam.” didüm. (7) Çün irte oldu, vardım cum'a namâzın kıldım, girü eve (8) geldüm. Gördüm eşek añırda durur. “Bunı kim getürdi?” (9) didüm. Eyitdiler: “Yabanda gezerken kırda uğramış kaçdı (10) eve geldi.”. Ve ba'dehü eve girdüm. Gördüm ki tañıl un olmuş, (11) eve gelmiş. Şordum ki “Bu unı eve kim getürdi?” didüm.

[65b] Eyitdiler: “ Degirmenci yüklemiş. Ayruğ kişinüñ unın ögidüp (2) una getür[mek] gerekmiş bizimkiyi öğitmiş getürmiş.” didiler. Ben (3) eyitdüm: “Bu iş hep bitmiş, varayın tañılı şıvarayın.” (4) didüm. Tarlaya vardım. Gördüm ki tarla¹² dañı şıvarılmış. Sordum: (5) “Bu tarlayı kim şıvardı?” didüm. Eyitdiler kim “Koñşuñ tarlasın (6) şıvarurken şıyı ziyâde gelmiş senüñ tarlaña dañı (7) akmış, şıvarılmış.” didiler. Bildüm ki kişi Allah[a] teveccüh itse ve aña (8) tevekkül eylese mecmû'-ı maqşûdı hâşıl olurmuş. Bildüm ki “Men kâne lillâhi kâne allâhu lehü”¹³ didükleri gerçekmiş. Bu sebebden tevbeye ve istiğfâra geldüm.

Hikâyet Benî İsrâil (11) kavminden bir kişi vardı. **Beğâyet** bed-baht-ıdı ve fâsık-ıdı.

¹² Yazmada: tarlaya

¹³ “Kim Allah'ın yolunda olursa, Allah da onun yardımında olur.”

[66a] Hattâ 99 nâ-hak yire kan eylemişdi. Aḥir peşmân (2) olup eyitdi: “İy ‘acebâ! Ben tevbe itsem olur mı? **Ya’nî** (3) kabûl ola mı?” didi. Vardı bir ruhbâna şordı. Ruhbân (4) eyitdi: “Saña tevbe yokdur” didi. Bu kişi kaçadı, urdı, (5) ol ruhbânı daḥı öldürdi. Bunuñla yüz kan oldı. (6) Yine tevbe var mıdur?” didüm. Ulemâdan taleb kıldı, şordı. (7) Eyitdiler: “Falân yirde bir ‘âlim vardur. Saña tevbe var mı yok mı (8) ol bilür.” didiler. Bu kişi daḥı ol ‘âlîme varurken ‘ömri (9) âhire yitdi. Ol ‘âlim tarafına yüzün döndürüp vefât (10) itdi. Ba‘dehu rahmet ferîşterleri ve azâb ferîşterleri (11) geldiler, çekişdiler. ‘Azâb ferîşterleri eydür: “Bu kişi

[66b] tevbesiz öldi, biz aluruz.”. Rahmet ferîşterleri eyittiler: “Bu kişi (2) tevbe talebinde oldı, bunı biz aluruz.” didiler. Hak te‘âlâ (3) emr itdi ki: “İy kullarum! Ol kulumuñ teveccühi tevbeden (4) yañaydı. Eyle olsa ol ‘âlim yeriyle bu tevbeye kaçd (5) eden kulumuñ yirini ölçüñ. Eger bu kulum ol kaçd (6) idüp geldügi yirden ol ‘âlim yirine yaqınsa rahmet (7) ferîşterleri alsunlar.” didi. Eger kendüden yaña yaqınsa ‘azâb (8) ferîşterleri alsunlar.” didi. “Aña rahmeti yokdur.” didi. (9) Andan Allah te‘âlâ emr kıldı kim “Ol ‘âlim tarafından (10) yaña olan yire sıkıuşuñ. Ol kuluma yaqın oluñ.” (11) didi. Ba‘zı ba‘zısı tayy oldılar, ol iki taraf berâberdi.

[67a] Soñra bu taraf bir qarış kısaldı, yaqın oldı. Andan (2) ferîşterler ol iki tarafı ölçdiler. Ol ‘âlim tarafı bir qarış (3) yaqın geldi. Andan bu rahmet ferîşterleri aldılar, Hak (4) te‘âlâ ol kalmış bî-çare kulına ihlâşla tevbeye kaçd kıl- (5) -duğıçün rahmet kıldı, İmdi iy ‘Azîz! Bir kimse yavuz nâ- (6) -hak yire kan idüp soñra Hak te‘âlâya dönüp tevbeye (7) niyet iden kulın Hak te‘âlâ luḥfından ve kereminden (8) kabûl idüp rahmet edicek günâhkâr kuluñ ihlâ- (9) -şla ve i‘tikâdla tevbeye ve istiğfâra gelse rahmet (10) itse ‘aceb midür?

Hikâyet Şeyh Maşur bin ‘Ammâr va‘z (11) ve naşîhat iderken du‘âsında dir ki “Allâhumme iğfir li âksänen

[67b] kâliyen vecmudnâ ‘aynen ve ekşernâ ma‘şiyeten.”. Ya‘nî “Yâ Râb! Rahmet (2) ve mağfiret kıl şol kula kim gönli qararmağa yakın- (3) -dur.” didi. Meger ol meclisde bir çalıcı vardı. Begâyet fıskı (4) ve fücürü ile meşhûrdı. Gönülden fikr itdi ki “Uşbu du‘â[yı] (5) benümiçün eder.” dedi. “Zîrâ bu halkda benden ‘âşî (6) kara gönüllü ma‘şiyeti çok yokdur.” didi. Tevbe müyesser (7) kılup tırup şeyhüñ katına geldi. Eydür: “Yâ şeyh! Sen (8) tanuk ol hâlîşân tevbe itdüm. Şimden girü aşla (9) ma‘şiyet ve fıskâ ve fücûra meyl ve kaçd itmeyem.” didi. (10) Tâ kim şeyh buña meşâyih tarîkınca tevbe virdi ve temîz (11) gûşl itdürdi ve tâhir tonlar geydürdi. Ve iki rek‘at

[68a] namâz kıldırdı. “Kendü nefsiñçün ve benümçün ve bâkî cemâ‘atçün (2) du‘â kıl ve Allah te‘âlâdan rahmet ve mağfiret taleb it kim (3) senüñ du‘âñ Allah te‘âlâ katında maqbûldur.” didi. Ol kişi (4) pāk gûsl itdi ve evvel tâhir tonları geydi ve iki rek‘at (5) namâz kıldı. Yüzün yire koyup secde idicek du‘â kıldı. Ve (6) gönline bu geldi ki “Gice fısk ve fücûrla ve şekâvetle (7) hâlüm neydi şimdüki hâlde Hâk te‘âlâ fazlından (8) şuña yitişdüm ki Şeyh Manşür benden du‘â diler el-ğamdülillâh”¹⁴ didi. (9) Bu fikri iderken hâtifden âvâz geldi. Eydü: “İy kulum! (10) Ne ta‘accüb idersin? Mecmû‘-ı ferîştelerüm ve mecmû‘ı enbiyâlarum (11) senüñle benüm aramda bu gibi dostluk olduğına şâz

[68b] olup sevindiler. Manşür senden du‘â dilese ‘âceb midür?” didi. (2) Zehî Kerîm-i lem-yezel ki bir ‘âşî günahkâr kendü nefsiçün tevbe (3) ve istiğfâr kıldığına bunüñ gibi luğf ve kerem kılur. (4) **Hikâyet** İsrâfil Mikâil’e eydür: “ ‘Aceblerin şol kavmı ki Hâk (5) te‘âlânuñ rızkın yirler ve yirinde sâkin olurlar ve gökler (6) altında rahat olurlar ve döneler, girü ‘âşî olurlar (7) ve dürlü dürlü günâhlar iderler. Ve dağı Hâk te‘âlâ bir sa- (8) -‘at içinde helâk itmez.” Ve Mikâil, “Ben dağı Hâk te‘âlâyı (9)

¹⁴ “Hamd Allah’a aittir.”

ta‘accüb iderün ki anlaruñ günāhları ve fışkıları Hāḡ (10) te‘ālā’nuñ milkinden zerre deñlü nesne eksül[t]mez ve ‘ibādetleri (11) daḡı zerre deñlü nesne arturmaz. Bir tevbe ile mecmū‘ı ‘āşī

[69a] ḡulımı ṡarfetü’l-‘ayn içinde neḡü[n] ḡabül idüp raḡmet (2) ḡılmaz?” didi. İki bu baḡşı iderken Hāḡ te‘ālādan vaḡiy (3) geldi, eyitdi: “Benüm ḡazretümde maḡbül ve sevgülü söz (4) Mikāil sözidür. Ben erhame’r-raḡimīn padişāhın. ḡuşuşā kim (5) ‘āşī ḡulum baña dönüp “Tevbe ve istiḡfār ideyin. Cemī‘ (6) ömrinüñ günāhın ve fışkın anuñ bir tevbeyle maḡv iderin.” didi. (7) İmdi mü‘min oldur kim ḡavfla recā arasında ola, (8) Hāḡ te‘ālānuñ raḡmetinden kendüyi maḡrüm ve nevmīz (9) ḡılmaya ve daḡı hīḡ mü‘minlerden birine “Sen fāsıḡsın ve ‘āşī- (10) -sin, saña raḡmet yoḡdur.” dime.

Hikāyet Benī İsrāil (11) kavminde iki kişi vardı. İki arasında dostlık

[69b] ve āḡiret karındaşlığı vardı. Biri ḡāyet ‘ābid¹⁵ ve zāhid idi. (2) Ve birisi bedbaḡt ve şaḡī ve fāsıḡ idi. Her bār kim ikisi (3) buluşsa, ‘ābid ol fāsıḡa dirdi ki “Fışkıñı terk it, (4) tevbeye ve istiḡfāra gel.” dirdi, çāre idemezdi. Ol fāsıḡ (5) dirdi kim: “Beni Allaha ısmarla, ḡo nice iderse etsün.” (6) dirdi. Andan soñra ‘ābid melül oldı. Bir zamān (7) terk itdi, bir ḡāyet ulu günāhda ḡördi. ‘Ābid (8) melül oldı, ḡaḡıdı, eyitdi: “Bunu terk ḡıl, tevbeye (9) gel.” didi. Fāsıḡ eyitdi: “Beni Allaha ḡo, Allah te‘ālā seni (10) baña gözci ve bekçi ve şaḡlayıcı mı ḡodı?” didi. ‘Ābid eyitdi: (11) “Vallahi Hāḡ te‘ālā saña raḡmet itmez!” didi. “Ve cennete iletmez

[70a] ebeden.” didi. Hāḡ te‘ālā ol sā‘at ol ikisine bir ferişte (2) gönderdi ki ‘Azrāil- durur. Ol ikisinüñ daḡı cānların (3) ḡabz eyledi daḡı Hāḡ te‘ālā ḡatında cem‘ oldılar. Hāḡ (4) te‘ālā ol fāsıḡa eyitdi: “Yüri var, uçmaḡa gir!” didi. (5) “Saña raḡmet

¹⁵ Yazmada: gayet ve zahid

itdüm.” didi ve ol ‘ābide eyitdi: “Ol (6) ‘āṣī kulumı cennetüme girmemek ve rahmet itdürmemek elüñden (7) gelür mi?” didi. ‘Ābid eyitdi: “Hāṣā yā Rāb!” didi. Hāḫ (8) te‘ālā buyurdi: “Ol ‘ābidi cehenneme ileteler. Ne‘uzubillāh (9) zīrā Hāḫ te‘ālā rāhīmdür ve degüldür.” diyü hüküm i[t]di. (10) “Eger bu nesneyi gāyet bilürin.” diyü hüküm ve itikād idüp (11) didiye ne‘uzubillāh kāfir oldı, cehennemde muḥalled kıldı.

[70b] “Ve eger bunuñ üzerine gāyibi bilürin.” diyü i‘tikād itmediyse (2) mikdārınca ‘azāb olur. Āhirü’l-emr girü cennete girer bī-fazlillāhi te‘ālā. (3) Allah te‘ālā hīç mü‘mini Hāḫ teālānuñ rahmetinden nevmīz (4) kılmamak gerek. Nite-kim Hāḫ te‘ā[lā] kadiminde buyurur: (5) “Ḳul yā ‘ibādī ellezīne esrafū ‘alā enfüsihim lā teḫnaṭū min (6) rahmetillāhe yeğfiru’z-zunūbe cemī’an innehu huve’l gāfūrur-rahim.”.(7)¹⁶

Ya’nī Hāḫ te‘ālā eydür: “Yā Muḥammed! Eyit benüm kullaruma benüm (8) tarafumdan. Şol kullar kim nefslerine isrāf günāh itdiler, (9) kebāirden ve saġāirden kendülerin şaklamadılar. Lā teḫnaṭū (10) min rahmetillāhi¹⁷ Ya’nī Hāḫ te‘ālānuñ rahmetinden (11) nevmīz ve maḫrūm olmañdı.

[71a] Allah te‘ālā cemī’ günāhları kebāir ve saġāiri maġfıret ider, kaçan (2) ḫātimeleri tevbeyle ve istiġfār bile olsa.

Hikāyet (3) Bir kişi vardı. Her ne deñlü fışk ve fücür varsa mürtekib (4) idi. Bir gün hasta oldı. Anı¹⁸ hīç kimse şora gelmedi, (5) bir cehennemī bed-baḫt varup şorup “Nidelüm” didiler. (6) Bu miskīn daḫı gördi ki ḫatına kimse gelmez, koñşularından (7) birisin oġıdı, eyitdi: “Hāl-i ḫayātumda koñşular benden (8)

¹⁶ “De ki ey Rahīm: Ey kendi nefislerine (günahla) yazık eden kullarım, Allah’ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Allah u Teala günahların tamamını bağışlar. O gafūr ve rahīmdir.” (Ayet-i Kerime)

¹⁷ “Allah’ın rahmetinden ümidinizi kesmeyiniz.”

¹⁸ Yazmada: ol

incindiler. Mağberedeki koñşularum benden incinmesünler.” didi. (9) “Beni mağbere arasına iletmeñ.” didi. “Ölürsem ben gine evüm içinde (10) göme koñ.” didi ve “Hem kimse bilmesüñ.” didi. Çün öldi, yine (11) evinde defn itdiler. Şüleḫādan birisi düşünde gördi, beḡāyet

[71b] ḫūb şurette. Eyitdi: “Ḥaḫ te‘ālā senüñle neyledi?” (2) didi. Eyitdi: “Şol vaḫtın kim bunı defn itdiler. Ḥaḫ te‘ā- (3) -lā eyitdi: “İy ḫulum! Çünkü ḫalāyık seni terk itdiler (4) ve senden yüz döndürdiler, ben seni terk idüp (5) zāyi’ ḫılmazın.” didi. “Baña raḫmet idüp tevbeñi ḫabül (6) ḫıldum.” didi. **el-Müntakim** Ya‘nī Ḥaḫ te‘ālā ‘āşileri (7) te‘ḫīr i[t]düğinden soñra kim tevbeye ve istigfāra gelmese (8) intikam idüp azāb idicidür.

Hikāyet Enbiyādan (9) birine yolca giderken ḫarşu bir cānver geldi. Bu nebī (10) ilerü vardı, ol cānvere şilleye urdı. Bir şille (11) ol-daḫı urdı, daḫı ḫodı gitdi. Ol nebī eyitdi:

[72a] **“İlahī hezā el-kele ve enā nebiyyik”** “Ya‘nī bu kelbdür. Ben nebiyyin. (2) İkimüzi berāber ḫılduḡuñ nedür?” didi. Ḥaḫ te‘ālā eydür: (3) “Laḫmetun bi laḫmetin ve’l- bādī eḫlem. Sille şilledür. (4) Evvel uran zālimlıḫdur.” didi.

Hikāyet Bir ḫişi Ka‘beyi (5) ḫavāf iderken ““Allāhumme innī e‘uzu bike”¹⁹ dirdi. **Ya‘nī** “Yā Allah! Ben saña sığınurım ḡāzab oḫından.” (7) dirdi. Ve “Böyle didüḡine sebep nedür?” didiler. Eyitdi: (8) “Elli yıldur bunda mücāvirin. Bir ḡün bir ḫişiye naḫar itdüm. (9) Şüreti baña ḫoş geldi. Nāḡe[h] yüzüme bir şille ḫo- (10) -ḫındı, ḡözüm yaşı yüzüm üzerine aḫdı. Bir āvāz işittüm (11) ki “laḫmetun liḫazzatin ve lev zidte zidnāke.”

Ya‘nī “Bir sille

¹⁹ “Ey Allah’ım sana sığınıyorum.”

[72b] bir nazardur. Eger dahı arturursañ, biz dahı artururuz.” (2) dir. Pes Hâk te‘âlâ kimsenenüñ hâkkin komez ve dahı gâzab (3) itdügi kulına ve ‘âsî kulına azâb ve ‘ikâb idicidür. (4) Hâk te‘âlânüñ ‘ikâbından korkmak gerekdür. Huşûsâ şol (5) günden kim haşr ola ve her kişi hâline göre neşr ola. (6) Elli biñ yıl der içinde daralalar. Kimüñ topuğına çıka, (7) ve kimüñ boğazına çıka. Kimüñ beline çıka ve kimüñ ağızı- (8) -na çıka. Elli biñ yıl bu hâlde dirildüğinden soñra (9) Hâk te‘âlâ hitâb ide kim “**ehric be’s’e’n-nâr**” (10) **Ya’nî** Hâk te‘âlâ eyde: “Yâ Âdem! Cehenneme gönderecek cemâ‘ati çıkar.” diye. Âdem aleyhüsselâm eyde: **Ve mâ be’s-**

[73a1] **e’n-nâr** diye. **Ya’nî** “Tamuya gidecek kimdür ve ne deñlüdür?” (2) diye. Hâk te‘âlâ eyde: “**Min külli elfin**” Ya’nî her biñden (3) “**tis’amietin ve tis’ine**” tokuz yüz tokusan tokuz (4) ehl-i nârdur ve biri ehl-i cennettür.” diye. “**Fe‘inde yeşbü (5) sağır sağıra**” **Ya’nî** oğlancuqlar bu kelâmuñ (6) şiddetinden ve bu haberüñ hayretinden pîr olalar. (7) “Ve teđa‘a külle hamlin hamlehâ”²⁰ dahı her hamile hâton hâmilin (8) birağa. Ya’nî ol vaqtde hamile olsa hâmilin (9) birağaydı. Ve “terâ’n-nâse suķārâ ve mâ hum (10) bi suķārâ”²¹ ” **Ya’nî** ol vaqitte göresin sen nâsları sekrân gibi olalar. Mutehayyir bî-hüş ola[lar].

[73b] göresin. Ve hâl budur ki sekrân degül-dururlar. Belki (2) ol günüñ şiddetinden ve bu haberüñ hayretinden (3) mutehayyir ve hayrân olmışlardır. **Velâkinne ‘azâballâhi şedîd (4)**²²

Şi‘r: Velew innâ izâ mutnâ tereknâ lekâne’l-mevtu râhaten külli hayyin. (5)Ve lâ künnâ izâ mutnâ bu‘işnâ ve nuselu ba‘dehu ‘en külli şeyin. Aşhab (6) bu hadîşi Resûlullâhdan işidicek mutehayyir olup (7) didiler ki: “Yâ Resûlullâh! Biñden bir kişi kim uçmağa girür, (8) didiñüz. Ol kimlerdür ve kaçımızdur?” didiler.

²⁰ “Her (günahkar) kendi yükünü yüklenir.” (Ayet-i Kerime)

²¹ “(O gün) insanları sarhoş (gibi) görürsün fakat onlar sarhoş değildirler. “ (Ayet-i Kerime)

²² “Muhakkak ki, Allah’ın azabı şiddetlidir.” (Ayet-i Kerime)

Resūlullah (9) şalli Allah aleyhe vesselām eydür:

“Ebeşşirū yā kavmu hezā fethu bābin (10) kādnecevtum min şitāti’l-i-tirābi feinne minkūm raculen ve min (11) ye’cūc ve me’cūc elfen. Ya’nī “Beşāret olsun size kim [74a] nāra girecek sizden bir ola ve ye’cūcden me’cūcden (2) biñ ola. Şol mü‘min kim Hāḡ te‘ālānuñ emrin ve Resūluñ (3) sūnnetin yirine getüre ve tevbe ve istiğfārla ola. Ol kişi (4) uçmağa gire ve tokuz yüz tokşān tokuzı Yecūc Mecūcden (5) ola.” didi. ‘El ḡamdu lillāhi ‘alā raḡmeti’l-vāsi‘ati el-‘afvu.’²³ (6) ‘Āşī ḡullarının ‘iştānın ve günāhın ‘afv idicidür. (7) Nite-kim bu hadīşde mezkūrdur. Her kişi kim bildiyse (8) Allah te‘ālā ḡafūrdur, ‘afvın ḡaleb ide ve ḡaçan ‘afvın (9) ḡaleb itse necāt bula.

Şi’r: ‘Ve ḡad yeḡfiru’l-meliku’l(10) -kerīmu te‘aḡḡufen feyucberu kesru’l-‘abdu ve hüve feḡīrun ve innī (11) ve izā zādet zunūbī Keşīraten feḡī cenbi ‘afvillahi zenbī ḡaḡīratun.

(74b) **el-Ra’uf** ḡullarına şefḡat ve lūḡf edicidür. ‘Kemā cāe (2) fī eḡādīş i’n-nebevīyyeti innellāhe te‘ālā erḡamu li‘ibādihi mine’l- (3) -vālideti livelediha²⁴. **Ya’nī** Hāḡ te‘ālā ḡullarına şefḡatlüdür (4) ve esirgeyicidür ana oḡlancuḡın esürgeḡü[gi] gibi.

Hikāyet Resūlullah ḡazreti sefere giderken bir ḡatun (6) kişiye uğradı. Etmek bişürürdi. Yanında oḡlan- (7) -cuḡı ḡurur. Ol ḡatun kişiye “Uşbu geḡen Resūlul- (8) -lahdur.” didiler. Ol ḡatun ḡurı geldi, oḡlancuḡın (9) aldı. Resūlullah’a vardı. Eyitdi: “Yā Resūlullah! İştittüm ki (10) dimişsin: “İnnallāhe erḡamu li‘ibādihi

²³ “Raḡmetin geñişliḡi ve maḡfireti (sebebiyle) Allah’a ḡamd olsun.”

²⁴ “Resūlullah’tan rivāyet olunan bir ḡadise ḡöre: Allah u Teala ḡullara ḡarşı en merḡametli olandır.” (ḡadis-i Şerif)

mine'l-vālideti liveledihā²⁵ (11) öyle midür?" didi. Resüllullah eyitdi: "Öyledür." didi.

[75a] Andan ol Һatun kiři eyitti: "Hıç ben oğlanuğumu uřbu (2) tennūra bırağam mı?" didi. "Hıağ te'ālā nice ҡulların oda bırağur." (3) didi. Resüllullah bunu işidicek ağladı. Eyitdi: (4) "Yā Һatun kiři Hıağ te'ālā ҡulın oda bırağmaz. Meger ki (5) arlana, lā-ilāhe illallah dimeye, ol vağtın bırağur." didi. (6) İmdi her kim řafa-yı kalble "lā ilahe illallah" dise, Hıağ te'ālā (7) anı oda bırağmaz, terađđum ider, aña rağmet ider. Rađmet Һayr (8) virmekdür ve re'fet řer def' itmekdür. **Mālik- (9) -ü'l-mülk milkinde** Һükmin geğürüp nice dilerse taşarruf (10) idicidir. **Zü'l-celāli ve'l-ikrām** Ya'nī ululığ ve ikrām (11) ıssıdur. Ya'nī hıç kemāl ve ikrā[m] yoğdur, illā- anuñ kemālidür

[75b] ve anuñ ikrāmından ve ađāsındandır. Ve her kişi kim (2) Hıağ te'ālāyı mālikü'l-mülk bile ve zü'l-celāl bile, kendüyi (3) gāyet tevāzu' ve meskenet mađāmında Һuta.

Hıkā- (4) -yet Ba'zı ađbārda şöyle vārid olmuşdur ki Hıağ (5) te'ālā melāikeyi Һalk ideli, melāike hıçbir vağit ağlamağdan (6) Һālī olmadılar. Ve gözlerinden hıçbir ҡatre şammadı, illā (7) Hıağ te'ālā ol her ҡatrede bir ferişte yaratdı. Ve dağı (8) Hıağ te'ālā 'azametinden ve heybetinden ҡıyāmet ҡopinca (9) başların kaldırmazlar. Ve dağı mervīdür kim 'arşı götüren (10) ferişteler ba'zısı 'icl şüretindedür. şol vağkitten (11) berü kim Benī İsrāil buzağıya şapdılar. Ol ferişteler Hıağ

[76a] te'ālādan utandılar. Utandıklarından ellerin yüzlerine (2) Һutup dururlar. Hıağ te'ālānuñ 'azametine ikrār (3) idenlerüñ Һālī bu vech-ile olmağ gerek. **el-Muķsīt** Ya'nī (4) 'adıldür. **el-Cāmi'** Һalāyıķı Һesāb içün ҡıyāmet gü- (5) -ninde cem' idicidir.

²⁵ "Allah u Teala kullarına karşı anne babanın merhametinden daha merhametlidir."

Hikāyet Hāḡ te‘ālā kıyāmet (6) güninde cemī‘ vuhūş ve šuyūri ve behāyimi ve bākī (7) ḡayvānātı kim benī-ādemden degüldür, ḡaşr ide. Andan (8) cemī‘si secdeye varalar. “Melāikeler bugün yevm-i secde (9) degüldür, belki yevm-i şevābdur ve yevm-i ‘iḡābdur.” diyeler. Ve bu (10) ḡayvānlar daḡı cevāb vireler kim: “Bu secde bizden secde-i (11) şükrdür.” Hāḡ te‘ālāya kim bizi ādem oḡlanlarından

[76b] yaratmadı.” diyeler. Melāikeler ideler: “Hāḡ te‘ālā sizleri (2) girü ḡaşr etdüḡi size şevāb ve ‘iḡāb degüldür. (3) Belki ādem oḡlanlarınuñ kıyāmette fezāhatın (4) ve rüsvāylıḡın görsünler deyü ḡalk itdi.” diyeler. (5) ‘Allāhumme eḡfiẓnā min fezāḡhati yevmi’l-ḡıyāmeti’²⁶ (6) **el-Ġanī** Ġanīdür kim kimseye iḡtiyācı yoḡdur. **el-Muḡnī** (7) Ya‘nī ḡullarından kimi dilerse ḡanī idicidür māl-ıla (8) ve ḡanā‘at-ıla. **el-Mānī**‘ Düşmanların dostlarından men‘ (9) idicidür. **eż-Zār** Zardan ve şiddetten diledüḡi (10) ḡulina ve ḡükmin ḡutmayan ḡulina zarar idicidür. **en-Nāfi**‘ (11) ḡayr ve menfa‘at diledüḡi ḡulina ve ḡükmin yirine getirüp

[77a] kendüye muḡī‘ olana ḡayr ve menfa‘at idicidür. **en-Nūr** (2) Yerleri ve gökleri kendü nūriyla münevver ve rüşen ḡılıcıdır. (3) **el-Hādī** ḡullarına ḡoḡru yol gösterüp hidāyet (4) viricidür. **el-Bedī**‘ Mevcūdātı mişālsiz ‘ademden (5) vücūda getiricidir. **el-Bakī** Ebediyyü’l-mevcūddur. **el-Vāriş** (6) Cemī‘-i ḡalāyıkı mevcūdātı fānī oldukdan soñra (7) bākī ḡılıcıdır. **er-Reşīd** Mürşī[d]-durur, ḡalāyıkā meşāliḡin ve (8) maḡāşıdın bildüricidür. Her kim bildi kim Hāḡ te‘ālā (9) mürşī[d]-durur. Cemī‘-i maḡāşıdın ve murādın yirine getirür. (10) Eyle gerekdür kim dervīş (11) olduḡına melül olup bay olduḡına sevinmeye, belki cemī‘ ḡālde tevekküli Allah’a ola.

[77b] **Hikāyet** Ba‘zı ḡurrādan mezkūrdur kim baḡı seferde İbrā- (2) -him Edhem’le olurum. Yigirmi gün ırḡādlık itdüḡ, taḡıl biḡdüḡ. (3) Yigirmi dinār ḡaşıl oldu ve şehre varduk. İbrāhim Edhem (4) diledi ki başın tırāş itdüre ve ḡacāmet itdüre. Var-

²⁶ “Ey Allahım bizi kıyāmet günümüñün sıkıntısından muhafaza eyle.”

(5) -duḡ ḡamāma varduḡ. “Dellāklara başumuz tırāř idüñ!” (6) didük. Dellāklar bizi yigrendiler. “Biz sizüñ gibi kişileri (7) tırāř itmezüz.” didiler. Nā-çār olduḡ bir bucaḡda oturduḡ. (8) şol ḡadar kim bu ḡamām ḡalvet idi. Geldi bu dellāk eydür: (9) “Ne istersiz, niye otursuz?” didi. “Başumuz tırāř (10) ister.” didük. Nā-çār oldu. İbrāhim’üñ başın tırāř itdiler ve (11) ḡamāmdan çıkdıḡ. İbrāhim eydür: “şol yigirmi [78a] dinārı dellāḡa vir!” didi, virdüm. Ben eyitdüm: “ Yā şeyḡ! Yigirmi gündür (2) ıssılarda ırḡādlık eyledük, yigirmi dinār ḡāřıl oldu. (3) Añı daḡı dellāḡa virdük.” didi. **İbrāhim** eyitdi: “Ḳayırmaz kim (4) ayruḡ dervīř görüp istikrāḡ idüp yigrenmesünler.” (5) didi. Bunda[n] soñra be-ḡāyet aḡlıḡ ‘ārız oldu. İbrāhim’üñ (6) bilinde birḡaḡ boncuḡ varmış. Saḡlar-imiş “Bir vaḡit gerek (7) ola.” diyü. Ol boncuḡı baña virdi. “Var bir yirde (8) emānet ḡo, bir etmek al.” didi. Vardum kim etmek (9) alam, gördüm bir ḡoca işitmiş kim İbrāhim bu şehre (10) gelmişdür. Uḡradum baña şordı. Eyitdi: “Yā şeyḡ! İbrāhim (11) Edhem’i ḡiç gördün mi?” didi. Ben eyitdüm: “Ne dersin?” didüm.

[78b] Eydür: “Uşbu ḡatırları ve uşbu ve develeri üstündeki yükleri ve (2) sanduḡları hep aña iletürin” didi. Ben eyitdüm: “Ol bunuñ gibi nesne (3) sevmez.” didüm. “Hele kerem eyle. Gel anı baña göster.” didi. Vardum, gösterdüm. (4) Bir mescide girdi, gördi kim İbrāhim oturdu, bir ırḡād řüre- (5) -tinde. Hemān gördi, daḡı aḡladı. Eyitdi: “Ḳorasān iḡlīmüñ (6) pādiřāḡısın. N’içün bu ḡāle geldüñ?” didi. İlerü geldi. (7) Elin ayaḡın öpdü. İbrāhim aña “Sen kimsin?” didi. Ol (8) ḡoca eyitdi: “Ben atañıñ āzādsuz bir ḡulıyın.” didi. Ol gün atañ (9) aldı. Her biri ḡaḡlu ḡaḡḡın aldılar ve sizüñ ḡaḡḡıñuz bende altmış biñ (10) dinārı emānet ḡodılar kim saña mirāř degdi. Ve ben daḡı ḡuluñuz nice (11) iderseñ it.” didi. İbrāhīm eyitdi: “Eḡer bu ḡikāyet gerḡekse var sen

[79a] āzād ol.” didi ve “Bu altmış biñ dinār saña helāl olsun.” didi. (2) “Var maşlahatuñda ol.” didi. Ol kıl dağı elin öpdı. Ol altmış biñ (3) dinārı, ol katarları ve ol atları, develeri aldı ve gitdi. Ol (4) gidicek İbrāhim eyitdi: “Yā İlähi! Ben dünyāyı gerüde dilerin. Sen öñüme (5) ve benüm üzerüme getirürsin. Senüñ ‘izzetüñ ve ‘azametüñ haqqıçün (6) eger şimden girü beni açluğla öldürürseñ, dağı tevekküli koyup (7) hıç nesne arzu idüp taleb itmeyem.” didi. Görüñ Hağ te‘ālā (8) irşād idüp niçe tevekkül virmişdür. eş-Şābūr ‘Ukūbet ve ‘azābı (9) kullarından te‘hır idicidür. Her ki bildi Hağ te‘ālā şabū[r]dur, kendü de (10) şabr ide. Hağ te‘ālā kazāsına ve belāsına katlana ve nefsin anuñ (11) zaħmetine ve ‘ibādetine münīs kıla. ‘Te‘avvedtu mesā’l-ferri hetta eliftuhu

[79b] ve eslemenī hüsnu’l -‘azā liye’ş-şabru.’ Ve dağı fağr-ı fāğaya şabr (2) idüp Hağ te‘ālā virdügin girü Hağ te‘ālā yolına ħarc ide. (3) Ve ‘ivażın Hağ te‘ālādan umar. Tevekküli dağı Allah’a ola. (4) Hikāyet ‘Abbās oğlı ‘Abdullah’dan mervīdür. Meger kim (5) sefere çıkmışdı. Seferde giderken gün bir gece bir de[r]vīş (6) evine konuğ oldı ve bu dervişüñ evinde bir koyundan (7) artuğ nesnesi yoğ-ıdı. Turı geldi, ol koyuncuğı boğazladı. (8) Bu konuğ ‘Abbās oğlı-y-duğın bilmezdi. Belki hağ ziyāfet-çün (9) lillāhi fillāh boğazladı. Bu dervişüñ ħatunı kem-‘ağıl[lı]ğından āh itdi, (10) ağladı. “Şimden girü açluğumuzdan ölürüz.” didi. Ol derviş eyitdi: (11) “El-mevtü ħayrun mine’l-levħi”²⁷ Ya’nī mevt ħayırludur, konuğ hağğın

[80a] terk edüp melāmet olmağdan” didi. Çünki irte oldı, (2) İbn ‘Abbās kılına eyitdi: “Hiç nesneñ var mı?” didi. Kıl (3) eyitdi: “Beş yüz dinār var.” didi. İbn ‘Abbās eydür: (4) ” Mecmu‘ın ol dervişe vir.” didi. Kıl eyitdi: “İki koyun (5) bahāsın virmek yiter.” didi. İbn ‘Abbās eyitdi: “Vir. (6) Ol ev issi benüm kimdügüm bilmezse, ben kendü nefsum bilürin.” (7) didi. Beş yüz dinārı tamām virdi. Pes

²⁷ “Ölüm misafirin hakkını vermemekten daha hayırlıdır.”

dervîş şabr ve (8) tevekkül berekâtında on akçalık koyunçün beş yüz (9) dināra müsteħik oldu ve eline beş yüz dinār girdi. (10) Esmā-i ħüsnā berekâtında, Esmā-i ħüsnā ma'nāsında ma'lūm (11) oldu kim esmāu'llāhla ħalāyık arasında münāsebet

[80b] varmış. Pes her mü'mine vācib oldur kim mehmā-[emken] hem bu (2) esmā ma'nāsın kendüde fikr idüp ol ma'nā üzerine (3) olmağ gerekdür. Nite-kim "Teħallaķū bi aħlākin minallahi"²⁸ didi. Ya'nī (4) Allah te'ālā şifātından ħulda daħı olmağ gerekdür kim şefķāt gibi, (5) şükr gibi, şabr gibi. Ve daħı bu esmāda mülāzemet idene (6) vācibdür ki ol münāsebeti ri'āyet ide. Münāsebet oldur kim (7) nüfūs-ı beşeriyye [mü]tefāvitedür. Ba'zı ħayrdur ve ba'zı şer yirdedür. (8) Ve ħasīsedür ve ba'zı raħīmededür ve ba'zı ħasīyedür (9) ve kahīredür ve ba'zı cismāniyyāt sever. Ve daħı hem-çünān ve (10) ba'zı 'ibādet sever. Ba'zı siyāset sever ve daħı (11) hem-çünān esmā daħı ba'zı mażhar-ı raħmettür ve ba'zı mażhar-ı

[81a] ħāzabdur ve ba'zı mażhar-ı luţufdur. Ve ba'zı mażhar-ı ħahr (2) ve 'idāmdur. Ve daħı bilmek gerekdür kim münāsebet ve cinsiyet (3) 'illet-i zamm[dur]. Nite-kim dirler. 'el-cinsu ilāl cinsi emīlun.' **Ya'nī** her (4) nesne kendü münāsibine ulaşmağ ħaleb ider. İmdi her (5) isim Esmā-i ħüsnādan delālet eder. Bu ma'nā-yı mu'ayyene nite-kim (6) beyān olındı. Ve her kişi kim bu esmāya mülāzemet itmek (7) isterse görmeğ gerekdür kim kendünün murādı ve maħşüdü (8) ve kendü nefsine muvāfık ħanķı ismdür ve ħanķı ism ma'nā- (9) -sına münāsib ve mülāzımdur. Her ħanķısına münāsib bulursa (10) aña göre çoğ mülāzemet itmek gerekdür. Bu isim berekātında (11) tizçek murādına irişe. Meşelā ħaçan nefsün maħşüdü

[81b] tevbe ve istiğfār ve Allah te'ālāya teveccüh itmek olsa (2) ism-i Tevvāba mülāzemet ide. Tā kim tiz zamanda Ĥaħ te'ālā (3) ol kişiyeye tevbe ve istiğfār müyesser ħıla. Ve her nefsün (4) maħşüdü ve ħuşülü kimsey muħtāc olmamağ olsa,

²⁸ "Allah'ın ahlakıyla ahlaklanınız."

(5) ism-i Ğanīye mülāzemet itmek gerek. Tā Hāḡ te‘ālā ğinā-yı (6) dünyā ve ğinā-yı nefsi rüzī kıla. Bāḡī esmāyı daḡı bunuñ (7) üzerine kıyās ideler.

Hikāyet Şeyḡ-i Baġdādiyye kim (8) irādet getürüp irşād taleb iderse kırık gün (9) çile itdürürdi. Kırık gündən soñra çıkarurdi. Mecmū‘ı (10) esmā-i ḡüsnāyı oḡurdi ve ol mürīdüñ yüzīne (11) nazar iderdi. Ḳanḡı isimde müteġayyir olup eşeri zāhir

[82a] olursa ol isme mülāzemet buyururdi. Ve eger irşād münāsib (2) olan isimlerde müteġayyir olmasa, ol kişiyi ḡabül kılmazdı. (3) Belki ḡatında[n] ḡarḡ iderdi. “Saña bu nesnede müyesser olmaz.” dir- (4) -di. Esmā-i ḡüsnānuñ ḡavāşı ve deḡāyıkı ḡikāyātı (5) ve leḡāīfi ġāyet ile çoḡdur. Velākin bu maḡama münāsib (6) olanı bi-ḡadri‘l-vüsā‘ yazdı. ‘Vallahu a‘lem bī-tamāmi ḡaḡāyıkıḡā (7) lā te‘ḡuzūhu sinetün ve lā nevm.’²⁹ .Ya‘nī “lā te‘ḡuzūhu” Allah te‘ālā tutmaz. (8) “sinetün” ımızġınmaḡ ola. “Nevm” daḡı uyḡu ya‘nī Allah te‘ālā umūr-ı maḡlū- (9) -ḡāttan ve tedbīr-i maşāliḡden ġāfil degüldür. Bu ma‘nā tekīddür. (10) Ve muḡkem kıılır Hāḡ te‘ālā ḡayy ḡayyūmduġın. Zīrā şol zāt kim (11) nevm-i nümās ḡārī ola, fī‘l-cümle ḡayātında noḡşānı olur.

[82b] Ve ḡıfz u tedbīri nāḡış u ḡāşır olur, tamām olmaz. Ba‘zılar (2) ḡatında “sine” ve “nevm” ikisi birdür ve bir ma‘nāyadur. Ba‘zılar ḡatında (3) ikisi arasında fark vardur. Başa evvel girene “sine” dirler. (4) Ādem ol vaḡt beyne‘n-nevm ve‘l-yaḡazān olur. **Ya‘nī** uyḡuyla (5) uyanıklık arasında olur. Ammā başdan ḡalbe erişse aña nevm (6) dirler. Suāl: Eger diseler kim kıyās oldı kim “Lā-te‘ḡuzūhu nevmün lā sinetün” (7) diyeyidi. Zīrā mübālaġa maḡāmında ol aḡaşşı nefy iderler, andan (8) teraḡḡı iderler. Zīrā nefy-i ‘eamm eblaġdur nefy-i aḡaşşdan. Bu maḡām (9) daḡı mübālaġaydı. “Niçün ol ‘eammi nefy ittiler?” diseler, cevāb (10) diyevüz kim

²⁹ “O’nu (Allah u Teala’yı) uyuklama ve uyku tutmaz.”

“Müsellem maḳām-ı mübālağada ol aḥaṣṣ nefy olunur. (11) Ve andan teraḳḳī olunur. Nefy-i ‘eamm likīn bu makāmda tertīb-i

[83a] vüçüd-ı ḥāricī riāyet olına vüçüda. Evvel “sine” andan “nevm”dür (2) nefy itmekde, daḥı evvel “sine”yi nefy itti andan nevmi.”

Hikāyet (3) Şol vaḳtın kim Musā kavmi Musā’ya didiler: “Senüñ emrüne (4) muṭī‘ olmazuz ve nübüvvetüne ikrār itmezüz, tā Ḥaḳ te‘ālāyı bize göstermeyince.” (5) didiler. Musā peygamber feriştelere suāl kıldı: “Eyenāmü rabbi” (6) didi. Ba‘zılar dirler kim “Bu suāl Musā’nuñ diline gelmedi. (7) Belki ḥāṭırından geçdi.” Ḥaḳ te‘ālā feriştelere eyitdi: (8) “Musā’[yı] üç gün uyutmañ.” didi. Uyutmadılar. Uykusuz ḳodılar. Andan (9) soñra Ḥaḳ te‘ālā eyitdi: “Yā Musā! Elüñe iki ṭolı şişe (10) ṭut ve şaḳla. Şınmasun.” didi. Musā iki ṭolu şişe (11) elüñe aldı. Añdan Ḥaḳ te‘ālā “Musā’ya uyḳu vir.” didi.

[83b] Musā’nuñ şabrı ḳalmadı. Nefsine mālīk olmadı. Uyudu, (2) şişe birbirine urdı. İkişi daḥı pāre pāre oldu. Ḥaḳ te‘ālā (3) eyitdi: “Yā Musā! Eger bende³⁰ uyumaḳ ve ımızganmaḳ (4) var-imisse yedi ḳat yirler ve yedi ḳat gökler şol şişeler- (5) -den daḥı beter helā[k] olurlardı. “**Leḥü mā fi’- (6) -s-semāvāti ve mā fī’l- (6) -arḍi³¹**” Ya’nī cemī‘ yirler ve göklerüñ içindeki mevcūdāt (7) Ḥaḳ te‘ālānuñ milkidür. **Rivāyet** Ba‘zı aḥbārda (8) ehl-i taḳvāya şormışlar. “Dünyāyı n’içün terk eyledüñ?”. Eyitmiş ki: (9) “Çünkü Ḥaḳ te‘ālā “**leḥü mā fi’-s-semāvāt**” dedi. Bildüm ki mecmū‘-ı dünyā (10) ve aḥiret [ve] mevcūdāt Ḥaḳ te‘ālānuñ milkidür. Ma‘lūmdur ki (11) bir milke iki mālīk olmaz. Ol sebebden dünyāyı terk eyledüm.

³⁰ Yazmada: bende bende

³¹ “Semavatta ve her yerde her ne varsa Allah’a aittir.”(Ayet-i Kerime)

[84a] “Hak te‘ālāya teveccüh ittüm.” didi. Ve anuñ taht-ı taşarrufında- (2) -dur ve anuñ nazīri ve şebīh ve şerīki yoğdur. Ve mecmū‘ yirler (3) ve gökler ve içindeki maḥlūkāt anuñ vaḥdāniyyetine delīldür. (4)

Şi‘r Fefī külli şeyin lehü āyetun tedullu ‘alā ennehu vāḥidun³² **men (5) zellezi.** Kimdür kim “**yeşfe‘u ‘indehu**”³³ şefā‘at ide. Anuñ (6) ḥużurında ve şefā‘ate cū‘ret idebile. “**İllā bī-iznihi**”³⁴ meger anuñ (7) destūriyla .

Beyt

Eger ḥudayı nebāşed zī bende ḥoşnūd (8)

Şefā‘at heme peygamberān nedād-destūr³⁵

Ayette delil (9) vardur. Şefā‘at-ı enbiyāya ve şuleḥāya şābit imiş. Hak (10) te‘ālānuñ izniyle bu kelām daḥı beyān ider. Hak te‘ālānuñ (11) ‘azametin ve kibriyāsın ki hīç kimse aña müşābih degülmiş.

[84b] “**Ya‘lemū**” Hak te‘ālā bilür ‘ilm-i kāmiliyle. “**Mā beyne eydīhim**” Şol (2) nesne kim bu mevcūdātadan öñdür. “ **Ve mā ḥalfehüm**” daḥı şunu kim (3) bunlardan soñradur veyā Hak te‘ālā bilür umūr-ı dünyayı ve umūr-ı (4) āhireti. Ve hem bilür ma‘kūlı ve maḥşūsı. Veyā bilür bunları (5) idrāk ider itdüklerin ve daḥı idrāk itmedüklerin. Ya‘nī (6) Hak te‘ālānuñ ‘ilm-i kāmili vardur, mütenāvildür. Cemī‘ mümkinde (7) ve vācibde mümteni‘de olmaz. Ba‘zı muḥaqqıḳler Hak te‘ālānuñ (8)‘ilmin baḥre teşbīh itmişler. Ol baḥrdan derelere aqıdılmış- (9) -dur. Ve derelerden ırmaqlara aqıdılmışdur ve ırmaqlardan arqlara (10) aqıdılmışdur. Ve

³² “Her ne varsa onun vahdaniyetine (tekliğine) delalet eder.”

³³ “Onun izni olmadan şefaate edecek kimdir?”

³⁴ “Ancak onun izniyle”

³⁵ “Tanrı kuldun hoşnud olmazsa bütün peygamberlere ona şefaate etme izni vermez.”

ırmaqlardan suvadlara akıldılmışdur ki suvadlar (11) olınmışdur. Eger bahır bir kezden derelere akısa, dereler ğark

[85a] olup helāk olurlardı. Ve dereler tamām ırmaqlara akısa (2) ve ırmaqlar tamām arqlara akısa ve arqlar tamām suvadlara akısa (3) mecmu‘ı helāk olurlardı. Līkin Hāḳ te‘ālā her bir ḳulına (4) ḳuvveti ve ṭāḳatı mikdārı ḳadar yaşadurdu. ‘Kemā ḳālallāhu (5) tebāreke ve te‘ālā enzele mine’s-semāi māen fe sālet (6) evdiyetun bi ḳadrihā.’³⁶Maḳṣūd maden bu maḳāmda ‘ilmdür. ‘İlmüñ (7) bahırları ve deryāları Hāḳ te‘ālā ḳatındadır. Ol ‘ilm deñizinden (8) enbiyālara dereler ṭolısı virdi. Enbiyādan ‘ulemāya ırmaqlar (9) ṭolısı virdi ve ‘ulemādan avāmü’n-nāsa arqlar ṭolısı (10) virdi. Ve avāmü’n-nāsdan avāmü’n-nās cemā‘atlerine ve ehl-i (11) beytlerine ṣuvāḳı mikdārınca virdi. Bu ma‘nādan didiler kim

[85b] “el-‘ulamāu sirrun velil ḥulāfā-i sirrun velil enbiya-i sirrun velil melāiketi sirrun ve lillāhi (2) ‘azze ṣā‘nahu ve ‘alā burhānehu ba‘de zelike küllihi sirrun.” (3) Hāḳ te‘ālā mecmu‘ınuñ esrārına muṭṭali‘dür. Ammā bunlar (4) birbirinüñ sırların bilmezler. Her biri ‘ilm mikdārınca ve mücibince (5) bilürler ve ‘ilmüñ ḳılurlar. ‘Kemā ḳālellāhu te‘ālā külli ḥizbin bimā (6) ledeyhim ferihune ve lā yuḥīṭüne bī şeyin min ‘ilmihi illā (7) bimā ṣāe’.³⁷Ya‘nī feriheler ve enbiyālar ve ğayrı maḥlūḳāt Hāḳ (8) te‘ālānuñ ma‘lūmundan ḥiçbir nesne bilmezler ve iḥāṭa (9) itmezler. İllā ṣunı kim bilür, Hāḳ te‘ālā bildürdi. Zīrā Hāḳ (10) te‘ālānuñ ‘ilmi ‘ām ve ṣāmıldür, mütenāhī degüldür. Hem-çünān (11) ma‘lūmı daḥı mütenāhı degüldür. Ṭāḳat-ı beşerden ḥāricdür.

³⁶ “Allah’u Tealanın buyurduğı gibi: Allah’u Teala gökten bir su indirdi ki onunla her bir vadiye, miktarı kadar su verdi.”

³⁷ “Allah’u Teala’nın buyurduğı gibi: Her bir grup kendi elindeki ile sevinmektedir. (Kullar) O’nun ilminden O’nun dileğinden başka bir şey edemezler.”

[86a] Şol miqdār kim Hāḡ te‘ālā bildürdi. ‘Vesi‘a kürsiyyuhü’s-semāvāti (2) vel arđı.³⁸ Ya‘nī Hāḡ te‘ālānuñ kürsisi ‘azameti ıoldur- (3) -dı cemī‘ gökleri ve yirleri. Maḡşūd bu kelāmdan Hāḡ te‘ālā- (4) -nuñ ululıḡın ve ‘azametın bildürmekdür. Bu deñlü kim anda (5) kürsī vardur. Evvelā kürsīden murād ‘ilmdür. **Ya‘nī** “Hāḡ (6) te‘ālānuñ ‘ilm-i kāmili ıolıdur.” didi. Gökleri ve yirleri ve yāhud (7) ḡaḡıḡātte anda kürsī ola. Nite-kim aḡbārda mezkūrdur kim (8) Hāḡ te‘ālā ‘arş ıatında kürsī yaratdı. Anuñ ıatında mecmu‘ı (9) yirler ve gökler şol bir yazıda yatur ḡalḡa gibidür. Kürsī (10) daḡı ‘arş ıatında yine bir ḡalḡa gibi. Ba‘zılar ıatında (11) ‘arş-ı kürsī bir nesnedür ve ba‘zılar ıatında kürsī

[86b] bir yirdür kim Hāḡ te‘ālā gökleri ve yirleri anda yaratdı. **Rivā- (2) -yet** ‘evvel mā ḡalaḡallāḡū te‘ālā el-‘aḡl’. **Ya‘nī** evvel Hāḡ (3) te‘ālā ‘aḡlı yaratdı. Bunda iḡtilāfat ve aḡvāl çoḡdur. (4) Bir rivāyetde evvel ḡalemi yaratdı, soñra levḡi yaratdı. (5) Ve andan soñra ‘arşı ve kürsī-[yi] yaratdı. Ve bir rivāyette evvel (6) nūrı yaratdı. Ve bir rivāyette evvel ‘aḡlı yaratdı. Ve bir ri- (7) -vāyetde evvel ‘arşı yaratdı ve andan şuyı yaratdı. (8) Ve hevāyı yaratdı. Ve bir rivāyetde nūrdan bir ḡızıl yāḡut (9) yaratdı. Andan Hāḡ te‘ālā ol yāḡuta naḡar itdi. (10) Ol yāḡut ol naḡar heybetinden eridi, iki pāre oldı. (11) Bir pāresi od oldı, bir pāresi şı oldı. Ve ḡıḡ bir yirde

[87a] ḡarār itmedi. Hāḡ te‘ālā yeli yaratdı. Şuyı yīl üzerine (2) ḡodı. Andan ‘arşı yaratdı. ‘Arşı şı üzerine ḡodı ve nārı (3) şı üzerine ḡodı, ve yāḡın ḡıldı. Andan duḡān ḡāşıl oldı. (4) Ve şunuñ buḡusından ve duḡāndan gökleri yaratdı, ve ḡöpüḡinden (5) yirleri yaratdı. Yil üzerine ḡodı ve yirler ḡarār dutmadı. (6) Gemi gibi ḡareket itdi. Hāḡ te‘ālā bir ferişte yaratdı. (7) Yirüñ altına indi. Yedi ḡat yiri omzına aldı. Bir elin (8) maşrıḡdan ve bir elin maḡribden ḡıḡardı. Andan mecmū‘ı (9) yirleri ḡucaḡına aldı. Andan soñra yir ḡarār ıutdı. Lakin (10) bu feriştenüñ ayaḡı ḡarār

³⁸ “O’nun Kürsi’si semavāt’ı ve arz’ı kuşatmıştır.”

itmedi. Ve andan Hâk te‘âlâ uçmağ- (11) -dan bir öküz çıkardı kim kırk biñ boynuzı vardı.

[87b] ve kırk biñ ayağı vardı. Bu ferişte ayağı altında kodı. (2) Feriştenüñ ayağı öküz arkasına erişmedi. Yine Hâk te‘âlâ (3) uçmağdan bir kızıl yâkut viribidi. Ol yâkutuñ biñ (4) yıllıkdur yol eni vardı. Ve üzerini dahı hem-çünan öküzüñ (5) arkasına kodı. Andan ferişte ayakların ol taşuñ (6) üzerine kodı. Ol öküzüñ boynuzları yirüñ kenârları- (7) -ndan taşra çıkup-durur. Müşebbek derece derece olup- (8) -[d]urur. ‘Arş altına ulaşdı. Ol öküzüñ burnı (9) deñiz altında tâ altında iki delikden nefes virür. Günde iki kez (10) nefesin içeri çeker. Ancak deñizler çekülür, cezîreler açulur. (11) Ve taşar nefes urıcağ deñizler artar. Vaqtî-kim öküzüñ

[88a] ayakları karâr tutıcağ nesne olmadıysa, Hâk te‘âlâ bir kemkeme yaratdı. (2) Yedi kat yir ve gök kalıñlıkı ol öküzüñ ayakların (3) anuñ üzerine kodı. Karâr kıldı. Ve ol kemkeme karâr kılmadı. (4) Hâk te‘âlâ bir balığ yaratdı. Ol kemkemeyi anuñ

(5) üzerine kodı. Andan ol balığı yirler ve gökler kalıñlıkı (6) zincirlerle bağladılar ve bu takdîrce tertîb şöyle oldu kim: (7) ‘Arş şu üzerine, şu yir üzerine, yir ferişte üzerine, (8) ferişte taş üzerine, taş öküz üzerine, (9) öküz kemkeme üzerine, kemkeme balığ üzerine, andan aleyhu’l‘ane (10) vardı. Balığa eyitdi: “Hâk te‘âlâ senden a‘zam (11) nesne yaratmadı. Bu zağmet saña nedendür?” didi. Niçün

[88b] hareket idüp dünyâyı harâb itmezsin tâ ki rāhat (2) olasın?” didi. Balığ bunu işidiceğ hareket itmek (3) kaşd eyledi. Hâk te‘âlâ gözinde bir siñek yaratdı. Balığ (4) añā meşğül oldu. Her bār kim kaşd-ı hareket ide, siñek (5) balığa kaşd ider. Balığ havfından epsem turur. **Ba‘zılar** (6) dir kim Hâk te‘âlâ bir dürlü balığ yaratmış. Bu dünyâyı götüren (7) balığ aña bakar. Hareket itmege andan korğar ve ol yâkutdan kim (8) yeşil zümürüd yaratdı. Kāf tağını andan yaratdı. Anuñ ādem (9) gibi başı

vardur ve yüzi vardur ve dişleri vardur. Ve girü (10) kalan taşları andan yaratdı. Ve **ba'zıları** dir kim mecmü'ı (11) taşlardan hâşıl olan şuyı öküzle balık yudar.

[89a] Şol vaktın qarınları tola, kıyâmet kopar. Ve **ba'zı** rivâyetde (2) yir şu üzerinedür. Şu taş üzerinedür. Taş öküz (3) üzerinedür. Öküz kumdan kemkeme üzerinedür ve kemkeme balık üze- (4) -rinedür. Ve balık yil üzerinedür. Ve yil zulümâttan hicâb (5) üzerinedür ve hicâb şerâ üzerinedür. Ve ilâ's-şerâye (6) intehâ 'ilmü'l-halâîki. Ya'nî 'ilm-i maḥlûkât şerâda³⁹ tamâm (7) olur. Andan öte nesne bilmezler. Lehü mülkü's (8) -semâvâti vel arzî ve mâ beyne humâ ve mâ tahte's-şerâ.⁴⁰ Pes tehte's- (9) -şerâ adlu nesne varmış. Lîkin 'ilm-i ḥalâyık aña irişmez. (10) Ve Hâk te'âlâdan ğayrı anı neydüğün kimse bilmez ve bu ter- (11) -tîbi naql itmekden maḥşûd oldur ki Hâk te'âlânuñ 'azametine

[89b] ve kemâl-i ḳudretine ikrâr idüp ve kendünüñ hîçlîğün vaşfın (2) bilüp Hâk te'âlânuñ vaḥdâniyyetine 'itikâd getürüp 'ilme (3) meşğül olmaḳdur. 'Kemâ ḳalellâhu te'âlâ ve mâ ḥalaḳtu'l-cinne ve'l-inse(4) illâ liye'budün.'⁴¹ Ve bir rivâyette ol mevcûdât ervâh- (5) -dur. Kemâ ḳale'n-nebiyyu 'aleyhi's-selamu innellahe te'âlâ ḥalaḳa'l-ervâḥe (6) ḳable'l-ecşadi erbe'ate elâfi senetin ve fi rivayetin bi elfi 'âmin.⁴²(7) Resûlullah şalla'llahu aleyhi vesellem dir kim: "Hâk te'âlâ tenleri (8) yaratmazdan dört biñ öñ ervâh yaratdı. Ve mecmü'-ı ervâ- (9) -ḥdan öñ Hâk te'âlâ kendü nûrından ervâḥ-ı Muḥammed'i (10) yaratdı. 'Kemâ ḳalü'n-nebiyyu aleyhi's-selâmi inni minallâhi ve'n-nebiyyüne (11) minnî.'⁴³ Ya'nî ben Allah te'âlâdanın kim ve kalan nebîler bendendür."

³⁹ Yazmada: serade serade

⁴⁰ "Semavâtta ve yerde ve bu ikisi arasında ve tahte's-serade her ne varsa onundur."

⁴¹ "Ben insanları ve cinleri bana kulluk yapsınlar diye yarattım." (Ayet-i Kerime)

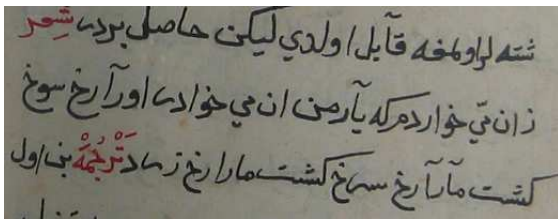
⁴² Allah u Teala bedenleri yaratmadan dört bin sene (bir başka rivâyete göre bir sene) önce ruhları yarattı.

⁴³ Resulullah'ın buyurduğu gibi: "Ben Allah u Teala'danım. Nebiler bendendir."

[90a] didi. Ve **ba'zı** aḥbārda mezkūrdur kim Ḥaḳ te'ālā rūḥ-ı (2) Muḥammed'i yaratdı. Andan maḥabbet nazarıyla bakdı. Rūḥ-ı Muḥammed (3) ḥayāsından ve Ḥaḳ te'ālānuñ 'aẓameti heybetinden dürr- (4) -leri üzerinde ẓatarāt ḥāşıl oldı. Ve bu ẓatreler- (5) -den enbiyā ervāḥın yaratdı. Ve enbiyā ervāḥından evliyā (6) ervāḥın yaratdı. Ve evliyā ervāḥından mü'minler ervāḥın (7) yaratdı. Mü'minler ervāḥından 'āsīler ervāḥın yaratdı. (8) Ve 'āşīler ervāḥından münāfıqlar ervāḥın yaratdı. Ve münā- (9) -fıqlar ervāḥından kāfirler ervāḥın yaratdı. Ve bu mecmū' (10) mezkūr olan ervāḥdan feriştelere ervāḥın yaratdı. (11) Feriştelere ervāḥından cinnīler ervāḥın ve şeyṭānlar ervā-

[90b] -ḥın yaratdı ve bunlaruñ soñından ve baḳıyyesinden ḥayvānlar (2) ervāḥın yaratdı. 'Aşl-ı ervāḥ birdür kim rūḥ-ı küll-i Muḥammedī- (3) -dir. Līkin bi-ḥasebī ihtilāfāt ḳabiliyyātdur. Ba'zı nübüvvete (4) ḳā'il oldı. Ve ba'zı velāyete ve ba'zı ĩmāna ve ṭā'ata (5) ve ba'zı işyāna ve ba'zı küfre ve ba'zı nifāḳa ve ba'zı ferişte- (6) -şte olmağa kā'il oldı. Līkin ḥāşıl birdür.

Şi'r

Tercüme Ben ol (9) şerbetden içdüm ki yārüm içdi. Benüm şaru ol kızıl (10) oldı. Nite-kim Ādem ebü'l- beşerdür. Rūḥ-ı Muḥammed daḥı ebü'l-ervāḥ- (11) -dur. 'Neḥnu'l-aḥirū'n-

[91a] nes şābikūne.’⁴⁴ Ya’nī egerçi biz şüretde vucūd-ı harīcīde (2) aherüz. Līkin ḥaḳīkātte mecmū’ından biz sābıkuz. (3) Şi’r Ve innī küntü ibni ādem şüreten felī fīhi ma’nen şāhid (4) bi-ebeveyyi. **Tercüme** Eger şürette benūn-ı İbni Ādem (5) līkin ben var-iken yoğ-ıdı ‘ālem. “Ḳāīde Reşūlullahdan (6) mervīdür ki: “Evvelu mā ḥalaḳallahu el-ḳalem evvelu mā ḥalaḳallahu el-‘aḳle (7) evvelu mā ḥalaḳallahu er-rūhe evvelu mā ḥalaḳallahu nūrī.”⁴⁵ Bu eḥa- (8) -dīşe zāhirā muḥālefet vardur. Ammā tevfiḳ ve cevāb oldur kim (9) uş dirüz. Şol vaḳtın kim Ḥaḳ te’ālā ruḥ-ı Muḥammed’e nazār i[t]di. (10) Ruḥ ṭāḳaṭ getürmedi, iki pāre oldı. Bu i’tibārla ḳalem didiler. (11) Zīrā ma’lūmātuñ nuḳūşınuñ mebdei ve evvelidür. ‘Aḳl

[91b] dirler ki mecmū’ nesneyi ta’līme muḥtaḳ olmadın bi’z-zāt idrāk (2) ve ta’aḳḳul ḳılduḡıçün. Ve nūr didiler zīrā cemī’ nūrlaruñ aşlı- (3) -dur. Ve rūḥ didiler zīrā raḥmāniyle mümkin olan māḥiyyet (4) ‘ademden vucūda gelüp rāḥat oldı. Pes ma’lūm (5) oldı kim ḳalem ve ‘aḳl ve nūr ve ruḥ mecmū’ı bir nesneden (6) ‘ibāret-imiş kim ol rūḥ-ı Muḥammedīdür. Līkin dürlü dürlü (7) ad virdükleri i’tibārāt ihtilāfından ḥāşıl olmış- (8) -dur. Nite-kim zıkr olındı. Bu taḳdīrce aḥādīş arasında (9) muḥālefet olmaz. **Ba’zı ‘ulemā** cevāb virdi kim “Her nesne bu (10) mezkūrlardan evvel olduḡı girü kendü cinsine nisbet- (11) -dür. Muṭlaḳā degüldür kim suāl vārid ola. Meşelā ḳalem evveldür

[92a] cins-i eşcāra nisbet. Ve ‘aḳl evveldür cins-i ‘uḳūla (2) nisbet. Ve nūr oldur cins-i envāra nisbet. Ve rūḥ-ı evveldür, (3) cins-i ervāḥa nisbet. Bu taḳdīrce suāl vārid (4) olmaz. Ve bu takdīrce mecmū’ı bir nesneden ‘ibāret olmaz. (5) Belki her

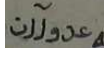
⁴⁴“ Biz (peygamberlerin) sonucusuyuz. Fakat en önde olanıyız.”

⁴⁵“ Rivāyet olunmuştur ki; Allah’ın ilk yarattığı şey kalem, akıl, ruh ve nurdur.”

biri dađı birbirine muğāyir olur. L̄ikin bu takd̄ir- (6) -ce tađaddūm teađđur giri kendū cinsine gōre olısar- (7) -dur.⁴⁶

Hikāyet (8) ““aẓīmu’l-arzi ve ‘adedihā.”⁴⁷ Mekhūl rivāyetinde yirūñ miđdārı beş yüz yıllık yoldur. İki yüz (9) yıllığı deñiz içindedür ve iki yüz yıllığı harābdur. H̄iç kimsene olmaz. (10) Ve seksen yıllığı da Ye’cüc Me’cüc olur. Ve yigirmi yıllığında (11) bākī kalan ĥalk şākin olur. Ķatāde rivāyetinde yüz yigirmi

[92b] dōrt biñ fersāđdur. On iki biñ fersāđ Őu içindedür. (2) Sekiz biñ fersāđ mülk-i Rūmdur. Üç bin fersāđ mülk-i (3) ‘Acemdür. Ve biñ fersāđ ‘Arap milkidür. ‘Abdullah bin ‘Ömer rivā- (4) -yetinde Őu içinde olan ĥayvānlar cemī’ nāslardan anlar (5) çoğdur. Dağı iĥtilāf iddiler kim: “Yir hemīn uşbu maĥsūs (6) olunan bir tağaka mıdur? Yoĥsa dağı var mıdur?” Ba’zılar (7) Ķatında yir dağı gōkleyin yedi tağakadur. ‘Li Ķavlihi te‘ālā (8) ellezī ĥalaĶa semāvātın ve mine’l-arzi mislehunne.”⁴⁸ Ya’nī (9) Ĥađ te‘ālā yedi Ķat gōkleri yaratdı. Ve yirleri dağı (10) gōkler mişli yaratdı. Pes nite-kim gōkler yedi Ķatdur, (11) yirler dağı yedi Ķatdur. Zīrā bu mūmāşelet iĥtimāl var-

[93a] -dur ki olan nite-kim **ba’zı rivāyetde** mezkūrdur (2) yirler yedi Ķatdur. Ba’zı ba’zınuñ üzerinedür. Her (3) yirūñ Ķalıñlıķı beş yüz yıllık yoldur. Ve dađı aralıđı beş (4) yüz yıllık yoldur. Gene aralıđı dađı bu yoldur. Ve Ķalıñlıķı (5) dađı bu yoldur, tā yedi Ķat tamām olunca. Ba’dehū her yirūñ (6) bir ehli vardur. Her birisi bir Őıfatdadur. Ve her yirūñ bir dürlü (7) adı vardur. Nite-kim her gōgūñ bir adı vardur. **Evvelki (8) yirūñ adı Arīkārdur.** Altında cinnīler vardur. **İkinci** yirūñ (9) adı Őarfedür.

⁴⁶ Yazmada: olur-ısadur

⁴⁷ Yer’in katmanları ve adedi

⁴⁸ “Allah u Teala yeri de gōkler gibi (yedi kat katmanlar) halinde yarattı.”

Halāyıkınıñ adı ‘Abes Ṭabesdür. (10) **Üçüncü** yirüñ adı Sıl‘āfdur. Halāyık қақраñ (11) yirlerdür. **Dördüncü** yirüñ adı Cehlāmdur. Halāyık

[93b] gizlerdür. Қуш қанады gibi қанатлары vardır. **Beşinci** yir adı (2) Meylaşādur. Halāyıkına Milḥa dirler. Birbirin yirler. **Altıncı** yir adı (3) Siccīndür. Halāyığı adı Қаṭā durur. Қуш (4) gibi уçarlar. Yedinci yir adı ‘Acāyibādur. Қавmine Cenūm (5) dirler. İblīs-i la‘in anda olur. Andan aшаğı cehennemdür. (6) Ve bir rivāyette yirler bir ferişte üzerinedür. Adı Erikendedür. (7) Ve bu ferişte öküz üzerindedür. Adı Leyūşadur. Öküz (8) balık üstündedür. Adı **Livkādur**. Balık deñiz içindedür. (9) Adı ‘Aқыўsdur. Deñiz nūr üstündedür. Nūr yil (10) üstündedür. Yil hevā üstündedür. Hevā cehennem (11) üstündedür. Cehennem karañulıқ üstündedür. **Ba‘zı rivā-**

[94a] **yette** dördüncü қат yirde ehl-i nār için yılanlar vardır. (2) Ve altıncı қат yirde ehl-i nār için taşlar vardır; tā ehl-i nārı (3) nāra қойысақ nāra⁴⁹ tuturuқ eyler. **Ve ‘Atā’ rivāyetinde** her yirde (4) Ādem vardır sizüñ Ādemüñüz gibi. Ve Nūḥ vardır, (5) sizüñ Nūḥuñuz gibi. Ve İbrāhīm vardır sizüñ İbrāhīmüñüz gibi (6) vallahu a‘lem. Ve **bir rivāyette** yir hemīn bir ṭabaқadur. Ḥaқ (7) te‘ālā “**Ve mine’l-arz-i mişlehünne**”⁵⁰ dedügi **ya‘nī** yir dağı (8) yedi қısmdur dimek olur. Zīrā yirden ma‘mūr (9) olan yüz yigirmi yıllıқdur. Münkasımdur, yidi қısma kim (10) aқālīm-i seb‘a dirler, ya‘nī yidi aқālīm dirler. Uşbu gelecek (11) şüretler maşrıқdan maғribe gelen ḥaṭṭa ḥaṭṭ-ı istivā dirler.

[94b] Zīrā güneş oraya gelicek gice gündüz berāber olur. **Şimālden** cenūba (2) varan ḥaṭṭa dāīre-i nişf-ı nehār dirler. Zīrā güneş maşrıқdan (3) ol ḥaṭṭa gelicek tamām nişf-ı nehārdur. Yidi iklīm tamām oldu- (4) -ğından emre şimāl ṭarafında ma‘mūr yoқdur. Be-ğāyet şavuқdur (5) ve ḥaṭṭ-ı istivādan cenūba varınca ‘imāretlik azdur.

⁴⁹ Yazmada: tare

⁵⁰ “Arz’ı da onların dediğı gibi.”

Ba‘dehū evvelki (6) iklīmūñ ‘ibtidāsı maşrıķ şehirlerüñdendür. Sīn vilāyetinüñ (7) iktizāsından gelür. Cenüb cihetinden deñizi geçer. Hind şehirlerine (8) uğrar. Andan Sind şehirlerine uğrar. Andan deñizi geçer. Gidgeç’e (9) uğrar. Andan deñizi geçer, Cezīre’ye uğrar. Andan ‘Arz-ı (10) Temīr’e uğrar. Anuñ meşhūr şehirleri ‘Ummān’dur, ve Zafār’dur. (11) ve Hāđramūt ve ‘Aden’dur ve Şanān’dur ve Sebe’dür.

[95a] Andan Kūlzüm deñizin geçer, ve dağı Maşān’a uğrar. Andan cenüb (2) tarafından geçer, Berbere şehirlerine uğrar. Tā mağrib deñizinden tamām (3) olur. Ammā **evvel iklīmūñ delīli Zuħaldür. İkinci** iklīmūñ (4) evveli maşrıķ şehirlerindendür. Andan Tim şehirlerine uğrar. (5) Andan Sind şehirlerine uğrar. Andan Nemā şehirlerine uğrar. (6) Revbīl’e uğrar. Andan geçer, Başra deñizin ihāta ider, (7) Cezīre-i ‘arza uğrar. Andan Necid’e geçer, Tiħāme’ye uğrar. (8) Andan Tahırır ve Hicir, Yeşrib ve Mekke ve Cidde vardır. Andan baħr-ı (9) Kuluzüm’i geçer. Mışr’a uğrar. Dağı ‘Arz-ı Mağrib’e uğrar. Ve (10) Berbere şehirlerinüñ arasından geçer. Mağrib deñizinde tamām (11) olur. Ol vilāyetüñ delīli Müşteri’dür. Üçüncü vilāyetüñ

[95b] ‘ibtidāsı maşrıķ şehirlerindendir. Sīn şehirlerinüñ (2) şimāl tarafından geçer. Hindistān’da Kandaħār vardır. (3) Andan Sind şehirlerine uğrar. Andan Kābil ve Kirmān ve Seħistān’a (4) varur. Andan İskenderiye ve Habrukiyye ve Şatt’a ve Basra (5) deñizine uğrar. Andan Aştaħar ve Nişābūr ve Şirāz ve Şedād (6) ve Hānān’a ve Sīnin ve Hirbān geçer, ‘Arz-ı Ehvāz’e ve ‘Irak’a uğrar. (7) Andan Başra ve Vāsıf ve Bağdād ve Kūfe ve ‘Aķķa ...(8) vardur. Andan Şām şehirleri vardur. Andan.....Dımişk (9).....ve Beytü’l-Muķaddes Remīle ve ‘Asķalān (10) ve Kūlzüm ve Kıstās ve İskenderiye vardur. Andan (11) Berķa şehirlerine Afriķiyye şehirlerine uğrar. Ve mağrib deñizinde

[96a] tamām olur. Bu iklīmüñ delīli Mirrīḥ’dür. **Dördinci** (2) iklīmüñ evveli maşrıḳ şehirlerindendir. Andan geçer, Baḥārīstan’a (3) uğrar. Andan Fergāna’[ya] uğrar ve Semerḳand’a ve Buḥāra’ya (4) ve Dinc ve Herāt ve Aşraba ve Medün ve Seraḥas ve Toba (5) ve Nişābūr ve Cürċān ve Tumen ve Taberistān ve Dibāvend (6) ve Deynūr Şehr-i Düzd ve Müşul ve Nuşaybīn ve Resü’l-ayn (7) ve Başkaled ve Şamşād ve Ḥarran Durka ve Ferkasyān vardır. (8) Andan Şām Yābes ve Malatya ve Kanserīn ve Anḫar Meşīşa (9) ve Ṭarsūs’ı geçer. Andan mağrib şehirlerine uğrar. Anda (10) tamām olur. Bu iklīmüñ delīli şemsdür. **Beşinci** iklīmüñ (11) evveli maşrıḳdan ve Ye’cüc Me’cüc vilāyetinüñ şimāl tarafından

[96b] geçer. Ḥorasan’a uğrar. Andan Tarāz’a ve Ḥorezm’e ve İstical’e (2) geçer. Daḫı Azerbaycan ve Ermīn’e ve Berda’a Ḥadd’ı geçer. Rum (3) şehirlerine uğrar. Harsiyye şehrine uğrar ve Rümüt-ül Beriyye (4) uğrar. Andan Şām deñizi tarafından geçer. Andan (5) Loş şehirlerine geçer. Tā mağrib deñizine muṭṭaşıl olur. (6) Bu iklīmüñ delīli Zühre’dür. Altıncı iklīmüñ ibtidāsı (7) maşrıḳdandır. Ye’cüc Me’cüc şehirlerine uğrar. (8) Daḫı Cürċān deñizin geçer. Rüm şehirlerine Ḳoşantaniyye’[ye] (9) geçer. Mağrib deñizine muṭṭaşıl olur. Ve bu iklīmüñ (10) delīli Utarid durur. Yedinci iklīmüñ şehirlerinüñ ibtidāsı (11) maşrıḳdandır. Bircan şehirlerin Şakalıya şehirlerin geçer.

[97a] Tā mağrib deñizine varınca anda tamām olur. Bu iklīmüñ delīli ḳamerdür. (2) **Bu iklīmden soñra** ‘imāret yer az vardır. İbtidāsı (3) Ye’cüc Me’cüc şehirlerindendir. Tuğur şehirlerine uğrar, andan (4) Türk şehirlerine uğrar. Şakalıya şehirlerinden geçüp mağrib (5) deñizine muṭṭaşıl olur. Vallahu a’lem bi’ş-şavāb...⁵¹

(8) **Ba’zılar ḳatında** “ve mine’l-arzı mişlehunne” dedügi küreler ‘itibārıla- (9) -dur. Ve yirden murād felek-i ḳamerden aşağıdır.” didi. Bu taḳdīrce (10) üç ‘anāşır daḫı

⁵¹ “Allah u Teala neticeyi daha iyi bilir.”

kim ŧu, hevā ve od yirden olur. (11) Bir ŧabaċa yirdür. Ve bir ŧabaċa ŧudur ve dört ŧabaċa

[97b] hevādur. ŧuya ŧabaċa-i muĥāvere dirler, yire muĥāŧıldur. Ve ikincisine (2) ŧabaċa-i zemheriye dirler. Ve üçüncüsüne ŧabaka-i hevāye dirler kim (3) heva-yi ŧırf dirler. Ve dördüncüsüne ŧabaċa-i deccāniyye dirler kim (4) küre-i nāra muĥāŧıldur. Kürre-i nār felek-i ģamer altındadır. Pes bu taĥdīrce (5) yir kim felek-i ģamer altındaĝıya döne. Bu küre yedi ģat olur. (6) Nite-kim gökler yedi ģatdur. Ve bir ŧabaċa arz ve bir ŧabaċa (7) nār ve bir ŧabaċa ŧudur. Ve bir ŧabaċa daĥı hevādur. Nite-kim didük. (8) Bu cevāb ‘ilm-i hey‘et iŧılāĥıncadır.

Hikāyet (9) ‘Azimu’s-semāvāti ve te‘dādiĥā ve kelevākibiĥā⁵² yirden (10) dünyā göĝine varınca beŧ yüz yıllıĥ yoldur. Ve daĥı göĝüñ (11) ģalıñlıĝı daĥı beŧ yüz yıllıĥ yoldur. Ve dünyā göĝi

[98a] yeŧil zümürüddendür. Ve bu gök ehli kim feriŧtelerdür. On kez (2) yir ehli miĥdārıncadır. Ve **ikinci gök** ehli yigirmi evvelki (3) gök ehlinedür. **Üçüncü gök** ehli ģırĥ kez ikinci (4) gök ehlinedür. Ve **dördüncü gök** ehli seksen kez (5) üçüncü gök ehlinedür. Ve **beŧinci gök** ehli yüz (6) altmış kez dördüncü gök ehlinedür. Ve **altıncı gök** (7) ehli üç yüz yigirmi kez beŧinci gök ehlinedür. Ve **yidinci (8) gök** ehli altı yüz ģırĥ kez altıncı gök ehlinedür. (9) Ķamer bu evvelki gökdedir. Ve büyüklüĝi tamām yirce- (11) -dür. Adı Rukkıyādur. Evvelki gök yeŧil zümürüddendür.

[98b] Feriŧteleri ĥoŧ ŧüretindedür. Dāimā ģıyāma ŧurup (2) Ķur‘ān oĝurlar. Ve ikinci gök aĥ gümiŧdendür. Adı **Ķaydumdur**. (3) Feriŧteleri arslān ŧüretindedür. Dāimā rükū‘da ŧu- (4) -rup tesbīĥ iderler, tehlīl iderler. Üçüncü gök kıızıl (5) yāĥutdandır.

⁵²“ Semavātın katmanları ve adedi”

Adı **Mā'undur**. Ferişteleri öküz (6) şüretindedür. Dāimā secdeye varup tesbīh ve temcīd iderler. (7) Dördinci gök ak incüdendür. Adı **Arkilundur**. Ferişteleri (8) at şüretindedür. Dāimā tahiyyātda oturup okurlar. Beşinci (9) gök kızıl altundandır. Adı **Duryukādur**. Ferişteleri (10) arşlan şüretindedür. Dāimā tesbīh-i Kıddüs okurlar. (11) Altıncı gök şaru yâkütüdür. Adı Ruķiyyādur. Ferişteleri

[99a] ħurīler şüretindedür. Dāimā ellerin götürüp Ħaķ te'ālā ħazretine (2) tazarru' ve münācāt iderler. Yidinci gök **nürdandır**. Adı (3) **Ġavyibādur**. Ferişteleri adem şüretindedür. Dāimā yüz- (4) -lerin ħutup ağlarlar. Andan yukaru **Ķamķam defizidür**. Andan (5) yukaru **sakf-i merfū'dur**. Andan yukaru yitmiş biñ ħicāb (6) vardur: kimi nürdan ve kimi zulumātdan, kimi incüden, kimi (7) 'aķīķden. Andan yukaru **Sidretü'l- muntehādur** kim Tūbā (8) ağacı andadır. Andan yukaru Liva-yı ħamd[d]ur. Andan yukar- (9) -ru uçmaķlardur. Andan yukaru kürsīdür. Andan (10) yukaru 'arşdur. Vallahu a'lem bi't-tamāmi maşnū'ātih⁵³ (11) ba'zı müneccimler ķatında yidi sıradan yılduzlardan ħayrı

[99b] yılduzlar kim anlara şevābit dirler. Ġāyet kiķicigi on altı kez (2) yircedür. Ġāyet büyügi dört yüz yigirmi kez bu yircedür. (3) Ve yidi sıradan yılduzlar kim anlara seb'a-i seyyāre dirler. (4) Ķamer ve 'Uġāridür ve Zühredür. Ve Şems ve Mirrīh (5) ve Müşterī ve Zuġāldur. Ay otuz toķuz kez yir miķdārınca- (6) -dur. 'Uġārid altmış iki kez yir miķdārıncadır. Mirrīh (7) yüz kez tamām yir miķdārıncadır. Bir rivāyetde Beytü'l-Ma'mūr (8) dünyā gögindedür. Her gün aña yitmiş biñ ferişte gelürler, ħavāf (9) iderler, ve ħac' iderler. Ve şālihler vefāt idicek cānların Beyt- (10) ü'l-ma'mūra iledürler. Ve **bir [ri]vayetde** dördinci ķat gökdedür. El- (11) **-eflāki tis'a** ya'nī eflāk toķuzdur. Biri felek-i

⁵³ "Allah u Teala yarattıklarını en iyi bilendir."

[100a] kamerdür. Felek-i ‘Uṭāriddür. Felek-i Zühre, felek-i Şems, felek-i (2) Mirrîh, felek-i Müşterî, felek-i Zuhal, felek-i şevābit, felekü’l- (3) -Eflākdur. Ve ehl-i şer‘ katında yididür. Lîkin müneccimler (4) katında felekü’l-eflāk kim ʔokuzıncı felekdür. Mecmū‘ı eflāki (5) maşrıqdan mağribe günde bir kez hareket itdürür. Aña hareket-i (6) yevmiyye dirler. Lîkin her bir felege mağribden maşrıka hareket-i (7) yevmiyye’ye muḥālif maşuş hareketleri vardır. İnşallahu (8) te‘ālā her birünün hareketin ve miqdārın maḥalî geldükçe beyān ide- (9) -vüz. Ammā evvelki felek, dünya gögidür. Mağribden maşrıka (10) hareketi vardır. Aña hareket-i ḥassiyye dirler. Ayda bir kez (11) tamām olur. Ve bu gökden ikinci göge varınca müfessirler

[100b] katında beş yüz yıllık yoldur. Ve ikinci gögün daḥı ʔalınlığı beş yüz (2) yıllık yoldur. Ve bu gögün seyr ider yıldızı ‘Uṭāriddür. Bu gögün (3) daḥı maşrıqdan mağribe hareketi vardır. Yılda bir kez tamām olur. (4) Bu gökden üçüncü göge varınca yine beş yüz yıllık yoldur. (5) Ve ʔalınlığı daḥı beş yüz yıllık yoldur. Bunun seyr iden (6) yıldızı Zühredür. Bunun daḥı mağribden maşrıka hare- (7) -keti bir yılda tamām olur. Ve bundan dördüncü göge varınca (8) aralığı ve ʔalınlığı hemîn geçenleyündür. Ve daḥı güneş (9) dördüncü gökdedür. Ve bunun daḥı mağribden maşrıka (10) hareketi bir yılda tamām olur. Beşinci gök yıldızı Mirrîhdür. (11) Hareketi mağribden maşrıka deḡin on iki yılda bir kez

[101a] tamām olur. Ve yidinci gök yıldızı Zuḥaldür. Bunun (2) hareketi otuz yılda tamām olur. Ve sekizinci göge şevābit (3) dirler. Yedi seyr iden yılduzdan ḡayrı ne deñlü yılduzlar (4) varsa bu sekizinci gökdedür. Bunun daḥı hareketi yigirmi dört (5) yılda bir kez tamām olur. Geç hareket itdügiçün şevābit (6) dirler. Ve ʔokuzıncı göge Felekü’l-Eflāk dirler ve daḥı Felek-i (7) Aṭlas dirler hiç yıldızı olmadügiçün. Nitekim aṭlasda (8) daḥı naqşı yoḡdur. Bu daḥı hem-çünan bunun daḥı hareketi (9)

maşrıktan mağribedür. Her günde bir kez hareket itdürür. (10) Gün toğup tulinđu oldur. Ve ay didükleri ya'nî (11) maşrıktan ya'nî ay felek-i mağribden maşrıka ayda

[101b] bir kez hareket itdürür. Ve yıl didükleri gün felegi mağrî- (2) -bden maşrıka yılda bir kez hareket itdürdüğüdür. (3) Fe subhâne men lâ yudriku tamam maşnu'âta⁵⁴ ve gene maħlu- (4) -kâta

Hikâyet: Şıfatı'l-kürsî (5) Ba'zı aħbârda mezkûrdur kim mecmû' gökler ve içindeki maħlûkât (6) ve mecmû' yirler ve içindeki maħlûkât kim fi'l-cümle kim beyân olındı, (7) kürsî katında bir yabânda bir halka yatur gibidür. Ve bu mecmû' (8) zikr olınanlaruñ kürsî katında hîç mikdârı olmaya. (9) Nite-kim Hâk te'âlâ buyurur: "Vesi'a kürsiyyuhü's-semâvâti vel arzi."⁵⁵ (10) Ve kürsînuñ yaluñuz bir kâimesinüñ ya'nî ayak uzunluğu tamâm (11) yidi kat gökler ve yidi kat yirler kadarıdur. Ve kürsîyi

[102a] dört ferişte götürür. Ve her birinüñ dört yüzi vardır. (2) Ve ayakları yidi yirden aşğadur. Bir yüzi âdem şüretinde- (3) -dür. Bir yıldan bir yıla degin âdem oğlanları-çün Hâk te'âlâ- (4) -dan rızık taleb iderler. Ve bir yüzleri öküz şüretinde- (5) -dür. Dört ayaklı cânverler için rızık taleb iderler (6) Hâk te'âlâdan. Ve bir yüzleri arşlan şüretindedür. (7) Birinci cânverler için rızık taleb iderler. Ve bir yüz- (8) -leri kerkes şüretindedür. Hâk te'âlâdan uçar kuş- (9) -ları için rızık taleb iderler. 'Kemâ kâle umeyye ibnu ebî's- (10) -saltî.'

Şi'r Cebbi's-sserâ kâile eşşavâ fi (11) teħhihi lievâ hunni minhum ve lâ mustev'ad raculun ve nûrun teħte riclin bi yemînihi vennesru liluħrâ velleyşu mirşad

⁵⁴ "Yaptıkları ve yarattıkları tamamen idrak edilmeyen Allah u Teala her türlü noksanlıktan münezzehtir."

⁵⁵ "O'nun Kürsi'si semavâta ve arzdadır."

[102b] tehte riclin bi yemānihi ve'n-nesru liluhrā velleyṣu mirṣad. (2) Kürsī 'arş katındadır. **Ya'nī** 'arş öñündedir. Ve kür- (3) -sīden 'arşa varınca yetmiş biñ hicāb (4) zulumāttan vardır, ve yitmiş hicāb nūrdan vardır. (5) Ve her bir hicābuñ kalınlığı beş yüz yıllık yoldur. Ve eger (6) bu hicāblar olmasaydı kürsī[yi] götüren feriştelere (7) 'arşı götüren feriştelere nūrından yanarlardı. Kürsī dağı (8) bu 'āzametle 'arş katında şol bir şahrada bir kiçicik (9) halka yatur gibidir.

Hikāyet Şifātü'l-'arş (10) 'Arşı götüren feriştelere kerrübīn dirler. Her bir- (11) -inüñ topuğundan ayağı altına varınca yüz

[103a] yıllık yoldur. Bunların dāimā tesbīhleri 'subhāne zīl'- (2) -izzeti ve'l-ceberūti, subhāne zī'l-meliki ve'l-melekūti (3) subhāne'l-hayyillezī lā yenāmu ve lā yemūtu subbuḥun ḫuddusun (4) rabbi'l-melāiketi ve'r-ruhi'⁵⁶ dimekdir. **İbn 'Abbas rivā-** (5) **-yetinde 'arşı götüren** feriştelere ayağları yidi (6) kat yirden aşağıdır. Ve başları 'arşdan yukarı- (7) -dur. 'Arşuñ yüz biñ başı vardır. Her başında (8) yüz biñ yüzi vardır. Ve her bir yüzinde yüz biñ (9) ağızı vardır. Ve her bir ağızda yüz biñ dili vardır. (10) Ve her bir dil-ile Ḥaḫ te'ālā tesbīh iderler bunlar dāimā (11) Allah te'ālā ḫavfından başların ḫaldırmazlar. Bunların

[103b] ḫavfı artuḫdur. Yedinci gök ehlinden. Yidinci gök ehlinüñ (2) ḫavfı artuḫdur altıncı gök ehlinden 'hekaze ilā (3) āḫiri's-semāi.'⁵⁷ **Cābir rivāyetinde** 'arşı götüren (4) feriştelere bir kulağından bir kulağına varınca (5) yedi yüz yıllık yoldur. Ve 'arşuñ bir ḫāimesinden (6) bir ḫāimesine varınca ḡāyet katı uçar kuş (7) uçuşuyla otuz biñ yıllık yoldur. Nite-kim zīkr olındı. (8) Evvel bir ferişte Ḥaḫ te'ālādan ḫuvvet diledi. "Arşı (9) göreyin." didi. Otuz biñ kanat[ı] vardı. Dağı otuz

⁵⁶ "Ey İzzet ve kudret sahibi Allah seni tesbih ederiz. Ey yaratıkların meliki, Ey uyumayan ve ölmeyen hayat sahibi seni tesbih ederiz."

⁵⁷ "Böylece semanın sonuna kadar.."

(10) biñ yıl uçdı. Henüz bir kıāimesine erişmedi. (11) ‘Aciz oldu. Girü yirine geldi.
Ve Ca‘fer bin Maḥammed rivā-

[104a] yetinde ‘arş yitmiş biñ dürlü nürdan ʔon giyer. Ḥaḳ (2) te‘ālānuñ maḥlūkatında hıçbir maḥluḳuñ aña nazār kıılmağa (3) ʔāḳati yitmez. **Veheb rivāyetinde** ‘arşuñ yöresinde (4) yitmiş şaf feriştelere vardır. ‘Arşı ʔavāf iderler. (5) Ba‘zıları dāimā tehlīl iderler. Ba‘zısı tekbīr iderler. (6) Ve bunlaruñ ardında yitmiş biñ şaf daḥı var- (7) -dur. Dāimā ayağın ʔururlar ve ellerin omuzlarında (8) ʔorlar. Ve bunlaruñ ardında yüz biñ şaf daḥı var- (9) -dur. Şağ ellerin şol üzerine ʔoyup ʔururlar. Ve her (10) feriştenüñ dört ʔanadı vardır. Ekşer ʔanadın (11) dāimā yüzleri üzerine ʔoyup dururlar. “Tā nāgāh ‘arşa

[104b] nazār idevüz. ʔāḳat getürmeyüp helāk ola- (2) -vuz.” diyü. Bu mecmū‘ feriştelere yukāru yitmiş biñ ḥicāb (3) vardır. Nürdan ve yitmiş biñ ḥicāb incüden vardır. (4) Ve yitmiş biñ ḥicāb kıızıl yāḳutdan vardır. Ve yitmiş (5) biñ ḥicāb yeşil zebercedden vardır. Ve yitmiş biñ (6) ḥicāb ʔardan vardır. Ve yitmiş biñ ḥicāb ʔolıdan (7) vardır. Ve ba‘zı rivāyetde mezkūrdur kim şol vaḳit kim (8) ‘azametle ‘arşı yaratdı. ‘Arş eyitdi: “Benden (9) ulu nesne yaratmadı.” didi. Ḥaḳ te‘ālā bir yılan yaratdı. (10) Mecomū‘ ‘arşı çevre aldı, kıısdı. ‘Arş ʔarlığandı, (11) inledi. İstiğfār itdi, tazarru‘ kııldı. Andan Ḥaḳ te‘ālā

[105a] ʔurtardı. Mecomū‘ı yirler ve gökler ve daḥı içinde ne varsa kim (2) evvel ve ahir fi’l-cümle zıkr olındı. Ḥaḳ te‘ālā bu mecmū‘ın altı günde (3) yaratdı. ‘Kemā ʔalalāhu tebareke ve te‘ālā ellezī ḥalaḳa’s-semāvāti (4) vel arzi fi sitteti eyyāmin. ⁵⁸İḥtilāf vardır kim bu altı gün (5) āḥiret günlerinden midür? Ve eger āḥiret günlerinden olur-ısa, (6) altı biñ yıl olur. Zīrā āḥiretüñ her bir günü biñ (7) yılcadır.

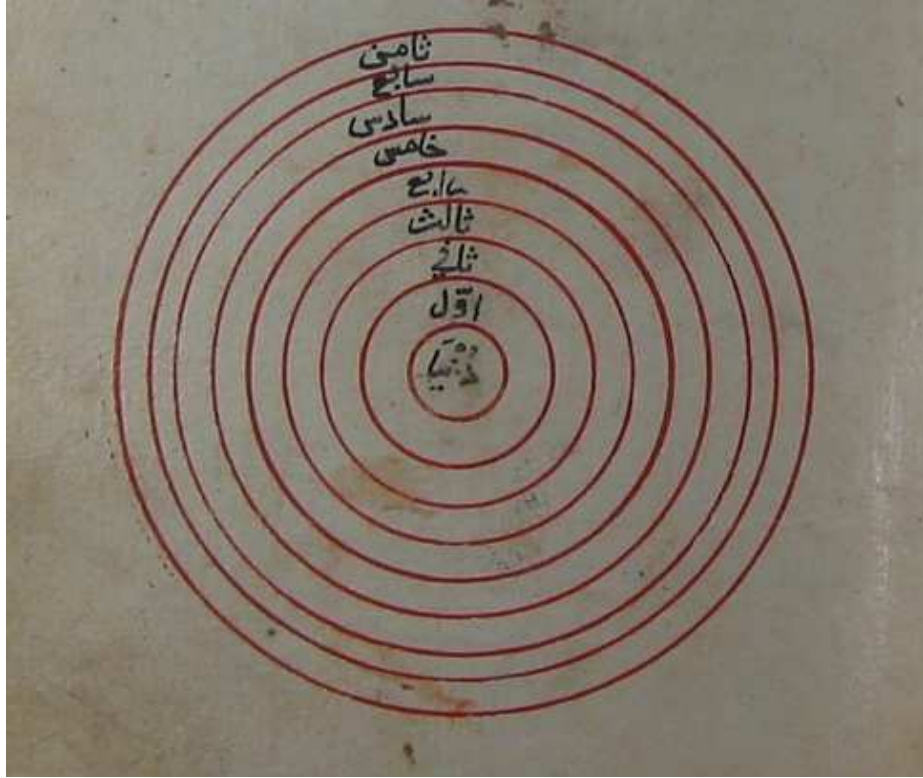
⁵⁸ “Allah u Teala’nın buyurduğı gibi: O semavāti ve arzı altı günde (altı evrede) yarattı. “(Ayet-i Kerime)

Ve eger dünyā günlerinden olur-ısa hemīn (8) altı gün olur. Bil ki Hāḫ te‘ālā bu cümle maḥluḫa- (9) -tı sā‘at-i nücümīde yaratdı. Ve līkin ḫullarına ta‘līm (10) içündür kim altı günde yaratdı. Tā bileler kim her işde (11) teennī gerekdür. Ve ta‘cīl gerekmez. ‘Kemā ḫāle’n-nebiyyu aleyhi’s-selām

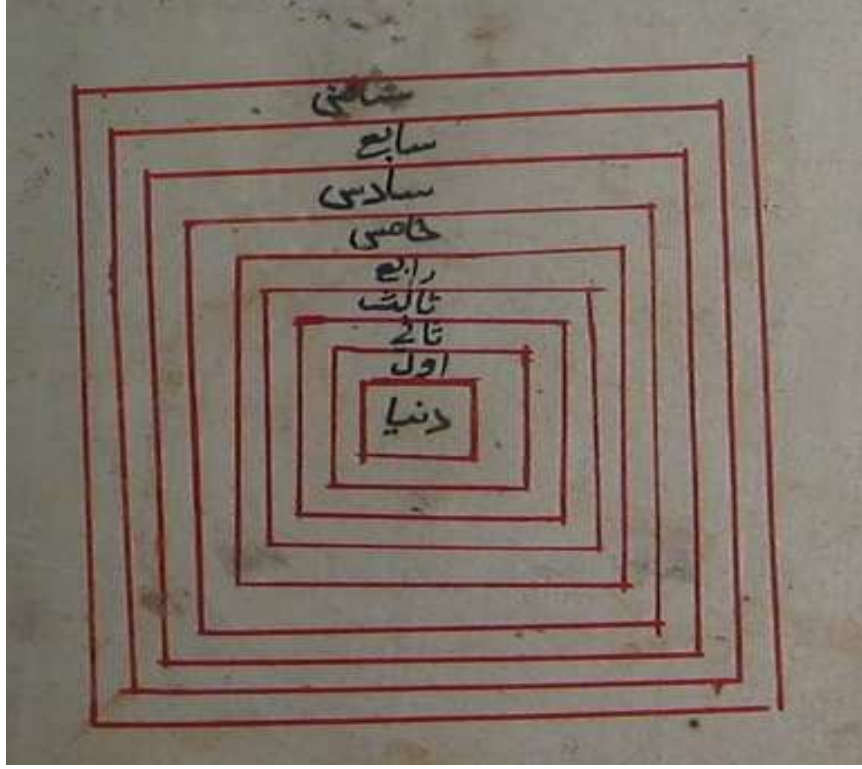
[105b] ettānī mine’r-raḥmeni ve’l-‘iceletu mine’ş-şeytāni ve lā yeūru.’⁵⁹ Ya’nī (2) Hāḫ te‘ālāya şaḫīl ve zaḫmet olmaz. “**Hıfzuhumā**” Yirleri ve gökleri (3) hıfz itmek **ya’nī** şaḫlamak “ve hüve” ol tañrı “**el-aliyyu**” (4) tedbīrle ve ḫudretle, cihātle ve mekānla degül, “**el-‘azīm**” Hāḫ (5) te‘ālā ‘ilmle ve ḫudretle ‘azīmdür. Andan ‘azam yoktur. **Ba‘zı** (6) müfessirler ḫatında bu ayete’l-kürsīnūñ sebep-i nüzūli oldur kim kāfirler aşnāma (7) ḫapdılar ve “Aşnām bize Allah ḫazretinde şefā‘at iderler.” didiler. Hāḫ te‘ālā (8) bu ayeti viribidi kim tā kim bileler: Hāḫ te‘ālā ḫuzurında hīḫ kimse kimseye (9) şefā‘at idemez. İllā Hāḫ te‘ālānūñ destūriyla şunlara nisbet (10) anlardan şefa‘at olmak mümkün ola, enbiyā ve evliyā gibi. Ammā küffār (11) aşnāmdan umduḡı bāḫıldur ve bunlarūñ bu ‘itiḫādları bāḫıldur

[106a] ve fāsi[d]dür. **Ba‘zı** ehl-i şer‘ ḫatında gökler yidi ḫatdur ve ḫükemā ḫatında ḫokuz (2) ḫatdur. Gökler ya’nī kürevī şekilli midür? Şol bir ḫop gibidür ki ḫat ḫat o- (3) -la birbirinūñ üzerinde taḫtlar taḫtlar gibi midür? **Ba‘zı ehl-i şer‘** ḫop gibi- (4) -dür ve yumurda gibidür. Yir gökler içinde yumurda içinde şarusı gibidür. (5) Gökler yir üstünde yumurdanūñ aḫı gibidür. Uşbu şüretledür, meşelā bu mişāl üzeredür.

⁵⁹ “Resulullah’ın buyurduḡu gibi: “Teenni (sükunet) Rahman’dan, acele şeytandandır.”

[106b] Ve ba‘zı ehl-i şer‘ katında top gibi ve yumurda gibi degüldür. Yine yaşşı yaşşıdır. (2) Birbirinüñ üzerinedür. Kat kat tahtlar gibidür. Mecmü‘ yirden yuğarudur. Yir gökler (3) içinde degüldür. Yirler mecmu‘ı göklerüñ altındadır. Uşbu şüretler gibi...

[107a] Kâğıdda olmağla böyle görünür. Yoğsa mecmū'ı gökler bu rivāyetde birbirini- (2) -ne berāberdür. Şol kâğıd ṭabaḳaların birbiri üzerine ḳomış gibidür. Bu yazı- (3) -lan şekil fī'l-cümle feḥm itmek içündür. Bu mecmū' yirler ve gökler ki beyān (4) olındı, ālem dirler. Zīrā 'alāmetdendür. Bu mecmū'ına 'ālem dirler. Ḥaḳ te'ā- (5) -lānuñ vüçüdına ve birliğine delīl olduğıçün ve 'alāmeti olduğıçün. (6) **Ulemā ihtilāf** itdiler kim “'Ālem bu mıdır? Kim uşbu maḥşüsdür veyā (7) bu 'ālemden ğayrı 'ālem daḥı var mıdır?”. **Sa'īd bin Müseyyeb** eydür: (8) “Ḥaḳ te'ālānuñ biñ 'ālemi vardır. Altı yüzi deñizler içinde- (9) -dür. Dört yüzi ḳaradır. Bu maḥsus olan 'ālem ol biñ (10) 'ālemüñ biridür.”. **Veheb bin Münebbih** eydür: “Ḥaḳ te'ālānuñ on (11) sekiz biñ 'ālemi vardır. Mecmū' dünyā ol sekiz biñ 'ālemden bir

[107b] 'ālemdür. Ol 'ālemlere nisbet şu yir ulu şaḥrada bir çadır ḳurulmuş (2) gibidür.” **Dahḥāk eydür:** “Ḥaḳ te'ālānuñ üç yüz altmış 'ālemi (3) vardır.”. **Ebū Sa'īd Ḥudri' eydür:** “Ḥaḳ te'ālānuñ kırḳ (4) biñ 'ālemi vardır. Mecmū'ı dünyā şarḳdan

ğarba degin bir ‘ālemdür.”. (5) **Muḳātil eydür:** “Ḥaḳ te‘ālānuñ seksen biñ ‘ālemi vardır. (6) Kırk biñi deñizler içindedür ve kırk biñi qaralardadır.” **Muḳā- (7) -til İbn Süleymān** eydür: “Eger Ḥaḳ te‘ālānuñ mecmū‘ı ‘ālemleri (8) tefsīr olınsa, biñ cild kitāb olaydı.” **Ka‘bü’l- (9) -Aḥbār eydür:** “Ḥaḳ te‘ālānuñ ‘ālemlerine ḥesābı yoḳdur. Ve Ḥaḳ (10) te‘ālādan ğayrı anuñ ḥesābın kimse bilmez. ‘Ve mā ya‘lemu cunūdu rabbike illa rabbike.⁶⁰ Bu ‘ālemden öñ ne var-

[108a] -dı. Ve Adem peygāmbere ḥalk niçe oldı ve uçmağa niçe girdi, (2) ve niçe çıḳdı biz buna münāsib ḥikāyet zıkr itdük. Ve Nūḥ peygāmbere (3) ḥikāyetin ve Ādemden bizüm peygāmbere gelince tevāriḥ beyān itdük. Bāḳī (4) aḥbār kıssaş-ı enbiyā ve sāir kitāblarda ma‘lūm olmuşdur. Ammā (5) bu miḳdāra zıkr olınuğına sebep oldur kim fi’l-cümle münebbih ve müzekkir (6) ola.

Ḥikāyet Mūsā ḳavmi bir gün Mūsā peygāmbere (7) suāl itdiler. Eyitdiler: “Yā Musā! Ḥaḳ te‘ālā dünyāyı ne vaḳit yara- (8) -tdı ve dünyādan öñ ne yarattı?” didiler. Mūsā münācāt (9) itdi. Eyitdi: “Yā ilāhī! Bunlar baña suāl ḳıldılar. Ve ne didiler bilürsin.” (10) didi. Ḥaḳ te‘ālā vaḥy itdi, eyitdi: “Yā Musā! Bu dünyādan öñ dört (11) biñ şehir yarattum ğümüşden. Ol dört biñ şehri ḥardal dānesiyle

[108b] ḳoldurdum. Ve andan soñra ḳuş yaratdum ve günde bir dāne rızḳ (2) eyledüm. Mecmū‘ın yidi düketdi. Andan dünyāyı yaratdum.” didi. (3) Andan soñra Ḥaḳ te‘ālā ferişterleri nūrdan yaratdı ve cinnīleri (4) nārdan yaratdı ve ḫā‘atı ferişterlerde ḳodı ma’şīyyeti cinnīler- (5) -de ḳodı ve insānda ḳodı. Ve şol vaḳt kim Ḥaḳ te‘ālā cinnī- (6) -leri yaratdı, anlarıñ daḫı ba‘zısı mü‘minlerdi, ve ba‘zısı (7) kāfirler-idi. Andan Ḥaḳ te‘ālā ferişterlerden anlara resūl (8) viribidi. ‘Ke mā ḳalallāhu te‘ālā allāhu yeştefī mine’l-melāiketı resulen (9) ve mine’n-nāsi.⁶¹ Andan varan ferişterler cinnī

⁶⁰ “Rabbinin ordularını Rabbinden başkası bilmez.”

⁶¹ “Allah u Teala meleklerden ve insanlar arasından elçilerini seçip çıkarandır.”

mü‘minler-ile bir yaña (10) oldılar, ve cinnī kāfirler-ile bir yaña oldılar, uğraşdılar. Ferişteler (11) ve şālih cinnīler ol kāfir cinnilerin şıyup cezirelere bıraқdılar.

[109a] Ve İblīs ol vaқtın oğlancuğ-ıdı. Ferişteler bunu ıtutup (2) esir eylediler. Aldılar, göge ııkardılar. Ol vaқt bunuñ (3) adı Hādiş’di. Anası adı Merreydi. Vardı, feriştelere içinde (4) büyüdi. Tā’atda ve ‘ibādetde-y-idi. Andan yine yir yüzüne ĥalāyık (5) yaratdı. Bunlar dağı Hāқ te‘ālāya ‘āşī oldılar. Ol vaқtın (6) İblīs kim adı Merre iken mukarreb-idi, Hāқ te‘ālā anı ser-leşker kılup (7) çeri virdi. İblīs anlara big eyledi. İndiler. Ol ĥalāyıkı (8) yir yüzünden sürdiler. Helāk kıldılar ve andan soñra Hāқ (9) te‘ālā yine yir yüzünde ĥalāyık yaratdı. Bu şimdiki ādemler (10) gibi etden ve kıandan. Nite-kim Hāқ te‘ālā buyurur: ‘Etec‘alu fīhā men (11) yufsīdu fīha ve yesfīku’d-dimāe.⁶² Hāқ te‘ālā anlara bir peygāMBER

[109b] viribidi kim adı Yūsuf idi. Uymadılar. Ve ol peygāMBERİ ö- (2) -ldürdiler. **Bu rivāyet üzerine Ādemden öñ yer yüzinde (3) üç def‘a ĥalāyık yaratıldı.** Birisi oldur kim (4) ferişte indiler, şıdılar ve İblīs’i esir kıldılar. Ve birisi oldur kim (5) İblīs melāikden leşkerle indi, şıdı. Ve bir dağı oldur kim (6) peygāMBERlerin öldürdiler. Ve andan soñra Hāқ te‘ālā Ādem’i yaratdı. (7) **Hikāyet ĥalk-ı Ādem aleyhisselām bir rivā-** (8) -yette şol vaқtın kim Hāқ te‘ālā İblīs’e çeri viribidi. (9) Yir yüzine viribidi. Mecmū‘ yirüñ dağı gök yüzünñ bigliğin (10) virdi. Gāh yirde ‘ibādet iderdi ve gāh gökde ‘ibādet (11) iderdi, ve gāh uçmaқda ‘ibādet iderdi. Ve ĥazīne-i cennetüñ

[110a] reisi idi. Bir gün ĥatırına kibr ve ‘ucub geldi eyitdi: (2) “Hāқ te‘ālā bu pādişāhlıđı baña anuñçün virdi kim mecmū‘ melāikedede (3) benden ulu yoқdur.” didi. Çünkü Hāқ te‘ālā bunuñ (4) sözün bildi ve bildürdi. Eyitdi: “İy feriştelere! ‘İnnī ca (5) ‘ilun fi’l-arzi ĥalīfeten.”⁶³ **Ya’nī** “Yir yüzünde ĥalīfe yara- (6) -durın.” didi. “Ve

⁶² “Orada (yeryüzünde) bozgunculuk yapacak ve kan dökecek.”

⁶³ “Ben yeryüzünde bir halife (ardıl) yaratacağım.”

sizleri giderürin.” didi. “Ve anı yirüñüze qorın.”(7) didi. Bunlara Hâk te‘âlānuñ sözi hoş gelmedi. (8) Eyitdiler: “ E tec‘alu fīhā men yufsidu fīhā ve yesfiku’d- (9) - diāme ve naħnu nusebbiħu bi ħamdik ve nuqaddisu lek.”⁶⁴ (10)Ya‘nī ferīşteler ol ħaberi işidicek eyitdiler: “Fısq (11) ve fesād ideni ve qan dökene bize ħalīfe mi kılursın. Ve ħāl-

[110b] -buki biz saña ‘ibādet idevüz. Ve tesbīħ ve teħlīl idevüz. Ĥilāfetüñe (2) biz evlāyuz.” didiler. Hâk te‘ālā bunlaruñ cevābında eyitti: (3) “İnnī a‘lemū mā lā te‘lemün”⁶⁵ didi. Ya‘nī “Şunu kim (4) ben bilürin, siz bilmezsiniz.” didi. Ve “Ben bilürin kim ol sizden yıgdür. (5) Ve ‘ālem-dürür.” didi. Ve “Ĥilāfete lāyıqdur.” didi. Ve ādemde üç (6) kuvvet vardur. Biri kuvvet-i şehvāniyyedür kim medār-ı fesāddur, ve fısq (7) ve fücür andan qopar. Ve biri kuvvet-i ġazabiyyedür kim ādem öldürmek (8) ve qān dökme andan ħāşıl olur. Ve biri kuvvet-i ‘aqliyye- (9) -dür kim ma‘rifet ve şalāħ ve ‘ibādet andan peydā olur. (10) İmdi melāikeler Ādemde iki kuvvet bildiler. Bunuñ ‘itirā- (11) -zın kıldılar ve ol ki müştēsna ma‘rifet ve şalāħdur.

[111a] Bilmediler, ġāfil oldılar. Lā-cerem Hâk te‘ālā “İnnī ‘alemü mā lā te‘lemün.” didi. Ve ol cihet-i fazīlete bunları muṭṭālī‘ kılmadı. (3) Ve “ ‘Alleme ādeme’l-esmāi külleħā şümme ‘araḡahum.”⁶⁶ didi. Zīrā (4) Ādemde ‘ilm-i esmā bulındı, melāīkede bulunmadı. Şuāl kılsalar, (5) eyitseler ki “Henüz daħı Ādem vücūda gelmedin melāike ādemüñ (6) fısq ve fesād idüp ve qān dökcegin neden bildiler?” dirlerse, (7) **cevāb** diyessin kim “Hâk te‘ālā bildürdi.”. Tā bunlar bu sö- (8) - zi diyeler. Hâk te‘ālā Ādem’dağı fazīleti bildüre. Ve yāhūd (9) eħad-i şaqāleyini āħirete kıyās itdiler. Zīrā zıkr olındı (10) kim ol yir yüzinde cinnīler fesād itdilerdi. Melāike añı (11) daħı aña kıyās itdiler. **Vaktāki** Hâk te‘ālā ādemi yaratmaq

⁶⁴ “Melekler: “ Biz seni hamd ile tesbih ederken, sen yeryüzünde fesat çıkaracak ve kan dökcek (bir insan) mı yaratacaksın?”

⁶⁵ “Ben sizin bilmediğinizi biliyorum.”

⁶⁶ “Allah Teala eşyanın (her şeyin) isimini Adem’e öğretti. Sonra meleklerle sordu.”

[111b] diledi, yire vahy itdi: “Ben senden âdem yaratsam gerekdir... (2) Ba‘zı baña mu‘î‘ ola ve ba‘zı ‘âşî ola. Baña mu‘î‘ olanı (3) cennete alurın ve ‘âşî olanı cehenneme iledürin.” didi. (4) **Cebrâil**’i viribidi: “Var, yirden bir avuç toprak getir.” didi. (5) Cebrâil geldi. Yirden bir avuç toprak almak diledi. Bazarlık (6) kıldı. Eyitdi: “Yâ Cebrâil! Ol seni gönderen Allah haqqıçün (7) benden toprak alma kim soñra Haq te‘âlâya ‘âşî olurlar. (8) Cehenneme girmesünler.” didi. “Ve dahı Haq te‘âlâya yakın (9) olmağdan korqarın. Ben ıraklığı anuñçün kabül kıldum. (10) Haq te‘âlânuñ kañrından ve hañarından emîn olam nite-kim.” (11) dediler. el-muħlişune ‘alâ hañarın ‘azîmîn.⁶⁷ Ya‘nî muqarrebler

[112a] ve muħlişler ħavfda ve hañar-ı ‘azîmindedür.

Beyt:

Nezdikan ra biş bûd heyrânî

Ki işan danend siyaset-i sultan⁶⁸

Tercüme: “Kim hereb olursa idemez aşla qarâr. Kim ne fi‘l (4) idecegin bilmez zirâ kim şehriyâr” Çün toprak böyle and (5) içdi ve tazarru‘ kıldı, Cebrâil teraħħum kıldı. Girü Haq (6) Te‘âlâ hażretlerine geldi. Andan Mikâil’i viribidi. Hem-çünan (7) yir yine birbirine tazarru‘ itdi. Mikâil dahı almadı, teraħħum itdi. (8) Andan Allah te‘âlâ İsrâfil’i gönderdi. Geldi, hem-çünan aña (9) dahı and virdi. Ol dahı almadı. Andan Haq te‘âlâ (10) ‘Azrâil’i viribidi. “Sen cebren ve kañhren al. Şefkat itme.” didi. (11) ‘Azrâil geldi. Yir yine tazarru‘ itdi. ‘Azrâil eyitdi:

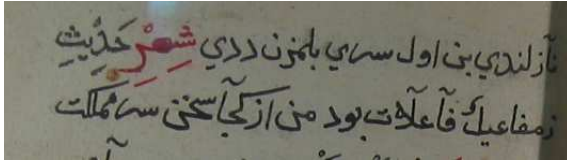
[112b] “Senüñ tazarru‘ñdan baña fayda yoq. Allah korqısı a[r]tuqdur.”didi, (2) yirüñ tazarru‘ kılduğına muqayyed olmadı. Yirden bir avuç toprak (3) aldı. Ve bir

⁶⁷ “Muhlisler (iyiler) tehlikelere karşı büyük kararlılık içerisindedir.”

⁶⁸ “(Sultana) yakın olanların hayranlığı (şaşkınlığı) çoktur. Çünkü sultanın siyasetini onlar bilirler.”

rivāyetde yirüñ mecmū‘ı eczāsından bile aldı. Nite-kim (4) toprak dürlü dürlüdür, Ādem oğlanları dağı ol sebebden (5) dürlü dürlüdür, řā‘atde ve ‘iřyānda ve elvānda muhtelif- (6) -dür ve eřkālde birbirine muřālifdür. Ve dağı her kiřinüñ toprağı (7) ne yirden alındı ise girü mevti ol yirde olur. Ve andan soñra (8) Hāķ te‘ālā Azrāil’e emr i[t]di kim ol toprak Tāif’le Mekke (9) arasında nu’māndur. Nesne bıraķdı. Heñüz dağı(10) şimdi ol şeref ki Ādemüñ topra[ğ]ına oldu..... (11) anı Hāķ te‘ālā hāzretine da‘vet itdi. Ādem’üñ toprağı

[113a] nāzlandı. “Ben ol sırrı bilmezim.” didi.**Beyt:**

(3) **Tercüme:** “Çü horrak dağı yokdur cihānda. (4) Toprakdan, hālifelik ya baña sermemleket kandan (5) çü toprak böyle.” didi. Ferişteler ‘acebe geldiler. Eyitdiler: (6) “Bu bir avuç toprak ne mikdārı vardır. Kim böyle diye.” (7) didiler. Hāķ te‘ālā eyitdi: “İnnī a‘lemu mā lā te‘lemün.⁶⁹ (8) Ya’nī “Siz ben bildüğimi bilmezsiniz, ma‘zursız.” didi. (9) “Birkaç gün şabr eyleñ tā bu bir avuç toprakdan neler göresiz. (10) Ve siz bilürsiz benüm bu bir avuç toprakla ezelden ebede degin (11) ne işlerüm vardır.” didi. Beyt: Bařumda ezelde vardı

[113b] ‘Ařķ-ı dilürem la-büd idi olmayısar aña (2) İy feriştelerüm! Siz ma‘zursız. Zīrā ki sizüñ ‘ařıķla(3) -ñüz yokdur. Belki siz benüm şudsüm hālvethānelerinde hemīn.....(4) zahidlersiz, ‘ařķ melāmetinüñ kerāmetinden ne haberü- (5) -ñüz vardır. Añdan Hāķ te‘ālā buyırdı. Ol bir avuç (6) toprağı acı şuyla ve dağı dürlü dürlü şu ile yoğır- (7) -dılar. Balçıķ eylediler. Ol sebebdendür kim ba‘zınuñ hāķı (8) kiçicik, ba‘zınuñ hāķı çirķin olur. Bir rivā- (9) -yetde Hāķ

⁶⁹ “Ben sizin bilmediğınızı bilirim.”

te‘ālānuñ rahmeti yağmurı ol toprak (10) üzerine yağdı, tā balçık oldu. Ba‘zı ahbārda (11) mezkūrdur kim Ādem’uñ toprağı üzerine kırk yıl hüzün yağmurı

[114a] yağdı. Ol sebebdendir kim gūşşadan ve hüznden ādem oğlanlarında (2) bī-
hesāb ve şāzlığı azdur līkin şol kim mü‘mindür. Ahir hāli (3) yine şāzlıktır. Ve
andan soñra Hāq te‘ālā Cebrāil’i viribidi ki (4) “Var yirüñ kabīlinden ve gāyet
laṭīfından ve münevverinden bir avuç (5) toprak dağı al, getir tā kim Muhammed
toprağı bile olsun.” didi. (6) Cebrāil ile melāike-i muḫarrebīn ve melāike-i
kerrübīnleriyle bile (7) indiler. Resūlullah şalla’llahu ‘aleyhi ve sellemüñ mev- (8) -
zi‘inden bir avuç toprak aldılar. İ‘zāz ile ve ikrāmıla hāzrete (9) iletdiler. Tesnīm şuyı
ile yoğurdılar tā şol aq incüye döndi. (10) Andan uçmak ırmaqlarınıñ mecmū‘ına
taldurdılar ve cemī‘ semāvātı (11) gezdürdiler ve mecmū‘ı melāike **Resūlulahuñ
nübüvvetin ve fazlın bildiler**

[114b] henüz dağı ādem bilmedin. Kemā kālē’n-nebiyyu ‘aleyhi’s-selam. Küntü (2)
nebiyyen ve ādem beyne’l-māi veṭṭini.⁷⁰ Andan soñra ādem toprağıyla (3)
yoğurdılar. Andan soñra kırk yıl qodılar tā gāyetde kurıdı. (4) Aña kim şalşāl didiler.
Nite-kim Hāq te‘ālā zıkr ider. Halaqa’l- (5) -insāne min şalşālin kel fehḫar.⁷¹ Şalşāl
ve fehḫār ol balçık- (6) -dur kim urıcaq gāyet kurıduğından āvāz vire. Andan (7)
soñra Mekke’yle Tāif arasında Nu‘mān deresinde bıraktı. (8) Hāq te‘ālā kendü
azametiyle kırk yıl nazar kıldı ve taşarruf (9) ve tertīb itdi. Didiler ki bu kırk yılıñ
her bir yılı dünyā (10) hesābınca biñ yıl olur ve kırk biñ yıl Hāq (11) te‘ālānuñ
kudretiyle tertīb olındı ve dağı melāike

[115a] kerrübīler ve rühānīler begāyet ta‘accüb idüp hükminde ‘āciz (2) kaldılar ki
Hāq te‘ālā mecmū‘ı yirleri altı günde yaratdı. Bu bir avuç (3) toprağı kırk biñ yıl

⁷⁰ Resulullah şöyle buyurdu: “Adem su ile balçık arasında bir şeyken ben Nebi idim.”.

⁷¹ “Allahu Teala insanı pişmiş çamur gibi bir balçıktan yarattı.” (Ayet-i Kerime)

inayet kılp tertīb idüp (4) Nu‘mān deresine kırk biñ yıl Ādem alibında o yaturken (5) feris̄tlerũn̄ yolu ūze[r]eydi. Her bār ki Ka‘be’ye tavāfına gele- (6) -lerdi, Ādem’e uğrarlardı kim anuñ hũsn-i suretin (7) ve tũl-ı āmetin ta‘accũb iderlerdi ve ne olıcağın bilmezlerdi. Ādem (8) hāl diliyle dirdi kim “Eger siz beni bilmezseñũz ben sizi bilũrem.” dirdi. (9) “Zĩrā Hā te‘ālā bende oduğı hikmetlerden birisi ‘ilmdũr ve her nesnenũn̄ (10) adıdur.” didi. Kemā alallāhu te‘ālā ve ‘alleme ādeme’l esmāe (11) kullehā. Ve iblis aleyhũ’l-la‘ne dağı ādemi bile teferrũc iderdi.

[115b] Ol dağı ‘āciz almışdı bir gũn evrũlũp gũrũrken (2) gũrdi. Ādemũn̄ ağzı aık ve ii ovu. İblĩs eyitdi: (3) “İine gireyin, řāyed iine giricek bu ne olıcadur bilem.” (4) didi. Adem’ũn̄ ağzından iine girdi, gũrdi ‘ālemde (5) ne var-ısa anda dağı var. Başı gũge benzer, teni yire benzer; (6) başı olları ağaclara benzer. Ve nitekim ‘ālemde dũrt fasıl var- (7) -dur: Bahār, harĩf ve tābis[t]an ve zemistān hem-ũnān (8) ādemde dağı dũrt tabĩ‘at vardur. Hārāret ve burũdet (9) ve ruũbet ve yubũset. Nitekim ‘ālemde dũrt dũrlũ (10) şu vardur: Biri tuzlu ve biri acı ve biri omış (11) ve biri tatlu Ādemde dağı dũrt dũrlũ şu vardur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KELİME GRUBU KAVRAMI VE SINIFLANDIRILMASI

Dilin zamanla değişen ihtiyaçlarına göre farklı şekillerde ortaya çıkan kelime grupları, cümlenin yapı taşları olarak görev yaparlar ve cümledeki bütün öğelerin bünyesinde yer alabilirler. Kelime grupları, söz diziminin anlaşılabilmesinde önemli bir basamaktır.

Bugüne kadar kelime gruplarının ele alınışında farklı tasnifler dikkati çekmiştir. Bu görüşlere yer verecek olursak;

Muharrem Ergin “Türk Dil Bilgisi”nde üçüncü ve son bölümü bu konuya ayırmış, Kelime Grupları ve Cümleler” ana başlığı adı altında incelemiştir. Kelime gruplarını “Kelime gurubu birden fazla kelimeyi içine alan, yapısında ve mânâsında bütünlük bulunan, dilde bir bütün olarak muamele gören bir dil birliğidir.”¹ diye tarif ederek bu kavramı derinlemesine tahlil eder: "Kelime gurubu için birden fazla kelime bir takım kaidelerle belirli bir düzen içinde yan yana getirilir. Böylece belirli bir düzenle kurulduğu için kelime gurubunun yapısında bir bütünlük bulunur. Kelime gurubundaki bütünlük bilhassa mânâ bakımından göze çarpar. Kelime gurubu tek bir nesneyi veya hareketi birlikte karşılayan kelimeler topluluğu demektir. Kelime gurubunun kullanılmasında da bu bütünlük kendisini gösterir. Kelime gurubu kelimelerle ve diğer kelime gurupları ile bir bütün hâlinde münasebete geçtiği gibi, cümlelere de bütün hâlinde iştirak eder. Bu arada tek bir kelime gibi çekime tâbi tutulur, sona gelen işletme eki bütün gurubu şümulü içine alır.” Kelime gruplarının

¹ Muharrem Ergin, **Türk Dil Bilgisi**, Bayrak Yayınları, 19. Baskı, İstanbul, 1992, s. 374-397.

genel özellikleri, kuruluşu, işleyişi ve kullanılışları hakkında kısa bilgiler verdikten sonra, aşağıdaki başlıklar halinde bu gruplar incelenmiştir:

“Tekrarlar (Aynen Tekrarlar, Eş Manalı Tekrarlar, Zıt Manalı Tekrarlar, İlaveli Tekrarlar), Bağlama Gurubu, Sıfat Tamlaması, İyelik Gurubu Ve İsim Tamlaması, Aitlik Gurubu, Birleşik İsim, Birleşik Fiil, Ünvan Gurubu, Ünlem Gurubu, Sayı Gurubu, Edat Gurubu, Datif Gurubu, Lokatif Gurubu, Ablatif Gurubu, Fiil Gurubu, Partisip Gurubu, Gerundium Gurubu, Kısaltma Gurubu, Akkuzatif Gurubu”.

Vecihe Hatiboğlu, “Türkçenin Sözdizimi” adlı kitabında “Yargısız Anlatımlar” bölümünde kelime gruplarına “Tamlamalar” başlığı altında yer vermiştir. Vecihe Hatipoğlu tamlamaları kalıplaşmamış anlatım biçimi olarak adlandırır ve kelime gruplarını şu şekilde sınıflandırır:

“I. Tamlamalar (Kalıplaşmış Anlatımlar) Ad Tamlaması (Belirtili Tamlama, Belirtisiz Tamlama, Takısız Tamlama), Adıl Tamlaması, Sıfat Tamlaması, İkilemeli Tamlama, İyelikli Tamlama, Çıkmalı Tamlama, Kalmalı Tamlama, Yönelmeli Tamlama, İlgeçli Tamlama, Bağlaçlı Tamlama, Zincirleme Ad Tamlaması, Karma Tamlama, Girişik Tamlama. II. Birleşik Sözcükler (Kalıplaşmış Anlatımlar), III. İkileme (Kalıplaşmış Anlatımlar)”.²

Hikmet Dizdaroğlu kelime grupları yerine “Sözcük Öbekleri” tabirini kullanır ve “Sözcük öbeği, çeşitli anlam ve yapı ilişkileriyle bir araya gelen sözcüklerden oluşmuş dilbilgisi birliğidir. Sözcük öbekleri yapı ve anlam bakımlarından bir bütündür. Öbeğin yapısını değiştiremeyiz; karşıladığı kavram ya da nesne, ancak o kalıp içinde anlatılabilir. Tümcenin yapısal ve anlamsal

² Vecihe Hatiboğlu, **Türkçenin Sözdizimi**, DTCF Yayınları: 317, Ankara, 1982, s. 5-3

oluşumunda sözcük öbeklerinin rolü büyüktür. Ad tamlamalarıyla sıfat tamlamaları da aslında birer sözcük öbeğidir. Ancak, belirli yapısal özellikleri bulunduğu için, ad tamlaması ve sıfat tamlaması diye adlandırıyoruz.”³ diye tarif eder.

Zeynep Korkmaz “Gramer Terimleri Sözlüğü”nde kelime grubunu “Cümle içinde kavramlar arasında ilişki kurmak üzere birden çok kelimenin belirli kurallar ile yan yana getirilmesinden oluşan, yapı ve anlamındaki bütünlük dolayısıyla cümle içinde tek bir nesne veya hareketi karşılayan ve herhangi bir yargı bildirmeyen kelimeler topluluğu.” olarak tanımlamaktadır.⁴

N.Atabay-İ.Kutluk-S.Özel’in hazırlamış oldukları “Sözcük Türleri”nde ayrı bir bölümde ele alınmamıştır. Her kelime grubu anlatılırken bunların öbeğe geçtiği durumlarda ortaya çıkan biçimler ifade edilmiştir.

Ahmet Topaloğlu “Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü” adlı çalışmasında kelime grupları için “öbek” kavramını kullanarak “Birden çok kelimedenden oluşan, yapısında ve anlamında bir bütünlük bulunan, cümle içinde tek öge olarak işlem gören söz dizisi.” şeklinde ele alıp değerlendirmiştir.⁵

Tahsin Banguoğlu, “Türkçenin Grameri”nde kelime grubunu “Sözü geliştirmek üzere kelimeler öbeklenirler, kavramlar arasında derece derece ilişkiler meydana getirirler. Böylece tek kavramdan anlatmaya doğru giderler. Bunlara *kelime öbekleri* (groupe de mot) diyoruz. Kimi kelime öbekleri sadece kavramları daha yakından belirtmeye yararlar. Dilde işleyişleri ayrı, bazan da aynı kelimeler birbirlerini belirtmek üzere yaklaşır. Bir adın öbürünü belirtmesi, adlara sıfatların,

³ Hikmet Dizdaroğlu, **Tümcebilgisi**, Ankara, Kalite Basımevi, 1976, s. 34-35.

⁴ Zeynep Korkmaz, **Gramer Terimleri Sözlüğü**, Ankara, TDK Yayınları, 1992, s. 100.

⁵ Ahmet Topaloğlu, **Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü**, İstanbul, Ötüken Yayınları, 1989, s. 115.

sıfatlara ve fiillere zarfların gelmesi, adların takıları alması gibi...” diye tanımlar ve “Sözdizimi” bölümünün “Belirtme Öbekleri” alt başlığında şu şekilde ele almıştır:

“Adtakımları, Sıfattakımları, Zarf Öbekleri, Takı Öbekleri, Çekim Öbekleri, Yanaşma Takımları (San Öbekleri, Ayama Ve Soyadı Öbekleri, Künye Ve Mahlas), Katma Öbekler (Ünlem Öbekleri, Saplama Öbekleri)”⁶

Nurettin Koç kelime grubunu “Birden çok sözcükten oluşan ve tümcenin yüklem, özne ya da tümleci olan dizime öbek denir.” şeklinde tanımlamıştır. “Yeni Dilbilgisi”nde kelime gruplarını “Sözcük Öbekleri” başlığı altında şu şekilde ele almıştır:

“Eylem Öbeği, Ad Öbeği [Ad Tamlaması (Belirtili Ad Tamlaması, Belirtisiz Ad Tamlaması, Eksiz (Takısız) Ad Tamlaması, Zincirleme Ad Tamlaması), Adıl Tamlaması, Önad (Sıfat) Tamlaması, Ad Durumu Ekleriyle Kurulmuş Tamlama (Yönelmeli, Kalmalı, Çıkmalı), İlgeçli Tamlama, İkilemeli Tamlama, İyelikli Tamlama, Bağlaçlı Tamlama, İlgi Ekiyle Kurulmuş Tamlama, Ünlemlili Tamlama, Eylemsili Tamlama, Eylemlili Tamlama] Belirteç Öbeği, İlgeç Öbeği”.⁷

Fuat Bozkurt “Türkiye Türkçesi” adlı kitabında kelime gruplarını “Birlik” başlığı altında şu şekilde tasnif etmiştir:

“Ad Tamlaması (Belirtili Tamlama, Belirtisiz Tamlama, Sıfat Tamlaması, İkileme, İlgi Birliği, İlgeç Birliği, Eylem Birliği, Eylemlilik Birliği, Ortaç Birliği, Ulaç Birliği, San Birliği, Sayı Birliği, Ünlem Birliği, Bağlama Birliği, Kısaltma Birliği”⁸

⁶ Tahsin Banguoğlu, **Türkçenin Grameri**, TDK Yay., (2.baskı), Ankara, 1986, s. 495-519.

⁷ Nurettin Koç, **Yeni Dilbilgisi**, 3. bs., İstanbul, İnkılâp Kitabevi, 1996, s. 419.

⁸ Fuat Bozkurt, **Türkiye Türkçesi**, Cem Yay., İstanbul, 1995, s.139-157.

Tahir Nejat Gencan “Dilbilgisi” adlı kitabında “Sözdizimi” kavramını incelemiş, fakat “kelime grubu” konusunu başlı başına ele almamıştır. Tahir Nejat Gencan “ad takımı, sıfat takımı, bileşik eylemler ve öbekleşmiş eylemler”den bahsetmekle birlikte diğer kelime gruplarından bahsetmemektedir.

Kaya Bilgegil kelime gruplarını “Birden ziyade kelimedenden meydana geldiği halde, cümledeki görevi bakımından bir tek kelimedenden farksız olan, gerektiği taktirde, yine bir kelime imiş gibi çekim eki alabilen isim soyundan kelimelerin teşkil ettiği bileşik sözlere, belirtme (= tâyin) grupları diyoruz.” şeklinde ele almıştır. Ve tasnifi şu şekildedir: İsim tamlamaları, sıfat tamlamaları, bağlaç grupları, zarf grupları, isim grupları, ikizlemeler, edat grupları, unvan grupları.”⁹

Haydar Ediskun “Türk Dilbilgisi”nde¹⁰ “isim takımları, sıfat takımı, bileşik isim ve bileşik fiil”den bahsetmiş, fakat kelime gruplarını ayrıntılarıyla ele alıp incelememiştir.

Leyla Karahan, “Türkçede Söz Dizimi” adlı kitabında kelime gruplarını “Bir varlığı, bir kavramı, bir niteliği, bir durumu veya bir hareketi karşılamak üzere, belirli kurallar içinde yan yana gelen kelimeler topluluğu.”¹¹ olarak tanımlar. Karahan kelime gruplarının görevlerinin “Tek kelime ile karşılanamayan varlık, kavram, nitelik, durum ve hareketleri karşılar. Varlık, kavram, nitelik, durum ve hareketleri, anlamlarını genişleterek, pekiştirerek, niteleyerek karşılar.” şeklinde dile getirmiş ve şöyle bir sıralamayı esas almıştır:

“İsim Tamlaması, Sıfat Tamlaması, Sıfat-Fiil Grubu, Zarf-Fiil Grubu, İsim-fiil Grubu, Tekrar Grubu, Edat Grubu, Bağlama Grubu, Unvan Grubu, Birleşik İsim,

⁹ Kaya Bilgegil, **Türkçe Dilbilgisi**, İstanbul, Dergâh Yayınları, 1982, s. 115-116.

¹⁰ Haydar Ediskun, **Türk Dilbilgisi**, 3. bs., İstanbul, Remzi Kitabevi, 1988, s. 364.

¹¹ Leyla Karahan, **Türkçede Söz Dizimi - Cümle Tahlilleri**, 3. bs., Ankara, Akçağ Yayınları, 1995, s. 11.

Ünlem Grubu, Sayı Grubu, Birleşik Fiil, Kısaltma Grupları (İsnat Grubu, Yükleme Grubu, Yaklaşma Grubu, Bulunma Grubu, Uzaklaşma Grubu, Vasıta Grubu.)¹²

N. Atabay- S.Özel-A.Çam birlikte hazırlamış oldukları “Türkiye Türkçesi Söz dizimi”nde kelime gruplarına yer verilmemiş; cümlenin özellikleri, cümlenin öğeleri ve cümle türleri üzerinde durulmuştur.¹³

Kelime gruplarının adlandırılmasında M. Ergin, L. Karahan, Z. Korkmaz, V. Hatiboğlu **kelime grubu** kavramını kullanırken, Hikmet Dizdaroğlu **sözcük öbekleri** kavramını, M. Ergin ve K. Bilgegil **belirtme grupları** kavramını, Nurettin Koç, Haydar Ediskun **öbek** kavramını kullanmıştır.

Biz çalışmamızda kelime gruplarının sınıflandırmasını şu şekilde esas aldık: Tekrarlar, bağlama grubu, isim tamlaması, iyelik grubu, sıfat tamlaması, birleşik isim grubu, birleşik fiil, unvan grubu, sayı grubu, ünlem grubu, edat grubu, isnat grubu, ilgi grubu, yaklaşma grubu, ayrılma grubu, bulunma grubu, vasıta grubu, yükleme grubu, isim-fiil grubu, sıfat-fiil grubu, zarf-fiil grubu. Kelime grupları kavramı içerisinde aitlik grubuna yer vermedik.

Eski Anadolu Türkçesinin söz dizimi ile ilgili çalışmalarına bakacak olursak İsmet Cemiloğlu'nun “14. Yüzyıla Ait Bir Kıyas-ı Enbiya Nüshası Üzerinde Sentaks İncelemesi”¹⁴ ve Muharrem Ergin'in “Dede Korkut Kitabı” incelemesinin ikinci cildinde kelime grupları ve cümlelerin yapısına değindiğini söyleyebiliriz.¹⁵ Ayrıca Funda Sezgin'in “14. Yüzyıla ait bir Yâsin Sûresi Tefsîri Üzerinde Sentaks

¹² Leyla Karahan, **a.e.**, s. 11.

¹³ Atabay- S.Özel- A.Çam, **Türkiye Türkçesi Sözdizimi**, TDK Yay., 472, Ankara, 1981.

¹⁴ İsmet Cemiloğlu, 14. Yüzyıla Ait Kıyas-ı Enbiya Nüshası Üzerinde Sentaks İncelemesi, TDK Yay. 602, Ankara 1994.

¹⁵ Muharrem Ergin, Dede Korkut Kitabı II (İndeks-Gramer), TDK Yay. 219, Ankara, 1963s.470-483.

Çalışması” isimli yüksek lisans tezinde kelime grupları ve cümle geniş bir şekilde ele alınmıştır.¹⁶

Eski Anadolu Türkçesinde görülen kelime gruplarının tasnifi ile ilgili geniş bir değerlendirmenin yapıldığı bir çalışma karşımıza çıkmaktadır. Halil İbrahim Usta ele almış olduğu “Eski Anadolu Türkçesi Söz Diziminde Sintagmatik Yapılar” adlı kitabında yapmış olduğu tasnif denemesinde, kelime gruplarının kuruluşlarındaki ortak özelliklerden hareket etmiş ve kelime gruplarını dört farklı tip altında incelemiştir. Birinci Tipte düz (kurallı) kelime gruplarını *belirtili isim tamlaması, belirtisiz isim tamlaması, sıfat tamlaması, ünlem grubu* olarak ele almış ve bu kelime gruplarının ortak özelliğini, anlam yükünü üzerinde taşıyan bir esas öge ile bu ögeyi çeşitli şekillerle niteleyen, tanımlayan, tamamlayan veyahut da örnekleyen bir yardımcı ögenin bir araya gelmiş olması olarak ifade etmiştir.

İkinci tip kelime grubu tasnifini ise Ters (Devrik) Kelime Grupları başlığı altında *edat grubu, unvan grubu, birleşik fiil grubu* oluşturur. Bu şekilde tasnif oluşturma sebebinin “Bu sınıflamayı oluşturan kelime gruplarında anlam yükünü üzerinde taşıyan bir esas öge vardır, fakat bu öge yardımcı ögeden önce gelir.” şeklinde ifade etmiştir.

Üçüncü tip olan Eş değerli Kelime Grupları arasında *tekrar grubu, bağlama grubu, sayı grubu* yer almaktadır. Bu tipte yer alan kelime gruplarında ögelerin, grubun anlam yükünü, vurguyu ve görevi eşit olarak paylaştığını, bu türden kelime gruplarında yardımcı ve esas ögenin ayırt edilmediğini, iki ögenin eşit görevli, eşit vurgulu olarak bir araya geldiğini ve oluşturulan kelime grubunun anlam yükünü birlikte ifade ettiğini belirtir.

Dördüncü tip Kısaltma Grupları, bu grubu oluşturan kelime gruplarının özelliklerini şu şekilde dile getirir: “Yardımcı ve esas öge yoktur. Ögeler anlam

¹⁶ Funda Sezgin, “14. Yüzyıla Ait bir Yâsin Sûresi Tefsiri Üzerinde Sentaks Çalışması” Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Denizli, 1997.

yükünü eşit olarak paylaşırlar. Fakat her iki öge arasındaki bağlantıyı ad durum ekleri ve iyelik ekleri kurar. Ekler birinci öge üzerinde bulunur.”

Dördüncü tipte yer alan grupların diğerlerinden farkını, adlandırmanın grubu oluşturan öğelere bakılarak değil, grupta öğeleri birbirine bağlayan eklerle göre yapılmış olması olduğunu vurgular ve dördüncü tipte yer alan kelime gruplarını şu başlıklar altında sıralar: İyelikli kısaltma grubu, belirtmeli kısaltma grubu, yönelmeli kısaltma grubu, kalmalı kısaltma grubu, çıkmalı kısaltma grubu, vasıtalı kısaltma grubu.¹⁷

Ayrıca, kelime gruplarını, anlamsal ve görevsel diye iki başlık altında incelenebileceğini belirtmiş. “Yeni ve farklı bir kavramı ifade etmek için bir araya getirilmiş sözlerin oluşturduğu gruplar, anlamsal yani anlam yönü ağırlıkta olan söz birlikleridir. Öte yandan yeni ve farklı bir kavramı ifade etmek için bir araya getirilmiş sözlerin oluşturduğu gruplar da görevsel yani cümledeki görevi ile önem kazanan öğelerdir. Bu ifadeyi biraz açmak gerekirse, anlamsal gruplara isim tamlaması ile sıfat tamlamasını ve görevsel gruplara zarf-fiil ile edat grubunu örnek verebiliriz.” demiştir.¹⁸

¹⁷ Halil İbrahim Usta, **Eski Anadolu Türkçesi Söz Diziminde Sintagmatik Yapılar**, Bizim Büro Yayınları, Ankara 2007, s.31-33

¹⁸ a.g.e.,s. 15.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
KELİME GRUPLARI, YAPILIŞLARI
VE KULLANILIŞLARI

4.1. İSİM TAMLAMASI

Muharrem Ergin ve başta olmak üzere bazı gramerciler tamlayanı zamir olan gruplar için "iyelik grubu", tamlayan ve tamlananı isim olan gruplar için de "isim tamlaması" kavramlarını kullanmışlardır. Biz de bu yolu takip ettik.

İki veya daha çok ismin sahiplik, tahsis, tür, cins vb. nitelikleri belirtmek üzere özel bir biçimde birleşmesinden oluşan kelime grubuna *isim tamlaması* denir.

İsim tamlamalarında iki unsur bulunur: Tamlayan (belirten), tamlanan (belirtilen). Tamlayan, yardımcı unsur olduğu için tamlanandan yani asıl unsurdan önce gelir.

Tamlayan unsuru ekli ve eksiz olduğu zaman arada iki önemli fark belirir:

- *Belirlilik-Belirsizlik*
- *Geçicilik-Daimilik*

Tamlayan unsur belli olup biliniyorsa ilgi hâli eki alır ve tamlanana bağlanması geçicidir. Eksiz tamlayan ise belirsizdir, geneldir; ancak tamlanana bağlılığı daha kuvvetlidir.

Tamlayan + (ilgi eki ~ø) + Tamlanan + (iyelik eki)

Kelime veya kelime grubu + Kelime veya kelime grubu

sınıf + ın / kapı + sı

Edebiyat Fakültesi + nin / Türkoloji Bölüm + ü

İsim tamlaması için Türk gramercileri çeşitli adlar kullanmıştır: M. Ergin, K. Bilgegil, Z. Korkmaz, A. Topaloğlu, L. Karahan *isim tamlaması*; T. Banguoğlu *adtakımı*, T. N. Gencan *ad tümlemesi=ad takımı*, H. Ediskun *isim takımları*, Zeynep Korkmaz *Ad Tamlaması*.

Vecihe Hatiboğlu, “Türkçenin Sözdizimi”¹ adlı kitabında “Ad Tamlamaları” başlığı adı altında ad tamlamalarını üç başlık altında ele alıp incelemiştir: Belirtili tamlama, belirsiz tamlama ve takısız tamlama. Bildiğimiz gibi pek çok dilbilgini “Takısız Ad tamlaması” terimini kabul etmemektedir.

Zeynep Korkmaz, isim tamlamasını “Bir ad başka bir adla ilgi durumu eki olarak veya almadan bir anlam bağı oluşturduğunda *ad tamlaması* dediğimiz kelime grubu ortaya çıkar. Burada birinci ad tamlayan, ikinci ad tamlanan niteliğindedir. Arada ilgi durumu ekinin kullanılıp kullanılmamasına veya tamlayanın da bir ad tamlaması olup olmamasına göre ad tamlamaları, 1.Belirtili ad tamlaması, 2.Belirtisiz ad tamlaması ve 3. Zincirleme ad tamlaması olmak üzere üç gruba ayrılır.” şeklinde ele alır.²

¹ Vecihe Hatiboğlu, **Türkçenin Sözdizimi**, A.Ü.D.T.C.F. Yayınları: 317, Ankara, 1972.

² Zeynep Korkmaz, **Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi**, TDK Yayınları, 3. Baskı, Ankara 2009.

Hamza Zülfiyar, “Takısız Tamlama Sorunu”³ adlı makalesinde dilcilerimizin tartıştıkları bu konu ile ilgili görüşlerini dile getirmiş ve örneklerle izah etmiştir. Demir çubuk, bakır kap gibi takısız tamlama olarak kullanılan örneklerin aslında sıfat-fiil ekleri düşmüş sıfat tamlaması olduklarını belirtmiştir.”Taş yürek” örneğinde taş gibi olan yürek” sıfat-fiil gruplarından kısalmış olduğunu ve bunların sıfat tamlaması olarak değerlendirmenin daha doğru olacağını ifade etmiştir. “Edirne kapı” örneğinin ise “Edirne kapısı” belirtisiz isim tamlamasında iyelik ekinin düşürülmesiyle oluşturulduğunu ifade etmektedir.

Mustafa Ozkan ve ENFEL Doğan’ın hazırlamış oldukları “Türkçe Cümle Bilgisi” adlı kitapta “Eksiz (Takısız) Tamlama başlığı altında şu şekilde izah etmişlerdir.“Bazen iki ismin hiçbir ek almadan yan yana gelmesiyle de tamlama yapılmaktadır. "*Takısız tamlama*" diye nitelendirilen bu yapıdaki kuruluşların bir kısmı, yabancı dil kurallarının dilimize tatbik edilmesiyle oluşmuş şekillerdir. Son yıllarda Türkçeye iyice yerleşmeye başlayan Batı kökenli kelimelerle beraber, İngilizce isim tamlaması kalıbının da dilimize yerleştirilmesiyle, kelimeleri bu yabancı kalıba sokarak birleşik kelimeler türetilmektedir. Özellikle kuruluş ve firma isimlerinde bu yapıdaki birleşikler gittikçe yaygınlaşmaktadır:

Pera Palas, Deniz Otel, Başak Sigorta, Şekerbank, Tütünbank, Demirbank, Vakıfbank, Sümerbank, İlyas Restoran, Robert Kolej, Selçuk Halı, Yüksel Büfe vs. Bir de tamlananı başa almak suretiyle yapılan kuruluş isimleri vardır: *Eczane Semra, Restoran Bekir, Sinema 74* gibi. Bunlar dilimizin kurallarına aykırı olup tamamen yabancıya özentiden kaynaklanan kullanılış biçimleridir.

³ Hamza Zülfiyar,“Takısız Ad Tamlaması Sorunu”, **Türk Dili**, 523, TDK Yayınları, Ankara, 1995 s. 781-789.

Eksiz tamlama yapısındaki kuruluşlardan bir kısmı da belirtisiz isim tamlaması, edat grubu, bağlama grubu gibi bazı kelime gruplarından kısaltma yoluyla meydana gelmektedir:

Paşabahçe < Paşa+bahçesi, Mimar oba < Mimar+obası, Kurtkale < Kurt+kalesi, Vezirköprü < Vezir + köprüsü, Çanköy < Çam+köyü, Keçiören < Keçi+öreni, Aşkale < Aş+kalesi.

Eksiz tamlama kalıbıyla oluşturulan birleşiklerden bir kısmında tamlayan tamlananın neden yapıldığını gösterir: *yün çorap, ipek mendil, altın bilezik, gümüş yüzük, naylon gömlek, teneke kutu gibi.*

Bu yapıdaki kelimelerin bazısı da benzerlik ilişkisiyle kurulmuş birleşiklerdir: *hilâl kaş, inci diş, kepçe kulak, elma yanak, servi boy, tunç bilek, sırma saç, tilki çocuk, çelik irade, demir perde, demir leblebi, naylon fatura vb.*⁴

Bu şekilde iki ismin yan yana getirilmesiyle kurulmuş eksilteli birleşiklerin sayısının çok olduğu vurgulanmış, ancak bu kalıptaki birleşiklerde, yani tamlananın neden yapıldığını veya neye benzediğini ifade eden yapılarda, ilk kelimenin sıfat görevinde olup belirteni nitelendirdiğini ve sıfat tamlaması olarak değerlendirildiğini ifade etmişlerdir.⁵

4.1.1. Yapı Bakımından İsim Tamlamaları

İsim tamlamaları tamlayanın ek alıp almama durumlarına göre birkaç gruba ayrılır: *Belirtili isim tamlaması, belirtisiz isim tamlaması.*

⁴ Ozkan, Mustafa; Doğan, Enfel, **Türkçe Cümle Bilgisi**, Anadolu Üniversitesi Yayını No:2173, Eskişehir Aralık 2010, s.19-20

⁵ Geniş bilgi için bkz. Mustafa, Ozkan “Yapılış, Yazılış ve Kullanılışları Bakımından Birleşik Kelimeler” **İlmî Araştırmalar 2**, İstanbul, 1996, s.95-110.)

4.1.1.1. Unsurları Tek Kelime Olan İsim Tamlamaları

4.1.1.1.1. Belirli İsim Tamlaması

Tamlayanı ilgi eki alan isim tamlamalarıdır. Bazen ilgi ekinin yerini ayrılma ekinin aldığı görülür. Belirli isim tamlamalarının "belirtilen ve belirteni (tamlayan ve tamlanan) arasında geçici bir ilgi"⁶ vardır.

tamlayan + ilgi hâli eki / tamlanan + iyelik eki

yardımcı unsur		asıl unsur	
yıl	+ in / son + u	=	yılın sonu
ev	+ in / boya + sı	=	evin boyası

Yani tamlayan ögesi ilgi hali eki alarak tamlanan ögeye geçici olarak bağlanır; bu iki öge arasında sürekli bir ilgi yoktur. (Ali'nin defteri, okulun kapısı, kitaplığın rafı, kuşun kafesi gibi). Ayrıca belirten değişse de ana kavram değişmez. Bundan dolayı belirtili isim tamlaması birleşik kelime yapmaya pek elverişli değildir. İki kelime arasında anlam kaynaşması olmaz; yani belirtme grubu, yeni bir kavramı karşılamaz. Ancak argo nitelikli bazı abartılı anlatımlarda ve kuvvetlendirme, üstün tutma anlamı taşıyan bazı ifadelerde belirtili isim tamlamaları birleşik kelime gibi kullanılabilir: elinin körü, devenin nalı, kaçın kurası, malın gözü; yolun sonu, sözün kıyası, delinin biri...⁷

Biz çalışmamızda ilgi ekinin yerini ayrılma eki alması durumunu ablatif grubu içerisinde ele alıp inceledik. Bu şekildeki yapıların belirtili isim tamlamasının yerini tuttuğu ve tamlayan ekinin işlevini ayrılma hali ekinin aldığı şekilde yaygın bir görüş vardır. Fakat ilgi ekiyle kurulmuş belirtili isim tamlamalarında karşımıza

⁶ Haydar Ediskun, **Türk Dilbilgisi**, Remzi Kitabevi, 3. Baskı, İstanbul, 1988, s. 114.

⁷ Ozkan; Doğan, **a.g.e.**, s.11

çıkan parça-bütün ilişkisi yerine ayrılma ekinin kullanıldığı durumlarda benzerleri arasından birisini seçmek anlamını veren bir kullanım söz konusudur.

Metnimizde tespit edilen örnekler şu şekildedir:

Veheb rivāyetinde ‘*arşuñ yöresinde* yitmiş şaf feriştelere vardır. (104a/3-4)

Şimdi ol şeref ki *ademüñ topra[ğ]ma* oldu. (112b/10)

Tevbe müyesser kılup tırup *şeyhüñ katma* geldi.(67b/46-7)

Pes Hâk te‘ālā *kimsenenüñ haqqm* komaz ve dahı gâzab itdüğü kılına ve ‘*āşī* kılına *azāb* ve ‘*iķāb* idicidür. (72b/2-3)

Kimüñ topuğma çıka ve *kimüñ boğazma* çıka. *Kimüñ belme* çıka ve *kimüñ ağzma* çıka. (72b/6-7-8)

İbrāhim ’üñ başm tırāş itdiler ve hamāmdan çıkduķ. (77b/10-11)

Ve *şunuñ buğusmdan* ve duhāndan gökleri yaratdı, ve kōpüğinden yirleri yaratdı. (87b/4-5)

4.1.1.1.2.Belirsiz İsim Tamlaması

Tamlayanı ilgi hâli eki almayan tamlamaya *belirtisiz isim tamlaması* denir. İlgi hâli eki almadığı için nesne kişiye mal olmaz. Tamlananın aldığı ek ise onu cins mal eder. Bu yüzden belirtisiz isim tamlaması daha çok cins kavramı verir. Böylece tamlama cins adı olma özelliği gösterir. Bu yapıdaki tamlamada unsurlar arasında geçici değil, devamlı bir ilişki vardır.

“Belirsiz tamlamanın birleşik isim hükmünde olması dolayısıyla birçok yer, makam, müessese, memuriyet, kitap, eşya vs nesne isimleri bu tamlama şeklindedir.”⁸

Belirtisiz isim tamlamalarında birinci unsur ek almaz, ikinci unsur ise iyelik ekini alır:

Tamlayan / Tamlanan +iyelik eki

kitap / sayfa + sı

saat / kule + si

Metnimizde tespit edebildiğimiz örnekler şu şekildedir:

Öküz *balık üstündedir.*(93b/8)

Ve ‘*Atā’ rivāyetinde* her yirde Ādem vardır. (94a/3-4)

Yidi iklīm tamām olduğundan emre *şimāl tarafında* ma‘mūr yoğdur. (94b/3-4)

Andan *Ḳulzüm deñizim* geçer. (95a/1)

Feriştelere *arşlan şūretindedir.* (98b/3)

Līkin *müneccimler katında* felekü’l-eflāk kim toğızınıncı felekdür. (100a/3-4)

Bir yüzi *ādem şūretindedir.* (102a/2-3)

Kürsī ‘*arş katmdadır.* (102b/1)

Veheb rivāyetinde ‘arşuñ yöresinde yitmiş şaf feriştelere vardır. (104a/3-4)

Ve eger *dünyā günlerinden* olur-ısa hemīn altı gün olur. (105a/7-8)

⁸ Ergin, a.g.e, Bayrak Yayınları, 19. Baskı, İstanbul, 1992, s. 383.

4.1.1.2. Unsurlarından Biri veya İki Kelime Grubu Şeklinde Olan İsim Tamlamaları

4.1.1.2.1. Tamlayıcı Kelime Grubu Olan İsim Tamlamaları

4.1.1.2.1.1. Tamlayıcı Bağlama Grubu Olan İsim Tamlamaları

İmdi mü'min oldur kim *havfla recā* arasında ola. (69a/7)

İki arasında *dostlık ve āhiret karındaşlığı* vardı. (69a/11-69b/1)

Pes derviş *şabr ve tevekkül berekātında* on akçalık koyunçün beş yüz dināra müsteħik oldu. (80a/7-8)

Esmā-i hüsnā ma'nāsında ma'lūm oldu kim *Esmāü'llāhla halāyık* arasında münasebet varmış. (80a/10-11-80b/1)

Ya'nī *uykuyla uyanıklık* arasında olur. (82b/4-5)

Ya'nī *cemī' yirler ve göklerin içindeki mevcudat* Hāq te'ālānuñ milkidür. (83b/6-7)

Kim ol toprak *Taīfle Mekke* arasında nü'māndur. (113b/8-9)

4.1.1.2.1.2. Tamlayıcı Sıfat-Fiil Grubu Olan İsim Tamlamaları

Metnimizde bu yapıya örnek bulunamamıştır.

4.1.1.2.1.3. Tamlayıcı Sıfat Tamlaması Olan İsim Tamlamaları

Ya'nī *cemī' mevcūdātın māliki ve mutaşarrıfı*dur. (61a/7-8)

Ve *ol kapının eni* yetmiş yelek yoldur. (63b/5)

Bu iki iş arasında müteħayyir kaldum. (65a/4-5)

Ayrık kişının unu öğidüp una getir[mek] gerekmiş bizimkiyi öğitmiş getürmiş." didiler. (65b/1)

4.1.1.2.1.4. Tamlayıcı İsim Tamlaması Olan İsim Tamlamaları

Belki *ādem oğlanlarınıñ kıyāmette fezāhatın ve rüsvāylığın* görsünler deyü halk itdi.” diyeler. (76b/3-4)

Horasan iklīmünüñ padişahsın. (78b/5-6)

Ya’nī *Haq te’ālānuñ kürsisi ‘azameti* taldurdu cemī’ gökleri ve yirleri. (86a/2-3)

Zirā ma’lūmātuñ nuqūşunuñ mebdei ve evvelidür. (91a/11)

Sin vilāyetinüñ iktizāsmdan gelür. (94b/6-7)

Berbere şehirlerinüñ arasmdan geçer. (95a/10)

Sin şehirlerinüñ şimāl tarafmdan geçer. (95b/1-2)

Beşinci iklīmüñ evveli maşrıkdan ve *Ye’cüc Me’cüc vilāyetinüñ şimāl tarafmda* geçer. (96a/11-96b/1)

Andan *Şām deñizi tarafmdan* geçer. (96b/4)

Yidinci gök ehlinüñ havfı artuğrakdur altıncı gök ehlinden. (103b/1-2)

‘Aşk melāmetinüñ kerāmetinden ne haberüñüz vardır. (113b/4-5)

Ba’zı aḥbārda mezkürdur kim *ādemüñ toprağı üzerme kırk yıl hüzün yağmurı* yağdı. (113b/114a/1)

4.1.1.2.1.5. Tamlayanı Tekrar Grubu Olan İsim Tamlamaları

Ammā bunlar *birbirinüñ sırlarm* bilmezler. (85b/3-4)

Şol bir top gibidür ki kat kat ola *birbirinüñ üzerme* tahtlar tahtlar gibi midür? (106a/2-3)

Şol kâğıd tabağaların *birbiri üzerme* qomış gibidür. (107a/2)

4.1.1.2.1.6. Tamlayanı Unvan Grubu Olan İsim Tamlamaları

Ben dahı Hıak te‘ālāyı ta‘accüb iderünki anlaruñ günāhları ve fışkıları *Hıak te‘ālā’nuñ milk*nden zerre deñlü nesne eksül[t]mez ve ‘ibādetleri dahı zerre deñlü nesne arturmaz. (68b/9-10-11)

Ol ikisinüñ dahı cānların kabz eyledi dahı *Hıak te‘ālā kat*nda cem‘ oldılar. (70a/2-3)

Ve *Nūh peygāmbere hikāyetin* ve Ādemden bizüm peygāmbere gelince tevārih beyān itdük. (108a/2-3)

4.1.1.2.1.7. Tamlayanı İyelik Grubu Olan İsim Tamlamaları

*İkisi aras*nda dostlık ve āhiret karındaşlıkı vardı. (69a/11-69b/1)

Eyitdiler kim “*Qoñşuñ tarlasın* şuarurken şuyı ziyāde gelmiş senüñ tarlaña dahı akmış, şuarılmış.” didiler. (65b/6-7)

Eyle olsa ol ‘ālim yeriyle *bu tevbeye kaşd eden kulumuñ yirmi* ölçüñ. (66b/4-5)

Ekşer kanadın dāimā *yüzleri üzerime* koyup dururlar. (104a/10-11)

Halāyıkı adı Qaṭādudur. (93b/3)

4.1.1.2.1.8. Tamlayanı Ayrılma Grubu Olan İsim Tamlamaları

Öküz *qumdan kemkeme* üzermedür. (89a/3)

4.1.1.2.2. Tamlananı Kelime Grubu Olan İsim Tamlamaları

4.1.1.2.2.1. Tamlananı Sıfat-Fiil Grubu Olan İsim Tamlamaları

Ŧođduđı vaktın dürlü dürlü rengde görindügi odur. (63a/5-6)

Ŧavl-i evvel oldur kim her kim *güneş mağribden Ŧođduđmdan* soñra ĩmāna ve tevbeye gelse mağbül olmaya, zāhĳr-i Ħadĳş mŪcibince. (63a/10-11)

Ħağ te ‘ālā “Ve mine ’l-arz-ı mişlehünne” dedügi ya ‘nĳ yir dağı yedi kısmdur dimek olur. (94a/6-7-8)

Ħağ te ‘ālānuñ vŪcŪdına ve birliđine delĳl olduđıçŪn ve ‘alāmeti olduđıçŪn. (107a/4-5)

4.1.1.2.2.2. Tamlanamı Sıfat Tamlaması Olan İsim Tamlamaları

Ben atañuñ āzādsuz bir kuñyın. (78b/8)

Ba ‘dehŪ her yirŪñ bir ehli vardır. (93a/5-6)

Ve her yirŪñ bir dürlü adı vardır. (93a/6-7)

Ve bu gögŪñ seyr ider yıldız ‘UĦāriddür. (100b/2-3)

Bu gögŪñ dağı maşrığdan mağribe Ħareketi vardır. (100b/2-3)

Ve her birinŪñ dört yŪzi vardır. (102a/2)

‘Arşuñ yŪz biñ başı vardır. (103a/7)

Ve her feriştenŪñ dört Ħanadı vardır. (104a/9)

Ħağ te ‘ālānuñ on sekiz biñ ‘ālemi vardır. (107a/10-11)

Ħağ te ‘ālānuñ Ūç yŪz altmış ‘ālemi vardır. (107b/2-3)

4.1.1.2.2.3. Tamlanamı Bağlama Grubu Olan İsim Tamlamaları

Ya'nī *cemī' mevcūdātūñ mālīki ve mutaşarrıfı*dur. (61a/7-8)

Şol mü'min kim *Haķ te'ālānuñ emrin ve Resūluñ sūnnetin* yirine getüre ve tevbe ve istiğfārla ola. (74a/2-3)

Ve *her nefsuñ maķşūdı ve huşūlı* kimseye muhtāc olmamaķ olsa, ism-i Ğanīye mülāzemet itmek gerek. (81b/3-4)

Haķ te'ālānuñ 'azametin ve kibriyāsın ki hīç kimse aña müşābih degülmiş. (84a/10-11)

'İlmüñ baķrları ve deryāları Haķ te'ālā katındadır. (84b/6-7)

Her biri *'ilm mikdārınca ve mūcibince* bilürler ve *'ilmüñ kıllurlar*. (85b/4-5)

Maķşūd bu kelāmdan *Haķ te'ālānuñ uluĝın ve 'azametin* bildürmekdür. (86a/3-4)

İnşallahu te'ālā *her birünüñ hareketin ve miķdārın* maħalī geldükçe beyān idevüz. (100a/7-8)

Haķ te'ālānuñ kaķrından ve haķarından emīn olam nite-kim. (111b/10-11)

4.1.1.2.2.4. Tamlananı Birleşik Fiil Grubu Olan İsim Tamlamaları

Bu tevbe ve İmān maķbūl olmaduĝma tefāşıl ve aķvāl vardır. (64a/7-8)

Yirüñ tazarru' kılduĝına muķayyed olmadı. (112b/2)

4.1.1.2.2.5. Tamlananı Tekrar Grubu Olan İsim Tamlamaları

Ve *'arşuñ bir kaīmesinden bir kaīmesine* varınca ĝāyet katı uçar kuş uçuşuyla otuz biñ yıllık yoldur. (103b/5-6-7)

Cābir rivāyetinde *'arşı götüren feriştelereñ bir kuĝından bir kuĝına* varınca yedi yüz yıllık yoldur. (103b /3-4-5)

4.1.2. İsim Tamlamasının İşlevleri

4.1.2.1. Diğer Kelime Gruplarında Kullanışları Bakımından İsim Tamlamaları

İsim tamlamaları başka bir kelime grubunun ögesi olabilirler. Metnimizde tespit edebildiğimiz kelime grupları şu şekilde sınıflandırılabilir:

4.1.2.1.1. İsim Tamlamalarının Başka Bir İsim Tamlamasında Tamlayan Olarak Kullanılması

Belki *ādem oġlānlarinuñ kıyāmette fezāhatm ve rüsvāyılıġm* görsünler deyü halk itdi. (76b/3-4)

Horasan iklīminüñ padişahısın. (78b/5-6)

4.1.2.1.2. İsim Tamlamalarının Sıfat Tamlamasında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması

Haq te‘ālā bende koduġı hikmetlerden birisi ‘ilmdür ve her nesnenüñ adıdır. (115a/9-10)

Ya‘nī cemī‘ yirler ve gökleriñ içindeki mevcūdāt Haq te‘ālānuñ milkidür. (83b/6-7)

4.1.2.1.3. İsim Tamlamalarının Sıfat Tamlamasında İsim Unsuru Olarak Kullanılması

Andan bu rahmet ferişterleri aldılar. (67a/3)

4.1.2.1.4. İsim Tamlamalarının Edat Grubunda İsim Unsuru Olarak Kullanılması

Hak te'ālānuñ izniyle bu kelām dahı beyān ider. (84a/9-10)

Kuş kanadı gibi kanatları vardır. (93b/1)

4.1.2.1.5. İsim Tamlamaları Yaklaşma Grubunda İsim Unsuru Olarak Kullanılması

Kanķı ism ma'nāsmā münāsib ve mülāzımdur. (81a/8-9)

Hak te'ālā mecmu'ınuñ esrārına muṭṭalı'dır. (85b/1)

4.1.2.1.6. İsim Tamlamaları Ayrılma Grubunda İsim Unsuru Olarak Kullanılması

Ya'nī dünyāda *halāyık gözinden muḥtecībdir ve gāībdır.* (61a/6)

Maḥlūkātuñ şifātından münezzehdır. (61a/8)

Benī İsrāil kavminden bir kişi vardı. (65b/10)

4.1.2.1.7. İsim Tamlamaları Bağlama Grubunda İsim Unsuru Olarak Kullanılması

İmdi mü'min oldur kim *havfla recā* arasında ola. (69a/7)

İkisi arasında *dostlık ve āhiret karındaşlığı* vardı. (69a/11-69b/1)

4.1.2.2.Cümlede Kullanılışları Bakımından İsim Tamlamaları

İsim tamlamaları cümle içinde görev alma bakımından çok faaldirler. Cümle içinde özne, nesne, yer tamlayıcısı, zarf ve yüklem olabilirler. İsim tamlamaları temel cümlelerde bütün olarak bir öge değeri taşıyabildiği gibi bir ögenin niteleyicisi veya unsuru olabilmektedir.

4.1.2.2.1 İsim Tamlamasının Özne Olarak Kullanılması

4.1.2.2.1.1 Öznesi İsim Tamlaması Olan Fiil Cümleleri

Musā'nuñ şabrı kalmadı. (83b/1)

Ya'nī *Ḥaḫ te'ālānuñ kürsisi* 'azameti taldurdu cemī' gökleri ve yirleri. (86a/2-3)

Ferištenüñ ayağı öküz arḫasına erişmedi. (87b/2)

Ol öküzüñ boynuzları yirüñ kenārlarından taşra çıkup-durur. (87b/6-7)

Ol öküzüñ burnı deñiz altında tā altında iki delikten nefes virür. (87b/8-9)

Bunlara *Ḥaḫ te'ālānuñ sözi* hoş gelmedi. (110a/7)

4.1.2.2.1.2 Öznesi İsim Tamlaması Olan İsim Cümleleri

İkisi arasında *dostlık ve āḫiret karındaşlıkı* vardı. (69a/11-69b/1)

Zīrā āḫiretüñ her bir gümü biñ yılcadır. (105a/6-7)

Ammā küffar aşnāmdan umduğı bātıldur (105b/10-11)

‘İlmüñ bahrları ve deryāları Hâk te‘ālā katındadır. (84b/6-7)

Hâk te‘ālānuñ üç yüz altmış ‘ālemi vardır. (107b/2-3)

Ba‘dehū *her yirüñ bir ehli* vardır. (93a/5-6)

Ve *her yirüñ bir dürlü adı* vardır. (93a/6-7)

Ve *bu gögüñ seyr ider yıldızı* ‘Uṭāriddür. (100b/2-3)

Bu gögüñ dahı maşrıkdan mağribe hareketi vardır. (100b/2-3)

Ve *her birinüñ dört yüzi* vardır. (102a/2)

‘Arşuñ yüz biñ başı vardır. (103a/7)

Ve *her feriştenüñ dört kanadı* vardır. (104a/9)

Hâk te‘ālānuñ on sekiz biñ ‘ālemi vardır. (107a/10-11)

Ve dahı mervīdür kim *‘arşı götüren feriştelere ba‘zısı* ‘icl şüretindedür. (75b/-1010)

İlmüñ bahrları ve deryāları Hâk te‘ālā katındadır. (85a/6-7)

4.1.2.2.2 İsim Tamlamasının Nesne Olarak Kullanılması

Ammā bunlar *birbirinüñ sırlarm* bilmezler. (85b /3-4)

Mağşūd bu kelāmdan *Hâk te‘ālānuñ ululıgıñ ve ‘azametin* bildürmekdür. (86a /3-4)

Pes Hâk te‘ālā *kimsenenüñ haqqm* kıomaz. (72b /2)

İbrāhim ’ün başm tıraş itdiler. (77b /10)

Ba‘zı muhaqqıqler *Hâk te‘ālānuñ ‘ilmın* bahre teşbīh itmişler. (84b/7-8)

4.1.2.2.3 İsim Tamlamasının Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması

4.1.2.2.3.1 Yaklaşma Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan İsim Tamlamaları

Ba‘zı aḥbārda mezkūrdur kim *ādemūñ toprağı üzerıne* kırk yıl hüzün yağmurı yağdı. (113b/114a/1)

Yirūñ tażarru‘ kılduğına muḳayyed olmadı. (112b/2)

Kimūñ topuğıma çıka ve *kimūñ boğazına* çıka. *Kimūñ belıne* çıka ve *kimūñ ağızma* çıka. (72b/6-7-8)

Ḳanḳı ism ma‘nāsına münāsib ve mülāzımdur. (81a/8-9)

Bu suāl *Musā’nuñ dilıne* gelmedi. (83a/6)

4.1.2.2.3.2 Bulunma Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan İsim Tamlamaları

İbrāhim’ūñ bilınde birkaç boncuḳ varmış. (78a/5-6)

Pes dervīş *şabr ve tevekkül berekātmda* on aḳçalıḳ ḳoyunçün beş yüz dināra müsteḥik oldu. (80a/7-8)

Esmā-i ḥüsnā berekātmda, *Esmā-i ḥüsnā ma‘nāsmda* ma‘lūm oldu kim *esmāü’līlhla ḥalāyıḳ arasmda* münasebet varmış. (80a/11-80b/1)

Ba‘zılar ḳatmda “sine” ve “nevm” ikisi birdür ve bir ma‘nāyadur. (82b/1-2)

Ya‘nī *uyḳuyla uyanıklıḳ arasmda* olur. (82b/4-5)

Ol öküzüñ burnı *deñiz altmda* tā altında iki delikden nefes virür. (87b/8-9)

4.1.2.2.3.3 Ayrılma Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan İsim Tamlamaları

‘Aşk melāmetinūñ kerāmetınden ne haberūñüz vardur. (113b/4-5)

Sīn şehirlerinin şimāl tarafından geçer. (95b/1-2)

Sīn vilāyetinin iktizāsından gelir. (94b/6-7)

Berbere şehirlerinin arasından geçer. (95a/10)

Allah te‘ālā hiç mü‘mini *Hak teālānuñ rahmetinden* nevmiz kılmamak gerek. (70b/3-4)

Ya‘nī “Yā Allah! Ben saña sığınurum *ğazab oğından.*” dirdi. (72a/6-7)

Hak teālānuñ ikābından korkmak gerektür. (72b/4)

Ol öküzün burnı *deñiz altında* tā altında iki delikten nefes virür. (87b/8-9)

4.1.2.2.4. İsim Tamlamasının Yüklem İsmi Olarak Kullanılması

Horasan ikliminin padişahısın. (78b/5-6)

Ve dahı *mervīdür* kim ‘arşı götüren feriştelere ba‘zısı ‘*icl şüretindedir.* (78b/6)

Ben *atañuñ azādsuz bir kuluyın.* (79b/6)

Ya‘nī *cemī’* yirler ve göklerin içindeki mevcūdāt *Hak teālānuñ milkidir.* (83b/6-7)

İlmün bahırları ve deryaları *Hak teālā katındadır.* (85a/6-7)

Zīrā ma‘lūmātuñ nuqūşunuñ mebdei ve evvelīdür. (91a/11)

Ve nūr didiler *zīrā cemī’ nūrlarun aşıldı.* (91b/2-3)

İki yüz yıllığı *deñiz içindedir.* (92a/8-9)

Öküz *balık üstindedir.* (93b/8-9)

Deñiz nūr üstindedir. (93b/9)

Nūr *yıl üstindedir.* (93b/8)

Yil *hevā üstündedir.* (93b/9)

Hevā *cehennem üstündedir.* (93b/10)

Cehennem *karañulık üstündedir.* (93b/10)

Feriştereleri *arslān şūretindedir.*(93b/10)

4.2. İYELİK GRUBU

Mustafa Ozkan ve Enfel Doğan hazırlamış oldukları *Türkçe Cümle Bilgisi*'nde iyelik grubu ve isim tamlaması kavramlarını ayrı ele alıp şu şekilde değerlendirmiştir. “Eğer ilk kelime (tamlayan) ilgi hali eki almış bir zamirse bu kelime grubu iyelik grubu olarak adlandırılır. Bu yapıdaki farklılık, tamlayan unsurun kelime türü bakımından isim değil zamir olmasıdır. İyelik grubunda da tamlanan, bir isim veya isim işlevli bir kelime grubu olabilir. (onun görüşü, bizim güzel kızımız, bunun zıddı gibi.)⁹

(zamir) tamlayan + ilgi hâli eki / tamlanan + iyelik eki

Sen + in çalışma+n

onun görüşü □ iyelik grubu

bizim güzel kızımız

bunun zıddı

Rasim Şimşek “ Adıl Takımı”¹⁰ Vecihe Hatipoğlu ise “ Adıl Tamlaması”¹¹ başlığı altında bu konuyu ele almışlardır.

⁹ Ozkan, Doğan, a.g.e., s.6

¹⁰ Rasim Şimşek, *Örneklerle Türkçe Sözdizimi*, s. 342-343.

¹¹ Hatiboğlu, a.g.e., s.21

Bizde çalışmamızda isim tamlaması başlığından ayrı olarak iyelik grubu başlığı içerisinde konumuzu inceledik. Çünkü zamirlerle kurulan tamlamalarda isim tamlamasından farklı olarak yardımcı ve esas ögenin almış oldukları ekler kişilere göre değişmektedir. İlgi eki ve iyelik ekleri kişilere göre değiştiği için parça-bütün ilişkisi içerisinde esas ögenin kime ait olduğu daha belirgin bir şekilde karşımıza çıkmaktadır.

İsim tamlamalarında olduğu gibi iyelik grubunda da tamlayan tamlanandan önce kullanılabilir. Metinde tamlayanın tamlanandan önce gelmesi kuralına uymayan bir örnek tespit edilmiştir: *Cemī' ömrinüñ günāhın ve fısqın anuñ* bir tevbeyle mahv iderin. (69a/4-5-6)

4.2.1. Yapı Bakımından İyelik Grupları

4.2.1.1. Unsurları Tek Kelime Olan İyelik Grupları

Her nesnede *anuñ vücdma* delil ve nişan vardır. (60b/3-4)

Benüm unutmayac[ag]um vardır. (61b/4)

Senüñ du'āñ Allah te'ālā katında makbuldür. (68a/3)

Benüm hazretümde makbül ve sevgülü söz Mikail sözüdür. (69a/3-4)

Eyit *benüm kullaruma benüm tarafumdan*. (70b/7-8)

Ya'nī hıç kemāl ve ikrā[m] yoktur, illā- *anuñ kemāl*idür. (75a/11)

Senüñ emrüne muṭī' olmazuz ve nübüvvetüne ikrār itmezüz. (83a/3-4)

Ve *anuñ taht-ı taşarrufmda*dur ve *anuñ naziri ve şebih ve şeriki* yoktur. Ve mecmu' yirler ve gökler ve içindeki mahlukāt *anuñ vahdaniyyetme* delıldür. (84a/1-2-3)

Anuñ huzurmda ve şefā'ate cü'ret idebile. "İllā bī-iznihi" meger *anuñ destürriyla*. (84a/5-6-7)

Anuñ katında mecmu'ı yirler ve gökler şol bir yazıda yatur halka gibidür. (86b/8-9)

Yedi kat yir ve gök kalınlığı ol öküzüñ ayakların *anuñ* üzerme kodı. (88a/2)

Ve 'Atā' rivāyetinde her yirde Ādem vardur *sizüñ Ādemüñüz* gibi. Ve Nūh vardur, *sizüñ Nūhuñuz* gibi. Ve İbrāhīm vardur *sizüñ İbrāhīmüñüz* gibi vallahu a'lem. (94a/3-4-5-6)

Ve Hāq te'ālādan ğayrı *anuñ hesābm* kimse bilmez. (107b/9-10)

Ol vaqt *bunuñ adı* Hādiş'di. (109a/2-3)

Senüñ tazarru'ndan baña fayda yok. (110b/1-2)

İsim tamlamalarında ve iyelik gruplarında tamlayan kısmının düştüğü veya yazılmadığı görülür. Tamlanan üzerinde yer alan iyelik eki, işlev olarak bir şahıs ifadesi taşıdığı için tamlayandaki zamiri de taşır. Tamlayanı düşmüş olan kelime grubu iyelik grubu olarak değerlendirilmektedir.

Metinde yer alan örnekler şunlardır:

Gördi ki *kardeş* önde birkaç kişiler süci içerler. (60a/2-3)

Soñra *düşümde* gördüm. (61b/8)

Allah te'ālā *kullarıyla* şöyle muāmele ider. (62a/2)

Ya'nī Resūlulah dir kim Hāq te'ālā gicelerde *rahmetin* baş ider. (62a/1-2)

Ya'nī döşer ve *kapusm* açar. (62a/8)

'Arş altında *nürin* çıkarır. (62b/11)

İmān- ı maqbūl ve tevbe-i maqbūl oldur kim irādī ve ihtiyārī ola, zarūrī olmaya ki *imānı* be'īs olur. (63b/1-2)

Eşegümü kaçurdum. (65a/3)

- Hatıruma* bu geldi. (65a/5)
- Bu kişi dahil ol ‘ālime varurken ‘*ömri* āhire yitdi. (65a/8-9)
- Ol ‘ālim tarafına *yüzün* döndürüp vefāt itdi. (66a/9-10)
- Baňa *rahmeti* yokdur. (66b/8)
- Şeyh Mañşur bin ‘Ammār va‘z ve naşīhat iderken *du‘āsm*da dir. (67a/10-11)
- Yüzün* yire koyup secde idicek du‘ā kıldı. (68a/5)
- Ve *gönlüne* bu geldi. (68a/6)
- Gice fışk ve fücūrle ve şekavetle *hālüm* neydi. (68a/6-7)
- Fışkuñ* terk it. (69b/3)
- Şol kullar kim *nefslerine* isrāf günāh itdiler. (70b/8)
- Şüleḫādan birisi *düşme*de gördi. (71a/11)
- Baňa rahmet idüp *tevbeñ* kabül kıldum. (71b/5-6)
- İkimüzi* berāber kılduğuñ nedir? (72a/1)
- Şüreti* baňa hoş geldi. (72a/9)
- Nāge[h] *yüzüme* bir şille tokındı. (72a/9)
- Ol kimlerdür ve *kanımızdır*? (73b/8)
- Ƙullarna* şefkat ve lütf edicidir. (74b/1)
- Yanında *oğlanuğı* turur. (74b/6-7)
- Hıç ben *oğlanuğum* uşbu tennūra birağam mı? (75a/1-2)
- Hağ te‘ālā *Ƙulm* oda bırakmaz. (75a/4)
- Gözlerinden* hıçbir Ƙatre tammadı. (75b/6)
- Utandıklarından *ellerin yüzlerine* tutup dururlar. (76a/1-2)

Ya'nî *ķullar*mdan kimi dilerse ġanî idicidür māl-ıla ve ķanā'at-ıla. (76b/7-8)

*Düşmanlarm dostlar*mdan men' idicidür. (76b/8-9)

“Dellāklara *başumuz* tırāş idüñ!” didük. (77b/5-6)

Ve ben daħı *ķuluñuz* nice iderseñ it. (78b/10)

Var *maşlahatuñda* ol. (79a/2)

Ol ķul daħı *elñ* öpdü. (79a/2)

‘Uķūbet ve ‘azābı *ķullar*mdan te'ħīr idicidür. (79a/8-9)

Ve *ivāzm* Ĥaķ te'ālādan umar. (79b/3)

Şimden girü *açluğumuzdan* ölürüz. (79b/10)

Hiç *nesneñ* var mı? (79b/10)

Elñe beş yüz dinār girdü. (80a/6)

Bu isim bereķātında tizçek *murādma* irişe. (81a/10-11)

Elüñe iki ųolı şişe ųut. (83a/9-10)

Yedi ķat yiri *omzma* aldı. (87a/7)

Andan mecmū'ı yirleri *ķucağma* aldı. (87a/8-9)

Günde iki kez *nefesñ* içerü çeker. (87b/9-10)

Ĥaķ te'ālā *gözñde* bir siñek yaratdı. (88b/3)

Ben ol şerbetden içdüm ki *yārüm* içdi. (90b/8-9)

Ve daħı *aralığı* beş yüz yıllık yoldur. (93a/3-4)

Gene *aralığı* daħı bu yoldur. Ve *ķalıñlıķı* daħı bu yoldur. (93a/3-4-5)

İbtidāsı Ye'cüc Me'cüc şehirlerindendir. (97a/2-3)

Ve *ikincisñe* ųabaķa-i zemheriye dirler. Ve *üçüncüsñe* ųabaka-i hevāye dirler kim heva-yi şırf dirler. Ve *dördüncüsñe* ųabaķa-i deccāniyye dirler kim küre-i nāra muųtaşıldur. (97b/1-2-3-4)

Ve *büyüklüğü* tamām yircedür. (98a/10-11)

Feriştelere hoş şüretindedür. (98b/1)

Ġāyet *kiçiciği* on altı kez yircedür. (99b/1-2)

Ġāyet *büyüğü* dört yüz yigirmi kez bu yircedür. (99b/2)

Ve şālihler vefāt idicek *cānlarm* Beytü'l-ma'mūra iledürler. (99b/9)

Nite-kim atlasda dahı *nağşı* yokdur. (101a/6-7)

Ve *ayağları* yidi yirden aşığadur. (102a/2)

Ve *başları* 'arşdan yukarudur. (103a/6)

Dāimā *ayağm* tururlar ve *ellerim omuzlarında* qorlar. (103a/9)

Ve likin *kullarına* ta'līm içündür kim altı günde yaratdı. (104a/9-10)

Ve bir dahı oldur kim *peygāamberlerin* öldürdiler. (109b/5-6)

Bir gün *hātırma* kibr ve 'ucub geldi. (110a/1)

Ve anı *yirüñüze* qorın. (110a/6)

Bir gün *hātırma* kibr ve 'ucub geldi. (110a/1)

Ve anı *yirüñüze* qorın. (110a/6)

Hilāfetüne biz evlāyuz. (110b/1-2)

Aşk melāmetinüñ kerāmetinden ne *haberüñüz* vardur. (113b)

4.2.1.2. Unsurlarından Biri veya İki Kelime Grubu Şeklinde Olan İyelik Grupları

4.2.1.2.1. Tamlayıcı Kelime Grubu Olan İyelik Grupları

4.2.1.2.1.1. Tamlayıcı Bağlama Grubu Olan İyelik Grupları

Mecmū'-ı feriştelereüm ve mecmū'-ı enbiyālarum *senüñle benüm aramda* bu gibi dostluq olduğına şāz olup sevindiler. (68a/10-11)

4.2.1.2.2. Tamlananı Kelime Grubu Olan İyelik Grupları

4.2.1.2.2.1. Tamlananı Sıfat-Fiil Grubu Olan İyelik Grupları

Ammā bu miqdāra zıkr olındūma sebep oldur kim fi'l-cümle münebbih ve müzekkir ola. (108a/4-5-6)

Ve ay didükleri ya'nī maşrıqdan ya'nī ay felek-i mağribden maşrıqa ayda bir kez hareket itdürür. (101a/6-7)

Ve yıl didükleri gün felegi mağribden maşrıqa yılda bir kez hareket itdürdüğüdür. (101b/1-2)

Līkin *dürlü dürlü ad virdükleri* i'tibārāt ihtilāfından hāşıl olmışdur. (91b/7-8)

Gördüm ol dervīşe şardugum kefeni evde bırakmışlar. (62a/1)

4.2.1.2.2.2. Tamlananı Sıfat Tamlaması Olan İyelik Grupları

Anuñ meşhūr şehirleri 'Ummān'dur ve Zafār'dur. (94b/10)

Anuñ ādem gibi başı vardır ve *yüzi* vardır ve *dişleri* vardır. (88b/8-9)

Şağ ellerin sol üzerine koyup tururlar. (104a/9)

Her başmda yüz biñ yüzi vardır. (103a/7-8)

Ve her bir yüzinde yüz biñ ağızı vardır. (103a/8-9)

Ve her bir ağızda yüz biñ dili vardır. (103a/9)

Bir yüzi ādem şüretindedür. (102a/2)

Kuş kanadı gibi kanatları vardır. (93b/1)

Bir öküz çıkardı kim *kırk biñ boynuzı* vardı ve *kırk biñ ayağı* vardı. (87a/10)

Bir elin maşrıktan ve bir elin mağribden çıkardı. (87a/7-8)

Bir pāresi od oldu, bir pāresi şu oldu. (86b/11)

Hağ te‘ālā nice kullarm oda bırağur. (75a/2)

Bir kimse yavuz nā-ğak yire kan idüp soñra Hağ te‘ālāya dönüp *tevbeye niyet iden kulm* Hağ te‘ālā luğfindan ve kereminden kabül idüp rağmet edicek *günāhkār kuluñ* ihlāşla ve i‘tikādla tevbeye ve istiğfāra gelse rağmet itse ‘aceb midür? (67a/6-7-8-9-10)

Eyle olsa ol ‘ālim yeriyle *bu tevbeye kaşd eden kulumuñ* yirini ölçün. (66b/4-5)

Şālih kullarma şefkat idicidür. (61a/9)

Mağberedeki koñşularum benden incinmesünler. (71a/8)

Ol ‘āşī kulum cennetüme girmemek ve rağmet itdürmemek elüñden gelür mi? (70a/5-6-7)

Huşūşā kim ‘āşī *kulum* baña dönüp “Tevbe ve istiğfār ideyin. Cemī‘ ömrinüñ günāhın ve fıskın anuñ bir tevbeye mağv iderin.” didi. (69a/4-5-6)

İy kullarum! *Ol kulumuñ* teveccühi tevbeden yañaydı. (66b/3-4)

4.2.1.2.2.3. Tamlanamı Bağlama Grubu Olan İyelik Grupları

Mecmū‘-ı ferişterüm ve mecmū‘ı enbiyālarum senüñle benüm aramda bu gibi dostluğ olduğına şāz olup sevindiler. (68a/10-11)

Pes Hağ te‘ālā kimsenenüñ hağkın komaz ve *dağı gağab itdüğü kulına ve ‘āşī kulına* azāb ve ‘ikāb idicidür. (72b/2-3-4)

Żarardan ve şiddetten *diledüğü kulma ve hükmin tutmayan kulma* zarar idicidür. (76b/9-10)

Elin ayağın öpdü. (78b/7)

Senüñ ‘izzetüñ ve ‘azametüñ haqqıçün eger şimden girü beni açluğla öldürürseñ, dahı tevekküli koyup hıç nesne arzu idüp taleb itmeyem. (79a/5-6-7)

*Anuñ ikrāmmdan ve aṭāsm*dandır. (75a/11)

Anlaruñ günāhları ve fışqları Haq te‘ālā’nuñ milkinden zerre deñlü nesne eksül[t]mez ve ‘ibādetleri dahı zerre deñlü nesne arturmaz. (68b/9-10-11)

Żarardan ve ṭiddetten diledügi kulma ve hükmin tutmayan kulma zarar idicidir. (76b/9-10)

Pes Haq te‘ālā kimsenenüñ haqqın komaz ve dahı *ğazab itdügi kulma* ve ‘*āşī kulma* azāb ve ‘ikāb idicidir.(72b/2-3)

4.2.2. İyelik Grubunun İşlevleri

4.2.2.1. Diğer Kelime Gruplarında Kullanışları Bakımından İyelik Grupları

İyelik grupları başka kelime grupları içerisinde de bulunabilir.

4.2.2.1.1. İyelik Grubunun Bir İsim Tamlamasında Tamlayan Olarak Kullanılması

Senüñ ‘izzetüñ ve ‘azametüñ haqqıçün eger şimden girü beni açluğla öldürürseñ, dahı tevekküli koyup hıç nesne arzu idüp taleb itmeyem. (79a/5-6-7)

“Sende iç” diyü ‘*avrati ṭalâkma* and içdi. (60a/3-4)

Pes *kardaşmuñ* ‘avrati “Boş olmasun” diyü bir kez içdi. (60a/4-5)

Koñşuñ tarlası şıvarurken şuyı ziyāde gelmiş senüñ tarlaña dahı akmış. (63b/5-6-7)

İkisi arasmda dostlık ve āhıret karındaşlığı vardı. (69a/11)

Ölürsem ben gine *evüm içinde* göme koñ. (71a/9-10)

4.2.2.1.2. İyelik Grubunun Sıfat Tamlamasında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması

Al işde *verdügün keferi*. (61b/10-11)

Gördüm *ol dervîşe şarduğum keferi* evde bırakmışlar. (62a/1)

Var girü *tolanduguñ yirden toğ!* (62b/9-10)

Hayr ve menfa'at diledügi kuñna ve hükmin yirine götürüp kendüye muñı' olana hayr ve menfa'at idicidir. (76b/11)

Ve *yil didükleri gün* felegi mağrîbden maşrıka yılda bir kez hareket itdüdügidür. (101b/1)

4.2.2.1.3. İyelik Grubunun Edat Grubunda İsim Unsuru Olarak Kullanılması

Ve rûh didiler zîrâ *rahmāniyle* mümkün olan mâhiyyet 'ademden vücûda gelüp râhat oldı. (91b/3-4)

Ve 'Atâ' rivâyetinde her yirde Âdem vardur *sizün Âdemünüz gibi*. Ve Nûh vardur, *sizün Nûhuñuz gibi*. (94a/3-4-5)

Ve tokızıncı göge Felekü'l-Eflāk dirler ve dañı Felek-i Añlas dirler *hiç yılduzı olmaduğün*. (101a/6-7)

Elli biñ yıl *bu hâlde dirildüğinden sonra* Hağ te'âlâ hitâb ide. (72b/8-9)

4.2.2.1.4. İyelik Grubunun Yaklaşma Grubunda İsim Unsuru Olarak Kullanılması

Tevbeñe sebeb ne oldı. (64b/11)

Böyle didüğüme sebeb nedür? (72a/7)

Ve her kişi kim bu esmāya mülāzemet itmek isterse görmek gerekdür kim kendünüñ murādı ve maķşüdü ve *kendü nefesine muvāfiķ* ķankı ismdür ve ķankı ism ma‘nāsına münāsib ve mülāzımdur. (81a/6-7-8-9)

Nefsine mālīk olmadı. (83b/1)

4.2.2.1.5. İyelik Grubunun Ayrılma Grubunda İsim Unsuru Olarak Kullanılması

Bu miskīn dahı gördi ki ķatına kimse gelmez, *koñşularından birisim* oķıdı. (71a/6-7)

4.2.2.1.6. İyelik Grubunun Ünlem Grubunda İsim Unsuru Olarak Kullanılması

İy ķullarum! Ol ķulumuñ teveccühi tevbeden yañaydı. (66b/3-4)

İy ķulum! Ne ta‘accüb idersin? (68a/9-10)

İy ķulum! Çünkü ģalāyık seni terk itdiler ve senden yüz döndürdiler, ben seni terk idüp zāyi’ ķılmazın. (71b/3-4-5)

İy feris̄telerüm! Siz ma‘zursız. (113b/2)

4.2.2.1.7. İyelik Grubunun İsnat Grubunda İsim Unsuru Olarak Kullanılması

Raģmet ve maģfiret ķıl şol ķula kim *göñli ķararmaģa yaķındur*. (67b/1-/2-3)

Ādemüñ *aģzı aķık* ve *içi ķovuķ*. (115b/2)

4.2.2.1.8. İyelik Grubunun Birleşik Fiil Grubunda İsim Unsuru Olarak Kullanılması

Rahmet ve mağfiret kıl şol kula kim *göñli karamağa* yakındur. (67b/2-3)

4.2.2.2. Cümlede Kullanılışları Bakımından İyelik Grupları

4.2.2.2.1. İyelik Grubunun Özne Olarak Kullanılması

4.2.2.2.1.1. Öznesi İyelik Grubu Olan Fiil Cümleleri

Bu kişi dañı ol ‘âlîme varurken ‘*ömri āhire* yitdi. (65a/8-9)

4.2.2.2.1.2. Öznesi İyelik Grubu Olan İsim Cümleleri

Hiç *nesneñ* var mı? (79b/10)

Gice fışk ve fücürle ve şekavetle *hālüm* neydi. (68a/6-7)

Aña *rahmeti* yoqdur. (66b/8)

Ol vaqt *bunuñ adı* Hâdiş’ di. (109a/2-3)

Senüñ du ‘āñ Allah te‘ālā katında makbuldür. (68a/3)

Benüm unutmayac[ağ]um vardur. (61b/4)

4.2.2.2.2. İyelik Grubunun Nesne Olarak Kullanılması

Ve ‘*ivaźm* Hâk te‘ālādan umar. (79b/3)

Ol kul dañı *elñ* öpdü. (79a/2)

Düşmanlarm dostlarından men‘ idicidür. (76b/8-9)

Utandıklarından *ellerin* yüzlerine tutup dururlar. (76a/1-2)

Haḳ te‘ālā *ḳulm* oda bırakmaz. (75a/4)

Hîç ben *oğlancuğum* uşbu tennūra bırağam mı?” (75a/1-2)

Yanında *oğlancuğı* turur. (74b/6-7)

Şūreti baña hoş geldi. (72a/9)

Baña rahmet idüp *tevbeñ* ḳabül ḳıldum. (71b/5-6)

Fıḳuñ terk it. (69b/3)

Eşegüm kaçurdum. (65a/3)

‘Arş altında *nūrm* çıkarır. (62b/11)

Ya‘nī döşer ve *ḳapusm* açar. (62a/8)

Ya‘nī Resūlulah dir kim Haḳ te‘ālā gicelerde *rahmetin* başı ider. (62a/1-2)

Ve Haḳ te‘ālādan ğayrı *anuñ ḥesābm* kimse bilmez. (107b/9-10)

4.2.2.2.3. İyelik Grubunun Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması

4.2.2.2.3.1. Yaklaşma Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan İyelik Grupları

Her nesnede *anuñ vücūdma* delīl ve nişān vardır. (60b/3-4)

Elme beş yüz dinār girdi. (80a/6)

Bu isim bereḳātında tizçek *murādma* irişe. (81a/10-11)

Elüñe iki tolı şişe tut. (83a/9-10)

Utandıklarından ellerin *yüzlerine* tutup dururlar. (76a/1-2)

Ḳullarma şefḳat ve lütf edicidir. (74b/1)

Nāge[h] *yüzüme* bir şille tokındı. (72a/9)

Yedi ḳat yir ve gök ḳalınlığı ol öküzüñ ayakların *anuñ üzerme* ḳodı. (88a/2-

Senüñ emrüne muḳī‘ olmazuz ve nübüvvetüne iḳrār itmezüz. (83a/3-4)

Eyit *benüm kullaruma* benüm tarafumdan. (70b/7-8)

Hatıruma bu geldi. (65a/5)

Ve *göñlme* bu geldi. (68a/6)

4.2.2.2.3.2. Bulunma Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan İyelik Grupları

Var *maşlahatuñda* ol. (79a/2)

Şüleḥādan birisi *düşmde* gördi. (71a/11)

Şeyh Mañşur bin ‘Ammār va‘z ve naşīḥat iderken *du‘āsmda* dir. (67a/10-11)

Soñra *düşümde* gördüm. (61b/8)

Anuñ katmda mecmu‘ı yirler ve gökler şol bir yazıda yatur ḥalka gibidür. (86b/8-9)

Benüm ḥazretümde maḳbūl ve sevgülü söz Mikāil sözidür. (69a/3-4)

4.2.2.2.3.3. Ayrılma Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan İyelik Grubları

Düşmanların *dostlarmdan* men‘ idicidür. (76b/8-9)

Gözlermden hīçbir kaṭre ṭammadı. (75b/6)

Senüñ tazarru‘ñdan baña fayda yok. (110b/1-2)

Uḳūbet ve ‘azābı *kullarmdan* te‘ḥīr idicidür. (79a/8-9)

4.2.2.2.4. İyelik Grubunun Zarf Tümleci Olarak Kullanılması

Şimden girü *açluğumuzdan* ölürüz. (79b/10)

Allah te‘ālā *ķullarıyla* Öyle muāmele ider. (62a/2)

4.2.2.2.5. İyelik Grubunun Y¼klem İsmi Olarak Kullanılması

Ol kimlerd¼r ve *ķanķımızdır?* (73b/8)

Ya‘nı hıķ kemāl ve ikrā[m] yoķdur, illā- *anuñ kemāl*id¼r. (75a/11)

4.3. SIFAT TAMLAMASI

Kelime grupları iķerisinde önemli bir yere sahip olan sıfat tamlamaları, bir sıfat unsuru ile bir isim unsurundan meydana gelir. Sıfat unsuru isimin önünde niteleme ya da belirtme görevinde bulunur. Sıfat tamlaması eksiz bir birleŐmedir. Sıfat unsuru, bir kelime olabileceği gibi, bu görevi üstlenen bir kelime grubu da olabilir. Bu kelime grubunda sıfat, tamlayan; isim, tamlanan unsurdur. Asıl unsur olan isim, sonda bulunur.

Tahir Nejat Gencan “Sıfat Birlikleri” adlı makelesinde “Sıfatlar, sadece tamlayıcı oldukları iķindir ki sıfat takımları, c¼mlede tıpkı birer isim gibi görevlenir. Sıfat takımları c¼mlede özne, belirtili nesne, belirtisiz nesne, dolaylı tümleç, edat tümleci, ek fiillerle birleŐerek y¼klem, isim takımlarında tamlanan olur” Şeklinde izah etmiştir.

Sıfat tamlamaları için Türk gramercileri çeşitli terimleri kullanmışlardır: M. Ergin, K. Bilgegil, Z. Korkmaz, L. Karahan *sıfat tamlaması*, T. Banguoğlu, T. N. Gencan, H. Ediskun *sıfat takımı (sıfattakımı)*.

Sıfat + İsim

Kelime veya kelime grubu + Kelime veya kelime grubu

Boyalı ev
Kimsesiz tavıryla oturan gelin.
Ayrı ayrı renkler
Dayalı döşeli bir ev
İyi kötü bir şeyler
Yolsuz yöntemsiz bir oturuş

Sıfat tamlamasında sıfat unsurunu bir kelime oluşturabileceği gibi bir kelime grubu da bu görevde kullanılabilir. Buna göre sıfat tamlamalarını kuruluşları bakımından şu şekilde inceleyebiliriz:

YAPILARI BAKIMINDAN SIFAT TAMLAMALARI

4.3.1. Sıfat Unsuru Tek Kelime Olan Sıfat Tamlamaları

Tāhir tonlar geydürdi. (67b/10)

Ḥareket itmege andan ḳorḳar ve ol yāḳutdan kim yeşil zümürüd yaratdı.
(88b/7-8)

Pes nite-kim gökler *yedi ḳat*dur, yirler daḳı *yedi ḳat*dur. (92b/10-11)

Üçünci gök *ḳızıl yāḳut*dandır. (98b/4-5)

Dördüncü gök *aḳ incü*dendür. (98b/7)

Beşinci gök *ḳızıl altun*dandır. (98b/8-9)

Altıncı gök *şaru yāqut*dandır. (98b/11)

4.3.1.1. Sıfat Unsuru Niteleme Sıfatı Olan Tamlamalar

Niteleme sıfatını oluşturan kelimeler basit yapıda olabileceği gibi, türemiş ya da birleşik yapıda bir kelime de olabilir. Bu bağlamda bazı *isimden isim yapma ekleri* (-lIk, -lI, -sIz, -sI), *fiilden isim yapma ekleri* (-n, -I), *sıfat-fiil ekleri* (-An, -AsI, -mAz, -mIş, -dIk), *hâl ekleri* (-cA, -lA) ile yapılan türemiş sıfatları da çalışmamızda niteleme sıfatları bahsinde inceledik.

Günāhkār kullarına tevbe ve istiğfār idicidür, kabül kılup rahmet idicidür. (62a/3)

Bunun üzerine şabit-ka-dem olup ve *bāķī ferāīzi* ve sünneti yirine getürse lā-cerem Hāķ te‘ālā tevbesin kabül kılup rahmet ide. (62a/4-5-6-7-8-9)

Ayruķ yeñi nūr giyer. (62b/9)

Ayruķ kişmüñ unın ögidüp una getür[mek] gerekmiş bizimkiyi ögütmiş getürmiş. (65b/1-2)

Tāhir tonlar geydürdi. (67b/10)

Ol kişi pāk ğusl itdi ve evvel *tāhir tonlan* geydi. (68a/3-4)

Gice fısk ve fücürle ve şekāvetle hālüm neydi *şimdüki hālde* Hāķ te‘ālā fazlından şuña yitişdüm. (68a/6-7-8)

Benüm hāzretimde *maķbül ve sevgülü söz* Mikāil sözidür. (69a/2-3)

Bir ğāyet *ulu günāhda* gördi. (69b/7)

Maķberedeki koñşularum benden incinmesünler. (71a/8)

‘*Āşī kullannın* ‘ışyānın ve günāhın ‘afv idicidür. (74a/6)

Hareket itmege andan qorqar ve ol yāqutdan kim *yeşil zümürüd* yaratdı.
(88b/7-8)

Bu iqlımden soñra *‘imāret yer az* vardır. (97a/2)

Üçünci gök *kıızıl yaqut*dandır. (98b/4-5)

Dördüncü gök *aķ incü*dendir. (98b/7)

Beşinci gök *kıızıl altun*dandır. (98b/8-9)

Altıncı gök *şaru yaqut*dandır. (98b/11)

4.3.1.2. Sıfat Unsuru Belirtme Sıfatı Olan Tamlamalar

4.3.1.2.1. Sıfat Unsuru İşaret Sıfatı Olan Tamlamalar

Andan soñra *ol derviş* vefāt i[t]di. (61b/5)

Ol derviş eyitdi: “El-mevtü hayruñ mine’l-levhi” Ya‘nı mevt hayırludur, konuķ haķķın terk edüp melāmet olmaķdan” didi. (79b/10-11)

Uyandum, gördüm *ol dervişe* şarduğum kefeni evde bırakmışlar. (62a/1)

Ol vaķtm yir yüzünde hıç kāfir qalmaya, imāna gele ve hıç fāsıķ qalmaya, tevbeye geleler. (63a/8-9-10)

Tevbe idenlerüñ tevbesin *ol kapudan* görürler. Ve *ol kapumuñ* eni yetmiş yelek yoldur. Haķ te‘ālā *ol kapuyı* yapmaz tā güneş mağrībden toğınca. Haķ te‘ālā *ol kapuyı* yapar. (63b/4-5-6-7)

Ya'nī *şol gün* kim Haḫ te'ālānuñ ba'zı 'alāmeti gele, kıyāmet nişānlarından hīç nefse ĩmānı ve istiġfāri menfa'at itmeye kim bundan evvel ĩmāna ve tevbeye gel[me]mişdi. (63b/11-64a/1-2)

Bu güneş maġribden toġduġından kıyāmet arası ne mikdārdur ve ne ḫadar gündür? (64a/3-4)

Mu'ayyen degüldür ve ma'lūm daḫı olmadı lakin *şol mikdār* ola demişler kim iki kemāle yitmiş pīr kişiler birbirine uğrayıcaḫ. (64a/4-5-6)

Bu tevbe ve ĩmān maḫbūl olmaduġına tefāşıl ve aḫvāl vardur. (64a/7-8)

Bu ḫavl eşahḫ-ı aḫvāldur. (64b/7-8)

Bu iki iş arasında müteḫayyir ḫaldum. (65a/4-5)

Ben eyitdüm: "*Bu iş* hep bitmiş, varayın taḫılı şuvarayın." didüm. (65b/3-4)

Sordum: "*Bu tarlayı* kim şuvardı?" didüm. (65b/5)

Bu sebebden tevbeye ve istiġfāra geldüm. (65b/9-10)

Bu kişi ḫaḫıdı, urdı, *ol ruhbām* daḫı öldürdi. (66a/4-5)

Bu kişi daḫı ol 'ālime varurken 'ömri āḫire yitdi. (66a/8-9)

Bu kişi tevbesiz öldi, biz aluruz. (66a/1)

Ol 'ālim ḫarafına yüzün döndürüp vefāt itdi. (66a/9-10)

Eyle olsa *ol 'ālim* yeriyle *bu tevbe*ye ḫaşd eden ḫulumuñ yirini ölçüñ. (66b/4-5)

Eger *bu ḫulum* ol ḫaşd idüp geldiġi yirden *ol 'ālim* yirine yaḫınsa raḫmet ferişterleri alsunlar." didi. (66b/5-6-7)

Andan ferişterler *ol iki ḫarafi* ölçdiler. (67a/1-2)

Ol kulumuñ teveccühi tevbeden yañaydı. (66b/3-4)

Ol kulumıma yakın oluñ. (66b/10)

Soñra bu taraf bir qarış kısaldı, yakın oldı. (67a/1)

Andan bu rahmet ferişterı aldılar. (67a/3)

Haq te‘alā ol kalmıñ bī-çare kulumna ihlāşla tevbeye qaşd kılduğıçün rahmet kıldı. (67a/3-4-5)

Rahmet ve mağfıret kıl şol kula kim gönli qararmağa yaqındur. (67b/2-3)

Meger ol meclıde bir çalıcı vardı. (67b/3)

Zıırā bu halkda benden ‘āşī kara gönüllü ma‘şıyyeti çok yoqdur. (67b/5-6)

Ol kişi pāk gısl itdi. (68a/3-4)

Aceblerin şol kavım ki Haq te‘alānuñ rızqın yırler ve yırinde sākın olurlar. (68b/4-5)

İkisi bu bahşı iderken Haq te‘alādan vahıy geldi. (69a/2-3)

Her bār kim ikisi buluşsa, ‘ābid ol fāsıka dirdi ki “Fısqunuñ terk it, tevbeye ve istiğfāra gel.” (69b/2-3-4)

Haq te‘alā ol fāsıka eyitdi. (70a/3-4)

Haq te‘alā ol sāt ol ikisine bir ferişte gönderdi. (70a/1-2)

Eger bu nesneyi gāyet bilürin.” diyü hükm ve itikād idüp didiyse ne‘uzubillāh kāfir oldı. (70a/10-11)

Şol kullar kim nefslerine isrâf günâh itdiler. (70b/8)

Bu miskîn dahı gördi ki kâtına kimse gelmez. (70b/8)

Şol vaqtm kim bunu defn itdiler. (71b/2)

Bu nebî ilerü vardı. (71b/9-10)

Huşûşâ *şol günden* kim haşr ola ve her kişi hâline göre neşr ola. (72b/4-5)

Şol mü'min kim Haq te'âlânıñ emrin ve Resûlün sünnetin yirine getüre ve tevbe ve istiğfârla ola. (74a/2-3)

*Ol hatun kişiy*e “*Uşbu geçen* Resûlullahdur.” didiler. (74b/7-8)

Haq te'âlâ *ol her kaatrede* bir ferişte yaratdı. (75b/7)

Şol yigirmi dinân dellâğa vir! (77b/11-78a/1)

Şol miqdâr kim Haq te'âlâ bildürdi. (86a/11)

Andan *ol balığı* yirler ve gökler kalınlığı zincirlerle bağladılar. (88a/5-6)

Bu zaħmet saña nedendür? (88a/11)

Ve bu kaatrelerden enbiyâ ervâhın yaratdı. (90a/4-5)

Zîrâ bu mümâşelet ihtimâl vardur. (92b/11-93a/1)

Ol vilâyetün delîli Müşterî'dür. (95a/11)

Ġâyet büyügi dört yüz yigirmi kez *bu yircedür*. (99b/2)

4.3.1.2.2. Sıfat Unsuru Sayı Sıfatı Olan Tamlamalar

Pes kardaşınıñ ‘avratı “Boş olmasun” diyü *bir kez* içdi. (60a/4-5)

Sabr idemedi, *bir dahı* içdi ve yine *bir dahı* içdi; tâ serhoş oldu. (60a/5-6-7)

Bir rivâyetde *üç gün* mâğribden toğa, bir rivâyetde *bir gün* toğa. (63a/6-7)

Ba‘dehü *üç yüz altmış altı melekler* gelürler, kanlar dökerler. (63a/2-3)

Üç dürlü hülle geyürürler biri ak, biri şaru ve biri kızıl. (63a/4)

Soñra bu taraf *bir karış* kısalıdı, yakın oldu. (67a/1)

Ve *iki rek‘at* namāz kıldırdı. (67b/11-68a/1)

İki rek‘at namāz kıldı. (68a/4-5)

Benī İsrāil kavminde *iki kişi* vardı. (69a/10-11)

Enbiyādan birine yolca giderken karşı *bir cānver* geldi. (71b/9-10)

Elli biñ yıl der içinde daralalar. (72b/6)

Yigirmi gün ırğādlık itdük, tañıl biçdük. (77b/2)

Yigirmi dinār hāşıl oldu ve şehre varduk. (77b/3)

Sizüñ haqqıñuz bende *altmış biñ dinār* emānet qodılar. (78b/9-10)

Şeyh-i Bağdādiyye kim irādet getürüp irşād taleb iderse *kırk gün* çile itdürürdi. (81b/8-9)

Musā’[yı] *üç gün* uyutmañ. (83a/8)

Ol yākut ol nazār heybetinden eridi, *iki pāre* oldu. (86b/10)

Üçünci gök ehli *kırk kez* ikinci gök ehlincedür. (98a/3-4)

Ve dördünci gök ehli *seksen kez* üçünci gök ehlincedür. (98a/4-5)

Ve beşinci gök ehli *yüz altmış kez* dördünci gök ehlincedür. (98a/5-6)

Mirrīh *yüz kez* tamām yir miqdārıncadır. (99b/6-7)

Bunuñ hareketi *otuz yılda* tamām olur. (101a/1-2)

Yedi seyr iden yılduzdan ğayrı ne deñlü yılduzlar varsa bu *sekizinci gökdedür*. (101a/3-4)

Bunuñ dağı hareketi *yigirmi dört yılda* bir kez tamām olur. (101a/4-5)

Ve ādemde *üç kuvvet* vardır. (110b/5-6)

Ādemde *iki kuvvet* bildiler. (110b/10)

Ba‘zılar katında yir dağı gökleyin *yedi tabaka*dur. (92b/6-7)

Bir tabaka yirdür. Ve *bir tabaka* şudur ve *dört tabaka* hevâdur. (97a/10-11)

Ve *dördinci* gök ehli *seksen* kez üçüncü gök ehlincedür. (98a/4-5)

Ve *beşinci* gök ehli *yüz altmış* kez dördüncü gök ehlincedür. (98a/5-6)

Üçüncü gök kızıl yâkütandur. (98b/4-5)

Dördüncü gök ak incüdüdür. (98b/7)

Beşinci gök kızıl altundandır. (98b/8-9)

Altıncı gök şaru yâkütandur. (98b/11)

Lîkin müneccimler katında felekü'l-eflâk kim *toğuzuncu felek*dür. (100a/3-4)

Ve *toğuzuncu göge* Felekü'l-Eflâk dirler ve dağı Felek-i Atlas dirler hiç yıldızı olmaduğıçün. (100a/6-7)

*İkinci iklim*ün evveli maşrıq şehrlerindendir. (95a/3-4)

*Dördüncü iklim*ün evveli maşrıq şehrlerindendir. (96a/1-2)

*Beşinci iklim*ün evveli maşrıqdan ve Ye'cüc Me'cüc vilâyetinün şimâl tarafından geçer. (96a/10-11)

*Altıncı iklim*ün ibtidâsı maşrıqdandır. (96b/6-7)

*Yedinci iklim*ün şehrlerinün ibtidâsı maşrıqdandır. (96b/10-11)

4.3.1.2.3. Sifat Unsuru Soru Sıfatı Olan Tamlamalar

Bu güneş mağribden toğduğından kıyâmet arası *ne miktârdur* ve *ne kadar gündür?* (64a/3-4)

4.3.1.2.4. Sıfat Unsuru Belirsizlik Sıfatı Olan Tamlamalar

Bir gün ramazānuñ yigir[mı] beşinci günü öyle ezānın oqımağa çıkdı. (60a/1)

Ya‘nī zāhir ve aşikāredür; zīrā *her nesne*de anuñ vücūdına delīl ve nişān vardır. (60b/2-3-4)

“*Bir gün* fakīr geldi. Ben hasta bulunmadum, andan ğāfil id, ma‘zūr tut” didüm. (61b/2-3)

Bir gün hasta oldu. (71a/4)

Gördüm ki *bir mikdār* uzun geldi. (61b/7)

Bir pāre kesdüm ve gerü kalanın kefen idüp defn itdük, soñra düşümde gördüm, *bir avāz* işitdüm. (61b/7-8-9)

Eydür ki: “Sen ol bizüm velīmüze *bir pāre* beze bağıllık itdün, bizüm senüñ kefenüñe ihtiyācumuz yokdur. (61b/9-10-11)

Ve güneş mağribden toğduğı oldur ki *her gice* ki gün tolanup Hāḡ te‘ālā’nuñ fermānıyla varur, ‘arş altında secde ider, “Girü toğayım mı yā Rāb?” dir. (62b/4-5-6)

Ve *bir rivāyetde* varur, ‘arş altında nūrın çıkarır. (62b/10-11)

Bir rivāyetde üç gün māğribden toğa, *bir rivāyetde* bir gün toğa. (63a/6-7)

Ve dağı *bir hadīşde* mezkūrdur kim Hāḡ te‘ālā mağribde *bir kapu* yaratmışdur tevbe için. (63b/2-3-4)

Maḡşūd *ba‘zı āyātdan* gün mağribden toğduğıdur. (64a/2)

Ba‘zı meşāyihden şordılar kim “Tevbeñe sebep ne oldu?” didiler. (64b/10-11)

Benī İsrāil kavminden *bir kişi* vardı. (65b/10-11)

Vardı *bir ruhbāna* şordı. (66a/3)

Falān yerde *bir ‘ālim* vardır. (66a/7)

Zehī Kerīm-i lem-yezel ki *bir ‘āṣī gūnaḥkār* kendü nefsiçün tevbe ve istiğfār kılduğına bunuñ gibi luḥf ve kerem kıılır. (68b/2-3)

Bir zamān terk itdi. (69b/6-7)

Bir gün ḥasta oldı. (71a/4)

Huṣūṣā ṣol günden kim ḥaṣr ola ve *her kiṣi* ḥāline göre neṣr ola. (72b/4-5)

Resūlullah ḥazreti sefere giderken *bir ḥatun kiṣiye* uğradı. (74b/5-6)

Ḥaḳ te‘ālā melāikeyi ḥalk ideli, melāike *hiçbir vaḳit* ağlamağdan ḥālī olmadılar. (75b/5-6)

Ve gözlerinden *hiçbir kaṭre* ṭammadı. (75b/6)

Ba‘zı ḳurrādan mezkūrdur kim *baḳı seferde* İbrāhim Edhem’le olurum. (77b/1)

İbrāhim’üñ bilinde *birḳaç boncuḳ* varmış. (78a/5-6)

Ba‘zı muḥaḳḳiḳler Ḥaḳ te‘ālānuñ ‘ilmin baḥre teṣbīh itmişler. (84b/7-8)

4.3.2. Bir İsim Unsurunun Birden Fazla Sıfat Unsuruyla Nitelendiği Tamlamalar

Bu bir avuç toprak ne mikdārı vardır? (113a/6)

Mu‘ayyen degüldür ve ma‘lūm daḥı olmadı lakin ṣol mikdār ola demişler kim *iki kemāle yitmiş pīr kiṣiler* biribirine uğrayıcaḳ. (64a/4-5-6)

4.3.3. Sıfat Unsuru Kelime Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

4.3.3.1. Sıfat Unsuru Sıfat-Fiil Grubu Olan Tamlamalar

Hāşılı tevbe oldur kim kişi günāh işlemege kâdirken *ihlāşla geçen günāhlanna* peşmān olup idecegi günāhların terk itmektür. (62a/4-5-6)

Mu‘ayyen degüldür ve ma‘lüm dağı olmadı lakin şol mikdār ola demişler kim *iki kemāle yitmiş pīr kişiler* birbirine uğrayıcağ. (64a/4-5-6)

Ve dağı mervīdür kim *‘arşı götüren feriştelere* ba‘zısı ‘icl şüretindedür. (64b/9-10)

Żarardan ve şiddetten diledügi kulına ve *hükmin tutmayan kulna* zarar idicidür. (76b/9-10)

Ve eger *irşād münāsib olan isimlerde* müteğayyir olmasa, ol kişiyi kabül kılmazdı. (82a/1-2)

Anuñ katında mecmu‘ı yirler ve gökler *şol bir yazıda yatur halka* gibidür. (86a/8-9)

Bu dünyāyı götüren balıq aña bakar. (88b/6-7)

Ve *girü kalan tağlan* andan yaratdı. (88b/9-10)

Ve ba‘zıları dir kim *mecmū‘ı tağlardan hāşıl olan suyu* öküzle balıq yudar. (88b/10-11)

Ve rüh didiler zīrā *rahmāniyle mümkün olan māhiyyet* ‘ademden vücūda gelüp rāhat oldı. (91b/3-4)

Ve *yigirmi yıllığında bākī kalan halk* şākin olur. (92a/10-11)

‘Abdullah bin ‘Ömer rivāyetinde *şu içinde olan hayvānlar cemī‘* nāslardan anlar çokdur. (92b/4-5)

Uşbu gelecek şüretler *maşrıqdan mağribe gelen haţta* haţ-ı istivā dirler. (94a/10-11)

Şimālden cenuba varan haţta dāire-i nişf-ı nehār dirler. (94b/1-2)

Ve bu göğüñ *seyr ider yılduzı* ‘Uğāriddür. (100b/2)

Ve eger bu hicāblar olmasaydı *kürsī[yi] götüren feriştelere* ‘arşı götüren feriştelere nūrından yanarlardı. (100b/5-6)

Bu yazılan şekil fî'l-cümle fehm itmek içündür. (107a/2-3)

Andan varan ferîşteler cinnî mü'minler-ile bir yaña oldılar. (108b/9-10)

Ol 'âlim tarafından yaña olan yire sıkıuşuñ. (66b/9-10)

4.3.3.2. Sıfat Unsuru Edat Grubu Olan Tamlamalar

Biz sizüñ gibi kişileri tırâş itmezüz.” didiler. (77b/6-7)

Ol bunuñ gibi nesne sevmez. (78b/2-3)

Kuş kanadı gibi kanatlan vardır. (78b/2-3)

Ba'zı müneccimler katında *yidi sıradan yılduzlardan gayrı yılduzlar* kim anlara şevâbit dirler. (99a/11-99b/1)

4.3.3.3. Sıfat Unsuru Sayı Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

Ba'dehü üç yüz altmış altı melekler gelürler, kanlar dökerler. (63a/2-3)

Ve altıncı gök ehli üç yüz yigirmi kez beşinci gök ehlincedür. (98a/6-7)

Ve yidinci gök ehli altı yüz kırk kez altıncı gök ehlincedür. (98a/7-8)

Ġâyet kiğiciğı on altı kez yircedür.(99b/1-2)

Ġâyet büyüğı dört yüz yigirmi kez bu yircedür.(99b/2)

Ay otuz toköz kez yir miğdârcadır.(99b/5-6)

'Uḡarid altmış iki kez yir miğdârcadır. (99b/6)

Ĥareketi mağribden maşrıka degin on iki yılda bir kez tamâm olur.(100b/11-101a/1)

Ĥağ te'âlânuñ üç yüz altmış 'âlemi vardır. (107b/2-3)

4.3.3.4. Sıfat Unsuru Bir İsim Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları

Zīrā Haḡ te‘ālā bende ḡoduđı hikmetlerden birisi ‘ilmdür ve her nesnenüñ adıdur. (115a/9-10)

4.3.3.5. Sıfat Unsuru Yaklaşma Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

Biz buna münāsib hikāyet zıkr itdük

4.3.3.6. Sıfat Unsuru Bir Sıfat Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları

Beş yüz dinār var. (80a/3)

Pes dervīş şabr ve tevekkül berekātında *on aḡçalıḡ ḡoyunḡün* beş yüz dināra müsteḡiḡ oldu. (80a/7-8-9)

Ba‘zılar dir kim Haḡ te‘ālā *bir dürlü balıḡ* yaratmış. (88b/5-6)

Mekḡül rivāyetinde yirüñ miḡdārı *beş yüz yıllıḡ yoldur.* (92a/4)

Ḳatāde rivāyetinde *yüz yigirmi dört biñ fersāḡdur.* (92a/11)

On iki biñ fersāḡ şu içindedür. (92b/1)

Sekiz biñ fersāḡ mülk-i Rūmdur. (92b/2)

Üç bin fersāḡ mülk-i ‘Acemdür. (92b/2-3)

Ya‘nī Haḡ te‘ālā *yedi ḡat gökleri* yaratdı. (92b/8-9)

Ve her yirüñ *bir dürlü adı* vardır. (92b/6-7)

Ba‘zı rivayette *dördinci ḡat yirde* ehl-i nār için yılanlar vardır. (93b/11-94a/1)

Andan yukarı *yitmiş biñ hicāb* vardır. (99a/5-6)
Her gün aña *yitmiş biñ ferişte* gelürler. (99b/7-8)
Dört ayaklı cānverler için rızık taleb iderler. (102a/5)
'Arşuñ *yüz biñ başı* vardır. (103a/8)
Her başında *yüz biñ yüzi* vardır. (103a/7-8)
Ve her bir yüzinde *yüz biñ ağzı* vardır. (103a/8-9)
Ve her bir ağızda *yüz biñ diñ* vardır. (103a/8-9)
Otuz biñ kana[1] vardı. (103b/9)
Dağı *otuz biñ yıl* uçdı. (103b/9-10)
Ve bunlaruñ ardında *yitmiş biñ şaf* dağı vardır. (104a/6-7)
Ve bunlaruñ ardında *yüz biñ şaf* dağı vardır. (104a/8-9)
Ve eger āhiret günlerinden olur-ısa, *altı biñ yıl* olur. (105a/5-6)
Haq te'ālānuñ *on sekiz biñ 'ālemi* vardır. (107a/10-11)
Var, yirden *bir avuç toprak* getir. (111a/4)
Nitekim 'ālemde *dört dürlü şu* vardır. (115b/9-10)
Üç dürlü hülle geyürürler biri aq, biri şaru ve biri kızıl. (63a/4)
Bunca yıllık 'ibādeñ zayı' oldı. (60a/9)

4.3.3.7. Sıfat Unsuru Tekrar Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

Topduğı vaktin *dürlü dürlü rengde* görindüğü odur. (63a/5)
Dürlü dürlü günāhlar iderler. (68b/7)

4.3.3.8. Sıfat Unsuru İyelik Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

Al işde *verdüğün kefeni.*” didiler. (61b/11)

Uyandum, gördüm *ol dervîşe şardugum kefeni* evde bırakmışlar. (62a/1)

Belki eydür: “Var girü *tolanduguñ yirden toğ!*” dir. (62b/9-10)

Ve *yil didükleri gün* felegi mağribden maşrıka yılda bir kez hareket itdürdügidür. (101b/1)

4.3.4. İsim Unsuru Bir Kelime Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

4.3.4.1. İsim Unsuru Bir İsim Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları

Ol ev issi benüm kimdügüm bilmezse, ben kendü nefsum bilürin. (80a/6)

Andan *bu rahmet feriştelemi* aldılar. (67a/3)

4.3.4.2. İsim Unsuru Bir Sıfat Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları

Lîkin *her bir felege* mağribden maşrıka hareket-i yevmiyye’ye muhâlif maşşuş hareketleri vardır. (80a/6-7)

Mu‘ayyen degüldür ve ma‘lûm dağı olmadı lakin şol mikdâr ola demişler kim *iki kemâle yitmiş pîr kişiler* birbirine uğrayıcağ. (64a/4-5-6)

Ol hatun kişiyi “Uşbu geçen Resûlullahdur.” didiler. (74b/7-8)

Resûlullah hazreti sefere giderken *bir hatun kişiyi* uğradı. (74b/5-6)

Ḥaḳ te‘ālā *ol her atıred*e bir feriste yaratdı. (75b/7)

ol yigirmi dinān dellāga vir! (77b/11-78a/1)

Bu *altmı bi dinār* sana elāl olsun. (77b/11-78a/1)

Ol altmı bi dinār, ol atırları ve ol atları, develeri aldı ve gitdi. (79a/2-3)

Elūne *iki olı ie* ut ve ala. (83a/9-10)

Kürsī daı bu ‘āzametle ‘ar atında *ol bir arada bir kiicik alka* yatur gibidür. (102b/6-7-8)

*Bu mecmū‘ feristel*erden yuaru yitmi bi icāb vardur. (104b/2-3)

İtilāf vardur kim *bu altı gūn* āiret gūnlerinden midür? (105a/4-5)

Bil ki Ḥaḳ te‘ālā *bu cūmle malukatı* sā‘at-i nūcūmīde yaratdı. (105a/8-9)

ol bir op gibidür ki at at ola birbirinūn ūzerinde tatlar tatlar gibi midür? (106a/2-3)

ol kāgıd abaalann birbiri ūzerine omı gibidür. (107a/2)

Bu masus olan ‘ālem ol bi ‘ālemūn biridür. (107a/9-10)

Tesnīm uyı ile yourdılar tā *ol a incūye* dōndi. (107a/9-10)

4.3.4.3. İsim Unsuru Balama Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

Bu tevbe ve īmān mabūl olmaduına tefāıl ve avāl vardur. (64a/7-8)

4.3.5. Sıfat Tamlamasının İlevleri

4.3.5.1. Dier Kelime Gruplarında Kullanıları Bakımından Sıfat Tamlamaları

Sıfat tamlamaları baka kelime grupları iinde gōrev alabilirler:

4.3.5.1.1. Sıfat Tamlamasının Baka Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması

Beş yüz dinār var. (80a/3)

Ba‘zılar dir kim Hāḡ te‘ālā *bir dürlü balıḡ* yaratmış. (88b/5-6)

Mekhūl rivāyetinde yirüñ miḡdārı *beş yüz yıllıḡ yoldur*. (92a/4)

Ḳatāde rivāyetinde *yüz yigirmi dört biñ fersāḡ*dur. (92a/11)

On iki biñ fersāḡ şu içindedür. (92b/1)

Sekiz biñ fersāḡ mülk-i Rūmdur. (92b/2)

Üç bin fersāḡ mülk-i ‘Acemdür. (92b/2-3)

Ya‘nī Hāḡ te‘ālā *yedi ḡat gökleri* yaratdı. (92b/8-9)

Ve her yirüñ *bir dürlü adı* vardır. (92b/6-7)

Ba‘zı rivayette *dördinci ḡat yirde* ehl-i nār için yılanlar vardır. (93b/11-94a/1)

Andan yukarı *yitmiş biñ ḡicāb* vardır. (99a/5-6)

4.3.5.1.2. Sıfat Tamlamasının İsim Tamlamalarında Tamlayan Olarak Kullanılması

Ba‘dehū *evvelki iklīmüñ ‘ibtidāsı* maşrıḡ şehirlerüñdendir. (94b/5-6)

Ammā *evvel iklīmüñ delīli* Zuḡaldür. (95a/3)

İkinci iklīmüñ evveli maşrıḡ şehirlerindendir. (95a/3-4)

Ol vilāyetüñ delīli Müşterī’dür. (95a/11)

Üçüncü vilāyetüñ ‘ibtidāsı maşrıḡ şehirlerindedir. (95a/11-95b/1)

Üçüncü gök ehli kırḡ kez *ikinci gök ehli*ncedir. (98a/3-4)

Ve *dördüncü gök ehli* seksen kez *üçüncü gök ehli*ncedir. (98a/4-5)

Ve *beşinci gök ehli* yüz altmış kez *dördüncü gök ehli*ncedir. (98a/5-6)

4.3.5.1.3. Sıfat Tamlamasının İsim Tamlamalarında Tamlanan Olarak Kullanılması

S̄in şehirlerinüñ şimāl tarafından geçer. (95b/1-2)

Beşinci iklimün evveli maşrıktan ve *Ye'cüc Me'cüc vilāyetintün şimāl tarafından geçer.* (96a/10-11)

Ve bu gögün seyr ider yılduzı 'Uṭāriddür. (100b/2)

Ve her birinün dört yüzi vardır.(102a/1)

Ve her feriştenün dört kanadı vardır. (104a/9-10)

Bir gün *ramazānuñ yigir[mi] beşinci güm* öyle ezānın okımağa çıkdı. (60a/1-2)

4.3.5.1.4. Sıfat Tamlamasının Edat Gruplarında İsim Unsuru Olarak Kullanılması

Şol vakitten berü kim Benī İsrāil buzağıya tapdılar. (75b/10-11)

Pes dervīş şabr ve tevekkül berekātında *on akçalık koyunçün* beş yüz dināra müsteħik oldu. (80a/7-8-9)

Kırk gündən soñra çıkarurdu. (81b/9)

Anuñ katında mecmu'ı yirler ve gökler *şol bir yazıda yatur halka gibidür.* (86b/9-10)

Her nesne *bu mezkūrlardan evvel* olduğı girü kendü cinsine nisbetdür. (91b/10-11)

Bu iklimden soñra 'imāret yer az vardır. (97a/2)

Ba'zı müneccimler katında *yidi sıradan yılduzlardan gayrı* yılduzlar kim anlara şevābit dirler. (101a/3)

Dört ayaklı cānverler için rızık talep iderler Hâk te‘ālādan. (102a/5-6)

Hâk te‘ālādan uçar kuşları için rızık talep iderler. (102a/8-9)

Kürsî dahı bu ‘āzametle ‘arş katında şol bir şahrada bir kiçicik halka yatur gibidür. (102b/6-7-8)

Uşbu şüretledür, meşelâ bu mişâl üzeredür. (106a/5)

Kim uşbu maḥsûsdur veyâ bu ‘âlemden ğayrı ‘âlem dahı var mıdur? (107a/6-7)

Bu ‘âlemden öñ ne vardı. (107b/11)

Bu dünyādan öñ dört biñ şehir yarattum gümüşden. (108a/10-11)

Bu şimdüki âdemler gibi etden ve kıandan. (109a/10-11)

Ve siz bilürsüz benüm bu bir avuç toprakla ezelden ebede degin ne işlerüm vardır. (113a/10)

Ol bir avuç toprağı acı şuyla ve dahı dürlü dürlü şu ile yoğırdılar. (113b/5)

4.3.5.1.5 Sıfat Tamlamasının Ayrılma Grubunda İsim Unsuru Olarak Kullanılması

Benî İsrâil kavminden bir kişi vardı. (65b/10-11)

Biñden bir kişi kim uçmağa girür. (73b/7)

Yâ Musâ! Eger bende uyumağ ve ımızganmağ var-imisse yedi kat yirler ve yedi kat gökler şol şişelerden dahı beter helâ[k] olurlardı. (83b/4-5)

Ve bir rivāyetde nûrdan bir kızıl yâkut yaratdı. (86b/8-9)

Ba‘zı müneccimler katında yidi sıradan yılduzlardan ğayrı yılduzlar kim anlara şevābit dirler. (99a/11-99b/1)

4.3.5.1.6. Sıfat Tamlamasının Ünlem Grubunda İsim Unsuru Olarak Kullanılması

Yā ḥatun kiṣi Ḥaḳ te‘ālā ḳulın oda bırakmaz. (75a/4)

4.3.5.1.7. Sıfat Tamlamasının Bulunma Grubunda İsim Unsuru Olarak Kullanılması

Mecmū‘ı eflāki maṣriḳdan maḡribe *günde bir kez* ḥareket itdürür. (100a/5)

Ayda bir kez tamām olur. (100a/10-11)

Ve andan soñra ḳuṣ yaratdum ve *günde bir dāne* rızık eyledüm. (108b/1-2)

4.3.5.1.8. Sıfat Tamlaması Yaklaşma Grubunda İsim Unsuru Olarak Kullanılması

Ol ‘ālemlere nisbet şu yir ulu ṣaḥrada bir çadır ḳurulmuş gibidür. (107b/1-2)

4.3.5.1.9. Sıfat Tamlamasının Tekrar Grubunda İsim Unsuru Olarak Kullanılması

Bir yıldan bir yıla degin ādem oḡlanları-çün Ḥaḳ te‘ālādan rızık ṭaleb iderler. (102a/3-4)

4.3.5.1.10. Sıfat Tamlamasının Bağlama Grubunda İsim Unsuru Olarak Kullanılması

Bu güneṣ maḡribden toḡduḡından ḳıyāmet arası *ne mīkdārdur ve ne ḳadar gündür?* (64a/3-4)

Ol altmış biñ dināri, ol ḳatırları ve ol atları, develeri aldı ve gitdi. (79a/2-3)

Eger bendeuyumaḳ ve ımızḡanmaḳ var-imisse *yedi ḳat yirler ve yedi ḳat gökler* ṣol ṣiṣelerden daḡı beter helā[k] olurlardı. (83b/3-4)

4.3.5. 2. Cümlede Kullanılışları Bakımından Sıfat Tamlamaları

Sıfat tamlamaları cümle içinde kullanılış bakımından çok etkindirler. Cümle içinde özne, nesne, zarf, yer tamlacısı ve yüklem görevinde kullanılabilirler.

4.3.5.2.1. Sıfat Tamlamasının Özne Olarak Kullanılması

4.3.5.2.1.1. Öznesi Sıfat Tamlaması Olan Fiil Cümleleri

Mu‘ayyen degüldür ve ma‘lüm dağı olmadı lakin şol mikdār ola demişler kim *iki kemāle yitmiş pīr kişiler* birbirine uğrayıcağ(64a/4-5-6)

Bu altmış biñ dinār saña helāl olsun.(77b/11-78a/1)

Andan *bu raḥmet feriştereri* aldılar. (67a/3)

Ba‘dehū *üç yüz altmış altı melekler* gelürler, kanlar dökerler. (63a/2-3)

Ve rüḥ didiler zīrā *raḥmāniyle mümkün olan māḥiyyet* ‘ademden vücūda gelüp rāḥat oldu. (91b/3-4)

Ve *yigirmi yıllığında bākī kalan halk* şākin olur. (92a/10-11)

Ve eger bu hicāblar olmasaydı *kürsī[yi] götüren feriştereler* ‘arşı götüren feriştererüñ nūrından yanarlardı. (100b/5-6)

Andan *varan feriştereler* cinnī mü‘minler-ile bir yaña oldılar. (108b/9-10)

Ve gözlerinden *hiçbir kaçre* tammadı. (75b/6)

Ba‘zı muḥakkıklar Ḥaḳ te‘ālānuñ ‘ilmin baḥre teşbīh itmişler. (84b/7-8)

Andan soñra *ol dervīş* vefāt i[t]di. (61b/5)

Şol kullar kim nefslerine isrāf günāh itdiler. (70b/8)

Bu miskīn dağı gördi ki çatına kimse gelmez. (70b/8)

Bu nebī ilerü vardı. (71b/9-10)

4.3.5.2.1.2. Öznesi Sıfat Tamlaması Olan İsim Cümleleri

Benüm ḥazretimde *maḳbūl ve sevgülü söz* Mikāil sözidür. (69a/2-3)

Ya'nī *cemī'* *yirler ve gökleri içindeki mevcūdāt* Hakk te'ālānuñ milkidür.
(83b/6-7)

Pes *tahte's-serā adlu nesne* varmış. (88b/8-9)

Bu iklimden sonra *'imāret yer* az vardır. (97a/2)

Beş yüz dinār var. (80a/3)

On iki biñ fersāh şu içindedür. (92b/1)

Sekiz biñ fersāh mülk-i Rūmdur. (92b/2)

Üç bin fersāh mülk-i 'Acemdür. (92b/2-3)

Andan yukarı *yitmiş biñ hicāb* vardır. (99a/5-6)

Ve bunlarıñ ardında *yitmiş biñ şaf* dağı vardır. (104a/6-7)

Ve bunlarıñ ardında *yüz biñ şaf* dağı vardır. (104a/8-9)

Nitekim 'ālemde *dört dürlü şu* vardır. (115b/9-10)

Bu mecmū' feris̄telerden yukarı *yitmiş biñ hicāb* vardır. (104b/2-3)

İhtilāf vardır kim *bu altı gün* āhiret günlerinden midür? (105a/4-5)

Bu mahsus olan 'ālem ol biñ 'ālemüñ biridür. (107a/9-10)

'Abdullah bin 'Ömer rivāyetinde *şu içinde olan hayvānlar cemī'* nāslardan
anlar çokdur. (92b/4-5)

Bu yazılan şekil fī'l-cümle fehm itmek içündür. (107a/2-3)

İbrāhim'ün bilinde *birkaç boncuğ* varmış. (78a/5-6)

Bu kavle eşahh-ı aqvāldur. (64b/7-8)

4.3.5.2.2 Sıfat Tamlamasının Nesne Olarak Kullanılması

Tāhīr tonlar geydürdi. (67b/10)

Hareket itmege andan k rkar ve ol y kutdan kim *yeŒil z m rr d* yaratdı. (88b/7-8)

Ayrık ye ni *n r* giyer. (62b/9)

   dürlü hülle gey r rleri biri a , biri Œaru ve biri kızıl. (63a/4)

Ol kiŒi p k g sl itdi ve evvel *t hir tonlan* geydi. (68a/3-4)

H k te‘ l  *bir dürlü balık* yaratmıŒ. (88b/5-6)

Ya‘n  H k te‘ l  *yedi kat gökleri* yaratdı. (92b/8-9)

Œol yigirmi din n dell ga vir! (77b/11-78a/1)

El ne *iki t li ŒiŒe* t t ve Œakla. (83a/9-10)

Bil ki H k te‘ l  *bu cümle maħluķan* s ‘at-i n c m de yaratdı. (105a/8-9)

Ve *girü kalan tağlan* andan yaratdı. (88b/9-10)

Mecm ‘i tağlardan h Œıl olan Œuyı öküzle balık yudar. (88b/10-11)

Andan feriŒteler *ol iki t rafı*  l diler. (67a/1-2)

4.3.5.2.3. Sıfat Tamlamalarının Zarf Olarak Kullanılması

Gice fiŒk ve f c rla ve Œek vetle h l m neydi *Œimd ki h lde* H k te‘ l  fazlından Œu na yitiŒd m. (68a/6-7-8)

Dahı *otuz bi  yıl* uçdı. (103b/9-10)

Ve altıncı gök ehli *   yüz yigirmi kez* beŒinci gök ehlincedür. (98a/6-7)

Ve yidinci gök ehli *altı yüz kırk kez* altıncı gök ehlincedür. (98a/7-8)

Bir gün ramaz nu n yigir[m]i beŒinci güni öyle ez nın o ımağa  ıķdı. (60a/1)

Bir gün fakîr geldi. (61b/2-3)

Bir gün hasta oldu.(71a/4)

Bir mikdâr uzun geldi. (61b/7)

Bir rivâyetde *üç gün* mâğribden toğa, bir rivâyetde *bir gün* toğa. (63a/6-7)

Bir zamân terk itdi. (69b/6-7)

Bir gün hasta oldu. (71a/4)

*Bu sebebd*en tevbe ve istiğfâra geldüm. (65b/9-10)

4.3.5.2.4. Sıfat Tamlamalarının Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması

4.3.5.2.4.1. Yaklaşma Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan Sıfat Tamlamaları

Pes dervîş şabr ve tevekkül berekâtında on akçalık koyunçün *beş yüz dinâra* müstehiğ oldu. (80a/7-8-9)

*Ol hatun kişiy*e “Uşbu geçen Resûlullahdur.” didiler. (74b/7-8)

Resûlullah hâzreti sefere giderken *bir hatun kişiy*e uğradı. (74b/5-6)

Tesnîm şuyı ile yoğurdılar tâ *şol ak incüye* döndi. (107a/9-10)

Uşbu gelecek şüretler *maşrıkdan mağribe gelen haтта* haтт-ı istivâ dirler. (94a/10-11)

Şimâlden cenuba varan haтта dâire-i nışf-ı nehâr dirler. (94b/1-2)

Ol ‘âlim tarafından yaña olan yire sıkıuşuñ. (66b/9-10)

Sen ol bizüm velîmüze *bir pâre beze* bağıllık itdüñ, bizüm senüñ kefenüñe ihtiyâcumuz yokdur. (61b/9-10-11)

Vardı *bir ruhbāra* şordı. (66a/3)

Resūlullah hazreti sefere giderken *bir hatun kişiye* uğradı. (74b/5-6)

Haḡ te‘ālā *ol fāsıka* eyitdi. (70a/3-4)

4.3.5.2.4.2. Bulunma Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan Sıfat Tamlamaları

Ba‘zı rivayette *dördinci kat yırde* ehl-i nār için yılanlar vardır. (93b/11-94a/1)

Ya‘nī zāhir ve aşikāredür; zīrā *her nesnede* anuñ vücūdına delīl ve nişān vardır. (60b/2-3-4)

Ve *bir rivāyetde* varur, ‘arş altında nūrın çıkarır. (62b/10-11)

Bir rivāyetde üç gün māğribden toğa, *bir rivāyetde* bir gün toğa. (63a/6-7)

Ve daḡı *bir hadīşde* mezkūrdur kim Haḡ te‘ālā mağribde bir kapu yaratmışdur tevbe için. (63b/2-3-4)

Falān yırde bir ‘ālim vardır. (66a/7)

Meger *ol meclisde* bir çalıcı vardı. (67b/3)

Ba‘zı kurrādan mezkūrdur kim *bazı seferde* İbrāhim Edhem’le olurdum. (77b/1)

Zīrā *bu halkda* benden ‘āşī kara gönüllü ma‘şiyeti çok yokdur. (67b/5-6)

4.3.5.2.4.3. Ayrılma Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan Sıfat Tamlamaları

Belki eydür: “Var girü *tolanduguñ yırden* toğ!” dir. (62b/9-10)

Ba‘zı meşāyihden şordılar kim “Tevbeñe sebeb ne oldı?” didiler. (64b/10-11)

Ba‘zı kurrādan mezkūrdur kim baæı seferde İbrāhim Edhem’le olurdum. (77b/1)

4.3.5.2.5. Sıfat Tamlamalarının Yüklem İsmi Olarak Kullanılması

Pes nite-kim gökler *yedi kat*dur, yirler dañı *yedi kat*dur. (92b/10-11)

Üçünci gök *kızıl yākut*dandır. (98b/4-5)

Dördünci gök *aķ incü*dendir. (98b/7)

Beşinci gök *kızıl altun*dandır. (98b/8-9)

Altıncı gök *şaru yākut*dandır. (98b/11)

Mekhül rivāyetinde yirüñ miķdāri *beş yüz yıllık yoldur*. (92a/4)

Ķatāde rivāyetinde *yüz yigirmi dört biñ fersāh*dur. (92a/11)

4.4. BAĞLAMA GRUBU

İki ya da daha fazla isim unsurunun sıralama, bağlama, karşılaştırma ve denkleştirme bağlaçları (ve, ile, dahi, ilâ, ya, yahut, veyahut, fakat, ama, değil, ya... ya, hem... hem, ne... ne, da/de... da/de vb.) ile oluşturduğu kelime grubudur. Unsurlar şeklen ve eşit olarak birbirine bağlanırlar. Her unsur kendi vurgusunu taşıır ve vurguları aynıdır. Buna göre bağlama grubu şu şekilde formülleştirilebilir:

a) kelime bağlaç kelime
e.ö. e.ö

Ayşe *ile* Fatma

b) bağlaç + kelime bağlaç + kelime

e.ö.

e.ö

hem annem, hem babam

c) kelime +bağlaç

kelime+bağlaç

e.ö.

e.ö

eli de, ayağı da.

Bağlama grupları¹² için M. Ergin *bağlama grubu* terimini kullanırken, Z. Korkmaz *bağlaç grubu*, T. Banguoğlu *bağlam öbekleri*, A. Topaloğlu *bağlaç öbeği* terimlerini kullanmışlardır.¹³

4.4.1. Yapı Bakımından Bağlama Grupları

4.4.1.1. “u, ü, vu, vü” Bağlama Edatları ile Kurulan Bağlama Grupları

Zehī Allah ki her şeyde

Aña var şāhid ü bürhān (60b/9)

Delīl ü şādık u hüccet

Ki oldur vāhid reyyān (61a/1)

Ve hıfz u tedbīri nākış u kāşır olur, tamām olmaz. (82b/1)

¹² Geniş bilgi için bakz. Mecdut Mansuroğlu, “Türkçede Cümle Çeşitleri ve Bağlayıcıları”, **TDAY-Belleten**, 1955, s.59-71.

¹³ Bkz. Ergin, **a.g.e.**, s. 379; Banguoğlu, **a.g.e.**, s. 510; Topaloğlu, **Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü**, s. 34; Korkmaz, **Grammer Terimleri Sözlüğü**, s.18.

4.4.1.2. "ve" Bağlama Edatı ile Kurulan Bağlama Grupları

Ya'nī *zāhir ve aşikāre*dür; zīrā her nesnede anuñ vücūdına *delīl ve nişān* vardır. (60b/3-4)

Ya'nī döşer ve çapusun açar tā kim gündüz günāh idenler *tevbeye ve istiğfāra* gelsün diyü, güneş mağribden toğınca. (62b/3-4)

Bu tevbe ve imān maqbūl olmaduđına *tefāşıl ve akvāl* vardır. (64a/7-8)

Amma kendü müşāhede idüp görse vaqtında şābit olmasa *imānı ve tevbesi* maqbūl ola. (64b/6-7)

Ba'dehu *rahmet feriştelere ve azāb feriştelere* geldiler, çekişdiler. (66a/10-11)

Çullarına *şefkat ve lütf* edicidir. (74b/1)

Yerleri ve gökleri kendü nūrıyla münevver ve rüşen kılcıdır. (77a/2)

Līkin Hāğ te'ālā her bir çulına *çuvveti ve tākātı* mikdārı kadar yaşadurdı. (84a/3-4)

Ya'nī Hāğ te'ālānuñ kürsisi 'azameti taldurdu *cemī' gökleri ve yerleri*. (86a/3-4)

4.4.1.3. "ile" Bağlama Edatı ile Kurulan Bağlama Grupları

Mecmū'-ı feriştelere ve mecmū'ı enbiyālarum *senūñle benüm aramda* bu gibi dostluk olduđına şāz olup sevindiler. (68a/10-11/68b/1)

Esmā-i hüsnā ma'nāsında ma'lūm oldu kim *esmāü'llāhla halāyık aramda* münāsebet varmış. (80a/10-11/81b/1)

Ya'nī *uykuyla uyanıklık* arasında olur. (82b/4-5)

Ve ba'zıları dir kim mecmū'ı tağlardan hāşıl olan şuyı *öküzle balık* yudar. (88b/10-11)

Ḥaḡ te‘ālā Azrāile emr i[t]di. Kim ol ʔopraq *Ṭaīfle Mekke* arasında nü‘māndur. (112b/8-9)

Mekkeyle Ṭayf arasında nü‘mān deresinde bıraḡdı. (114b/)

4.4.1.4. “ilâ” Bağlama Edatı ile Kurulan Bağlama Grupları

Metinlerimizde *ilâ* bağlama edatı ile kurulan bağlama gruplarına rastlanmamıştır.

4.4.1.5. “ne ... ne ...” Bağlama Edatı ile Kurulan Bağlama Grupları

Metinlerimizde “ne ... ne ...” bağlama edatı ile kurulan bağlama gruplarına rastlanmamıştır.

4.4.1.6. “hem ... hem ...” Edatı ile Kurulan Bağlama Grupları

“hem ... hem” bağlama edatı ile kurulmuş bağlama gruplarına metinde rastlanmamıştır.

4.4.1.7. “değil” Edatı ile Kurulan Bağlama Grupları

“değil” bağlama edatı ile kurulmuş bağlama gruplarına metinde rastlanmamıştır.

4.4.1.8. “gerek ... gerek...” Edatı ile Kurulan Bağlama Grupları

Bu yapıyla kurulmuş kelime gruplarına metinde rastlanmamıştır.

4.4.1.9. “dahı” Edatı ile Kurulan Bağlama Grupları

Yir yüzine viribidi. *Mecmū‘ yirūñ dahı gök yüzünūñ* biglign viridi. (69b/9-10)

4.4.1.10. “ya” ile Kurulan Bağlama Grupları

Bu yapıyla kurulmuş kelime gruplarına metinde rastlanmamıştır.

4.4.1.11. “gâh... gâh/ geh... geh” ile Kurulan Bağlama Grupları

Gâh yirde ‘ibâdet iderdi ve *gâh gökde* ‘ibâdet iderdi, ve *gâh uçmağda* ‘ibâdet iderdi. (109b/10-11)

4.4.1.12. “ya... ya...” ile Kurulan Bağlama Grupları

Bu yapıyla kurulmuş kelime gruplarına metinde rastlanmamıştır.

4.4.2. İsim Unsurları Kelime Grubu Olan Bağlama Grupları

Bağlama grubunun unsurları kelime olabileceği gibi kelime grubu da olabilir:

4.4.2.1. Bağlama Grubunun İsim Unsurları İsim Tamlaması Olarak Kullanılması

Ba‘dehu *rahmet ferişteleleri ve azâb ferişteleleri* geldiler, çekişdiler. (66a/3)

Ya‘nī oğlāncuqlar *bu kelāmuñ şiddetinden ve bu haberūñ hayretinden* pīr olalar. (73a/5-6)

4.4.2.2. Bağlama Grubunun İsim Unsurları Sıfat Tamlaması Olarak Kullanılması

Ve kürsīnūñ yaluñuz bir kâimesinūñ ya‘nī ayak uzunlığı tamām yidi kat gökler ve yidi kat yirler kadarıdur. (101b/10-11)

Ol altmış biñ dināri, ol katırları ve ol atları, develeri aldı ve gitdi. (79a/2-3)

4.4.2.3. Bağlama Grubunun İsim Unsurları İsim-Fiil Grubu Olarak Kullanılması

Ol (6) ‘āṣī kulumu cennetüme girmemek ve rahmet itdürmemek elüñden gelür mi?” didi. (70a/5-6)

Ve biri kuvvet-i gâzabiyyedür kim âdem öldürmek ve kân dökmek andan hâşıl olur. (110b/7-8)

4.4.2.4. Bağlama Grubunun İsim Unsurları Edat Grubu Olarak Kullanılması

Ve ba‘zı ehl-i şer‘ katında *top gibi ve yumurda gibi* degüldür. (106b/1)

Kendü nefsüñçün ve benümçün ve bâķī cemā‘atçün du‘ā kıl ve Allah te‘ālādan rahmet ve mağfiret taleb it kim senüñ du‘āñ Allah te‘ālā katında maķbüldür.” didi. (68a/1-2-3)

Ol bir avuç toprağı *acı şuyla ve dahı dürlü dürlü şu ile* yoğırdılar. (106b/5-6-7)

4.4.2.5. Bağlama Grubunun İsim Unsurları İyelik Grubu Olarak Kullanılması

Pes Hâķ te‘ālā kimsenenüñ hâķķın ķomaz ve dahı *gâzab itdügi ķulina ve ‘āṣī ķulina* azāb ve ‘iķāb idicidür. (72b/2-3-4)

Amma kendü müşāhede idüp görse vaķtında şābit olmasa *īmānı ve tevbesi* maķbül ola. (64b/6-7)

Żarardan ve şiddetten *diledügi ķulina ve hükmin tutmayan ķuhna* zarar idicidür. (76b/9-10)

4.4.3. Bağlama Grubunun İşlevleri

4.4.3.1. Diğer Kelime Gruplarında Kullanılışları Bakımından Bağlama Grupları

4.4.3.1.1. Bağlama Grubunun Sıfat Tamlamalarında İsim Unsuru Olarak Kullanılması

Benüm hazretimde *maḳbūl ve sevgülü söz* Mikâil sözüdür. (69a/2-3)

4.4.3.1.2. Bağlama Gruplarının İsim Tamlamasında Tamlayan Olarak Kullanılması

İmdi mü‘min oldur kim *havfla recā* arasında ola. (69a/7)

İkisi arasında *dostlık ve âhîret karındaşlığı* vardı. (69a/11-69b/1)

Ya‘nî *uykuyla uyanıklık* arasmda olur. (82b/4-5)

Pes dervîş *şabr ve tevekkül berekâtmda* on aḳçalık ḳoyunḳün beş yüz dināra müsteḳik oldu. (80a /7-8-9)

Esmā-i ḥüsnā berekātında, Esmā-i ḥüsnā ma‘nāsında ma‘lūm oldu kim *esmāü ‘llāhla ḥalāyık* arasında münāsebet varmış. (80a /10-11)

Kim ol toprak *Taīfle Mekke* arasmda Nu ‘māndur.(112b /8-9)

Andan soñra *Mekkeyle Tayf* arasmda nü‘mān deresinde bıraḳdı. (114b /6-7)

4.4.3.1.3. Bağlama Gruplarının İsim Tamlamasında Tamlanan Olarak Kullanılması

Ve *her nefstüñ maḳşūdı ve ḥuşūlı* kimseye muḥtāc olmamak olsa, ism-i Ğanīye mülāzemet itmek gerek. (81b/3-4)

Esmā-i ḥüsnānuñ ḥavāşı ve deḳāyıkı ḥikāyātı ve leḳāīfi gāyet ile çoḳdur. (82a/4-5)

Ḥaḳ te‘ālānuñ ‘azametüñ ve kibriyāsm ki hîḳ kimse aña müşābih degülmiş. (84a/10-11)

‘İlmüñ bahrları ve deryâları Hâk te‘âlâ katındadır. (85a/6-7)

Her biri *‘ilm mikdârmca ve mucibince* bilürler ve ‘ilmüñ kılurlar. (85b/4-5)

Maşşüd bu kelâmdan *Hâk te‘âlânuñ ululıgım ve ‘azametın* bildürmekdür. (86a/3-4)

Bunlaruñ soñmdan ve bakıyyesımden hayvânlar ervâhın yaratdı. (90b/1-2)

İnşallahu te‘âlâ her birünüñ hareketin ve miqdârın maḥalî geldükçe beyân idevüz. (100a/7-8)

4.4.3.1.4. Bağlama Gruplarının Birleşik Fiillerde İsim Unsuru Olarak Kullanılması

İn‘âm ve ihsân idcidür, imsâkden ve buḥuldan ihtirâz kılmak gerekdür. (61a/11-61b/1)

Günâhkâr kullarına *tevbe ve istiğfâr* idcidür, ḳabül kılpup rahmet idicidür. (62a/3-4)

Bu sebebden *tevbeye ve istiğfâra* geldüm. (65b/9-10)

Ya‘nî “Yâ Râb! *Rahmet ve mağfiret kıl* şol kıla kim göñli ḳararmağa yaḳındur.” didi. (67b/1-2)

Şimden girü aşla ma‘şiyet ve fışka ve fücûra *meyl ve ḳaşd* itmeyem. (67b/8-9)

Kullarına *şefḳat ve lütf* edicidür. (74b/1)

Ḳayr ve menfa‘at diledügi ḳulına ve ḥükmin yirine getürüp kendüye muḳî‘ olana *ḥayr ve menfa‘at* idcidür. (76b/11-77a/1)

Yerleri ve gökleri kendü nûrıyla *münevver ve rüşen* kılcıdır. (77a/2)

Ve ḥıfz u tedbîri *nâkış u ḳâşır* olur, tamâm olmaz. (82b/1)

Dâimâ secdeye varup *tesbîḥ ve temcîd* iderler. (98b/6)

Dâimâ ellerin götürüp Hâk te‘âlâ ḥazretine *ḫazarru‘ ve münâcât* iderler. (99a/1-2)

Ḥaḵ te‘ālā kendü aẓametiyle kırık yıl nazār ẓıldı ve *tasarruf ve tertīb itdi*. (114b/8-9)

4.4.3.1.5. Bağlama Gruplarının Edat Grubunda İsim Unsuru Olarak Kullanılması

Cebrāil ile melāike-i muẓarrebīn ve melāike-i kerrūbīnler ile bile indiler. (114a/6-7)

4.4.3.1.6. Bağlama Gruplarının İyelik Grubunda Tamlanan Unsuru Olarak Kullanılması

Ya‘nī hīç kemāl ve ikrā[m] yoẓdur, illā- anuñ kemālidür ve *anuñ ikrāmından ve aṭāsmındandır*. (75a/11-75b/1)

4.4.3.1.7. Bağlama Gruplarının Ayrılma Grubunda İsim Unsuru Olarak Kullanılması

Ya‘nī dünyāda *ḥalāyık gözinden muḥtecībdür ve gāībdür*. (61a/6-7)

4.4.3.1.8. Bağlama Gruplarının Yaklaşma Grubunda İsim Unsuru Olarak Kullanılması

Ve kendü nefsiine muvāfıẓ ẓankı ismdür ve ẓankı ism *ma‘nāsına münāsib ve mülāzımdur*. (81a/8-9)

4.4.3.1.9. Bağlama Gruplarının Vasita Grubunda İsim Unsuru Olarak Kullanılması

Beğāyet fısqı ve *fücūri ile meşhūrdı*. (67b/4)

4.4.3.2. Cümlede Kullanılışları Bakımından Bağlama Grupları

4.4.3.2.1. Bağlama Grubunun Özne Olarak Kullanılması

4.4.3.2.1.1. Öznesi Bağlama Grupları Olan Fiil Cümleleri

Ba‘dehu *rahmet feriştelere ve azāb feriştelere* geldiler, çekişdiler. (66a/10-11)

“Yā Musā! Eger bende uyumak ve imızganmak var-imisse *yedi kat yirler ve yedi kat gökler*şol şişelerden dağıı beter helā[k] olurlardı. (83b/3-4-5)

Ya‘nī *feriştelere ve enbiyālar ve ğayrı maḥlūḳāt* Hāḳ te‘ālānuñ ma‘lūmundan hıḳbir nesne bilmezler. (85b/7)

Mecmū‘ı tağlardan ḥāşıl olan şuyı *öküzle balıḳ* yudar. (88b/10-11)

Mecmū‘ gökler ve içindeki maḥlūḳat ve mecmū‘ yirler ve idindeki maḥlūḳāt kim fi‘l-cümle kim beyān olındı. (101b/5-6)

Ya‘nī feriştelere ol ḥaberi işidicek eyitdiler: “*Fıḣ ve fesād ideni ve ḳan dōkeni* bize ḥalīfe mi ḳılırsın. Ve ḥālbuki biz saña ‘ibādet idevüz. Ve tesbīḥ ve teḥlīl idevüz. Ḥilāfetüñe biz evlāyuz.” didiler. (110a/11-110b/1-2)

Ādem öldürmek ve ḳān dōkme andan ḥāşıl olur. (110b/7-8)

Ma‘rifet ve şalāḥ ve ‘ibādet andan peydā olur.(110b/8-9)

4.4.3.2.1.2. Öznesi Bağlama Grubu Olan İsim Cümleleri

Her nesnede anuñ vücūdına *delīl ve nişān* vardır. (60b/3-4)

Bunda *iḥtilāfat ve aḳvāl* çoḳdur. (86b/3)

4.4.3.2.2. Bağlama Grubunun Nesne Olarak Kullanılması

Yerleri ve gökleri kendü nūriyla mūnevver ve rūşen ḳılıcıdır. (77a/2)

Allah te‘ālādan *rahmet ve maḡfiret* ḫaleb it kim senüñ du‘āñ Allah te‘ālā ḳatında maḳbūldur.” didi. (68a/2-3)

“Uşbu *katırları ve uşbu ve develeri ve üstündeki yükleri ve sandukları* hep aña iletürin” didi. (78b/1-2)

Ol altmış biñ dināri, ol katırları ve ol atları, develeri aldı ve gitdi.(79a/2-3)

4.4.3.2.3. Bağlama Grubunun Zarf Olarak Kullanılması

Kendü nefsünçün ve benümçün ve bākī cemā‘atçün du‘ā kııl. (68a/1-2)

“Gice *fışk ve fücūrla ve şekavetle* hālüm neydi? (68a/6-7-8)

Allah te‘ālā şifātından kulda dağı olmak gerekdür kim *şefkāt gibi, şükr gibi, şabr gibi*. (80b/4-5)

Bu tertibi naql itmekden maşşūd oldur ki *Hak te‘ālānuñ ‘azametine ve kemāl-i kudretine ikrār idüp ve kendünün hiçliğın vafın bilüp Hak te‘ālānuñ vahdāniyyetine itikād getürüp* ‘ilme meşğül olmağdur. (89a/10-11/ 89b/1-2-3)

Hak te‘ālā *‘ilmle ve kudretle* ‘azīmdür. (105b/4-5)

Bu mecmū‘ına ‘ālem dirler, *Hak te‘ālānuñ vücūdına ve birliğine delīl olduğıçün ve ‘alāmeti olduğıçün*. (107a/4-5)

Ol bir avuç toprağı *acı suyla ve dağı dürlü dürlü şu ile* yoğırdılar. (113b/5-6-7)

İ‘zāz ile ve ikrāmıla hāzrete ilettiler. (114a/8-9)

4.4.3.2.4. Bağlama Grubunun Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması

4.4.3.2.4.1. Yaklaşma Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan Bağlama Grupları

Şimden girü aşla *ma‘şiyet ve fışka ve fücūra* meyl ve kaçd itmeyem. (67b/8-9)

Hayr ve menfa‘at diledügi kulına ve hükmin yirine getirüp kendüye mu‘î‘ olana hayr ve menfa‘at idicidir. (76b/11-77a/1)

Sen önüme ve benüm üzerime getirürsin. (79a/4-5)

4.4.3.2.4.2 Bulunma Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan Bağlama Grupları

Tā‘atde ve ‘ișyānda ve elvānda muhtelifdür. (112b/5-6)

4.4.3.2.4.3. Ayrılma Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan Bağlama Grupları

Şol kullar kim nefslerine isrāf günāh itdiler, *kebāīrden ve saġāīrden* kendülerin şaklamadılar. (70b/8-9)

“Nevm” daġı uyķu ya‘nī Allah te‘ālā *umūr-ı maġlūkāttan ve tehbīr-i mașāliġden* ġāfil degüldür. (82a/8-9)

Ve *şunuñ buġusından ve duġāndan* gökleri yaratdı, ve ķöpüğinden yirleri yaratdı. (87a/4-5)

Rūh-ı Muġammed ġayāsından ve Ĥaķ te‘ālānuñ ‘azameti heybetinden dürrleri üzerinde ķatarāt ġāşıl oldu. (90a/2-3-4)

4.4.3.2.5. Bağlama Grubun Yükleme İsmi Olarak Kullanılması

Ve birisi *bedbaġt ve şaķī ve fāşık idi. (69b/2)*

Ya‘nī *zāhir ve așikāredür; zīrā* her nesnede anuñ vücūdına delīl ve nișān vardır.(60b/3)

Zīrā Ĥaķ te‘ālānuñ ‘ilmi ‘ām ve șāmildür, mütenāhī degüldür. (85b/9-10)

Vardı, ferištelere içinde büyüdü. *Tā‘atda ve ‘ibādetde-y-idi. (109a/3-4)*

4.5. EDAT GRUBU

Bir isim unsuru ile bir çekim edatından oluşan kelime grubuna *edat grubu* adı verilir. Grupta isim unsuru başta çekim edatı sonda bulunur. Bu edatlar¹⁴ (*için, gibi, göre, kadar, deyin, sonra, ile, doğru, beri, üzere* vb.) sonuna geldiği isimlerle fiiller arasında ilişki kurarak söz diziminde önemli bir rol üstlenir.

Graptaki isim unsuru tek bir kelime olabileceği gibi, isim yerine geçen bir kelime grubu veya cümle de olabilir. Edatın isimle birleşmesi ekli ya da eksiz olabilir. Ancak zamirler çekim edatlarına mutlaka ilgi hâlinde bağlanırlar. Vurgu isim unsuru üzerindedir. Edat grupları anlamca kaynaşarak birleşik kelime hâline de gelebilirler ama herhangi bir kavramı karşılamazlar ve çekim eki de almazlar.

Bilgegil edatları “Anlamlarının eksikliği yüzünden tek başına bir hükme hedef olamayan veya haklarında hüküm verilmeyen, esasen nefislerindeki mahsur anlam da, takip ettikleri isim soylu kelimedenden sonra meydana çıkabilen sözlere edat denir.” şeklinde tanımlamıştır.¹⁵

Muhammet Yelten, “Kelime Grupları” adlı kitabında edatları kullanılış yerlerine göre; ünlem edatları, bağlama edatları, kuvvetlendirme edatları, son çekim edatları olarak alt dallara ayırır ve edat grubunu son çekim edatlarının teşkil ettiği grup olarak tanımlar.

Yalın ve çeşitli haller ile birer birlik oluşturanlar, vasıta ve beraberlik fonksiyonuyla birer birlik kuranlar, sebep, benzerlik, başkalık, zıtlık, miktar, zaman, yer ve yön fonksiyonlu birimler oluşturanlar gibi çekim edatlarının çeşitli yapılar

¹⁴ Genişbilgi için bkz. M. N.Hacıeminoğlu, **Türk Dilinde Edatlar**, MEB Yay., İstanbul 1971

¹⁵ Bilgegil, **a.g.e**, s. 220

kurduklarını ve bunlara ek olarak son çekim edatlarına yardımcı ve edat fonksiyonu kazanmış kelimelerin de kalıplaştıkları ölçüde edat grubunu oluşturduğunu belirtir.¹⁶

Edat grubunun isim unsuru (*diye* ve *gibi* edatlarıyla kurulan gruplarda) bir sıfat-fiil grubu olabilir:

Ol ‘älemlere nisbet şu yir ulu şahrada *bir çadır kurulmuş gibidür.* (107b/1-2)

Şol kâğıd tabağaların *birbiri üzerine komuş gibidür.*(107a/2)

Kürsî katında bir yabānda *bir halka yatur gibidür.* (101b/7)

Kürsî dağı bu ‘āzametle ‘arş katında şol bir şahrada *bir küçük halka yatur gibidür.* (102b/6-7-8)

Türkçe, edatların yapısı ve işlevliği bakımından çok zengin bir dildir. Metnimizde de bu zenginliği görmekteyiz.

4.5.1. Yapısı Yönünden Edat Grubu

Metnimizde edat grubunu oluşturan şu çekim edatlarına rastlanmıştır:

4.5.1.1. “soñra,” Edatı ile Kurulan Edat Grubu

Andan soñra girü maşrıkdan toğa.(63a/8)

Çavlı-i şānī oldur kim *güneş mağribden toğdukdan soñra* oğlan toğsa bālig olmazdan öñ İmāna gelse yāhūd tevbe itse mağbūl ola.(64a/1-2)

Çavlı-i evvel oldur kim her kim güneş *mağribden toğduğundan (10) soñra* İmāna ve tevbeye gelse mağbūl olmaya, zāhīr-i (11) hadīş mücibince. (64a/9)

Ya‘nī Haç te‘ālā ‘āşīleri te‘hīr i[t]düginden *soñra* kim tevbeye ve istigfāra gelme intikam idüp azāb idicidür.(71b/6-7-8)

Cemī‘-i halāyıķı mevcūdātı *fānī oldukdan soñra* bāķī kılıcıdır. (77a/6-7)

Kırk gündən soñra çıkarurdu. (81b/9)

Bu iklīmden soñra ‘imāret yer az vardur. (97a/2)

¹⁶ Muhammet Yelten, Halil Açıkgöz, **Kelime Grupları**, Doğu Kütüphanesi, İstanbul, 2005, s.58-59.

Ve *andan soñra* Hâk te‘âlâ Azrâile emr i[t]di. (112b/7-8)

4.5.1.2. “üçün/içün” Edatı ile Kurulan Edat Grubu

Ve dahı bir hadîşde mezkûrdur kim Hâk te‘âlâ mağribde bir kapu (4) yaratmışdur *tevbe için*. (63b/3-4)

Halâyıkı *hesâb için* kıyâmet güninde cem‘ idicidir. (76a/4-5)

Pes dervkz şabr ve tevekkül berekâtında *on akçalık koyunçün* beş yüz dinâra müsteħik oldu ve eline beş yüz dinâr girdi. (80a/7-8-9)

‘Akl dirler ki mecmû‘ nesneyi ta‘lîme muhtac olmadın *bi‘z-zât idrak ve ta‘akkul kılduğičün*. (91a/11-91b/1-2)

Ve altıncı kat yirde *ehl-i nâr için* taşlar vardır. (94a/2)

Ve tokızıncı göge Felekü’l-Eflâk dirler ve dahı Felek-i Aţlas dirler *hiç yıldızı olmaduğičün*. (101a/6-7)

Bir yıldan bir yıla degin *âdem oğlanları-çün* Hâk te‘âlâdan rızk taleb iderler. (102a/3-4)

Dört ayaklı cânverler için rızk taleb iderler Hâk te‘âlâdan. (102a/5-6)

Hâk te‘âlâdan *uçar kuşları için* rızk taleb iderler(102a/8-9)

Bu yazılan şekil fî’l-cümle *feh̄m itmek içündür*. (107a/2-3)

4.5.1.3. “berü” Edatı ile Kurulan Edat Grubu

Şol vakıttan berü kim Benî İsrâil buzağıya tapdılar(65b/10-11)

4.5.1.4. “gibi ” Edatı ile Kurulan Edat Grubu

Kuş kanadı gibi kanatları vardır.(93b/3-4)

Gökler yir üstünde *yumurdanuñ aķı gibidür.* (106a/5)

Anuñ katında mecmu‘ı yirler ve gökler *şol bir yazıda yatur halka gibidür.* (86a/8-9)

İllā Hāķ te‘ālānuñ destūrıyla şunlara nisbet anlardan şefa‘at olmaķ mümkün ola, *enbiyā ve evliyā gibi.* (105b/9-10)

Ol ‘ālemlere nisbet şu yir ulu şahrada *bir çadır kurulmuş gibidür.* (107b/1-2)

Şol kâğıd tabaķaların *birbiri üzerine komuş gibidür.*(107a/2)

Kürsī katında bir yabānda *bir halka yatur gibidür.* (101b/7)

Kürsī daķı bu ‘āzametle ‘arş katında şol bir şahrada *bir kiçicik halka yatur gibidür.* (102b/6-7-8)

4.5.1.5. “kadar” Edatı ile Kurulan Edat Grubu

Likin Hāķ te‘ālā her bir kullına kuvveti ve tākātı *mikdāri kadar* yaşadurdı.(85a/3-4)

Ve kürsīnüñ yaluñuz bir kâimesinüñ ya‘nī ayaķ uzunlġı tamam *yidi kat gökler ve yidi kat yirler kadar*dur. (101b/10-11)

4.5.1.6. “degin” Edatı ile Kurulan Edat Grubu

Bir yıldan bir yıla degin ādem oġlanları-çün Hāķ te‘ālādan rızķ taleb iderler. (102a/3-4)

Hareketi *mağribden maşrıka degin* on iki yılda bir kez tamām olur. (100b/11-101a/1)

Ebū Sa‘īd Hūdri‘ eydür: “Hak te‘ālānuñ kırk biñ ‘ālemi vardır. Mecmū‘ı dünyā *şarğdan ğarba degin* bir ‘ālemdür.” (107b/3-4)

Ve siz bilürsüz benüm bu bir avuç toprakla *ezelden ebede degin* ne işlerüm vardır.” didi. (113a/10).

4.5.1.7. “ile < birle” Edatı ile Kurulan Edat Grubu

Ve güneş mağribden toğduğı oldur ki her gice ki gün tolanup *Hak te‘ālā’nuñ fermānyla* varur, ‘arş altında secde ider, “Girü toğayım mı yā Rāb?” dir. (62b/4-5-6)

Hak te‘ālānuñ izniyle bu kelām dağı beyān ider. (84a/9-10)

Ve ‘arşuñ bir kaimesinden bir kāmimesine varınca ğāyet kıatı *uçar kuş uçuşuyla* otuz biñ yıllık yoldur. (103b/5-6-6)

Allah te‘ālā *kullarızyla* şöyle muāmele ider. (62a/2)

Anuñ huzurında ve şefā‘āte cü’ret idebile. “İllā bī-iznihi” meger *anuñ destūryla*. (84a/5-6-7)

Ve rūh didiler zīrā *rahmāniyle* mümkün olan māhiyyet ‘ademden vücūda gelüp rāhat oldı. (91b/3-4)

4.5.1.8. “içre” Edatı ile Kurulan Edat Grubu

Metnimizde “içre” çekim edatı ile kurulan edat gruplarına rastlanmamıştır.

4.5.1.9. “üzre” Edatı ile Kurulan Edat Grubu

Uşbu şüretledür, meşelā *bu mişāl üzeredür*. (106a/5)

Bu bir avuç toprağı kırk biñ yıl inayet kılup tertīb idüp nü‘mān deresine kırk biñ yıl ādem kalıbında o yaturken *feriştlerüñ yolu üze[r]leydi.* (115a/3-4-5)

4.5.1.10. “dapa” Edatı ile Kurulan Edat Grubu

Metnimizde “dapa” çekim edatı ile kurulan edat gruplarına rastlanmamıştır.

4.5.1.11. “yana” Edatı ile Kurulan Edat Grubu

Haq te‘ālā emr itdi ki: “İy kullarum! Ol kulumuñ teveccühi *tevbeden yañaydı.* (66b/2-3-4)

Eger *kendüden yaña* yakınsa ‘azāb feriştelere alsunlar.” didi. (66b/7-8)

Andan Allah te‘ālā emr kıldı kim “*Ol ‘ālim tarafından yaña* olan yire sıkıuşuñ. Ol kulumu yaqın oluñ.” didi. (66b/9-10-11)

4.5.1.12. “ötrü” Edatı ile Kurulan Edat Grubu

Metnimizde “ötrü” çekim edatı ile kurulan edat gruplarına rastlanmamıştır.

4.5.1.13. “diyü / diye” edatı ile Kurulan Edat Grubu

Ya‘nī döşer ve kapusın açar tā kim *gündüz günāh idenler tevbeye ve istiğfāra gelsün diyü,* güneş mağribden toğınca.(62b/2-3-4)

Belki *ādem oğlanlarınıñ kıyāmette fezāhatın ve rüsvāylığın görsünler deyü* halk itdi.” diyeler. (76b/3-4)

4.5.1.14. “karşu” Edatı ile Kurulan Edat Grubu

Metnimizde “karşı” çekim edatı ile kurulan edat gruplarına rastlanmamıştır.

4.5.1.15. “artuk” Edatı ile Kurulan Edat Grubu

Seferde giderken gün bir gece bir de[r]vîş evine konuk oldu ve bu dervîşün evinde *bir koyundan artuk* nesnesi yoğ-ıdı. (79b/5-6-7)

4.5.1.16. “öñ” Edatı ile Kurulan Edat Grubu

Ƙavl-i şānī oldur kim güneş mağribden toğdukdan soñra oğlan toğsa *bālig olmazdan öñ* İmāna gelse yāhūd tevbe itse mağbūl ola.(64a/1-2)

“Hāğ te‘ālā *tenleri yaratmazdan dört biñ öñ* ervāh yaratdı.(89b/7-8)

Ve *mecmū‘-ı ervāhđan öñ* Hāğ te‘ālā kendü nūrından ervāh-ı Muğammed’i yaratdı.(89b/8-9-10)

Bu ‘ālemden öñ ne vardı. (107b/11-108a/1)

Eyitdiler: “Yā Musā! Hāğ te‘ālā dünyāyı ne vağit yaratdı ve *dünyādan öñ* ne yarattı?” didiler. (108a/7-8)

Hāğ te‘ālā vağy itdi, eyitdi: “Yā Musā! *Bu dünyādan öñ* dört biñ şehir yarattum gümüşden. (108a/10-11)

Bu rivāyet üzerine *Ādemden öñ* yer yüzinde üç def‘a ħalāyık yaradıldı. (109b/2-3)

4.5.1.17. “böyle” Edatı ile Kurulan Edat Grubu

Metnimizde “böyle” çekim edatı ile kurulan edat gruplarına rastlanmamıştır.

4.5.1.18. “sıra” Edatı ile Kurulan Edat Grubu

Metnimizde “sıra” çekim edatı ile kurulan edat gruplarına rastlanmamıştır.

4.5.1.19. “ilerü” Edatı ile Kurulan Edat Grubu

Metnimizde “ilerü” çekim edatı ile kurulan edat gruplarına rastlanmamıştır.

4.5.1.20. “gayrı” Edatı ile Kurulan Edat Grubu

Ve *Ḥaḫ te ‘ālādan ġayrı* anı neydügin kimse bilmez. (89a/10)

Vallahu a‘lem bi‘t-tamāmi maṣnū‘ātiḥ ba‘zı müneccimler ḳatında *yidi sıradan yılduzlardan ġayrı* yılduzlar kim anlara şevābit dirler. (99ab/10-11)

Yedi seyr iden yılduzdan ġayrı ne deñlü yılduzlar varsa bu sekizinci gökdedür. (101a/3-4)

Ve *Ḥaḫ te ‘ālādan ġayrı* anuñ ḥesābın kimse bilmez. (107b/9-10)

Ulemā ihtilāf itdiler kim “‘Ālem bu mıdır? Kim uşbu maḥşūsdur veyā *bu ‘ālemden ġayrı* ‘ālem daḫı var mıdır?”. (107a/6-7)

4.5.1.21. “evvel” Edatı ile Kurulan Edat Grubu

Ya‘nī şol gün kim *Ḥaḫ te ‘ālānuñ* ba‘zı ‘alāmeti gele, ḳıyāmet nişānlarından hīç nefse ĩmānı ve istiġfārı menfa‘at itmeye kim *bundan evvel* ĩmāna ve tevbeye gel[me]mişdi. (63b/11-64a/1)

4.5.1.22. “girü” Edatı ile Kurulan Edat Grubu

Şimden girü aşla ma‘şiyet ve fışka ve fücūra meyl ve kaçd itmeyem.” didi. (67b/8-9)

Senüñ ‘izzetüñ ve ‘azametüñ haqqıçün eger *şimden girü* beni açluğla öldürürseñ, dağı tevekküli koyup hıç nesne arzu idüp taleb itmeyem.” didi.(79a/5-6-7)

“*Şimden girü* açluğumuzdan ölürüz.” didi. (79b/10)

4.5.1.23. “göre” Edatı ile Kurulan Edat Grubu

Her kaçkısına münāsib bulursa *aña göre* çok mülāzemet itmek gerekdür.(81a/9-10)

4.5.1.26. “öte” Edatı ile Kurulan Edat Grubu

Andan öte nesne bilmezler. (89a/5)

4.5.2. İsim Unsuru Kelime Grubu Olan Edat Grupları

Edat grubunun isim unsurunu oluşturan kelime grupları şunlardır:

4.5.2.1. İsim Unsuru İsim Tamlaması Olan Edat Grupları

Ve güneş mağribden toğduğı oldur ki her gice ki gün tolanup *Hak te‘ālā’nuñ fermānyla* varur, ‘arş altında secde ider, “Girü toğayım mı yā Rāb?” dir.(62b/4-5-6)

Hak te‘ālānuñ izniyle bu kelām dağı beyān ider.(84a/9-10)

Kuş kanadı gibi kanatları vardır.(93b/3-4)

Bir yıldan bir yıla degin *ādem oğlanları-çün* Hāķ te‘ālādan rızķ taleb iderler. (102a/3-4)

Ve ‘arşuñ bir kaimesinden bir *ķāīmesine* varınca ğāyet *ķatı uçar ķuş uçuşuyla* otuz biñ yıllıķ yoldur. (103b/5-6-6)

Gökler yir üstünde *yumurdanuñ aķı gibidür.* (106a/5)

4.5.2.2. İsim Unsuru Sıfat Tamlaması Olan Edat Grupları

Şol vakittenberü kim Benī İsrāil buzağıya tapdılar(65b/10-11)

Seferde giderken gün bir gece bir de[r]viş evine *ķonuk* oldu ve bu dervişuñ evinde *bir koyundan artuķ* nesnesi yoğ-ıdı. (79b/5-6-7)

Pes derviş şabr ve tevekkül berekātında *on aķçalıķ koyunçün* beş yüz dināra müsteħik oldu ve eline beş yüz dinār girdi. (80a/7-8-9)

ķırķ gündən soñra çıkarurdı. (81b/9)

Anuñ *ķatında* mecmu‘ı yirler ve gökler *şol bir yazıda yatur halka gibidür.* (86a/8-9)

Ba‘zı ‘ulemā cevāb virdi kim “Her nesne *bu mezkūrlardan evvel* olduđı girü kendü cinsine nisbetdür. (91b/9-10-11)

Dört ayaklı cānverler için rızķ taleb iderler Hāķ te‘ālādan. (102a/5-6)

Uşbu şüretledür, meşelā *bu mişāl üzeredür.* (106a/5)

4.5.2.3. İsim Unsuru Bağlama Grubu Olan Edat Grupları

Ve kürsīnüñ yaluñuz bir *ķāīmesinüñ* ya‘nī ayak uzunluğı tamam *yidi ķat gökler ve yidi ķat yirler ķadarıdır.* (101b/10-11)

İllā Haḫ te‘ālānuñ destūriyla şunlara nisbet anlardan şefa‘at olmak mümkün ola, *enbiyā ve evliyā gibi*. (105b/9-10)

4.5.2.4. İsim Unsuru Sıfat-Fiil Grubu Olan Edat Grupları

Ḳavl-i şānī oldur kim *güneş mağribden toğdukdan soñra* oğlan toğsa bāliğ olmazdan oñ ĩmāna gelse yāhūd tevbe itse maḳbūl ola.(64a/1-2)

4.5.2.5. İsim Unsuru Birleşik Fiil Olan Edat Grupları

Bu yazılan şekil fī’l-cümle *feh̄m itmek içündür*. (107a/2-3)

4.5.2.6. İsim Unsuru İyelik Grubu Olan Edat Grupları

Allah te‘ālā *ķullarıyla* şöyle muāmele ider :(62a/2)

Anuñ huzurında ve şefā‘āte cū’ret idebile. “İllā bī-iznihi” meger *anuñ destūriyla*. (84a/5-6-7)

Ve rūḫ didiler zīrā *rahmāniyle* mümkün olan māḫiyyet ‘ademden vücūda gelüp rāḫat oldı. (91b/3-4)

Ve toḳızıncı göge Felekü’l-Eflāk dirler ve daḫı Felek-i Aḫlas dirler *hiç yılduzı olmaduğičün*. (101a/6-7)

Haḫ te‘ālādan *uçar ķuşları içün* rızķ taleb iderler(102a/8-9)

4.5.2.7. İsim Unsuru Unvan Grubu Olan Edat Grupları

Ve *Haḫ te‘ālādan ġayrı* anı neydüğün kimse bilmez. (89a/10)

Ve *Ḥaḳ te‘ālādan ġayn* anuñ ḥesābın kimse bilmez. (107b/9-10)

4.5.2.8. İsim Unsuru Tekrar Grubu Olan Edat Grupları

Ḥareketi mağribden maşriḳa degin on iki yılda bir kez tamām olur. (100b/11-101a/1)

Bir yıldan bir yıla degin ādem oğlanları-çün *Ḥaḳ te‘ālādan rızḳ taleb* iderler. (102a/3-4)

“*Ḥaḳ te‘ālānuñ kırḳ biñ ‘ālemi* vardır. Mecmū‘ı dünyā *şarḳdan ġarba degin* bir ‘ālemdir.” (107b/3-4)

4.5.2.9. İsim Unsuru İsim-Fiil Grubu Olan Edat Grupları

Kāğıdda olmağla böyle görünür. (107a/1)

4.5.3. Edat Grubunun İşlevleri

4.5.3.1. Diğer Kelime Gruplarında Kullanışları Bakımından Edat Grupları

Edat grupları diğer kelime gruplarında görev alabilirler:

4.5.3.1.1. Sıfat Tamlamasında Sıfat Unsurunun Edat Grubu Olarak Kullanılması

Biz *sizüñ gibi* kişileri tirāş itmezüz.” didiler. (77b/6-7)

Ol *bunuñ gibi nesne* sevmez.(78b/2-3)

Ḳuş ḳanadı gibi ḳanatlan vardır. (78b/2-3)

Ba‘zı müneccimler ḳatında *yidi sıradan yılduzlardan ġayrı yılduzlar* kim anlara şevābit dirler.(99a/11-99b/1)

4.5.3.1.2. İsim-Fiil Gruplarında İsim Unsurunun Edat Grubu Olarak Kullanılması

Hağ te‘ālānuñ ‘azametine ikrār idenleruñ ħāli *bu vech-ile olmağ* gerek. (76a/2-3)

4.5.3.1.3. Sıfat-Fiil Gruplarında İsim Unsurunun Edat Grubu Olarak Kullanılması

Ve rūḥ didiler zīrā *rahmāniyle mümkün olan* māḥiyyet ‘ademden vücūda gelüp rāḥat oldı. (91b/3-4)

4.5.3.1.4. Bağlama Gruplarında İsim Unsurunun Edat Grubu Olarak Kullanılması

Kendü nefsuñçün ve benümçün ve bâķī cemā‘atçün du‘ā kııl ve Allah te‘ālādan rahmet ve mağfiret taleb it kim senüñ du‘āñ Allah te‘ālā katında ma‘būldur.” didi. (68a/1-2-3)

Ya‘nī kullarından kimi dilerse ğanī idicidür *māl-ıla ve kanā‘at-ıla*. (76b/7-8)

Allah te‘ālā şifātından kulda dağı olmağ gerekdür kim *şefkāt gibi, şükr gibi, şabr gibi*. (80b/4-5)

Hağ te‘ālā ‘*ilmle ve kudretle* ‘azīmdür. (105b/4-5)

4.5.3. 2. Cümlede Kullanılışları Bakımından Edat Grubu

Edat grubu cümle içinde müstakil olarak özne, nesne, zarf ve yüklem ismi olarak kullanılabilir. Edat grubunun en çok kullanıldığı öge zarftır.

4.5.3.2.1. Edat Grubunun Özne Olarak Kullanılması

Metnimizde örneği bulunmamaktadır.

4.5.3.2.2. Edat Grubunun Nesne Olarak Kullanılması

Metnimizde örneği bulunmamaktadır.

4.5.3.2.3. Edat Grubunun Zarf Olarak Kullanılması

Şimden girü aşla ma‘şiyet ve fışka ve fücūra meyl ve kaçd itmeyem.” didi.
(67b/8-9)

Şimden girü açluğumuzdan ölürüz. (79b/10)

Ve *Hak te‘ālādan ğayrı* anı neydügin kimse bilmez. (89a/10)

Ve *Hak te‘ālādan ğayn* anuñ hesābın kimse bilmez. (107b/9-10)

Bu ‘ālemden öñ ne vardı. (107b/11-108a/1)

Bu rivāyet üzerine *Ādemden öñ* yer yüzinde üç def‘a ħalāyık yaradıldı.
(109b/2-3)

Ĥareketi *mağribden maşrıka degin* on iki yılda bir kez tamām olur.
(100b/11-101a/1)

Mecmū‘ı dünyā *şarğdan ğarba degin* bir ‘ālemdür.”. (107b/3-4)

4.5.3.2.4. Edat Grubunun Yüklem İsmi Olarak Kullanılması

Hak te‘ālā emr itdi ki: “İy ħullarum! Ol ħulumuñ teveccühi *tevbeden yañaydı*. (66b/2-3-4)

Uşbu şüretledür, meşelā *bu mişāl üzeredür*. (106a/5)

Bu bir avuç toprağı kırk biñ yıl inayet kılup tertīb idüp nü‘mān deresine kırk biñ yıl ādem kalıbında o yaturken *feriřtlerüñ yolu üze[r]leydi.* (115a/3-4-5)

Gökler yir üstünde *yumurdanuñ aķı gibidür.* (106a/5)

Anuñ katında mecmu‘ı yirler ve gökler *şol bir yazıda yatur ģalka gibidür.* (86a/8-9)

Ol ‘ālemlere nisbet şu yir ulu řaħrada *bir çadır kurulmış gibidür.* (107b/1-2)

şol kāğıd tabaķaların *birbiri üzerine kıomış gibidür.*(107a/2)

Kürsī katında bir yabānda *bir ģalka yatur gibidür.* (101b/7)

Kürsī daħı bu ‘āzametle ‘arş katında şol bir řaħrada *bir kıçıcık ģalka yatur gibidür.* (102b/6-7-8)

Ve kürsīnüñ yaluñuz bir kıāimesinüñ ya‘nī ayaķ uzunlığı tamam *yidi kat gökler ve yidi kat yirler kadarıdır.* (101b/10-11)

4.6. TEKRARLAR

Karahan, tekrar grubunu “Bir nesneyi, bir hareketi karşılamak üzere eş görevli iki kelimenin meydana getirdiğı kelime grubudur. Grupta yer alan kelimeler arasında, şekil ve anlamca bir ilişki vardır. Tekrarlar anlamı kuvvetlendirir; nesne ve harekete çokluk, sürerlilik ve beraberlik anlamı kazandırır. Zamirlerin, bağlama ve çekim edatlarının dışında bütün kelimelerle tekrar grubu kurulabilir. Ünlem edatları tekrara elverişlidir.” şeklinde tanımlar.¹⁷

Vecihe Hatiboğlu, “tekrar grubu” terimi yerine “ikileme” terimini kullanmış. “İkileme Türkçenin yüzyıllar boyunca, evre evre ilgili bulunduğı Sanskritçe, Farsça, Arapça, Fransızca gibi dillerde az kullanılan bir özelliktir. Bu bakımdan dilimizde

¹⁷ Karahan, a.g.e., s.26-27

yabancı dillerin etkisi arttıkça, ikilemenin kullanım alanı daralmış, ve ikileme daha çok halk dilinde geçerli sayılmıştır. İkilemenin kullanılmasında ses benzerliğinin önemi ve etkisi büyüktür. İkilemeleri kuran sözcüklerin çoğunda, önseste ve sonseste ses benzerliği vardır. Kısaca Türk düşüncesi, ikilemeleri kurarken bir çeşit kafiye arar. Ünlü uyumları, ünsüz uyumları, ünsüz benzeşmesi gibi, ikilemelerde de ses benzerliği uygunluğu kuralı vardır.¹⁸

Tekrarlar¹⁹ cümle içinde anlamı kuvvetlendirme, çokluk, süreklilik gibi görevle kullanılabilirler. Cümle içinde özne, nesne, yer tamlayıcısı, zarf ve yüklem ismi olarak kullanılabilirler.

Halil İbrahim Usta “Eski Anadolu Türkçesi Söz Diziminde Sintagmatik Yapılar” adlı kitabında Eski Anadolu Türkçesinde tekrar grubunun kuruluş şemalarını şu şekilde vermiştir:

- a. İsim + isim
e.ö e.ö
- b. İsim (+ek) + isim
e.ö e.ö
- c. Fiil (+ek) + fiil (+ek)
e.ö e.ö
- d. Hece(+ek) + isim
e.ö e.ö

Tekrar grubunu bazı alt başlıklar hâlinde tasnif etmiştir:

- a. Aynı kelimenin tekrarı ile kurulmuş tekrar grubu: bölük bölük, bir bir.

¹⁸ Hatiboğlu, a.g.e, s.52-54

¹⁹ Geniş bilgi için bkz. Osman Nedim Tuna, “Türkçede Tekrarlar” **TDED**, C. III,1949,s.429-477; Kerime Üstünova, “Dede Korkut Destalarında Aralıklı İkilemeler”, **Türk Dili**, 557 (Mayıs 1998,s. 464-470; Vecihe Hatiboğlu, **İkileme**, TDK Yay., Ankara, 1981.

ab. Aynı kelime türünden isimlerin tekrarı ile kurulmuş olan tekrar grubu:

ac. Yakın anlamlı isimlerle kurulmuş tekrar grubu: beş on, bir iki, yimege içmeğe.

ad. Zıt anlamlı isimlerle kurulmuş tekrar grubu: azdan öküşden, dünin künin.

ae. Kelime grubunun tekrarı ile kurulmuş tekrar grubu: üç gün üç gece, bu göz ile bu göz ile.

b. Tekrar grubunu oluşturan kelimelerden biri veya her ikisinin bir yapım eki veya çekim alarak oluşunlar:

ba. Birinci ögenin ek aldığı isimlerle kurulmuş tekrar grubu: göze göz

bb. İkinci ögenin ek aldığı isimlerle kurulmuş tekrar grubu: kendü kendüzine, birisi birisinden.

bc. Her iki ögenin ek aldığı isimlerle kurulmuş tekrar grubu: azın azın, dürlü dürlü, günden güne, senlü benlü

c. Fiillerle kurulmuş tekrar grubu: oynayu küle, darta ite, çeke çeke, yile yile.

d. Hece tekrarı ile kurulmuş tekrar grubu: düp düz, ap alaca, güpegündüzün.

Kelime değiştirme suretiyle kurulmuş olan tekrar grubu: herze merze.²⁰

4.6.1. Yapı Bakımından Tekrarlar

4.6.1.1. Aynen Tekrarlar

Bu tür tekraralarda hemen her türlü kelime tekrarlanabilir; özellikle isimler, sıfatlar, zarflar, zarf fiiller tekrarlanmaya elverişli kelime çeşitleridir:

²⁰ H. İbrahim Usta, a.g.e., s.99-106

4.6.1.1.1. İsimlerden Oluşan Aynen Tekrarlar

Dünle dünle eşeğe taşıl urdum, degirmene vardım. (65a/2)

İkisi dağı *pāre pāre* oldu. (83b/2)

Līkin *dürlü dürlü* ad virdükleri i‘tibārāt ihtilāfından hāşıl olmuştur. (91b/6-7)

Şol bir top gibidür ki *kat kat* ola birbirinüñ üzerinde tahtlar tahtlar gibi midür? (106a/2-3)

Birbirinüñ üzerinedür. *Kat kat* tahtlar gibidür. (106b/2)

Yine *yaşşı yaşşıdur*. (106b/1)

Nite-kim toprak *dürlü dürlü*dür. (112b/3-4)

Ādem oğlanları dağı ol sebebden *dürlü dürlü*dür. (112b/4-5)

4.6.1.1.2. Zarf-Fiillerle Kurulan Aynen Tekrarlar

Metnimizde örneğı bulunmamaktadır.

4.6.1.1.3. Ünlemlerden Oluşan Aynen Tekrarlar

Metnimizde örneğı bulunmamaktadır.

4.6.1.2. Yakın Anamlı Tekrarlar

Bu tür tekrarlar aynı anlama gelen veya çok yakın anlamlı iki ayrı kelimenin oluşturduğu ikilemelerdir. Yakın anlamlı kelimelerden meydana gelen ikilemelerde, bazen anlam yakınlığından başka ses ve şekil yakınlıkları da vardır:

Bir kimse *yavuz nā-hak* yire kan idüp soñra Hāk te‘ālāya dönüp tevbeye niyet iden kulın Hāk te‘ālā luğfından ve kereminden kabül idüp rahmet edicek günāhkār kuluñ ihlāşla ve i‘tikādla tevbeye ve istiğfāra gelse rahmet itse ‘aceb midür? (67a/-6-7-8-9-10)

4.6.1.3. Zıt Anlamlı Tekrarlar

Bunlar anlam bakımından bir birine karşıt olan iki kelimenin meydana getirdiği kelime grubudur. Bu tür ikilemeler çoğu zaman anlatılmak istenen kavramın sınırlarını belirlemeye yararlar:

Zīrā güneş oraya gelicek *gice gündüz* berāber olur. (94b/1)

4.6.1.4. İlâveli Tekrarlar

Bu tür ikilemeler kelime başına ekleme bir unsur getirmek suretiyle yapılan ikilemelerdir. Normal ikilemelerde kelimeler tekrarlandığı halde, burada bir çeşit heceler tekrarlanır. Fakat tekrar edilen heceden biri ekleme bir ünsüzle yeni bir biçime girerek tekrar edilir. Hecelere ses ilâvesi iki şekilde yapılır:

4.6.1.4.1. Kelime Başına “m” Sesi Getirilerek Yapılan Tekrarlar

Metnimizde kelime başına “m” sesi getirilerek oluşturulan tekrarlara rastlanmamıştır.

4.6.1.4.2. “m, p, r, s” Sesleriyle Yeni Heceler Oluşturularak Yapılan Tekrarlar

Metnimizde kelime başına “m” sesi getirilerek oluşturulan tekrarlara rastlanmamıştır.

4.6.1.5. Hal Ekli İsimlerle Kurulmuş Tekrarlar²¹

4.6.1.5.1. Ayrılma Eki - Yaklaşma Eki Düzeninde Kurulan Tekrarlar

²¹ Ergin, bu kavram için *kısaltma gurupları* terimini kullanmıştır. Bkz. Ergin, *a.g.e.*, s. 396.

Uşbu gelecek şüretler *maşrıqdan mağribe* gelen haţta haţ-ı istivâ dirler. (94a/10-11)

Şimâlden cenuba varan haţta dâire-i nışf-ı nehâr dirler. (94b/1-2)

Lîkin her bir felege *mağribden maşrıka* hareket-i yevmiyye'ye muhâlif mahşuş hareketleri vardır. (100a/6-7)

Ve ay didükleri ya'nî maşrıqdan ya'nî ay felek-i *mağribden maşrıka* ayda bir kez hareket itdürür. (101a/10-11/101b/1)

Bu dağı hem-çünan bunuñ dağı hareketi *maşrıqdan mağribedür*. (101a/8-9)

Bir yıldan bir yıla degin âdem oğlanları-çün Haq te'âlâdan rızq taleb iderler. (102a/3-4)

Câbir rivâyetinde 'arşı götüren feriştelereñ *bir kulağından bir kulağına* varınca yedi yüz yıllık yoldur. (103b/4-5)

Ve 'arşuñ *bir kâimesinden bir kâimesine* varınca gâyet katı uçar kuş uçuşuyla otuz biñ yıllık yoldur. (103b/5-6-7)

Ebû Sa'îd Hudri' eydür: "Haq te'âlânuñ kırk biñ 'âlemi vardır. Mecnû'ı dünyâ *şarqdan garba* degin bir 'âlemdür." (107b/3-4-5)

4.6.1.5.2. Yalın Hâl-Yaklaşma Eki Düzeninde Kurulan Tekrarlar

Uyudu, şişe *birbirine* urdı. (83b/1-2)

Belki her biri dağı *birbirine* muğâyir olur.(92a/5)

4.6.1.5.3. Yaklaşma Eki-Yalın Hâl Düzeninde Kurulan Tekrarlar

Bu yapıdaki tekrarlara metnimizde rastlanmamıştır.

4.6.2. Tekrar Grubunun İşlevleri

4.6.2.1. Diğer Kelime Gruplarında Kullanılışları Bakımından Tekrar Grupları

Tekrarlar başka kelime grupları içinde görev alabilirler:

4.6.2.1.1. Tekrar Grubunun Sıfat Tamlamasında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması

Topduğı vaktin *dürlü dürlü rengde* görindügi odur. (63a/5)

Dürlü dürlü günāhlar iderler. (68b/7)

4.6.2.1.2. Tekrar Grubunun Sıfat Tamlamasında İsim Unsuru Olarak Kullanılması

Örneğine metnimizde rastlanmamıştır.

4.6.2.1.3. Tekrar Grubunun İsim Tamlamasında Tamlanan Olarak Kullanılması

Cābir rivāyetinde *‘arşı götüren ferīstelerüñ bir kulağından bir kulağına* varınca yedi yüz yıllık yoldur. (103b/3-4)

Ve *‘arşuñ bir kāimesinden bir kāīmesine* varınca gāyet katı uçar kuş uçuşuyla otuz biñ yıllık yoldur. (103b/5-6-6)

4.6.2.1.4. Tekrar Grubunun Birleşik Fiillerde İsim Unsuru Olarak Kullanılması

İkisi dahı *pāre pāre oldı*. (83b/2-3-4-5)

Müşebbek *derece derece olup* [d]urur. (87b/7-8)

Şol bir top gibidür ki *kat kat ola* birbirinüñ üzerinde tahtlar tahtlar gibi midür? (106a/2-3)

4.6.2.1.5. Tekrar Grubunun Edat Grubunda İsim Unsuru Olarak Kullanılması

Ḥareketi *mağribden maşriğa degin* on iki yılda bir kez tamām olur.
(100b/11-101a/1)

Bir yıldan bir yıla degin âdem oğlanları-çün Ḥaḫ te‘âlâdan rızq taleb iderler.
(102a/3-4)

Mecmū‘ı dünyā *şarḫdan ġarba degin* bir ‘âlemdir.”. (107b/3-4)

Ve siz bilürsüz benüm bu bir avuç toprakla *ezelden ebede degin* ne işlerüm vardır.” didi. (113a/10)

4.6.2.1.6. Tekrar Grubunun Yaklaşma Grubunda İsim Unsuru Olarak Kullanılması

Ve eşḫâlde *birbirine muḫâlif*dür. (112b/6)

4.6.2.1.7. Tekrar Grubunun Sıfat-Fiil Grubunda Bir Öge Olarak Kullanılması

Uşbu gelecek şüretler *maşriḫdan mağribe gelen* ḫaṭṭa ḫaṭ-ı istivā dirler.
(94a/10-11)

Şimâlden cenuba varan ḫaṭṭa dâire-i nişf-ı nehâr dirler. (94b/1-2)

4.6.2.2. Cümlede Kullanılışları Bakımından Tekrarlar

4.6.2.2.1. Tekrar Grubunun Özne Olarak Kullanılması

Metnimizde örneğine rastlanmamıştır.

4.6.2.2.2 Tekrar Grubunun Nesne Olarak Kullanılması

Metnimizde örneğine rastlanmamıştır.

4.6.2.2.3. Tekrar Grubunun Zarf Olarak Kullanılması

Dünle dünle eşeğe tahtıl urdum, degirmene vardım. (65a/2)

İkisi dağı *pāre pāre* oldı. (83b/2)

Likin *dürlü dürlü* ad virdükleri i'tibārāt ihtilāfından hāşıl olmışdur. (91b/6-7)

Şol bir top gibidür ki *kat kat* ola birbirinün üzerinde tahtlar tahtlar gibi midür? (106a/2-3)

Birbirinün üzerinedür. *Kat kat* tahtlar gibidür. (106b/2)

Zirā güneş oraya gelicek *gice gündüz* berāber olur. (94b/1)

4.6.2.2.4. Tekrar Grubunun Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması

Ve *avāmü'n-nāsdan avāmü'n-nās cemā'atlerine ve ehl-i beytlerine* şuvağı mikdārınca virdi. (85a/10-11)

Likin her bir felege *mağribden maşriğa* hareket-i yevmiyye'ye muhālif maşuş hareketleri vardur. (100a/6-7)

Uyudı, şişe *birbirine* urdı. (83b/1-2)

Belki her biri dağı *birbirine* muğāyir olur. (92a/5)

4.6.2.2.5. Tekrar Grubunun Yükleme İsmi Olarak Kullanılması

Yine *yaşşı yaşşıdur*. (106b/1)

Nite-kim toprak *dürlü dürlü*dür. (112b/3-4)

Âdem oğlanları dağı ol sebebden *dürlü dürlüdü*. (112b/4-5)

Bu dağı hem-çünan bunuñ dağı hareketi *maşrıqdan mağribedür*. (101a/8-9)

4.7. İSİM-FİİL GRUBU

Bir isim-fiil ile onu anlamca tamamlayan veya niteleyen kelimelerin bir araya gelmeleriyle oluşan kelime grubudur.

İsim-fiil, fiillere *-mak*, *-ma* ve *-ış* eklerinden birinin gelmesiyle ortaya çıkan gramer yapısıdır. Bu eklerden *-mak*, fiillerin hareket isimlerini yapar. *-ma* ve *-ış* ekleri ise fiillerin iş isimlerini yapar ve kalıplaşarak yeni, kalıcı isimler türetmeye çok elverişlidir. Bu üç eke *isim-fiil* ekinden başka *mastar eki* de denmektedir. Buna göre *-mak*, *-ma*, *-ış* ekleriyle türemiş kelimelere *isim-fiil* adını verilir.

Bir isim-fiil ile ona bağlı unsur / unsurlardan oluşan kelime grubuna denir. İsim fiil grubu genellikle hareket ismi yapan *-mak/-mek* ekli fiilimsilerle kurulur. Bunun yanında *-ma/-me*, *-ış/-iş* ekleri ile türetilmiş hareket isimleriyle de isim-fiil grubu meydana getirilebilir. İsim-fiil, grubun ana unsuru olup grupta yüklem görevi yapar ve isim-fiilin anlamı özne, nesne, zarf ve tamlayıcılarla tamamlanır. Grubun vurgusu isim fiilden önceki unsur üzerindedir.

Bu kelime grubunda, grubun asıl ögesi olan isim-fiil en sonda, yardımcı öge olan kelimeler ise önce gelir. Bu durumda, grubun yüklemi isim-fiil olur; diğer kelimeler ise isim-fiilin öznesi, nesnesi, zarfı ve yer tamlayıcısı olurlar. Bununla beraber “bu grupta özne az bulunur ve hep iyelik ekli olur. Üzerinde en çok durulan, belirtilmek istenen kelime, fiil isminin en yakınında bulunur.”²²

²² Ergin, a.g.e., s. 395.

kelime(ler) + isim-fiil = isim-fiil grubu

kırlarda yavaş yavaş yürümek

Tahsin Banguoğlu, isim-fiili “Adfiil, fiilin ad şekli yani bir kılış, bir durum veya oluşun adıdır. Bunun için fiilleri adfiillerden biri ile anarız. Adfiilin bu çeşidine mastar (infinitif) adını veririz. Türkçede –mak,-ma, ış ekleriyle yapılan üç tür ad fiil vardır. –meklik uzatılmış ekleriyle yapılan adfiiller de nadir olarak kullanılır. Bunların hepsi kılış aı sayılır.” şeklinde tanımlar.

İsim-fiil grupları için M. Ergin *fiil gurubu*, A. Topaloğlu *isim-fiil öbeği* terimlerini kullanmışlardır. Topaloğlu bu terimle sıfat-fiil grubunu kastetmiştir. Bununla beraber *isim-fiil grubu* terimi de gramerciler arasında sıkça kullanılmaktadır. T. N. Gencan, H. Ediskun, T. Banguoğlu ve K. Bilgegil başta olmak üzere bazı gramerciler ise bu kelime grubunu yan cümle olarak kabul etmektedirler.²³

4.7.1. Yapı Bakımından İsim-Fiil Grupları

4.7.1.1. -mAk Eki ile Kurulan İsim-Fiil Grupları

Bir gün ramazānuñ yigir[mı] beşinci günü *öyle ezānın oqımağa* çıqdı.
(60a/1-2)

²³ Bkz. Ergin, a.g.e, s. 395; Topaloğlu, *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*, s. 91.

Her kim Allah te‘ālāyı bildi. İn‘ām ve ihsān idicidir, *imsākden ve buhuldan ihtirāz kıılmağ* gerekdür. (61a/11/61b/1)

Hāşılı tevbe oldur kim *kişi günāh işlemege kādirken ihlāşla geçen günāhlarına peşmān olup idecegi günāhların terk itmekdür.* (62a/4-5-6)

Eyitdiler: “Degirmenci yüklemiş. *Ayruğ kişintüñ unın ögidüp una getir[mek]* gerekmiş bizimkiyi ögitmiş getürmiş.” didiler. (65b/1-2)

Hāğ te‘ālānuñ ‘ikābından korğmağ gerekdür. (72b/4)

Hāğ te‘ālānuñ ‘azametine ikrār idenlerüñ hāli *bu vech-ile olmağ* gerek. (76a/3)

“El-mevtü hayruñ mine’l-levhi” Ya’nī mevt hayırludur, *konuğ hağğın terk edüp melāmet olmağdan*” didi. (79b/11-80a/1)

Kul eyitdi: “*İki koyun bahāsın virmek yiter.*” didi. (80a/4-5)

Pes her mü‘mine vācib oldur kim mehmā-[emken] hem *bu esmā ma’nāsın kendüde fikr idüp ol ma’nā üzerine olmağ* gerekdür. (80b/1-2-3)

Allah te‘ālā şifātından kulda dağı olmağ gerekdür kim şefkāt gibi, şükr gibi, şabr gibi. (80b/4-5)

Her nesne *kendü münāsibine ulaşmağ* taleb ider. (81a/3-4)

Ve her kişi kim *bu esmāya mülāzemet itmek* isterse görmek gerekdür kim kendünüñ murādı ve mağşüdü ve kendü nefesine muvāfiğ kankı ismdür. (81a/6-7-8)

Her kankısına münāsib bulursa aña göre *çoğ mülāzemet itmek* gerekdür. (81a/9-10)

Ve her nefsüñ mağşüdü ve huşülü *kimseye muğtāc olmamağ* olsa, *ism-i Ğanīye mülāzemet itmek* gerek. (81b/3-4-5)

Ba‘zı nübüvvetē kā’il oldı. Ve *ba‘zı velāyete ve ba‘zı ĩmāna ve tā‘ata ve ba‘zı işyāna ve ba‘zı küfre ve ba‘zı nifāka ve ba‘zı feriştelē olmağa* kā’il oldı. (90b/3-4-5-6)

Hāğ te‘ālā “Ve mine’l-arz-ı mişlehünne” dedügi ya’nī yir dağı *yedi kısmdur dimeğ* olur. (94a/6-7-8)

Kāğıdda olmağla böyle görünür. (107a/1)

Ve biri kuvvet-i ğazabiyyedür kim *ādem öldürmek* ve *ķān dökmek* andan ħāşıl olur. (107a/7-8)

Vaqtāki *Ħaķ te‘ālā ādemi yaratmaķ* diledi. (111a/11-111b/1)

Yirden *bir avuķ topraķ almaķ* diledi. (111b/5)

Ve dahı *Ħaķ te‘ālāya yakın olmaķdan* korkarın. (111b/8-9)

4.7.1.2. -mA Ekleri ile Kurulan İsim-Fiil Grupları

Metinlerimizde -mA ekiyle kurulmuş isim-fiil gruplarına rastlanmamıştır.

4.7.1.3. -İş Ekleri ile Kurulan İsim-Fiil Grupları

Metinlerimizde -İş ekiyle kurulmuş isim-fiil gruplarına rastlanmamıştır.

4.7.2. Bir Ögesi Kelime Grubu Olan İsim-Fiil Grupları

4.7.2.1. Bir Ögesi Bağlama Grubu Olan İsim-Fiil Grupları

Her kim Allah te‘ālāyı bildi, in‘ām ve ihsān idicidür, *imsākden ve buħuldan* iħtirāz kılmaķ gerekdür. (61a/10-11)

4.7.2.2. Bir Ögesi Edat Grubu Olan İsim-Fiil Grupları

Ħaķ te‘ālānuñ ‘azametine iķrār idenlerüñ ħāli bu vech-ile olmaķ gerek. (76a/2-3)

4.7.2.3. Bir Ögesi Zarf-Fiil Grubu Olan İsim-Fiil Grupları

“El-mevtū ḥayruñ mine'l-levḥi” Ya'nī mevt ḥayırludur, *konuk hakkın terk edüp melāmet olmađdan*” didi. (79b/11-/80a/1)

4.7.3. İsim-Fiil Gruplarının İşlevleri

4.7.3.1. Diğer Kelime Gruplarında Kullanılışları Bakımından İsim-Fiil Grupları

İsim-fiil unsurları başka bir kelime grubu içerisinde de yer alabilir.

4.7.3.1.1. Bağlama Gruplarında İsim Unsurunun İsim-Fiil Grubu Olarak Kullanılması

Ve biri kuvvet-i gāzabıyyedür kim *ādem öldürmek* ve *ḳān dökmek* andan ḥāşıl olur. (107a/7-8)

Ol ‘ābide eyitdi: “Ol ‘āşī ḳulumı *cennetüme girmemek* ve *raḥmet itdürmemek* elüñden gelür mi?” didi. (70a/5-6-7)

4.7.3.2. Cümledeki Kullanılışları Bakımından İsim-Fiil Grupları

Metnimizde isim-fiil grupları -sıfat-fiil ve zarf-fiil gruplarına nazaran kullanılış oranı bakımından daha az olmakla beraber- cümle içinde özne, nesne, yer tamlayıcısı, zarf ve yüklem ismi olarak kullanılmışlardır.

4.7.3.2.1. İsim-Fiil Grubunun Özne Olarak Kullanılması

4.7.3.2.2. Öznesi İsim-Fiil Grubu Olan Fiil Cümleleri

Ḳul eyitdi: “*İki koyun bahāsın virmek* yiter.” didi. (80a/4-5)

Ve biri kuvvet-i gāzabıyyedür kim *ādem öldürmek* ve *ḳān dökmek* andan ḥāşıl olur. (107a/7-8)

4.7.3.2.3. Öznesi İsim-Fiil Grubu Olan İsim Cümleleri

Her kim Allah te‘ālāyı bildi, in‘ām ve ihsān idicidir, *imsākden ve buhuldan ihtirāz kıılmağ* gerekdür. (61a/11/61b/1)

Ayruğ kişinüñ unın ögidüp una getür[mek] gerekmiş. (65b/1-2)

Hağ te‘ālānuñ ‘ikābından korğmağ gerekdür. (72b/4)

Pes her mü‘mine vācib oldur kim mehmā-[emken] hem *bu esmā ma‘nāsın kendüde fikr idüp ol ma‘nā üzerine olmağ* gerekdür. (80b/1-2-3)

Allah te‘ālā şıfātından kulda dağı olmağ gerekdür kim şefkāt gibi, şükr gibi, şabr gibi. (80b/4-5)

Her kaçısına münāsib bulursa aña göre *çok mülāzemet itmek* gerekdür. (81a/9-10)

4.7.3.2.4. İsim-Fiil Grubunun Nesne Olarak Kullanılması

Her nesne *kendü münāsibine ulaşmağ* taleb ider.(81a/3-4)

Vaktāki Hağ te‘ālā *ādemo yaratmağ* diledi. (111a/11-111b/1)

Yirden *bir avuç toprağ almağ* diledi. (111b/5)

4.7.3.2.5. İsim-Fiil Grubunun Zarf Olarak Kullanılması

Metnimizde birçok örnekte isim-fiil grubu fonksiyon bakımından zarf ögesi olarak kullanılmaktadır; fakat bu örneklerdeki isim-fiil grupları şekil bakımından yer tamlayıcısıdır.

Bir gün ramāzānuñ yigir[mi] beşinci günü öyle ezānın oğımağ çığdı. (60a/1-2)

4.7.3.2.6. İsim-Fiil Grubunun Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması

Metindeki yer tamlayıcılarından bir kısmı hem şekil hem de fonksiyon bakımından bu görevde iken bazı örneklerde ise şekilce yer tamlayıcısı, fonksiyon bakımından ise zarf olan örnekler vardır.

“El-mevtü hayruñ mine'l-levhi” Ya'nî mevt hayırludur, *konuk hakkın terk edüp melâmet olmağdan*” didi. (79b/11-80a/1)

Ba'zı nübüvvete kâ'il oldu. Ve ba'zı velâyete ve ba'zı ĩmâna ve řâ'ata ve ba'zı işyâna ve ba'zı küfre ve ba'zı nifâka ve *ba'zı ferîşeler olmağ*a kâ'il oldu. (90b/3-4-5-6)

Ve dahı *Hak te'âlâya yakın olmağdan* korğarın. (111b/8-9)

4.7.3.2.7. İsim-Fiil Grubunun Yükleme İsmi Olarak Kullanılması

*Kişi günâh işlemeğ*e kâdirken *ihlâşla geçen günâhlarına peşmân olup ideceğ*i günâhların *terk itmekdür*. (62a/4-5-6)

4.8. SIFAT-FİİL GRUBU

Tahsin Banguoğlu, sıfat fiili “Sıfat fiil, fiilin zamana bağı olarak kavramını sıfatlaştıran bir şeklidir. Zaman anlamı taşımaları yönünden adfiillerden ayrılırlar. Fakat yatık fiil olarak ve ad fiiller gibi olumsuz ve edilgen görüşlerine girerler. Bunların etkin sıfat-fiiller (particibe actif), edilgen sıfatfiiller (participepassif), olumsuz sıfatfiiller (participenegatif) diye ayırd ederiz. Taşıdıkları zaman anlatımına göre sıfat-fiilleri sınıflandırırız.

1. Geçmiş Sıfatfiilleri (participe passe)
2. Hal Sıfatfiilleri (participe present)
3. Gelecek Sıfatfiilleri (participe future) şeklinde ele alıp sınıflandırmıştır.²⁴

Bu kelime grubu için M. Ergin *particip gurubu* terimini kullanmış, fakat gramerciler arasında genel olarak *sıfat-fiil grubu* terimi yaygınlaşmıştır. A. Topaloğlu bu grup için *isim-fiil öbeği* tabirini kullanmış, T. Banguoğlu, T. N. Gencan, H. Ediskun, K. Bilgegil gibi dil bilgisi araştırmacıları ise böyle bir kelime grubundan bahsetmemişler, bu tür yapıları yan cümle olarak kabul etmişlerdir.

4.8.1. Yapı Bakımından Sıfat-Fiil Grupları

4.8.1.1. Geniş Zaman Sıfat-Fiil Ekleri (-An; -r/-Ar; -mAz) ile Kurulan Sıfat-Fiil Grupları

Bir pāre kesdüm ve *gerü kıalanın* kefen idüp defn itdük, soñra düşüde gördüm, bir avāz işitdüm. (61b/8-9)

Hāşılı tevbe oldur kim kişi günāh işlemege kâdirken *ihlāşla geçen* günāhlarına peşmān olup idecegi günāhların terk itmekdür. (62a/5-6)

Ya'nī döşer ve kıapusın açar tā kim *gündüz günāh idenler* tevbeye ve istiğfāra gelsün diyü, güneş mağribden toğınca. (62b/3-4)

Eyle olsa ol 'ālim yeriyle *bu tevbeye kıaşd eden* kıulumuñ yirini ölçün. (66b/4-5)

Andan Allah te'ālā emr kıldı kim “*Ol 'ālim kıarafından yaña olan* yire sıkıuşuñ. (66b/9-10)

²⁴ Banguoğlu, **a.g.e.**, s.422-423

Ve dahı mervīdür kim *‘arşı götüren* feriştelele ba‘zısı ‘icl şüretindedür.
(75b/9-10)

Żarardan ve şiddetten diledügi kulına ve *hükmin tutmayan* kulına zarar idicidür. (76b/9-10)

Hayr ve menfa‘at diledügi kulına ve *hükmin yirine getirüp kendüye mu‘ī‘ olana* hayr ve menfa‘at idicidür. (76b/11-77a/1)

Hak te‘ālānuñ ‘azametine ikrār idenlerüñ hāli bu vech-ile olmağ gerek.
(76a/2-3)

Ve dahı *bu esmāda mülāzemet idene* vācibdür ki ol münāsebeti ri‘āyet ide.
(80b/5-6)

Velākin bu mağama *münāsib olanı* bi-ğadri‘l-vüsā‘ yazdık. (82a/5-6)

Başā evvel girene “sine” dirler. (82b/3-4)

Bu dünyāyı götüren balığ aña bakar. (88b/6-7)

Ve *girü kalan* tağları andan yaratdı. (88b/9-10)

Ve ba‘zıları dir kim *mecmū‘ı tağlardan hāşıl olan* şuyı öküzle balığ yudar.
(88b/10-11)

“*Hak te‘ālā tenleri yaratmazdan* dört biñ öñ ervāh yaratdı. (89b/7-8)

Ve rūh didiler zīrā *rahmāniyle mümkün olan* māhiyyet ‘ademden vücūda gelüp rāhat oldı. (91b/3-4)

‘Ağl dirler ki *mecmū‘ nesneyi ta‘līme muhtac* olmadın bi‘z-zāt *idrak ve ta‘ağkul kılduğün*. (91b/1-2)

Ve *yigirmi yıllığında bāķī kalan* halk şākin olur. (92a/10-11)

Hak te‘ālā tenleri yaratmazdan dört biñ öñ ervāh yaratdı. (89b/7-8)

Ve rūh didiler zīrā *rahmāniyle mümkün olan* māhiyyet ‘ademden vücūda gelüp rāhat oldı. (91b3-4)

Ve *yigirmi yıllığında bāķī kalan* halk şākin olur. (92a/10-11)

‘Abdullah bin ‘Ömer rivāyetinde *şu içinde olan* hayvānlar cemī‘ nāslardan anlar çokdur. (92b/3-4)

Dağı ihtilāf iddiler kim: “Yir hemīn *uşbu maḥsūs olunan* bir ṭabaḫa mıdır? (92b/5)

Zirā yirden ma‘mūr olan yüz yigirmi yıllıktır. (94a/8-9)

Uşbu gelecek şüretler *maşrıktan mağribe gelen* ḫaṭṭa ḫaṭ-ı istivā dirler. (94a/10-11)

Şimālden cenuba varan ḫaṭṭa dāire-i nişf-ı nehār dirler. (94b/1-2)

Ve eger bu hicāblar olmasaydı *kürsī[yi]* götüren feriştelere ‘arşı götüren feriştelere nūrından yanarlardı. (102b/5-6)

İbn ‘Abbas rivāyetinde ‘arşı götüren feriştelere ayaḫları yidi ḫat yirden aşığadır. (103a/5)

Fışk ve fesād ideni ve ḫan dōkeni bize ḫalīfe mi ḫılursın. (110a/10-11)

Baḫa muṭī‘ olanı cennete alurın. Ve ‘aşı olanı cehenneme iledürin.” didi. (111b/2-3)

Ol seni gönderen Allah ḫaḫḫıçün benden ṭopraḫ alma kim soñra ḫaḫ te‘ālāya ‘aşı olurlar. (111b/6-7)

4.8.1.2. Geçmiş Zaman Sıfat-Fiil Ekleri (-mİş; -dUk) ile Kurulan Sıfat-Fiil Grupları

Uyandım, gördüm *ol dervīşe şarduğum* kefeni evde bırakmışlar. (62a/1)

Ṭoğduğı vaktin dürlü dürlü rengde görindüğü odur. (63a/5-6)

Mu‘ayyen degüldür ve ma‘lüm dağı olmadı lākin şol mikdār ola demişler kim *iki kemāle yitmiş* pīr kişiler birbirine uğrayıcaḫ. (64a/5-6)

Birisi birine uğraya, eyde kim ben *gün mağribden ṭoğduḫda* olmuş deyeler. (64a/6-7)

Eger bu kulum *ol kaşd idüp geldügi* yirden ol ‘âlim yirine yakınsa rahmet feriştelere alsunlar.” didi. (66b/5-6-7)

Ya’nî Hâk te’âlâ kullarına şefkatlüdür ve esirgeyicidir *ana oğlanuğın esürgedü[gi]* gibi. (74b/4-5-6)

Melâikeler ideler: “Hâk te’âlâ *sizleri girü haşr etdügi* size şevâb ve ‘ikâb degüldür. (76b/1-2)

Ve dahı faqr-ı fākaya şabr idüp Hâk te’âlâ virdügin girü Hâk te’âlâ yolına harc ide. (76b/1-2)

Bu konuk ‘*Abbās oğlı-y-duğın* bilmezdi. (79b/8)

Ol ev issi *benüm kimdügüm* bilmezse, ben kendü nefsum bilürin.” didi. (80a/6-7)

Ve Hâk te’âlâdan gayrı *anı neydügin* kimse bilmez. (89a/10)

‘Aql dirler ki mecmû‘ nesneyi ta’lîme muhtac olmadın bi’z-zât *idrak ve ta’akkul kılduğün*. (91a/11-91b/1-2)

Yidi iklîm tamām olduğundan emre şimâl tarafında ma’mûr yoıdur. (94b/3-4)

Gün toğup tulınuğı oldur. (101a/10)

Ve *ay didükleri* ya’nî maşrıktan ya’nî ay felek-i mağribden maşrıka ayda bir kez hareket itdürür. (101a/11-101b/1)

Ve *yil didükleri* gün felegi mağribden maşrıka yılda bir kez hareket itdürdügidür. (101b/1-2)

Zirâ “*Hâk te’âlâ bende koduğı* hikmetlerden birisi ‘ilmdür ve her nesnenün (10) adıdur.” didi. (115a/9-10)

4.8.1.3. Gelecek Zaman Sıfat-Fiil Ekleri (-AcAk, -AsI) ile Kurulan Sıfat-Fiil Grupları

Ya'nī "Beşāret olsun size kim *nāra girecek* sizden bir ola ve Yecüden Mecüden biñ ola. (74a/1-2)

Ya'nī Hāḡ te'ālā eyde: "Yā Ādem! *Cehenneme gönderecek* cemā'ati çıkar." diye. (72b/10)

Kim *ne fi'l idecegin* bilmez zirā kim şehir-i yār çün toprak böyle and içdi ve tazarru' kıldı. (112a/3-4-5)

Ādeme uğrarlardı kim anuñ hüsn-i suretin ve tül-ı kametin ta'accüb iderlerdi ve *ne olacağın* bilmezlerdi. (115a/6-7)

4.8.1.4. –mAIU Sıfat-Fiil Eki ile Kurulan Sıfat-Fiil Grupları

Bir cum'a gice[si] *taḡıl şuvarmalu* oldum ve hem *un öğütmelü* oldum. (65a/1-2)

4.8.2. Sıfat-Fiil Gruplarının İşlevleri

4.8.2.1. Diğer Kelime Gruplarında Kullanılışları Bakımından Kelime Grupları

Sıfat-fiil grupları kelime grupları içinde değişik görevlerde kullanılabilirler:

4.8.2.1.1. Sıfat-Fiil Gruplarının Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması

Kişi günāh işlemege kâdirken *iḥlāşla geçen günāhlanna* peşmān olup idecegi günāhların terk itmekdür. (62a/4-5)

Mu'ayyen degüldür ve ma'lüm daḡı olmadı lakin şol mikdār ola demişler kim *iki kemāle yitmiş pīr kişiler* biribirine uğrayıcaḡ. (64a/4-5-6)

Ve daḡı mervīdür kim *'arşı götüren feriştelere* ba'zısı 'icl şüretindedür. (64b/9-10)

Žarardan ve Őiddetten diledüĐi ulına ve ükmin utmayan uhna zarar idicidir. (76b/9-10)

Ve eğer irŐad *münāsib olan isimlerde* müteğayyir olmasa, ol kişiyi abül ılmazdı. (82a/1-2)

Anuň atında mecmu‘ı yirler ve gökler *Őol bir yazıda yatur alka* gibidir. (86a/8-9)

Bu dünyāyı götüren balığ aña bakar. (88b/6-7)

Ve *girü alan ağlan* andan yaratdı. (88b/9-10)

Ve ba‘zıları dir kim *mecmū‘ı aĐlardan āŐıl olan Őuyı* öküzle balığ yudar. (88b/10-11)

Ve rüĐ didiler *zīrā raĐmāniyle mümkün olan māĐhiyyet* ‘ademden vücūda gelüp rāĐat oldı. (91b/3-4)

Ve *yigirmi yıllığında bāĐī alan alk* Őākin olur. (92a/10-11)

‘Abdullah bin ‘Ömer rivāyetinde *Şu iÇinde olan ayvānlar cemī‘* nāslardan anlar çoğdur. (92b/4-5)

UŞbu gelecek Şüretler *maşrığdan mağribe gelen ağta* ağ-ı istivā dirler. (94a/10-11)

Őimālden cenuba varan ağta dāīre-i nişf-ı nehār dirler. (94b/1-2)

Ve eĐer bu hicāblar olmasaydı *kürsī[yi] götüren ferištelere* ‘arŐı götüren ferištelereñ nūrından yanarlardı. (100b/5-6)

Bu yazılan Şekil fī‘l-cümle feğm itmek iÇündür. (107a/2-3)

Andan varan ferištelere cinnī mü‘minler-ile bir yaĐa oldılar. (108b/9-10)

Ol ‘ālim arafından yaĐa olan yire ŐıĐuŐuñ. (66b/9-10)

4.8.2.1.2. Sıfat-Fiil Gruplarının Edat Grubunda İsim Unsuru Olarak Kullanılması

Ḳavl-i evvel oldur kim her kim *güneş mağribden tođduđından soñra* ĩmāna ve tevbeye gelse maḳbūl olmaya, zāhīr-i ḥadīş mūcibince. (64a/9-10-11)

Ḳavl-i şānī oldur kim *güneş mağribden tođduđdan soñra* ođlan tođsa *bālig olmazdan* oñ ĩmāna gelse yāḥūd tevbe itse maḳbūl ola zīrā ṭulū‘ı görmemişdür. (64b/1-2-3)

Ḳaḫ te‘ālā ol ḳalmıř bī-çare ḳulına *ihlāşla tevbeye ḳaşd ḳıldıđıçün* raḫmet ḳıldı. (67a/3-4)

Ya‘nī Ḳaḫ te‘ālā ‘*aşīleri te‘ḥīr i[t]dügünden soñra* kim tevbeye ve istiğfāra gelmeſe intikam idüp azāb idicidür. (71b/6-7-8)

4.8.2.2. Cümlede Kullanılışları Bakımından Sıfat-Fiil Grupları

Sıfat-fiil grupları cümle içerisinde bağımsız olarak özne, nesne, zarf, yer tamlayıcısı ve yüklem olabildikleri gibi, bir öğenin niteleyici, açıklayıcı veya tamamlayıcı unsuru olarak da görev alabilmektedirler.

4.8.2.1. Sıfat-Fiil Grubunun Özne Olarak Kullanılması

4.8.2.1.1. Öznesi Sıfat-Fiil Grubu Olan Fiil Cümleleri

Ya‘nī döşer ve ḳapusın açar tā kim *gündüz günāh idenler* tevbeye ve istiğfāra gelsün diyü, güneş mağribden toğınca. (62b/3-4)

Nāra girecek sizden bir ola ve Yecücden Mecücden biñ ola. (74a/1-2)

4.8.2.1.2. Öznesi Sıfat-Fiil Grubu Olan İsim Cümleleri

Zīrā yirden ma‘mūr olan yüz yigirmi yıllıḳdur. (94a/8-9)

4.8.2.2.2. Sıfat-Fiil Grubunun Nesne Olarak Kullanılması

Velâkin bu maqama *münāsib olanı* bi-ḳadri'l-vūsā' yazdık. (82a/5-6)

Bañā muḳī' olanı cennete alurun. Ve *'āṣī' olanı* cehenneme iledürin." didi. (111b/2-3)

Ādeme uğrarlardı kim anuñ hüsn-i suretin ve tül-ı kametin ta'accüb iderlerdi ve *ne olicağın* bilmezlerdi. (115a/6-7)

4.8.2.2.3. Sıfat-Fiil Grubunun Zarf Olarak Kullanılması

Metnimizde örneğine rastlanmamıştır.

4.8.2.2.4. Sıfat-Fiil Grubunun Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması

Ve daḫı *bu esmāda mülāzemet idene* vācibdür ki ol münāsebeti ri'āyet ide. (80b/5-6)

Başa evvel girene "sine" dirler. (82b/3-4)

4.9. ZARF-FİİL GRUBU

Zarf-fiil grubu bir zarf-fiil ile onu anlam bakımından niteleyen, açıklayan veya tamamlayan kelimelerin bir araya gelmesiyle oluşan kelime grubudur.

Bu grubun temel yapısı olan zarf-fiiller hareket hâli ifade eden fiil şekilleridir. Zarf-fiiller hareketi şahsa ve zamana bağlamadan bir hal şeklinde ifade eden fiil şekilleri olduğu için hüküm taşıyan bitimli bir hareket değil, hüküm taşıyan

çekimli fiil hareketine yardımcı bir hareket ifade ederler. Anlam bakımından sıfat-fiillerden çok farklı olarak isim değil, fiil olan kelimelerdir.²⁵

M. Ergin bu kelime grubu için *gerundium gurubu* tabirini kullanmıştır. Yaygın olarak kullanılan *zarf-fiil* teriminin dışında A. Topaloğlu *zarf-fiil* öbeği, T. Banguoğlu *zarf öbekleri*, K. Bilgegil de *zarf grubu* ibaresini kullanmıştır, fakat T. Banguoğlu ve K. Bilgegil'in burada kastettikleri kavram bizim incelediğimiz konu değil, bir veya daha çok zarfın sıfatlar, mastarlar ve de fiillerle bir araya gelmesiyle oluşan gramer yapısıdır. T. N. Gencan ve H. Ediskun başta olmak üzere bazı gramerciler bu grubu kelime grubu değil, yan cümle olarak kabul ederler.

Zarf-fiil fiile zarf-fiil ekleri dediğimiz eklerin getirilmesiyle oluşur. Eski Anadolu Türkçesi devresinde kullanılan zarf-fiil ekleri şunlardır: -I, -U, -A,-p -Up, -UbAnI / -UbAnIn, -IncA, -IcAk, -mAdIn, -ken, -dUkçA, -IcAgAz, , -AlI/-AlIdAn,-ArAk,-dUkdA.²⁶

4.9.1. Yapı Bakımından Zarf-Fiil Grubu

4.9.1.1. -ı/-i/-u/-ü Zarf-Fiil Ekleri ile Kurulan Zarf-Fiil Grupları

Türkçede eskiden beri kullanılan bu ek bugün yalnız birleşik fiillerde görülmektedir. Fakat -a/-e eki birleşik fiillerde daha çok kullanılmaktadır. Zaten vokal zarf-fiillerinin gelişme seyrinde Batı Türkçesi -a/-e'ye doğru gitmiş, önceleri -ı/-i/-u/-ü'lü olan zarf-fiiller sonradan -a/-e'ye dönmüşlerdir.²⁷

²⁵ Ergin, *a.g.e.*, s. 338

²⁶ Muhammet Yelten, *Eski Anadolu Türkçesi ve Örnek Metinler*, İstanbul Üniversitesi Yay. No:4832, İstanbul, 2010.

²⁷ Ergin, *a.g.e.*, s. 340.

Karadaşı “*Sende iç*” *diyü* ‘avratı talâkına and içdi. (60a/3-4)

Pes karadaşınıñ ‘avratı “*Boş olmasun*” *diyü* bir kez içdi. (60a/4-5)

“*Eger bu nesneyi gāyet bilürin.*” *diyü* hüküm ve itikād idüp didiyse ne‘uzubillāh kâfir oldu, cehennemde muhalled kaldı. (70a/10-11)

İbrāhim’uñ bilinde birkaç boncuğ varmış. Sağlar-imiş “Bir vakit gerek ola.” *diyü*. (78a/5-6-7)

4.9.1.2. -e/-a Zarf-Fiil Ekleri ile Kurulan Zarf-Fiil Grupları

Türkçede eskiden beri kullanılan bu ek bugün zarf-fiille oluşturulan tekrar gruplarında görülmektedir. Bugün bu ekle yapılmış zarf-fiiller tek olarak kullanılamazlar.²⁸

Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde bu ek -arak / -erek ekinin fonksiyonuyla kullanılmıştır.

4.9.1.3. -up/-üp; -ubanı/-übeni; -ubanın/-übenin Zarf-Fiil Ekleri ile Kurulan Zarf-Fiil Grupları

Türkçedeki en işlek zarf-fiil eklerinden biridir. Ek, Eski Türkçe devresinde -p şeklinde kullanılırken Eski Anadolu Türkçesi döneminde yardımcı ses -u/-ü’yü de bünyesine alarak –up/-üp (-ıp/-ip) biçiminde kullanılmıştır.

Metnimizde tespit edilen örnekler şunlardır:

Bir päre kesdüm ve *gerü kalanın kefen idüp* defn itdük, soñra düşümde gördüm, bir avāz işitdüm. (61b/7-8-9)

²⁸ Ergin, a.g.e, s. 339.

Hāşılı tevbe oldur kim *kişi günāh işlemege kâdirken ihlâşla geçen günāhlarına peşmān olup* idecegi günāhların terk itmekdür. (62a/5-6)

Her gice ki *gün tolanup* Haḫ te‘ālā’nuñ fermānıyla varur, ‘arş altında secde ider. (62b/4-5-6)

Amma *kendü müşāhede idüp* görse vaḫtında şābit olmasa ĩmānı ve tevbesi maḫbūl ola. (62a/6-7)

Ayruḫ kişinüñ unın ögidüp una getür[mek] gerekmiş bizimkiyi ögitmiş getürmiş.” didiler. (65b/1-2)

Ol ‘ālim ḫarafına yüzün döndürüp vefāt itdi. (66a/9-10)

Huşūşā kim ‘āşī *ḫulum baña dönüp* “Tevbe ve istiğfār ide, ben cemī‘ömrinüñ günāhın ve fısqın anuñ bir tevbeyle maḫv iderin.” didi. (69a/2-3-4-5-6)

Anı hıç kimse şora gelmedi, *bir cehennemī bed-baḫt varup şorup* “Nidelüm” didiler. (71a/4-5)

Haḫ te‘ālā eyitdi: “İy ḫulum! Çünkü ḫalāyık seni terk itdiler ve senden yüz döndürdiler, *ben seni terk idüp zāyi’* ḫılmazın.” didi. (71a/ 2-3-4-5)

“*Baña rahmet idüp* tevbeñi ḫabūl ḫıldum.” didi. (71b/5-6)

Bu ḫadīşi Resūlullāhdan işidicek müteḫayyir olup didiler ki: “Yā Resūlullāh! Biñden bir kişi kim uçmağa girür, didiñüz. (73b/6-7-8)

Mālikü’l-mülk milkinde ḫükmin geçürüp nice dilerse tasarruf idicidür. (75a/9-10)

ḫayr ve menfa‘at diledügi ḫulına ve *ḫükmin yirine getürüp* kendüye muḫī‘ olana ḫayr ve menfa‘at idicidür. (76b/11-77a/1)

ḫullarına toḫru yol gösterüp hidāyet viricidür. (77a/3-4)

Eyle gerekdür kim *dervīş olduğına melūl olup* bay olduğına sevinmeye, belki cemī‘ ḫâlde tevekkūli Allah’a ola. (77a/10-11)

İbrāhim eyitdi: “ḫayırmaz kim *ayruḫ dervīş görüp istikrāh idüp* yigrenmesünler.” didi. (78a/3-4-5)

Ol gidicek İbrāhim eyitdi: “Yā İlāhi! Ben dünyāyı gerüde dilerin. Sen öñüme ve benüm üzerime getirürsin. Senüñ ‘izzetüñ ve ‘azametüñ haqqıçün eger şimden girü beni açluğla öldürürseñ, dahı *tevekküli koyup hıç nesne arzu idüp* taleb itmeyem.” didi. (79a/3-4-5-6-7)

Görüñ *Hak te‘ālā irşād idüp* niçe tevekkül virmişdür. (79a/7-8)

Ve dahı fakr-ı fākaya şabr idüp Hak te‘ālā virdügin girü Hak te‘ālā yolına harc ide. (79b/1-2)

Eger baħr bir kezden derelere aħsa, *dereler ğarķ olup* helāk olurlardı. (84b/11-85a/1)

Ve Hak te‘ālādan ğayrı anı neydügin kimse bilmez ve bu tertibi naķl itmekden maķşüd oldur ki *Hak te‘ālānuñ ‘azametine ve kemāl-i kudretine iķrār idüp* ve *kendünüñ hıçlığın vaşfın bilüp Hak te‘ālānuñ vaħdāniyyetine ‘itikād getirüp* ‘ilme meşğül olmaķdur. (89a/11-89b/1-2-3)

Ve rüħ didiler zķrā raħmāniyle mümkün olan māhiyyet ‘*ademden vücūda gelüp* rāħat oldı. (91b/3-4)

Şakalıya şehirlerinden geçüp mağrib deñizine muţtasıl olur. (97a/4-5)

Dāimā kıyāma turup Qur‘ān oķurlar. (98b/1-2)

Dāimā rükū‘da turup tesbīħ iderler, tehlīl iderler. (98b/3-4)

Dāimā secdeye varup tesbīħ ve temcīd iderler. (98b/6)

Dāimā ellerin götürüp Hak te‘ālā ğazretine ųazarru‘ ve münācāt iderler. (99a/1-2)

Dāimā tahiyyātda oturup oķurlar. (98b/8)

Dāimā yüzlerin tutup ağlarlar. (99a/3-4)

Ferişterler ve şālih cinnīler *ol kāfir cinnilerin şıyup* cezirelere biraķdılar. (108b/10-11)

Ferişterler bunı tutup esīr eylediler. (109a/1-2)

İblīs kim adı Merre iken mukarreb-idi, *Hak te‘ālā anı ser-leşker kılup* çeri virdi. (109a/6-7)

4.9.1.4. -ınca/-ince Zarf-Fiil Ekleri ile Kurulan Zarf-Fiil Grupları

Eski Türkçe devresinde -gınça/-ginçe (-gın/-gin yapım eki + çe eşitlik eki) şeklinde kullanılan bu ekte bir hareket hâli ifadesinden başka o hareket hâlinin ortaya çıktığı ânı göstermek gibi bir zaman ifadesi de vardır (...ınca / ...dığı zaman vs.). Onun için bu zarf-fiil hal zarfı olduğu gibi zaman zarfı olarak da kullanılır.²⁹

Örneklerin çoğunda ek, “-e/-a kadar fonksiyonundadır.

Ya'nî döşer ve kapusın açar tâ kim gündüz günâh idenler tevbe ye ve istiğfâra gelsün diyü, *güneş mağribden toğınca*. (62b/2-3-4)

Hak te'âlâdan hıfâb gelür, girü maşrıqdan toğar tâ *kıyâmet yakın olınca*. (62b/7-8)

Hak te'âlâ ol kapuyı yapmaz tâ *güneş mağribden toğınca*. (63b/6)

Ve dahı *Hak te'âlâ 'azametinden ve heybetinden kıyâmet kopınca* başların kaldırmazlar. (75b/7-8-9)

Ve kalınlığı dahı bu yoldur, tâ *yedi kat tamâm olınca*. (93a/4-5)

Be-gâyet şavukdur ve *haft-ı istivâdan cenûba varınca* 'imâretlik azdur. (94b/4-5)

Tâ mağrib deñizine varınca anda tamâm olur. (97a/1)

Yirden dünyâ gögine varınca beş yüz yıllık yoldur. (97b/9-10)

Ve bu gökden ikinci göge varınca müfessirler katında beş yüz yıllık yoldur. (100a/11)

Bu gökden üçüncü göge varınca yine beş yüz yıllık yoldur. (100b/4)

²⁹ Ergin, a.g.e, s. 341.

Ve bundan dördüncü göge varınca aralığı ve kalınlığı hemin geçenleyündür. (100b/7-8)

Ve kürsiden 'arşa varınca yetmiş bin hicab zulümattan vardır, ve yitmiş hicab nürdan vardır. (102b/2-3-4)

Her birinün topuğundan ayağı altına varınca yüz yıllık yoldur. (102b/10-11)

Cābir rivāyetinde 'arşı götüren feriştelere bir kulağından bir kulağına varınca yedi yüz yıllık yoldur. (102b/3-4-5)

Ve Nūh peygāmbere hikāyetin ve Ādemden bizüm peygāmbere gelince tevārih beyān itdük. (1082-/3-4-5)

4.9.1.5. -ıcak/-icek Zarf-Fiil Ekleri ile Kurulan Zarf-Fiil Grupları

Osmanlı Türkçesinin ileriki dönemlerinde kullanımdan düşen -ıcak/-icek eki Eski Anadolu Türkçesinde -ınca/-ince fonksiyonuyla kullanılan bir ektir.

Kıyāmet yakın olıcağ Hāğ te'ālā destür virmez. (62b/8-9)

Mu'ayyen degüldür ve ma'lūm dağı olmadı lākin şol mikdār ola demişler kim *iki kemāle yitmiş pīr kişiler birbirine uğrayıcağ*. (62b/5-6)

Yüzün yire koyup secde idicek du'ā kıldı. (68a/5-6)

Bu hadīsi Resūlullāhdan işidicek mütehayyir olup didiler ki: "Yā Resūlullāh! Biñden bir kişi kim uçmağa girür, didiñüz. (73b/6-7-8)

Resūllullah bunı işidicek ağladı. (75a/3)

Ol gidicek İbrāhim eyitdi. (79a/3)

Balık bunı işidicek hareket itmek kaşd eyledi. (88b/2-3)

Ve taşar *nefes urıcağ* denizler artar. (87b/11)

Zirā güneş oraya gelicek gice gündüz berāber olur. (94b/1)

Zirā güneş maşrıkdan ol haţta gelicek tamām nişf-ı nehārdur. (94b/2-3)

Ve *şālihler vefāt idicek* cānların Beytü'l-ma'mūra iledürler. (99b/9-10)

Ya'nī *ferişteler ol haberi işidicek* eyitdiler: “Fısk ve fesād ideni ve kân dökene bize halîfe mi kılırsın. (110a/10-11)

4.9.1.6. -madın/-medin Zarf-Fiil Ekleri ile Kurulan Zarf-Fiil Grupları

Ek kelimeye bazen *-mezden evvel*, bazen de *henüz -meden* manalarını katmaktadır.

Pes ma'lūm oldu kim *güneş mağribden toğmadın* tevbe itse ve istiğfāra gelse maqbūl ola, günāhı ne deñlü çok dahı olursa. (64b/8-9-10)

“*Henüz dahı Âdem vücūda gelmedin* melāike Âdemūñ fısk ve fesād idüp ve kân dōkecegin neden bildiler?”. (111a/4-5-6-7)

4.9.1.7. -ken Zarf-Fiil Eki ile Kurulan Zarf-Fiil Grupları

Cevher (i-) fiilinin zarf-fiil ekidir.

Kişi günāh işlemege kâdirken ihlāşla geçen günāhlarına peşmān olup idecegi günāhların terk itmekdür. (62a/5-6-6-8-9)

“*Yabanda gezerken* kurdā uğramış kaçdı, eve geldi.”. (65a/9-10)

“*Koñşuñ tarlasın şuvarurken* şuyı ziyāde gelmiş senūñ tarlaña dahı akmış, şuvarılmış.”. (65b/5-6-7)

Bu kişi dahı ol 'ālime varurken 'ömri āhire yitdi. (66a/8-9)

Bu fikri iderken hātifden āvāz geldi. (68a/9)

İkisi bu bahşi iderken Hāq te'ālādan vahiy geldi, eyitdi. (69a/2-3)

Enbiyādan birine yolca giderken karşı bir cānver geldi. (69a/8-9)

Resūlullah hāzreti sefere giderken bir hātun kişiye uğradı. (74b/5-6)

Seferde giderken gün bir gece bir de[r]vīş evine konuk oldu ve bu dervīşün evinde bir koyundan artuk nesnesi yoğ-ıdı. (79b/5-6-7)

Eger şürette benün-ı İbni Ādem līkin *ben var-iken* yoğ-ıdı ‘ālem. (91a/4-5)

İblīs kim adı Merre iken mukarreb-idi, Hāq te‘ālā anı ser-leşker kılup çeri virdi. (109a/6-7)

Bu bir avuç toprağı kırk biñ yıl inayet kılup tertīb idüp *nü ‘mān deresine kırk biñ yıl ādem alībında o yaturken* ferīştlerün yolu üze[r]eydi. (115a/2-3-4-5)

Ol dahı ‘āciz almışdı *bir gün çevrölüp görürken* gördi ādemün ağızı açık. (115b/1-2)

4.9.1.8. -dukça/-dükçe Zarf-Fiil Ekleri ile Kurulan Zarf-Fiil Grupları

-duk/-dük sıfat fiil eki ile –ça/-çe eşitlik ekinin birleşmesiyle ortaya çıkan zarf-fiil ekidir.

İnşallahu te‘ālā her birünün hareketin ve midārın *maalli geldükçe* beyān idevüz. (100a/7-8)

4.9.1.9. -ıcağız/-icegiz ; -ıcağaz/-icegez Zarf-Fiil Ekleri ile Kurulan Zarf-Fiil Grupları

-ıcak/-iken ekinin zaman içinde genişlemesiyle ortaya çıkan bu ek bugün kullanılmamaktadır. Ek hem -ıcağız/-icegiz, hem de -ıcağaz/-icegez şeklinde kullanılmıştır. Ancak metnimizde bu ekin örneğine rastlanmamıştır.

4.9.1.10. -alı/-eli/-alıdan/-eliden (berü) Zarf-Fiil Ekleri ile Kurulan Zarf-Fiil Grupları

-galı/-geli ekinden gelişen bu ek Eski Türkçede “-mak için/-mek için” manasını ifade ederek sebep gösteren bir hal zarfı yapıyordu. Eski Anadolu Türkçesinde ve Türkiye Türkçesinde ise “-den beri” manasında kullanılarak bir devamlılık, bir süre ifade etmektedir.³⁰

Ba‘zı aḥbārda şöyle vārid olmuştur ki *Ḥaḳ te‘ālā melāikeyi ḥalk ideli*, melāike hīç bir vaḳit ağlamakdan ḥālī olmadılar. (75b/5-6)

4.9.1.11. -arak/-erek Zarf-Fiil Ekleri ile Kurulan Zarf-Fiil Grupları

Ek -E/-U gerundiumu ile -rAK ekinin birleşmesinden meydana gelmiştir.14. yüzyıl metinlerinde seyrek olarak geçen bu ek -E/-U gerundiumunun işleyişinin daralmasıyla onun yerini almıştır.³¹ Osmanlı Türkçesinde ortaya çıkan bu ek Türkiye Türkçesinde sık kullanılan, işlek bir zarf-fiil ekidir.

Metnimizde bu ekle yapılmış zarf-fiile rastlanmamıştır.

4.9.2. Zarf-Fiil Grubunun İşlevleri

4.9.2.1. Diğer Kelime Gruplarında Kullanılışları Bakımından Zarf-Fiil Grupları

Diğer kelime grupları zarf-fiil grupları içinde görev alabilmektedir. Ancak zarf-fiil grupları diğer kelime grubu içinde çok az yer alır ve zarf-fiil işlevini görür.

³⁰ Bkz. Ergin, a.g.e., s. 342.

³¹ Hayati Develi, *Evliya Çelebi Seyahatnamesine Göre 17. Osmanlı Türkçesinde Ses Benzeşmeleri ve Uyumlar*, TDK Yayınları, Ankara 1995, s. 92.

4.9.3. Cümlede Kullanılışları Bakımından Zarf-Fiil Grupları

Zarf-fiil grupları cümle içinde her zaman zarf ögesi olarak kullanılır. Bundan dolayı burada diğer kelime gruplarındaki gibi bir tasnif yapılmamıştır.

4.10. BİRLEŞİK FİİL

Bir yardımcı fiil ile bir isim veya bir fiil unsurunun oluşturduğu kelime grubuna birleşik fiil adı verilir. İsim ve fiil unsuru önce yardımcı fiil unsuru sonra gelir. İsimlerle oluşturulan birleşik fiillerde esas anlamı isim unsuru taşır. Yardımcı fiillerin anlama etkisi yoktur. Yardımcı fiil yalnızca isimleri fiilleştirir. Bu bakımdan isimlerle birleşik fiil yapan yardımcı fiiller ile, fiille birleşik fiil yapan yardımcı fiiller ayrı ayrıdır. Her iki grupta da yardımcı fiil sonda bulunur.

Halil İbrahim Usta “Eski Anadolu Türkçesi Söz Diziminde Sintagmatik Yapılar” adlı kitabında Eski Anadolu Türkçesindeki birleşik fiil gruplarını kendi içinde şu şekilde tasnif etmiştir:

a. İsim soylu bir kelimeyle bir fiilden oluşan birleşik fiil grubu:

aa. Yardımcı fiille kurulmuş birleşik fiil grubu: tevbe eyle, emr itmişdür, yir itmiş.

ab. Esas fiille kurulmuş birleşik fiil grubu: kök kürledi, yola girdi, el uzatmaya.

- b. Ulaç eki almış bir esas fille bir yardımcı fiilden kurulmuş olan birleşik fiil grubu: diyü verdüm, (biti) viribidi, durı geldi, çekini gördi, yiyi gör, eyde bilem.³²

Biz çalışmamızda birleşik fiilleri üç kısımda inceleyeceğiz: İsim + Yardımcı fiil Kuruluşundaki Birleşik Fiiller, Fiil + Yardımcı Fiil Kuruluşundaki Birleşik Fiiller, Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiiller.

4.10.1. Bileşik Fiillerin Yapısı

4.10.1.1. İsim + Yardımcı Fiil Kuruluşundaki Birleşik Fiiller

Bu yapıda kurulmuş birleşik fiillerde bir isim unsuru ile *it-*, *eyle-*, *yap-*, *kıl-*, *ol-*, *bulun-* yardımcı fiilleri bir araya gelir. Bu yardımcı fiillerden *et-*, *eyle-*, *yap-*, *kıl-* geçişli fiiller yaparken, *ol-* ve *bulun-* geçişsiz fiiller meydana getirirler.

4.10.1.1.1. Yardımcı Fiili "it-" Olan Birleşik Fiiller

Vardı ki *neh̄y id̄e*. (60a/3)

Sabr id̄emedi, bir daḥı içdi ve yine bir daḥı içdi; tâ ser-ḥoş oldu. (60a/5-6-7)

Namāza *da'vet itdiler*, varmadı. (60a/7)

Ser-ḥoşluğu ḥālinde ne'ūzubbillāh *vefâ[t] itdi*. (60a/8-9)

³² H.İbrahim Usta, **a.g.e.**, s.95-97.

Didi *idûñ* baña *tevĥîd*, Ben *idem* sizlere *ġufrân*. (61a/3)

Şâlih kullarına *şefkat idcidür*, *terahĥum idüp iĥsân idcidür*. (61a/9-10)

Her kim Allah te‘âlâyı bildi. *În‘âm ve iĥsân idcidür*, imsâkden ve buĥuldan iĥtirâz kılmaĥ gerekdür. (61a/9-10-11-61b/1)

Ben ĥasta bulunmadum, andan *ġâfil id*, ma‘zûr tut” didüm. (61b/2-3)

Andan soñra ol dervîş *vefât i[t]*di. (61b/5)

Vardum beytü‘l-ekfândan bir kefen aldum, *defn itdük*. (61b/5-6)

“Sen ol bizüm velîmüze bir pâre beze *bahıllık itdûñ*, bizüm senüñ kefenüñe ihtiyâcumuz yokdur. (61b/9-10-11)

İmdi iy Azîz! Allah te‘âlâ kullarıyla şöyle *muâmele ider*. (62a/2)

Günâhkâr kullarına *tevbe ve istiġfâr idcidür*, ħabûl kılup *rahmet idcidür*. (62a/3-4)

İmdi iy ‘Azîz! Bir kimse yavuz nâ- ĥaĥ yire ħan idüp soñra Ĥaĥ te‘âlâya dönüp tevbeye *niyet iden* ħulın Ĥaĥ te‘âlâ luĥfından ve kereminden *ħabûl idüp rahmet edicek* günâhkâr ħuluñ ihlâşla ve i‘tikâdla tevbeye ve istiġfâra gelse *rahmet işe* ‘aceb midür? (67a/5-6-7-8-9-10)

‘Âbid eyitdi: “Vallahi Ĥaĥ te‘âlâ saña *rahmet itmez!*” didi. (69b/10-11)

Ĥaşılı tevbe oldur kim kişi günâh işlemege ħâdirken ihlâşla geĥen günâhlarına peşmân olup idecegi günâhların *terk itmekdür* ve bunuñ üzerine şabit-ħadem olup ve bâħî ferâîzi ve sünneti yirine getürse lâ-cerem Ĥaĥ te‘âlâ tevbesin ħabûl kılup *rahmet ide*. (62a/4-5-6-7-8-9)

Ĥaĥ te‘âlâ anı oda bırakmaz, *terahĥum ider*, aña *rahmet ider*. (75a/6-7)

Ya‘nî Resûlulah dir kim Ĥaĥ te‘âlâ gicelerde rahmetin *baş ider*. (62b/1-2)

Ve güneş maġribden toġduġı oldur ki her gice ki gün tolanup Ĥaĥ te‘âlânuñ fermânıyla varur, ‘arş altında *secde ider*, “Girü toġayım mı yâ Râb?” dir. (62b/5-6)

Ve hep günâhkârlar *tevbe ideler* lakin fâide itmeye. (63a/10)

Güneş mağribden doğduğun her ki görse *müşāhede itse* ve yāhūd kendü görmese lakin *ḡatında şābit olsa ba‘dehū ĩmāna gelse veya tevbe itse* maḡbūl olmaya. (64b/3-4-5-6)

Ahır peşmān olup eyitdi: “İy ‘acebā! Ben *tevbe itsem* olur mı? Ya‘nī *ḡabūl* ola mı?” didi. (66a/2-3)

Eydür: “Yā şeyh! Sen *ḡanūḡ ol ḡālīḡān tevbe itdüm.* (67b/7-8)

Ve hep *günāhkārlar tevbe ideler* lakin *fāide itmeye.* (63a/10)

Amma kendü *müşāhede idüp* görse vaḡtında *ḡābit olmasa ĩmānı ve tevbesi* maḡbūl ola. (64b/6-7)

Andan soñra idilen *tevbeyi ḡabūl itmez.* (63b/7-8)

İmdi iy ‘Azīz! Bir kimse yavuz nā-ḡaḡ yire *ḡan idüp* soñra *ḡaḡ te‘ālāya* dönüp *tevbeye niyet iden ḡulın ḡaḡ te‘ālā luḡfından ve kereminden ḡabūl idüp* raḡmet edicek *günāhkār ḡulunuñ ihlāḡla ve i‘tikādlı tevbe ve istiḡfāra gelse raḡmet itse ‘aceb midür?* (67a/5-6-7-8-9-10)

Ya‘nī *ḡol gün kim ḡaḡ te‘ālānuñ ba‘zı ‘ālāmeti gele, ḡıyāmet niḡānlarından ḡiḡ nefse ĩmānı ve istiḡfāri menfa‘at itmeye kim bundan evvel ĩmāna ve tevbeye gel[me]miḡdi.* (63b/11-64a/1-2)

ḡatıruma bu geldi kim ikisin daḡı *terk idem,* varam cum‘a *namāzın ḡılam.”* didüm. (65b/5-6)

Bildüm ki *ḡiḡi Allah[a] teveccūh itse ve aña tevekkūl eylese mecmū‘-ı* maḡḡūdı *ḡāḡıl olurmuş.* (65b/7-8)

Her bār kim ikisi *buluḡsa, ‘ābid ol fāḡıḡa dirdi ki “Fıḡḡunuñ terk it, tevbe ve istiḡfāra gel.”* dirdi, *ḡāre idemezdi.* (69b/2-3-4)

Ol ‘ālim *ḡarafına yūzin döndürüp vefāt itdi.* (66a/9-10)

ḡaḡ te‘ālā emr itdi ki: “İy ḡullarum! Ol ḡulumuñ teveccūhi tevbeden yañaydı. Eyle olsa ol ‘ālim yeriyle bu tevbeye ḡaḡd eden ḡulumuñ yirini ölçüñ. Eger bu ḡulum ol ḡaḡd idüp geldüḡi yirden ol ‘ālim yirine yaḡınsa raḡmet ferīḡteleri alsunlar.” didi. (66b/2-3-4-5-6-7)

Göñülden *fıkr itdi ki “Uḡbu du‘ā[yı] benümiḡün eder.”* dedi. (67b/4-5)

Şimden girü aşla ma‘şiyet ve fışka ve fücûra *meyl ve kaçd itmeyem.*” didi. (67b/8-9)

“Kendü nefsiñcün ve benümçün ve bâķī cemā‘atcün du‘ā kıl ve Allah te‘ālādan rahmet ve mağfired *ṭaleb it* kim senüñ du‘āñ Allah te‘ālā kıtında maķbūldur.” didi. (68a/1-2-3)

Her kişi kim bildiyse Allah te‘ālā gağūrdur, ‘afvın *ṭaleb idē* ve kaçan ‘afvın *ṭaleb itse* necāt bula. (74a/7-8-9)

Senüñ ‘izzetüñ ve ‘azametüñ haķķıçün eger şimden girü beni açluğla öldürürseñ, daķı tevekküli kıoyup hıç nesne *arzu idüp ṭaleb itmeyem.*” didi. (79a/5-6-7)

Ya‘nī her nesne kendü münāsibine ulaşmaķ *ṭaleb idē.* (81a/4)

Şeyḫ-i Bağdādiyye kim irādet getirüp irşād *ṭaleb idē*se kırķ gün çile itdürürdi. (81b/7-8-9)

Ol kişi pāk *ğusl iddi* ve evvel ṭāhir ṭonları geydi ve iki rek‘at namāz kıldı. (68a/3-4-5)

Eyitdi: “İy kıulum! Ne *ta‘accüb idē*rsin? (68a/9-10)

Ve Mikāil, “Ben daķı Haķ te‘ālāyı *ta‘accüb idē*rünki anlaruñ günāhları ve fışķları Haķ te‘ālā’nuñ milkinden zerre deñlü nesne eksül[t]mez ve ‘ibādetleri daķı zerre deñlü nesne arturmaz. (68b/9-10-11)

İsrāfil Mikāil’e eydür: “‘Aceblerin şol kıavmı ki Haķ te‘ālānuñ rızķın yirler ve yirinde sākın olurlar ve gökler altında rahat olurlar ve döneler, girü ‘āşī olurlar ve dürlü dürlü *günāhlar idē*rler. (68b/5-6-7)

Ve daķı Haķ te‘ālā bir sa‘at içinde *helāk itmez.* (68b/7-8)

Bir tevbe ile mecmū‘ı ‘āşī kıulını ṭarfetü‘l-‘ayn içinde neçü[n] *ķabül idüp* rahmet kıılmaz?” didi. (69a/1-2)

İkisi bu *baḫşi idē*rken Haķ te‘ālādan vaḫiy geldi. (69a/2-3)

Huşūşā kim ‘āşī kıulum baña dönüp “*Tevbe ve istiğfār idē*yin. (69a/4-5)

Cemī‘ ömrinüñ günāhın ve fışķın anuñ bir tevbeyle *maḫv idē*rin.” didi. (69a/5-6)

Bir zamān *terk itdi*, bir gāyet ulu günāhda gördi. (69b/6-7)

Haḡ te‘ālā ol fāsıka eyitdi: “Yüri var, uçmaḡa gir!” didi. “Saña *raḡmet itdüm.*” didi. (70a/3-4-5)

Ne‘uzubillāh zīrā Haḡ te‘ālā rāḡimdür ve degüldür.” diyü *ḡükm i[t]di.* (70a/8-9)

“Eger bu nesneyi gāyet bilürin.” diyü *ḡükm ve itikād idüp* didiyse ne‘uzubillāh kāfir oldı, cehennemde muḡalled ḡaldı. (70b/10-11)

Çün öldi, yine evinde defn itdiler. (71a/10-11)

Haḡ te‘ālā eyitdi: “İy ḡulum! Çünkü ḡalāyık seni *terk itdiler* ve senden yüz döndürdiler, ben seni terk idüp zāyi’ ḡılmazın.” didi. (71b/3-4-5)

“Baña *raḡmet idüp* tevbeñi ḡabül ḡıldum.” didi. (71b/5-6)

Ya‘nī Haḡ te‘ālā ‘aşıleri *te‘ḡir i[t]dü*ğinden soñra kim tevbeye ve istigfāra gelmese *intikam idüp azāb id*cidür.

Eyitdi: “Elli yıldur bunda mücāvirin. Bir gün bir kişiye *nazar itdüm.* (72a/7-8)

‘Aşı ḡullarının ‘ışıyānın ve günāhın *‘afv id*cidür. (74a/6)

Her kişi kim bildiyse Allah te‘ālā ḡafürdür, ‘afvın *ḡaleb id*e ve ḡaçan ‘afvın *ḡaleb it*se necāt bula. (74a/7-8-9)

ḡullarına *ḡefḡat ve lütf ed*cidür. (74b/1)

Haḡ te‘ālā anı oda bırakmaz, *teraḡḡum id*er, aña *raḡmet id*er. (75a/6-7)

Raḡmet ḡayr virmekdür ve re‘fet ḡer *def‘ it*mekdür. (75a/7-8)

Mālikü’l-mülk milkinde ḡükmin ḡeçürüp nice dilerse *taḡarruf id*cidür. (75a/10-11)

Haḡ te‘ālānuñ ‘azametine *ikrār id*enlerüñ ḡāli bu vech-ile olmaḡ gerek. (76a/2)

ḡalāyıkı ḡesāb içün ḡıyāmet güninde *cem‘ id*cidür. (76a/5)

Melâikeler ideler: “Hak te‘âlâ sizleri girü *haşr etdüğü* size şevâb ve ‘ikâb degüldür. (76b/1-2)

Belki âdem oğlânlarınıñ kıyâmette fezâhatın ve rüsvâyılığın görsünler deyü *halk itdi.*” diyeler. (76b/3-4)

Ya‘nî kullarından kimi dilerse *ganî idicidür* mâl-ıla ve kanâ‘at-ıla. (76b/7-8)

Düşmanların dostlarından *men‘ idicidür.* (76b/8-9)

Zarardan ve tiddetten diledüğü kûlına ve hükmin tutmayan kûlına *zarar idicidür.* (76b/8-9-10)

Hayr ve menfa‘at diledüğü kûlına ve hükmin yirine getirüp kendüye mu‘î‘ olana *hayr ve menfa‘at idicidür.* (76b/11-77a/1)

Yigirmi gün *ırgâdlık idük,* tahıl biçdük. (77b/2)

“Dellâklara başumuz *tırâş idüñ!*” didük. (77b/5-6)

“Biz sizüñ gibi kişileri *tırâş itmezüz.*” didiler. (77b/6-7)

İbrâhim’üñ başın *tırâş idiler.* (77b/10)

İbrâhim eyitdi: “Yâ İlâhi! Ben dünyâyı gerüde dilerin. Sen önüme ve benüm üzerime getirürsin. Senüñ ‘izzetüñ ve ‘azametüñ haqqıçün eger şimden girü beni açluğla öldürürseñ, dahı tevekküli koyup hiç nesne *arzu idüp taleb itmeyem.*” didi. (79a/4-5-6-7)

Görüñ Hak te‘âlâ *irşâd idüp* niçe tevekkül virmişdür. (79a/7-8)

‘Ukûbet ve ‘azâbı kullarından *te‘hîr idicidür.* (79a/8-9)

Her ki bildi Hak te‘âlâ şabû[r]dur, kendü de *şabr ide.* (79a/9-10)

Ve dahı faqr-ı fâkaya *şabr idüp* Hak te‘âlâ virdügin girü Hak te‘âlâ yolına *harc ide.* (79b/1-2)

Bu dervîşüñ hatunı kem-‘aқıl[lı]ğından *âh itdi,* ağladı. (79b/9-10)

Ya‘nî mevt hayırludur, konuk haqqın *terk edüp* melâmet olmaқdan” didi. (79b/11-80a/1)

Pes her mü‘mine vâcib oldur kim mehmâ-[emken] hem bu esmâ ma‘nâsın kendüde *fıkr idüp* ol ma‘nâ üzerine olmak gerekdür. (80b/1-2-3)

Ve dahı bu esmâda *mülâzemet idene* vâcibdür ki ol münâsebeti *ri‘âyet ide*. (80b/5-6)

Ve her nefsüñ maqşüdü ve huşulı kimseye *muhtâc olmamak* olsa, ism-i Ğanîye *mülâzemet itmek* gerek. (81b/4-5)

İmdi her isim Esmâ-i Hüsnâdan *delâlet eder*. (80b/4-5)

Ve her kişi kim bu esmâya *mülâzemet itmek* isterse görmek gerekdür kim kendünüñ murâdı ve maqşüdü ve kendü nefesine muvâfıq kankı ismdür ve kankı ism ma‘nâsına münâsib ve mülâzımdur. (81a/6-7-8-9)

Her kankısına münâsib bulursa aña göre çok *mülâzemet itmek* gerekdür. (81a/9-10)

Meşelâ kaçan nefsüñ maqşüdü *tevbe ve istiğfâr ve Allah te‘âlâya teveccüh itmek* olsa ism-i Tevvâba *mülâzemet ide*. (81b/1-2)

Bâkî esmâyı dahı bunuñ üzerine *kıyâs ideler*. (81b/6-7)

Mecmû‘ı esmâ-i hüsnâyı okurdı ve ol mürîdüñ yüzine *nazar iderdi*. (81b/10-11)

Belki katında[n] *tarh iderdi*. (82a/2)

Zîrâ mübâlağa maqâmında ol ahaşşı *nefy iderler*, andan *terakķî iderler*. (82b/7-8)

“Niçün ol ‘eammi *nefy itiler*?” diseler, cevâb diyevüz kim “Müsellem maqâm-ı mübâlagada ol ahaşş nefy olunur. (82b/9-10)

Şol vaqtın kim Musâ kavmi Musâ’ya didiler: “Senüñ emrüñe muṭî‘ olmazuz ve nübüvvetüñe *ikrâr itmezüz*, tâ Haḫ te‘âlâyı bize göstermeyince.” didiler. (83a/3-4-5)

İkisi dahı *pâre pâre oldı*. (83b/2)

Haḫ te‘âlâ eyitdi: “Yâ Musâ! Eger bende uyumak ve ımızganmak var-imisse yedi kat yirler ve yedi kat gökler şol şişelerden dahı beter *helâ[k] olurlardı*. (83b/2-3-4-5)

“Haḡ te‘ālāya *teveccüh itüm.*” didi. (84a/1)

Anuñ huzurında ve şefā‘āte *cü’ret idebile.* (84a/5-6)

Haḡ te‘ālānuñ izniyle bu kelām daḡı *beyān ider.* (84a/9-10)

Veyā bilür bunları *idrāk ider* itdüklerin ve daḡı *idrāk itmedüklerin.* (84b/4-5)

Ba‘zı muḡakkikler Haḡ te‘ālānuñ ‘ilmin bahre *teşbīh itmişler.* (84b/7-8)

Ya‘nī feriştelere ve enbiyālar ve ġayrı maḡlūkāt Haḡ te‘ālānuñ ma‘lūmundan hıçbir nesne bilmezler ve *iḡāta itmezler.* (85b/8-9)

Andan Haḡ te‘ālā ol yāḡuta *nazar itdi.* (86b/9)

Gemi gibi *hareket itdi.* (87a/6)

Niçün *hareket idüp* dünyāyı *harāb itmezsin* tā ki rāḡat olasın?” didi. (88b/1-2)

Hareket itmege andan ḡorḡar ve ol yāḡutdan kim yeşil zümürüd yaratdı. (88b/7-8)

Balıḡ bunu işidicek *hareket itmek* ḡaşd eyledi. (88b/2-3)

Her bār kim *ḡaşd-ı hareket ide,* sinek balıḡa *ḡaşd ider.* (88b/4-5)

Ve Haḡ te‘ālādan ġayrı anı neydüġin kimse bilmez ve bu tertibi *naḡl itmekden* maḡşūd oldur ki Haḡ te‘ālānuñ ‘azametine ve kemāl-i ḡudretine *iḡrār idüp* ve kendünuñ hıçlıġın vasfın bilüp Haḡ te‘ālānuñ vaḡdāniyyetine *‘itikād getürüp* ‘ilme meşġül olmaḡdur. (89a/11-89b/1-2-3)

Şol vaḡtın kim Haḡ te‘ālā ruḡ-ı Muḡammed’e *nazar i[t]di.* (91a/9)

Daḡı *iḡtilāf iddiler* kim: “Yir hemīn uşbu maḡşūs olunan bir ḡabaḡa mıdur? Yoḡsa daḡı var mıdur?”. (92b/5)

Dāimā rükū‘ da ḡurup *tesbīh iderler,* *tehlīl iderler.* (92b/5)

Dāimā secdeye varup *tesbīh ve temcīd iderler.* (98b/6)

Dāimā ellerin ġötürüp Haḡ te‘ālā ḡazretine *ḡazarru‘ ve münācāt iderler.* (99a/1-2)

Mecmū‘ı eflaki maşrıktan mağribe günde bir kez *hareket itdürür*. (100a/4-5)

Ve bu göğüñ *seyr ider* yıldızı ‘Uṭāriddür. (100b/2)

Bunuñ *seyr iden* yıldızı Zühredür. (100b/5-6)

Ve ay didükleri ya‘nī maşrıktan ya‘nī ay felek-i mağribden maşrıka ayda bir kez *hareket itdürür*. (101a/11-101b/1)

Ve her bir dil-ile Ḥaḳ te‘ālā *tesbīḥ iderler* bunlar dāimā Allah te‘ālā ḥavfından başların ḳaldırmazlar. (103a/10-11)

‘Arşı *ḫavāf iderler*. (104a/4)

Ba‘zıları dāimā *tehlīl iderler*. (104a/5)

Ba‘zısı *tekbīr iderler*. (104a/5)

“Tā nāgāḥ ‘arşa *nazar idēvüz*. (104a/11-104b/1)

Ba‘zı müfessirler ḳatında bu ayete’l-kürsīnünñ sebep-i nüzūli oldur kim kāfirler aṣnāma ṭapdılar ve “Aṣnām bize Allah ḫazretinde *ṣefā‘at iderler*.” didiler. (105b/6-7)

Ḥaḳ te‘ālā bu ayeti viribidi kim tā kim bileler: Ḥaḳ te‘ālā ḫuzurında ḫiḳ kimse kimseye *ṣefā‘at idemez*. (105b/7-8-9)

Bu yazılan ṣekil fī’l-cümle *fehīm itmek* içündür. (107a/2-3)

Ve Nūḫ peygāmbere ḫikāyetin ve Ādemden bizüm peygāmbere gelince tevāriḫ *beyān itdük*. (107a/2-3)

Mūsā *münācāt itdi*. (108a/8-9)

Gāḫ yirde *‘ibādet iderdi* ve gāḫ gökde *‘ibādet iderdi*, ve gāḫ uçmaḳda *‘ibādet iderdi*. (109b/10-11)

Şuāl ḳılsalar, eyitseler ki “Henüz daḫı Ādem vücūda gelmedin melāike ādemünñ *fıṣḳ ve fesād idüp* ve ḳān dōkecegin neden bildiler?” (111a/4-5-6)

Zirā zıkr olındı kim ol yir yüzinde cinnīler *fesād itdilerdi*. (111a/9-10)

Melāike añı daḫı aña *ḳıyās itdiler*. (111a/11)

Vaktāki Hāḡ te‘ālā ādemi yaratmak diledi, yire *vahy* iddi: “Ben senden ādem yaratsam gerekdür. (111a/11-111b/1)

Hāḡ te‘ālā kendü azāmetiyle kırk yıl nazar kıldı ve *taṣarruf ve tertīb* iddi. (114b/8-9)

Bu bir avuç toprağı kırk biñ yıl inayet kılup *tertīb* idüp Nu‘mān deresine kırk biñ yıl Ādem ḡalibında o yaturken ferīṣtlerüñ yolu üze[r]eydi. (115a/2-3-4-5)

Her bār ki Ka‘be’ye tavāfına geledirdi, Ādem’e uğrarlardı kim anuñ hüsni suretin ve tül-ı ḡāmetin *ta‘accüb* iderlerdi ve ne olıcağın bilmezlerdi. (115a/5-6-7)

Dağı ādemi bile *teferrüc* iderdi. (115a/11)

4.10.1.1.2. Yardımcı Fiili "ol-" Olan Birleşik Fiiller

Sabr idemedi, bir dağı içdi ve yine bir dağı içdi; tā *ser-ḡoṣ* oldu. (60a/5-6-7)

Bunca yıllık ‘ibādeti *zayī‘* oldu. (60a/9)

Zīrā ‘ilm-i evvelde eyle *taḡdīr* olımmışdı. (60a/10)

Hāṣılı tevbe oldur kim kişi günāh işlemege ḡādirken ihlāṣla geḡen günāhlarına *peṣmān* olup idecegi günāhların terk itmekdür ve bunuñ üzerine *sabit-ḡadem* olup ve bāḡī ferāīzi ve sünneti yerine getürse lā-cerem Hāḡ te‘ālā tevbesin ḡabül kılup raḡmet ide. (62a/4-5-6-7-8-9)

Zīrā *zarūrī* olurlar, *iḡtiyārī* olmaz. (63a/11)

Īmān- ı maḡbūl ve tevbe-i maḡbūl oldur kim *irādī ve iḡtiyārī* ola, *zarūrī* olmaya ki imāni be’īs olur, *maḡbūl* olmaz. (63b/1-2)

Bu tevbe ve Īmān *maḡbūl* olmaduğına tefāṣıl ve aḡvāl vardur. (64a/7-8)

ḡavl-i evvel oldur kim her kim güneṣ maḡribden toğduğında soñra Īmāna ve tevbeye gelse *maḡbūl* olmaya, zāḡīr-i iadīṣ mucibince. (64a/9-10-11)

avlı-i anı oldur kim gune mağribden oğduktan sonra oğlan oğsa baliğ olmazdan n İmāna gelse yāhūd tevbe itse *mağbūl ola* zīrā ulū‘ı görmemişdir. (64a/11-64b/1-2-3)

avlı-i alı oldur kim gune mağribden oğduğın her ki görse müşāhede itse ve yāhūd kendü görmese lakin atında *ābit olsa* ba‘dehū İmāna gelse veya tevbe itse *mağbūl olmaya*.(64b/3-4-5-6)

Amma kendü müşāhede idüp görse vaqtında ābit olmasa İmānı ve tevbesi *mağbūl ola*. (64b/6-7)

Pes *ma‘lūm oldu* kim gune mağribden oğmadın tevbe itse ve istiğfāra gelse *mağbūl ola*, günāhı ne deñlü oğ dağı olursa. (64b/8-9-10)

avlı-i anı oldur kim gune mağribden oğduktan sonra oğlan oğsa *baliğ olmazdan* n İmāna gelse yāhūd tevbe itse mağbūl ola zīrā ulū‘ı görmemişdir. (64b/1-2-3)

Bildüm ki kii Allah[a] teveccüh itse ve aña tevekkül eylese mecmū‘-ı mağşūdı *āıl olurmı*. (65b/7-8)

Ahır pemān olup eyitdi: “İy ‘acebā! Ben tevbe itsem olur mı? Ya‘nī *abūl ola* mı?” didi. (66a/1-2-3)

Ba‘zı ba‘zısı *ayy oldu*lar, ol iki araf beraberdi. (66b/11)

İsrāfil Mikāil’e eydür: “‘Aceblerin ol avmı ki Hā te‘ālānuñ rızın yirler ve yirinde *ākin olurlar* ve gökler altında *raat olurlar* ve döneler, girü *‘āī olurlar* ve dürlü dürlü günāhlar iderler. (68b/5-6-7)

Andan sonra ‘ābid *melūl oldu*. (69b/6)

‘Ābid *melūl oldu*, aıdı, eyitdi: “Bunı terk ıl, tevbeye gel.” didi. (69b/7-8-9)

Ol ikisinüñ dağı cānların abz eyledi dağı Hā te‘ālā atında *cem‘ oldu*lar. (70a/2-3)

Ya‘nī Hā te‘ālānuñ rametinden *nevmi ve marūm olmandı*. (70b/11)

Bir gün *asta oldu*. (71a/4)

Huūā ol günden kim *ar ola* ve her kii hāline göre *ner ola*. (72b/4-5)

Ya'nî ol vaktde *hamile olsa* hâmilin birağaydı. (73a/8-9)

Mütehayyir *bî-hüş ola*[lar]. (73a/11)

Belki ol günün şiddetinden ve bu haberün hayretinden *mütehayyir ve hayrân* olmuşlardır. (73b/1-2-3)

Ya'nî “*Beşâret* olsun size kim nâra girecek sizden bir ola ve Yecüden Mecüden biñ ola. (73b/11-74a/1-2)

Ya'nî oğlancuqlar bu kelâmuñ şiddetinden ve bu haberün hayretinden *pîr* olalar. (73a/5-6)

Hayr ve menfa'at diledügi kûluna ve hükmin yirine getürüp kendüye *muñî'* olana hayr ve menfa'at idicidir. (76b/11-77a/1)

Cemî'-i halâyıķı mevcüdâtı *fânî* olduktan soñra bākî kılıcıdır. (77a/6-7)

Eyle gerekdür kim dervîş olduğına *melûl olup bay* olduğına sevinmeye, belki cemî' hâlde tevekküli Allah'a ola. (77a/10-11)

Yigirmi dinâr *hâşıl* oldu ve şehre varduk. (77b/3)

Ben eyitdüm: “Yâ şeyh! Yigirmi gündür ırsılarda ırgâdlık eyledük, yigirmi dinâr *hâşıl* oldu. (78a/2-3)

Nâ-çâr oldu. (77b/7)

Bunda[n] soñra be-ğâyet açlık *'arız* oldu. (78a/5)

İbrâhîm eyitdi: “Eger bu hikâyet gerçekse var sen *âzâd ol*.” didi ve “Bu altmış biñ dinâr saña *helâl* olsun.” didi. (78b/11-79a/1)

Sferde giderken gün bir gece bir de[r]vîş evine *konuk* oldu. (79b/5-6)

Ya'nî mevt hayırludur, konuk hakkın terk edüp *melâmet olma*ğdan” didi. (79b/11-80a/1)

Pes dervîş şabr ve tevekkül berekâtında on aķçalık koyunçün beş yüz dinâra *müsteħik* oldu ve eline beş yüz dinâr girdi. (80a/7-8-9)

Esmâ-i hüsnâ berekâtında, Esmâ-i hüsnâ ma'nâsında *ma'lûm* oldu kim esmâü'llâhla halâyıķ arasında münâsebet varmış. (80a/10-11-80b/1)

Bu ma‘nā-yı mu‘ayyene nite-kim *beyān* olındı. (80b/6)

Çankı isimde *müteğayyir olup* eşeri zāhir olursa ol isme mülāzemet buyururdu. (81b/11-82a/1)

Ve eger irşād *münāsib olan* isimlerde *müteğayyir olmasa*, ol kişiyi qabül kılmazdı. (82a/1-2)

“Saña bu nesnede *müyesser olmaz.*” dirdi. (82a/3)

Ve hıfz u tedbiri *nākış u kâşır olur, tamām olmaz.* (82b/1)

Suāl: Eger diseler kim *kıyās oldı* kim “Lā-tahūzzehü nevmün lā sinetün” diyeyidi. (82b/6-7)

Ve andan *terakķī olmur.* (82b/11)

“Niçün ol ‘eammi nefy ittiler?” diseler, cevāb diyevüz kim “Müsellem maķām-ı mübālağada ol ahaşş *nefy olmur.* (82b/9-10)

Şol vaktın kim Musā kavmi Musā’ya didiler: “Senüñ emrüñe *muṭī’ olmazuz* ve nübüvvetüñe ikrār itmezüz, tā Haķ te‘ālāyı bize göstermeyince.” didiler. (83a/3-4-5)

Eger baħr bir kezden derelere aķsa, dereler *ğarķ olup helāk olurlardı.* (85a/1)

Andan duħān *ħāşıl oldı.* (87a/3)

Müşebbek *derece derece olup[d]urur.* (87b/7-8)

Niçün hareket idüp dünyāyı ħarāb itmezsin tā ki *rāħat olasın?*” didi. (88b/1-2)

Balık añā *meşğül oldı.* (88b/3-4)

Ve ba‘zıları dir kim mecmū‘ı tağlardan *ħāşıl olan* şuyı öküzle balık yudar. (88b/8)

Ve Haķ te‘ālādan ğayrı anı neydüĝin kimse bilmez ve bu tertibi naķl itmekden *maķşūd oldur* ki Haķ te‘ālānuñ ‘azametine ve kemāl-i ğudretine ikrār idüp ve kendüñüñ hıçlıĝın vasfın bilüp Haķ te‘ālānuñ vaħdāniyyetine ‘itikād getürüp ‘ilme *meşğül olmaķdur.* (89a/11-89b/1-2-3)

Ve bu mecmū‘ *mezkūr olan* ervāḥdan ferīşteler ervāḥın yaratdı. (90a/9-10)

Ba‘zı nübüvvete *kā‘il oldı*. (90b/3-4)

Ve ba‘zı velāyete ve ba‘zı ĩmāna ve t̄ā‘ata ve ba‘zı işyāna ve ba‘zı küfre ve ba‘zı nifāka ve ba‘zı ferīşteler olmağa *kā‘il oldı*. (90b/4-5-6)

Ruḥ t̄ākaṭ getürmedi, *iki pāre oldı*. (91a/10)

‘Aql dirler ki mecmū‘ nesneyi ta‘līme *muḥtaç olmadın* bi‘z-z̄āt idrāk ve ta‘aḳkul kılduğıçün. (90b/11-91a/1-2)

Ve rūḥ didiler z̄irā raḥmāniyle *mümkün olan* māḥiyyet ‘ademden vücūda gelüp *rāḥat oldı*. (91b/3-4)

Pes *ma‘lūm oldı* kim kalem ve ‘aql ve nūr ve ruḥ mecmū‘ı bir nesneden ‘ibāret-imiş kim ol rūḥ-ı Muḥammedīdür. (91b/4-5-6)

Līkin dürlü dürlü ad virdükleri i‘tibārāt iḥtilāfından *ḥāşıl olmışdur*. (91b/6-7-8)

Nite-kim *z̄ikr olındı*. (91b/8)

Belki her biri daḥı birbirine *muğāyir olur*. (92a/5)

Ve yigirmi yıllığında bākī kalan ḥalk *şākin olur*. (92a/10-11)

Daḥı iḥtilāf iddiler kim: “Yir hemīn uşbu *maḥsūs olunan* bir ṭabağa mıdır? Yoḥsa daḥı var mıdır?” (92b/5-6)

Z̄irā yirden *ma‘mūr olan* yüz yigirmi yıllıkdur. (94a/8-9)

Z̄irā güneş oraya gelicek gice gündüz *berāber olur*. (94b/1)

Andan geçer, Başra deñizin *iḥāṭa ider*, Cezīre-i ‘arza uğrar. (95a/6-7)

Ve bu mecmū‘ *z̄ikr olınanların* kürsī ḳatında hīç mikdārı olmaya. (101b/7-8)

‘Āciz oldı. (103b/11)

T̄ākaṭ getürmeyüp *helāk olavuz*.” diyü. (104b/1-2)

Şol bir top gibidür ki *kat kat ola* birbirinün üzerinde tahtlar tahtlar gibi midür? (106a/2-3)

Ve biri kuvvet-i ‘akliyyedür kim ma‘rifet ve şalâh ve ‘ibâdet andan *peydâ olur*. (110b/8-9)

Bilmediler, *gâfil oldılar*. (111a/1)

4.10.1. 1. 3. Yardımcı Fiili "eyle-" Olan Birleşik Fiiller

Bildüm ki kişi Allah[a] teveccüh itse ve aña *tevekkül eylese* mecmû‘-ı makşûdı hâşıl olurmuş. (65b/7-8)

Hattâ toksan toktuz nâ-hak yire *kan eylemişdi*. (66a/1)

Ol ikisinün dahı cânların *kabz eyledi* dahı Hak te‘âlâ katında cem‘ oldılar. (70a/2-3)

Ben eyitdüm: “ Yâ şeyh! Yigirmi gündür ıssılarda *irgâdlık eyledük*, yigirmi dinâr hâşıl oldı. (78a/2-3)

“Hele *kerem eyle*. Gel anı baña göster.” didi. (78b/3)

Ba‘zı ahbârda ehl-i takvâya şormışlar. “Dünyâyı n’içün *terk eyledün?*” (83b/7-8)

Balık bunı işidicek hareket itmek *kaşd eyledi*. (88b/2-3)

Ve andan soñra kuş yaratdum ve günde bir dâne *rızk eyledüm*. (108b/1-2)

Ferişteler bunı tutup *esîr eylediler*. (109a/1-2)

İblîsi anlara *big eyledi*. (109a/7)

“Birkaç gün *şabr eyleñ* tâ bu bir avuç toprakdan neler göresiz. Ve siz bilürsiz benüm bu bir avuç toprakla ezelden ebede degin ne işlerüm vardır.” didi. (113a/9-10)

Balçık eylediler. (113b/7)

4.10.1.1.4. Yardımcı Fiili "kıl-" Olan Birleşik Fiiller

And içdi ki “Ayruķ *namāz kılmayam.*” didi. (60a/7-8)

Her kim Allah te‘ālāyı bildi. İn‘ām ve ihsān idicidür, imsākden ve buhuldan *ihtirāz kılmak* gerekdür. (61a/9-10-11-61b/1)

Günāhkār kullarına tevbe ve istiğfār idicidür, qabūl kılup rahmet idicidür. (62a/3-4)

Ulemādan *taleb kıldı*, şordı. (66a/6)

Andan Allah te‘ālā *emr kıldı* kim “Ol ‘ālim tarafından yaña olan yire sıkuşuñ. Ol kulumaya yakın oluñ.” didi. (66b/9-10-11)

Hak te‘ālā ol qalmış bī-çare kılına ihlāşla tevbeye *kaşd kılduğıçün rahmet kıldı*. (67a/3-4-5)

Ya‘nī “Yā Rāb! *Rahmet ve mağfıret kıl* şol kula kim göñli qararmağa yaqındur.” didi. (67b/1-2-3)

Tevbe *müyesser kılup* turup şeyhüñ katına geldi. (67b/6-7)

Ve iki rek‘at *namāz kıldırdı*. (67b/11-68a/1)

“Kendü nefsüñçün ve benümçün ve bākī cemā‘atçün *du‘ā kııl* ve Allah te‘ālādan rahmet ve mağfıret taleb it kim senüñ *du‘āñ* Allah te‘ālā katında maqbūldur.” didi. (68a/1-2-3)

Ol kişi pāk ğusl itdi ve evvel tahir tonları geydi ve iki rek‘at *namāz kıldı*. (68a/3-4-5)

Yüzin yire koyup secde idicek *du‘ā kıldı*. (68a/5)

Zehī Kerīm-i lem-yezel ki bir ‘āşī günāhkār kendü nefsiçün tevbe ve istiğfār kılduğına bunuñ gibi *luřf ve kerem kıılır*. (68b/2-3)

Bir tevbe ile mecmū'ı 'āšī kılını ıarfetü'l-'ayn içinde neçü[n] kabül idüp *rahmet kılmaz?*" didi. (69a/1-2)

Hağ te'ālānuñ rahmetinden kendüyi *mağrūm ve nevmīz kılmaya*. (69a/7-8-9-10)

'Ābid melül oldu, kaçıldı, eyitdi: "Bunu *terk kıl*, tevbeğe gel." didi. (69b/7-8-9)

Allah te'ālā hīç mü'mini Hağ teālānuñ rahmetinden *nevmīz kılmamak* gerek. (70b/3-4)

"Baña rahmet idüp tevbeñi *kabül kıldum*." didi. (71b/5-6)

Yerleri ve gökleri kendü nūrıyla *münevver ve rüşen kılcıdır*. (77a/2)

Cemī'-i halāyıķı mevcūdātı fānī olduktan soñra *bāķī kılcıdır*. (77a/6-7)

Hağ te'ālā kazāsına ve belāsına katlana ve nefsin anuñ zahmetine ve 'ibādetine *mūnīs kıla*. (79a /10-11)

Tā Hağ te'ālā ğınā-yı dünyā ve ğınā-yı nefsi *rūzī kıla*. (81b /5-6)

Ve eger irşād münāsib olan isimlerde müteğayyir olmasa, ol kişiyi *kabül kılmazdı*. (82a/1-2)

Ve *muğkem kılar* Hağ te'ālā hayy kayyumduğın. (82a/10)

Musā peygamber feriştelere *suāl kıldı*: "Eyenāmü rabbi" didi. (83a/5-6)

Karār kıldı. Ve ol kemkeme *karār kılmadı*. (88a/3-4)

'Ağl dirler ki mecmū' nesneyi ta'līme muğtac olmadın bi'z-zāt *idrāk ve ta'ağğul kılduğıçün*. (90b/11-91a/1-2)

Birisi oldur kim ferişte indiler, şıdılar ve İblīs'i *esİR kıldılar*. (109b/3-4)

Ve ol cihet-i fazīlete bunları *muğttāli' kılmadı*. (111a/2)

Suāl kılsalar, eyitseler ki "Henüz dağı Ādem vücūda gelmedin melāike ādemūñ fışķ ve fesād idüp ve kğan dōkeceğın neden bildiler?" (111a/4-5-6)

Bazarlık kıldı. (111b/5-6)

Ben ıraklığı anuñçün *kabül kıldum*. (111b/9)

Kim ne fi‘l idecegin bilmez zirā kim şehriyār” Çün toprak böyle and içdi ve *tażarru‘ kıldı*, Cebrāil *terahhum kıldı*. (112a/4-5)

Allah korkısı a[r]tuğdur.”didi, yirüñ *tażarru‘ kılduğına* muqayyed olmadı. (112b/1-2)

Bu bir avuç toprağı kırk biñ yıl *inayet kıtlup tertīb idüp* Nu‘mān deresine kırk biñ yıl Ādem qalibında o yaturken ferişterüñ yolu üze[r]eydi. (115a/2-3-4-5)

4.10.1.1.5. Yardımcı Fiili “yap-” Olan Birleşik Fiiller

Metnimizde örneğine rastlanmamıştır.

4.10.1.1.6. Yardımcı Fiili “bulun-” Olan Birleşik Fiiller

Ben *hasta bulımadum*, andan gāfil id, ma‘zūr tüt” didüm. (61b/2-3)

4.10.2. Fiil + Yardımcı Fiil Kuruluşundaki Birleşik Fiiller

Bu yapıda, bir fiil ile bir yardımcı fiil zarf-fiil eklerinin yardımıyla bir araya gelirler ve birleşik fiil oluştururlar. Bu tür birleşik fiillerde iki unsurun arasına -a/-e, -i/-i/-u/-ü, -up/-üp zarf-fiil ekleri gelir. Yardımcı fiiller ise *yeterlik* (*bil-*, *-ime-*), *tezlik* (*ver-*), *süreklilik* (*kal-*, *gel-*, *gör-*, *dur-*) ve *yaklaşma* (*yaz-*) fiilleridir. Bunlara *tasvir fiilleri* de denir. -ip/-ip zarf-fiil ekleriyle birleşik fiil oluşturan fiiller *yarı tasvir fiilleri* diye adlandırılır.

4.10.2.1. Yardımcı Fiili "gel-" Olan Birleşik Fiiller

Kimse *şora gelmedi*, bir cehennemî bed-baht varup şorup “Nidelüm” didiler. (71a/4-5)

Ol hatun *turı geldi*, oğlançuğın aldı. (74b/7)

Turı geldi, ol koyuncuğı boğazladı. (79b/7)

4.10.2.2. Yardımcı Fiili "bil- (-uma/-ime-)" Olan Birleşik Fiiller

Her bār kim ikisi buluşsa, ‘ābid ol fāsiqa dirdi ki “Fıskuñı terk it, tevbeye ve istiğfāra gel.” dirdi, *çāre idemezdi*. (69b/2-3-4)

Sabr idemedi, bir daħı içdi ve yine bir daħı içdi; tâ serhoş oldu. (60a/5-6-7)

Anuñ huzurında ve şefā‘āte *cü’ret idebile*. (84a/5-6)

Hāḡ te‘ālā bu ayeti viribidi kim tā kim bileler: Hāḡ te‘ālā huzurında hīç kimse kimseye *şefā‘at idemez*. (105b/7-8-9)

4.10.2.3. Yardımcı Fiili "yaz-" Olan Birleşik Fiiller

Metnimizde örneğine rastlanmamıştır.

4.10.2.4. Yardımcı Fiili "vir-" Olan Birleşik Fiiller

Metnimizde örneğine rastlanmamıştır.

4.10.2.5. Yardımcı Fiili “tur-” Olan Birleşik Fiiller

Metnimizde örneğine rastlanmamıştır.

4.10.2.6. -up/-üp zarf-fiil Ekleri ile Kurulan Birleşik Fiiller

Anı hīç kimse şora gelmedi, bir cehennemî bed-baht *varup şorup* “Nidelüm” didiler. (71a/4-5)

4.10.2.7. Yardımcı Fiili “gör-” Olan Birleşik Fiiller

Metnimizde örneğine rastlanmamıştır.

4.10.3. Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiiller

Bir isim ile bir fiil unsurunun bir araya gelmesiyle oluşan birleşik fiillerdir. Şekil itibarıyla birinci tip birleşik fiillerden bir farkı yoktur. Fark anlam bakımındandır. Çünkü bu üçüncü tip birleşik fiillerde “unsurlardan biri veya hepsi, kendi sözlük anlamları dışında kullanılır. Bunların bir kısmı deyimleşmiştir.”³³

Bu yapıda kurulan birleşik fiillerden bazılarındaki fiil unsurları (meselâ al-, başla-, bul-, buyur-, gel-, gör-, koş-, kal-, koy-, sev-, ver-) *yarı yardımcı fiiller* diye adlandırılıp birinci tip (isim + yardımcı fiille kurulan) birleşik fiiller içine dahil edilmektedir.³⁴

Metnimizde tespit ettiğimiz örnekler şunlardır:

Karadaşı “Sende iç” diyü ‘avratı talâkına *and içdi*. (60a/3-4)

Lâ-cerem âhirinde *zuhûra geldi*. (60a/10-11)

Hâşılı tevbe oldur kim kişi *günâh işlemege* kâdirken ihlâşla geçen günâhlarına peşmân olup idecegi günâhların terk itmektür. (62a/4-5-6-7-8-9)

Ol vaqtın yir yüzünde hîç kâfir qalmaya, *imâna gele* ve hîç fâsık qalmaya, *tevbeye geleler*. (63a/8-9)

Qavl-i şânî oldur kim güneş mağribden toğdukdan soñra oğlan toğsa bâliğ olmazdan oñ *imâna gelse* yâhüd tevbe itse maqbûl ola zîrâ tulû‘ı görmemişdür. (63a/1-2-3)

³³ Karahan, *a.g.e.*, s. 39.

³⁴ Banguoğlu, *a.g.e.*, s. 316; Özkan, *a.g.e.*, s. 95-110.

Ḳavl-i şālīş oldur kim güneş mağribden tođduđın her ki görse müşāhede itse ve yāhūd kendü görmese lakin ḳatında şābit olsa ba‘dehū *īmāna gelse* veya tevbe itse maḳbūl olmaya. (64b/3-4-5-6)

Ya‘nī şol gün kim Ḥaḳ te‘ālānuñ ba‘zı ‘alāmeti gele, ḳıyāmet nişānlarından hīç nefse īmāni ve istiğfāri menfa‘at itmeye kim bundan evvel *īmāna ve tevbeye ge[me]*mişdi. (63b/11-64a/1-2)

Bu sebebden *tevbeye* ve *istiğfāra geldüm*. (65b/9-10)

İmdi iy ‘Azīz! Bir kimse yavuz nā- ḥaḳ yire ḳan idüp soñra Ḥaḳ te‘ālāya dönüp tevbeye niyet iden ḳulın Ḥaḳ te‘ālā luḳfından ve kereminden ḳabūl idüp rahmet edicek günāhkār ḳuluñ ihlāşla ve i‘tikādlā *tevbeye ve istiğfāra gelse* rahmet itse ‘aceb midür? (67a/5-6-7-8-9-10)

Her bār kim ikisi buluşsa, ‘ābid ol fāsıḳa dirdi ki “Fışḳuñı terk it, *tevbeye ve istiğfāra gel*.” dirdi, çāre idemezdi. (69b/2-3-4)

Bu ḳişi dağı ol ‘ālime varurken ‘ömri *āḥire yitdi*. (66a/8-9)

Ya‘nī “Yā Rāb! Raḥmet ve mağfired ḳıl şol ḳula kim *göñli ḳaramağa* yaḳındur.” didi. (67b/1-2-3)

Tā kim şeyḥ buña meşāyiḥ ṫarīḳınca *tevbe virdi* ve temīz guşl itdüirdi ve tāhir ṫonlar geydüirdi. (67b/10-11)

Her ḳişi kim bildiyse Allah te‘ālā ḡafūrdur, ‘afvın ṫaleb ide ve ḳaçan ‘afvın ṫaleb itse *necāt bulā*. (74a/7-8-9)

Şeyḥ-i Bađdādiyye kim *irādet getürüp* irşād ṫaleb iderse ḳırḳ gün çile itdüürdi. (81b/7-8-9)

İkisi bu baḡşi iderken Ḥaḳ te‘ālādan *vaḥiy geldi*. (69a/2-3)

Ḥaḳ te‘ālā eyitdi: “İy ḳulum! Çünkü ḥalāyık seni terk itdiler ve senden *yüz döndürdiler*, ben seni terk idüp zāyi’ ḳılmazın.” didi. (71b/3-4-5)

Şol mü‘min kim Ḥaḳ te‘ālānuñ emrin ve Resūluñ sūnnetin *yirine getüre* ve tevbe ve istiğfārlā ola. (74a/2-3)

Her ḳişi kim bildiyse Allah te‘ālā ḡafūrdur, ‘afvın ṫaleb ide ve ḳaçan ‘afvın ṫaleb itse *necāt bulā*. (74a/7-8-9)

Rahmet *hayr vime*kdür ve re‘fet şer def‘ itmekdür. (75a/7-8)

Ve dahı Hâk te‘âlâ ‘azametinden ve heybetinden *kıyâmet kopınca* başların kaldırmazlar. (75b/7-8-9)

Ve bu hayvânlar dahı *cevâb vire*ler kim: “Bu secde bizden secde-i şükrdür.” Hâk te‘âlâya kim bizi âdem oğlanlarından yaratmadı.” diyeler. (76a/9-10-11)

Qıyâmet yakın olıcağ Hâk te‘âlâ *destür vimez*. (62b/8-9)

Qullarına toğru yol gösterüp *hidâyet viricidür*. (77a/3-4)

Mevcüdâtı mişâlsiz ‘ademden *vücûda getiricidir*. (77a/4-5)

Her biri hağlu hağğın aldılar ve sizün hağğınuz bende altmış biñ dinârı *emânet kod*ılar kim saña mirâş değdi. (78b/9-10)

Görün Hâk te‘âlâ irşâd idüp niçe *tevekkül vimişdür*. (79a/7-8)

Andan soñra yir *karâr tutdı*. (87b/9)

Ol öküzün burnı deñiz altında tâ altında iki delikten *nefes virür*. (87b/9-10)

Balığ havfından *epsem turur*. (88b/5)

Şol vaqtın qarınları tola, *kıyâmet kopar*. (89a/1)

Ve rûh didiler zîrâ rahmâniyle mümkün olan mâhiyyet ‘ademden *vücûda gelüp râhat* oldı. (91b/3-4)

Ve yigirmi yıllığında *bâkî kalan* hağğ şâkin olur. (92a/10-11)

*Tâkat getü*meyüp helâk olavuz.” diyü. (104b/1-2)

Şuâl kılsalar, eyitseler ki “Henüz dahı Âdem *vücûda gel*medin melâike âdemün fışk ve fesâd idüp ve *kân döke*cegin neden bildiler?” (111a/4-5-6)

Kim ne fi‘l idecegin bilmez zirâ kim şehriyâr” Çün toprak böyle *and iç*di ve tazarru‘ kıldı. (112a/4-5)

Geldi, hem-çünan aña dahı *and vir*di. (112a/8-9)

Ve dahı melâike kerrübîler ve rûhânîler begâyet ta‘accüb idüp hükminde ‘*âciz ka*ldılar ki Hâk te‘âlâ mecmû‘ı yirleri altı günde yaratdı. (114b/10-11-115a/1-2)

Ol dağı ‘*āciz kaħmı*şdı bir gün evrlp görürken gördi. (115b/1-2)

4.10.4. Birleşik Fiilerin İşlevleri

4.10.4.1. Diğer Kelime Gruplarında Kullanılışları Bakımından Kelime Grupları

Birleşik fiillerinin bir unsuru bazen kelime grubu olabilir:

4.10.4.1.1. Birleşik Fiillerin İsim Unsurunun Bağlama Grubu Olarak Kullanılması

Her kim Allah te‘ālāyı bildi, *in‘ām ve iħsān idı*cidr, imsākden ve buħuldan iħtirāz kılmak gerekdür. (61a/9-10-11-61b/1)

şimden giri aşla ma‘şıyyet ve fışka ve fcra *meyl ve kaşd itmeyem.*” didi. (67b/8-9)

“Eger bu nesneyi gāyet bilürin.” diyü *ħkm ve itiķād idüp* didiyse ne‘uzubillāħ kāfir oldu, cehennemde muħalled ķaldı. (70b/10-11)

ķullarına *řefķat ve lütf ed*cidr. (74b/1)

4.10.4.1.2. Birleşik Fiillerin İsim Unsurunun Sıfat Tamlaması Olarak Kullanılması

Ruħ řāķaķ getürmedi, *iki pāre oldu.* (91a/10)

4.10.4.1.3. Birleşik Fiillerin İsim Unsurunun Tekrar Grubu Olarak Kullanılması

İkisi dağı *pāre pāre oldu.* (83b/2)

Müşebbek *derece derece olup*[d]urur. (87b/7-8)

Şol bir top gibidür ki *kat kat ola* birbirinün üzerinde tahtlar tahtlar gibi midür? (106a/2-3)

4.10.4.2. Cümlede Kullanılışları Bakımından Birleşik Fiiller

Birleşik fiiller cümle içinde değişik görevler üstlenirler:

4.10.4.2.1. Birleşik Fiillerin Cümlede Yüklemler Olarak Kullanılması

Sabr idemedi, bir dağı içdi ve yine bir dağı içdi; tâ ser-hoş oldu. (60a/5-6-7)

Namāza *da‘vet itdiler*, varmadı. (60a/7)

Ser-hoşluğu hâlinde ne‘üzubillāh *vefâ[t] itdi*. (60a/8-9)

Çallarına *şefkat ve lütf edicidir*. (74b/1)

4.10.4.2.2. Birleşik Fiillerin Cümlede Zarf Olarak Kullanılması

Şâlih çallarına şefkat idicidir, *terahhum idüp* ihsân idicidir. (61a/9-10)

“Eger bu nesneyi gâyet bilürin.” diyü *hüküm ve itikâd idüp* didiyse ne‘üzubillāh kâfir oldu, cehennemde muhalled kaldı. (70b/10-11)

Eger bahır bir kezden derelere aqsa, dereler *garq olup* helâk olurlardı. (85a/1)

4.10.4.2.3. Birleşik Fiillerin Cümlede Nesne Olarak Kullanılması

Sıfat-fiil ekleri alarak veya sıfat tamlamalarında yer alarak nesne olarak kullanılan birleşik fiiller de vardır:

Veyā bilür bunları idrāk ider itdüklerin ve daħı *idrāk itmedüklerin*. (84b/4-5)

4.10.4.2.4. Birleşik Fiillerin Cümlede Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması

Ḥayr ve menfa‘at diledügi kılına ve hükmin yirine getürüp kendüye muṭī‘ olana ḥayr ve menfa‘at idicidür. (76b/11-77a/1)

Bu tevbe ve ĩmān *maḵbūl* olmaduđına tefāşıl ve aḵvāl vardır. (64a/7-8)

4.10.4.2.5. Birleşik Fiillerin Cümlede Özne Olarak Kullanılması

Birleşik fiillerin cümlede isim-fiil ve sıfat-fiil eklerini alarak cümlede özne olarak da kullanılırlar.

Ve her nefsüñ maḵşüdi ve ḥuşūlı kimseye muḥtāc olmamaḵ olsa, *ism-i Ğanīye mülāzemet itmek* gerek. (81b/4-5)

Ve bu göğüñ *seyr ider* yılduzı ‘Uḫāriddür. (100b/2)

Bunuñ *seyr iden* yılduzı Zühredür. (100b/5-6)

Zīrā yirden *ma‘mūr olan* yüz yigirmi yıllıḵdur. (94a/8-9)

4.11. ÜNLEM GRUBU

Ünlem edatlarından bir seslenme edatı ile bir isim unsurunun bir araya gelmesiyle oluşan kelime grubuna *ünlem grubu* denir. Grupta ünlem unsuru isim unsurundan önce gelir. İsim unsuru bir kelime olabileceği gibi bir kelime grubu da olabilir.

Seslenme edatı + Kelime ~ Kelime grubu

Ey Arkadaş!

Metnimizde tespit edilen ünlem grupları şunlardır:

İmdi *iy azîz!* Allah te‘âlâ kullarıyla şöyle muâmele ider. (62a/2)

İmdi *iy ‘azîz!* Bir kimse yavuz nâ-hak yire kan idüp soñra Hak te‘âlâya dönüp tevbeye niyet iden kulın Hak te‘âlâ luğfından ve kereminden kabûl idüp rahmet edecek günâhkâr kuluñ ihlâşla ve i‘tikâdla tevbeye ve istiğfâra gelse rahmet itse ‘aceb midür? (67a/5-6-7-8-9-10)

“Girü toğayım mı *yâ Râb?*” dir. (62b/6)

Ya‘nî “*Yâ Râb!* Rahmet ve mağfîret kıl şol kula kim gönli qararmağa yaqındur.” didi. (67b/1)

‘Âbid eyitdi: “*Hâşâ yâ Râb!*” didi. (70a/7)

Hak te‘âlâ emr itdi ki: “*Ïy kullarum!* Ol kulumuñ teveccühi tevbeden yañaydı. (66b/2-3-4)

Eydür: *Yâ şeyh!* Sen tanuk ol hâlîşân tevbe itdüm. (67b/7-8)

Ben eyitdüm: “*Yâ şeyh!* Yigirmi gündür ıssılarda ırgâdlık eyledük, yigirmi dinâr hâşıl oldı. (78a/1-2)

Eyitdi: “*Yâ şeyh!* İbrâhim Edhem’i hîç gördün mi?” didi. (78a/10-11)

Eyitdi: “*Ïy kulum!* (10) Ne ta‘accüb idersin? (68a/9-10)

Hak te‘âlâ eyitdi: “*Ïy kulum!* Çünkü halâyık seni terk itdiler ve senden yüz döndürdiler, ben seni terk idüp zâyi’ kılmazın.” didi. (71b/2-3-4-5)

Ya‘nî Hak te‘âlâ eydür: “*Yâ Muhammed!* Eyit benüm kullarıma benüm tarafımdan. (70b/7-8)

Ya‘nî Hak te‘âlâ eyde: “*Yâ Âdem!* Cehenneme gönderecek cemâ‘ati çıkar.” diye. (72a/10)

Bu hadîşi Resûlullâhdan işidicek mütehayyir olup didiler ki: “*Yâ Resûlullâh!* Biñden bir kişi kim uçmağa girür, didiñüz. (73b/6-7-8)

Eyitdi: “*Yâ Resûlullah!* İştüm ki dimişsin. (74b/9-10)

Eyitdi: “*Yâ hatun kişi!* Hak te‘âlâ kulın oda bırakmaz. (75a/3-4)

Ol gidicek İbrāhim eyitdi: “*Yā İlāhi!* Ben dünyāyı gerüde dilerin. (79a/3-4)

Andan soñra Hāḡ te‘ālā eyitdi: “*Yā Musā!* Elüñe iki ʔolı şıŧe ʔut ve ŧaḡla. Şınmasun.” didi. (83a/9-10)

Hāḡ te‘ālā eyitdi: “*Yā Musā!* Eger bende uyumaḡ ve ımızḡanmaḡ var-imisse yedi ʔat yirler ve yedi ʔat gökler ŧol ŧiŧelerden daḡı beter helā[k] olurlardı. (83b/2-3-4-5)

Eyitdiler: “*Yā Musā!* Hāḡ te‘ālā dünyāyı ne vaḡit yaratdı ve dünyādan öñ ne yarattı?” didiler. (108a/7-8)

Çünkü Hāḡ te‘ālā bunuñ sözin bildi ve bildürdi. Eyitdi: “*İy ferişterüm!* (110a/3-4)

Eyitdi: “*Yā Cebrāil!* Ol seni gönderen Allah ḡaḡḡıçün benden ʔopraḡ alma kim soñra Hāḡ te‘ālāya ‘āŧi olurlar. Cehenneme girmesünler.” didi. (111b/6-7-8)

İy ferişterüm! Siz ma‘zursız. (113b/2)

4.11.1. Ünlem Grubunun Yapısı

4.11.1.1. İsim Unsuru Kelime Grubu olan Ünlem Grubu

Ünlem grubunda isim unsuru ŧu kelime grupları olabilir:

4.11.1.1.1. İsim Unsuru Bir İyelik Grubu Olan Ünlem Grupları

Hāḡ te‘ālā emr itdi ki: “*İy ʔullarum!* Ol ʔulumuñ teveccühi tevbeden yañaydı. (66b/2-3-4)

Eyitdi: “*İy ʔulum!* (10) Ne ta‘accüb idersin? (68a/9-10)

Hāḡ te‘ālā eyitdi: “*İy ʔulum!* Çünkü ḡalāyıḡ seni terk itdiler ve senden yüz döndürdiler, ben seni terk idüp zāyi’ ʔılmazın.” didi. (71b/2-3-4-5)

Çünkü Hāḡ te‘ālā bunuñ sözin bildi ve bildürdi. Eyitdi: “*İy ferişterüm!* (110a/3-4)

İy feritelerüm! Siz ma‘zursız. (113b/2)

4.11.1.1.2. İsim Unsuru Bir Sıfat Tamlaması Olan Ünlem Grupları

Eyitdi: ” *Yā ḥatun kiṣi* Ḥaḫ te‘ālā ḫulın oda bırakmaz. (75a/3-4)

4.11.2. Ünlem Grubunun İşlevleri

4.11.2.1. Diğer Kelime Gruplarında Kullanılışları Bakımından Ünlem Grupları

Ünlem Grupları diğer kelime grupları içinde bir görev yapmaz. Ünlem grupları cümlede bir öge değeri taşımaz ve “cümle dışı öge” olarak adlandırılır.

4.12. SAYI GRUBU

Dilimizde sayılar üç şekilde karşılanır:

1. Tek kelime ile: Bir, iki, üç, dört, beş, altı, yedi, sekiz, dokuz, on, yirmi, otuz, kırk, elli, altmış, yetmiş, seksen, doksan, yüz, bin.

2. Sıfat tamlaması ile: İki yüz, üç yüz, dört yüz; iki bin, üç bin, dört bin; bir milyon, iki milyon, üç milyon, dört milyon; bir milyar, iki milyar, üç milyar, dört milyar; bir trilyon, iki trilyon...

3. Sayı grubu ile: On bir, on iki, yirmi bir, yirmi iki, otuz bir, otuz iki, yüz on bir, bin yüz...

Basamak sistemine göre sıralanmış sayı isimleri topluluğuna *sayı grubu* denir. Grupta sayılar ek almadan birleşirler. Sayıların sıralanışı ise büyükten küçüğe doğru olur, yani küçük sayı sonda bulunur ve vurgu küçük sayı üzerinde olur. Sayı grubunda sayılar ayrı yazılır ve araya herhangi bir işaret konmaz. Sayı grubu cümlede ve diğer kelime gruplarında sıfat ve isim olarak kullanılır.

büyük sayı + *küçük sayı* = Sayı grubu

dokuz yüz elli

bin dokuz yüz

iki milyon dört yüz elli

Metnimizde tespit edebildiğimiz sayı grupları şunlardır:

Ba‘dehū *üç yüz altmış* altı melekler gelürler, kanlar dökerler. (63a/2-3)

Hattā *toğsan toğuz nā-ħağ yire* kan eylemişdi. (66a/1)

Ya‘nī her biñden “tis‘a-mieti tis‘îne” *toğuz yüz toğsan toğuz* ehl-i nārdur ve biri ehl-i cennettür.” diye. (73a/2-3-4)

Ve altıncı gök ehli *üç yüz yigirmi* kez beşinci gök ehlincedür. (98a/6-7)

Ve yidinci gök ehli *altı yüz kırk* kez altıncı gök ehlincedür. (98a/7-8)

Ġāyet kiçicigi *on altı* kez yircedür. (99b/1-2)

Ġāyet büyüği *dört yüz yigirmi* kez bu yircedür. (99b/2)

Ay *oğuz toğuz* kez yir miğdārıncadır. (99b/5-6)

‘Uḡarid *altmış iki* kez yir miğdārıncadır. (99b/6)

Ḥareketi mağribden maşrığa degin *on iki* yılda bir kez tamām olur. (100b/11-101a/1)

Bunuñ dağı ḥareketi *yigirmi dört* yılda bir kez tamām olur. (101a/4-5)

Ḥağ te‘ālānuñ *on sekiz* biñ ‘ālemi vardur. (107a/10-11)

Ḥağ te‘ālānuñ *üç yüz altmış* ‘ālemi vardur. (107b/2-3)

4.12.1. Sayı Grubunun İşlevleri

4.12.1.1. Diğer Kelime Gruplarında Kullanılışları Bakımından Kelime Grupları

4.12.1.1.1. Sayı Grubunun Sıfat Tamlamasında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması

Ba‘dehū üç yüz altmış altı melekler gelürler, kanlar dökerler. (63a/2-3)

Hattā *toğsan toğuz nā-ḥaḥ yire* kan eylemişdi. (66a/1)

4.12.1.2. Cümlede Kullanılışları Bakımından Sayı Grupları

Metinde örneğine rastlanmamıştır.

4.13. UNVAN GRUBU

Unvan grubu bir şahıs adıyla bir unvan veya akrabalık isminin herhangi bir ek almadan bir araya gelmeleriyle oluşan kelime grubudur. Bu grupta isim unsuru başta, unvan unsuru sonra gelir. İsim unsuru bir birleşik isim olabilir. Grubun vurgusu birinci unsur üzerindedir.

“Unvan ve akrabalık isimleri başa getirildiği takdirde birleşik isim meydana gelir. Unvan veya akrabalık ismi şahsın bir ismi durumunda geçer: *Dede Korkut*, *Molla Kasım*, *Kraliçe Elizabet* gibi... Birçok dillerin aksine Türkçede unvan ve akrabalık isimlerinin sonda geldiği unutulmamalıdır.”³⁵

Metnimizde unvan gruplarının sayısı fazla değildir.

Metinde tespit edebildiğimiz unvan grupları şunlardır:

Allah te’ālā seni baña gözci ve bekçi ve şaklayıcı mı kodı? (69b/9-10)

Mūsā peygamber feriştelere suāl kıldı. (83a/5)

Mūsā kavmi bir gün *Mūsā peygamberden* suāl itdiler. (108a/6-7)

Ve *Adem peygāmbere* halk niçe oldı ve uçmağa niçe girdi. (108a/1)

Ve *Nūḥ peygāmbere* hikāyetin ve Ādemden bizüm peygāmbere gelince tevāriḥ beyān itdük. (108a/2-3)

Girü *Ḥaḥ te’ālā ḥazretlerine* geldi. (112a/5-6)

³⁵ Ergin, a.g.e, s. 390.

Her kişi kim bildiyse *Allah te‘ālā* gafurdur. (74a/7-8)

Ya‘nī Allah te‘ālā şıfātından kulda dağı olmak gerekdür kim şefkāt gibi, şükr gibi, şabr gibi. (80b/4-5)

4.13.1. Unvan Grubunun İşlevleri

4.13.1.1. Diğer Kelime Gruplarında Kullanılmaları Bakımından Unvan Grupları

Unvan grupları cümlede ve kelime gruplarında şu görevlerde kullanılırlar:

4.13.1.1.1. İsim Tamlamasında Tamlayan Olarak Kullanılan Unvan Grupları

Ve güneş mağribden toğduğı oldur ki her gece ki gün tolanup *Hak te‘ālā’nuñ fermānı*yla varur. (62b/4-5-6)

*Hak te‘ālānuñ izni*yle bu kelām dağı beyān ider. (84a/9-10)

*Allah te‘ālā hafı*mdan başların kaldırmazlar. (103a/10)

*Hak te‘ālā huzur*mda hiç kimse kimseye şefā‘at idemez. (105b/8-9)

Hak te‘ālānuñ biñ ‘ālemi vardır. (107a/8-9)

Hak te‘ālānuñ on sekiz biñ ‘ālemi vardır. (107a/10-11)

Hak te‘ālānuñ üç yüz altmış ‘ālemi vardır. (107b/2-3)

Hak te‘ālānuñ kırk biñ ‘ālemi vardır. (107b/3-4)

Bunlara *Hak te‘ālānuñ sözi* hoş gelmedi. (110a/7)

*Hak te‘ālānuñ kağı*ımdan ve *hağar*ımdan emīn olam nite-kim. (110a/7)

Hak te‘ālānuñ rahmeti yağmuru ol toprak üzerine yağdı. (113b/9-10)

*Hak te‘ālānuñ kudreti*yle tertīb olındı. (114b/10-11)

4.13.1.1.2. Edat Grubunda İsim Unsuru Olarak Kullanılan Unvan Grupları

Ve *Ḥaḵ te‘ālādan ğayrı* anı neydügin kimse bilmez ve bu tertibi nakl etmekden maḵşūd oldur. (84a/10-11)

Ve *Ḥaḵ te‘ālādan ğayrı* anuñ ḥesābın kimse bilmez. (107b/9-10)

4.13.1.2. Cümlede Kullanılışları Bakımından Unvan Grupları

4.13.1.2.1. Unvan Grubunun Cümlede Özne Olarak Görev Yapması

Ḥaḵ te‘ālānuñ raḥmeti yağmurı ol toprak üzerine yağdı. (113b/9-10)

Musā peygamber feriştelere suāl kıldı. (83a/5)

Her kişi kim bildiyse *Allah te‘ālā* gafurdur. (74a/7-8)

Pes *Ḥaḵ te‘ālā* kimsenenüñ ḥaḵḵın ḵomaz. (72b/1)

4.13.1.2.2. Unvan Grubunun Cümlede Yer Tamlayıcısı Olarak Görev Yapması

Girü *Ḥaḵ te‘ālā ḥazretlerine* geldi. (112a/5-6)

Ve ‘ivażın *Ḥaḵ te‘ālādan* umar. (79b/5-6)

Ḥaḵ te‘ālāya teveccüh ittüm. (84a/1)

Bir yıldan bir yıla değin ādem oğlanları-çün *Ḥaḵ te‘ālādan* rızḵ taleb iderler. (102a/3-4)

Dört ayaklı cānverler için rızḵ taleb iderler *Ḥaḵ te‘ālādan*. (102a/5-6)

Hak te‘ālādan uçar kuşları için rızq taleb iderler. (102a/8-9)

Evvel bir ferişte *Hak te‘ālādan* kuvvet diledi. (103b/8-9)

Hak te‘ālāya şakīl ve zahmet olmaz. (105b/8-9)

Bunlar dağı *Hak te‘ālāya* ‘āşī oldılar. (109a/5-6)

4.14. BİRLEŞİK İSİM

Bir nesnenin özel adı olmak üzere biraraya gelen kelimeler topluluğudur. İki ve daha fazla kelimeli bütün şahıs adları, birleşik isimdir. Birleşik isimlerin hepsi özel isimdir. Bu grupta isimler eksiz birleşir.

Belirtilen (tamlanan) unsuru özel isim olan sıfat tamlamaları da zamanla birleşik isme dönüşebilir. Bu yapılarda sıfat unsuru, belirtme ve niteleme görevinden ziyade özel isim görevindedir. Sıfat tamlamasında başta bulunan vurgu, birleşik isimde ikinci unsur üzerine kayar.³⁶ *Dördüncü Murat, Üçüncü Selim* gibi.

Birleşik isim birleşik kelime ile karıştırıldığı ya da birbiriyle yakın olduğu için bu gruba *asıl birleşik isimler*, birleşik kelimelere de *birleşik isim hükmünde olan birleşik kelimeler* denmektedir. Daha çok özel ad olarak kullanılan bu asıl birleşik isimleri bazı yer adları ile ikili üçlü şahıs adları meydana getirir: *Faruk Kadri Timurtaş, Ahmet Hamdi Tanpınar, Muharrem Ergin, Yusuf Ziya Ortaç, Haydarpaşa, Kocamustafapaşa* gibi.³⁷

Cümle içinde ve diğer kelime gruplarda da görev alabilen birleşik isimlere metnimizde tespit edebildiğimiz örnekler şunlardır:

³⁶ Karahan, *a.g.e.*, s.32- 33.

³⁷ Özkan, “Türkçede Birleşik Kelimeler Sorunu”, *İlmî Araştırmalar* 2, İstanbul 1996, s. 95-110.

‘*Abdullah bin ‘Ömer* rivāyetinde şu içinde olan hayvānlar cemī‘ nāslardan anlar çokdur. (92b/3-4-5)

Ebū Sa‘īd Hudrī eydür. (107b/3-4)

Ba‘zı kırrādan mezkūrdur kim bazı seferde *İbrāhim Edhem*’le olurdum. (77b/1-2)

İbrāhim Edhem’i hīç gördün mi? (78a/10-11)

4.14.1. Cümlede Kullanılışları Bakımından Birleşik İsim Grupları

4.14.1.1. Birleşik İsim Gruplarının Cümlede Özne Olarak Görev Yapması

Ebū Sa‘īd Hudrī eydür. (107b/3-4)

4.14.1.2. Birleşik İsim Gruplarının Cümlede Nesne Olarak Görev Yapması

İbrāhim Edhem’i hīç gördün mi? (78a/10-11)

4.14.1.3. Birleşik İsim Gruplarının Cümlede Zarf Olarak Görev Yapması

Ba‘zı kırrādan mezkūrdur kim bazı seferde *İbrāhim Edhem*’le olurdum. (77b/1-2)

4.15. KISALTMA GRUPLARI

Muharrem Ergin Kısaltma gruplarını “Kelime gruplarının ve cümlelerin kısaltması, yıpranması neticesinde ortaya çıkan klişeleşmiş gruplardır.”³⁸

Kısaltma grupları şunlardır:

³⁸ Ergin, a.g.e., s. 396-397.

- İsnat grubu
- Bulunma grubu
- Yaklaşma grubu
- Uzaklaşma grubu
- Vasıta grubu
- İlgi grubu
- Eşitlik grubu

Bu gruplarda iki unsurun taşıdığı anlam eşittir ve bu gruplar iki isim veya bir isim bir sıfattan oluşurlar. Bu durumda gruplar üzerinde yardımcı ve esas öge ayrımı bulunmamaktadır.

Bu gruplar tek başlarına kullanıldıklarında eksilteli bir yapıdadır, genel olarak isim-fiil, sıfat-fiil veya zarf-fiil gruplarından kısaltılmış olduklarını düşünebiliriz. Bunların devamında yazılmamış, düşmüş bir *olan, eden, olmak, etmek, olarak* veya *ederek* kelimesi vardır. Grubu oluşturan ekler birinci unsur üzerinde bulunur. İsnat grubu iyelik ekini alırken diğer kısaltılma grupları ismin hal ekleriyle birbirine bağlanır.

4.15.1. İsnat Grubu

İsnat olunan isim unsuru önce gelir ve eksiz yahut iyelik ekli olur. İsnat edilen isim unsuru ise sonra gelir ve genellikle sıfat olur. Bununla beraber iki unsur kelime grubu da olabilir. İsnat grubu sıfat-fiil veya zarf-fiil grubundan kısaltılmıştır. Bununla beraber isnat grubu sıfat tamlamalarının ters çevrilmiş bir hâli gibidir.

<u>isim (iyelik ekli / yalın hâlde)</u>	<u>isim / sıfat (yalın hâlde)</u>
(isnat olunan, isnat yapılan)	(isnat edilen)
göz+ü	açık

karn+1 tok

İsnat grubunun metnimizde iki örneğine rastlanılmıştır:

Ya'nī “Yā Rāb! Raḥmet ve mağfired kıl şol kula kim *göñli qararmağa yaqındur.*” didi. (67b/1-2-3)

Ve *içi kovuq* İblīs eyitdi: “İçine gireyin, şāyed içine giricek bu ne olıcağdur bilem.” didi. (115b/2-3-4)

4.15.1.1.İsnat Grubunun İşlevleri

4.15.1.1.1 Diğer Kelime Gruplarında Kullanılışları Bakımından Kelime Grupları

Metnimizde örneğine rastlanılmamıştır.

4.15.1.1.2. Cümlede Kullanılışları Bakımından İsnat Grubu

4.15.1.1.2.1.İsnat Grubunun Cümlede Yüklem İsmi Olarak Kullanılması

Yā Rāb! Raḥmet ve mağfired kıl şol kula kim *göñli qararmağa yaqındur.* (67b/1-2-3)

4.15.2 Ayrılma Grubu

Uzaklaşma hâli eki almış bir isimle onu takip eden bir isim veya sıfatın bir araya gelmesiyle oluşan kelime grubudur. Grubu oluşturan öğelerden biri veya ikisi kelime grubu olabilir.

_____ isim isim / sıfat
(uzaklaşma hâlinde) (yalın hâlde)

kılıç + tan keskin
kar + dan adam

kafa+ dan kontak

Bu grup için M. Ergin *ablatif gurubu*, L. Karahan ise *uzaklaşma grubu* terimlerini kullanmışlardır.

Metnimizde yer alan ayrılma grubunun örnekleri şunlardır:

Ya'nī *dünyāda halāyık gözinden muhtecībdür* ve *gāībdür*. (61a/6)

Maḥlūkātuñ şifātından münezzehdür. (61a/8)

Benī İsrāil kavminden bir kişi vardı. (65b/10-11)

Ve dahı hīç *mü'minlerden birine* “Sen fāsıksın ve ‘āşisin, saña rahmet yokdur.” dime. (69a/7-8-9-10)

Bu miskīn dahı gördi ki katına kimse gelmez, *koñşularından birisin* oқıdı. (71a/6-7-8)

Bu ḥadīşi Resūlullāhdan işidicek müteḥayyir olup didiler ki: “Yā Resūlullāh! *Bînden bir kişi* kim uçmağa girür, didiñüz. (73b/6-7-8)

Andan cemī'si secdeye varalar. (76a/7-8)

Enbiyādan birine yolca giderken karşı bir cānver geldi. (71b/8-9)

Ḥaḳ te'ālā eyitdi: “Yā Musā! Eger bende uyumaḳ ve ımızganmaḳ var-imisse yedi kat yirler ve yedi kat gökler *şol şişelerden dahı beter* helā[k] olurlardı. (83b/2-3-4-5)

Evvelā *kürsīden murād* ‘ilmdür. (86a/5)

Ve bir rivāyetde *nūrdan bir kızıl yāḳut* yaratdı. (86b/8-9)

Öküz *ḳumdan kemkeme* üzerinedür. (89a/3)

Ve yıl zulümāttan *hicāb* üzerinedür. (89a/4-5)

Ve *yirden murād* felek-i kamerden aşağıdur.” didi. (97a/9)

Bir gün ḥatırına kibr ve ‘ucub geldi eyitdi: “Ḥaḳ te'ālā bu pādişāhlığı baña anuñçün virdi kim mecmū‘ melāikedede *benden ulu* yokdur.” didi. (110a/1-2-3)

Ya'nī “Şunu kim ben bilürin, siz bilmezsiz.” didi. Ve “Ben bilürin kim ol sizden yigdür. (110b/3-4)

4.15.2.1. Ayrılma Grubunun Yapısı

4.15.2.1.1. İsim Unsuru Sıfat Tamlaması Olan Ayrılma Grupları

Bu hadīşi Resūlullāhdan işidicek müteḥayyir olup didiler ki: “Yā Resūlullāh! *Biñden bir kişi* kim uçmağa girür, didiñüz. (73b/6-7-8)

Ḥaḡ te'ālā eyitdi: “Yā Musā! Eger bende uyumaḡ ve ımızğanmaḡ var-ımisse yedi ḡat yirler ve yedi ḡat gökler *şol şişelerden daḡı beter* helā[k] olurlardı. (83b/2-3-4-5)

Ve bir rivāyetde *nūrdan bir kıızıl yāḡut* yaratdı. (86b/8-9)

4.15.2.1.2. İsim Unsuru İyelik Grubu Olan Ayrılma Grupları

Bu miskīn daḡı gördi ki ḡatına kimse gelmez, *koñşularından birisin* oḡıdı. (71a/6-7-8)

4.15.2.2. Ayrılma Grubunun İşlevleri

4.15.2.2.1. Diğere Kelime Gruplarında Kullanılışları Bakımından Ayrılma Grupları

Ayrılma grubu cümlede ve diğere kelime grupları içinde şu görevlerde kullanılırlar:

4.15.2.2.1.1. İsim Tamlamasının Tamlayanı Olarak Kullanılan Ayrılma Grupları

Öküz *ḡumdan kemkeme* üzerimedür. (89a/3)

Ve yıl *zulumāttan hicāb* üzerinedür. (89a/4-5)

4.15.2.2.2.Cümlede Kullanılışları Bakımından Ayrılma Grupları

4.15.2.2.2.1.Ayrılma Grubunun Cümlede Özne Olarak Görev Yapması

Benī İsrāil kavminden bir kişi vardı. (65b/10-11)

Mecmū‘ melāikedede *benden ulu* yokdur. (110a/1-2-3)

Andan cemī‘si secdeye varalar. (76a/7-8)

Evvelā *kürsīden murād*‘ilmdür. (86a/5)

Yirden murād felek-i kamerden aşağıdur. (97a/9)

4.15.2.2.2.2.Ayrılma Grubunun Cümlede Nesne Olarak Görev Yapması

Bu miskīn dahı gördi ki katına kimse gelmez, *koñşularından birisin* oqıdı.
(71a/6-7-8)

Ve bir rivāyetde *nürdan bir kızıl yākut* yaratdı. (86b/8-9)

4.15.2.2.2.3. Ayrılma Grubunun Cümlede Yüklem İsmi Olarak Görev Yapması

Ya‘nī dünyāda *halāyık gözinden muhtecībdür ve gāībdür*. (61a/6)

Maḥlūkātuñ şifātından münezzehdür. (61a/8)

Ben bilürin kim ol *sizden yigdür*. (110b/3-4)

4.15.2.2.2.4. Ayrılma Grubunun Cümlede Yer Tamlayıcısı Olarak Görev Yapması

Ve dağı hîç mü‘minlerden birine “Sen fâsıksın ve ‘âşîsin, saña rahmet yoktur. (69a/7-8-9-10)

Enbiyâdan birine yolca giderken karşı bir cânver geldi. (71b/8-9)

4.15.2.2.2.5. Ayrılma Grubunun Cümlede Zarf Tümleci Olarak Görev Yapması

“Yâ Musâ! Eger bende uyumak ve imızganmak var-imissey yedi kat yirler ve yedi kat gökler *şol şişelerden dağı* beter helâ[k] olurlardı. (83b/2-3-4-5)

4.15.3. Bulunma Grubu

Bulunma hâli eki almış bir isimle onu takip eden bir isim veya sıfatın bir araya gelmesiyle oluşan kelime grubudur. Grubu oluşturan öğelerden biri veya ikisi kelime grubu olabilir.

isim isim / sıfat
(bulunma hâlinde) (yalın hâlde)

yük + te hafif
çanta + da kekklik
paha + da ağır

M. Ergin bulunma gurubu için *lokatif gurubu* tabirini kullanmaktadır.

Cümlede ve diğer kelime gruplarını isim, sıfat veya zarf olarak kullanılan bulunma grubuna metnimizde çok az rastlanmıştır.

Metnimizde bulunma grubunun tespit edebildiğimiz örnekleri şunlardır:

Bu gögün dağı maşrıktan mağribe hareketi vardır. *Yılda bir kez* tamām olur. (100b/2-3)

Ve yıl didükleri gün felegi mağrībden maşrıka *yılda bir kez* hareket itdürügidür. (101b/1-2)

Ḥareketi mağribden maşrıka degin *on iki yılda bir kez* tamām olur. (100b/11-101a/1)

Bunuñ dağı hareketi *yigirmi dört yılda bir kez* tamām olur. (101a/4-5)

Ve ay didükleri ya'nī maşrıktan ya'nī ay felek-i mağribden maşrıka *ayda bir kez* hareket itdürür. (101a/10-11-101b/1)

Mecmū'ı eflāki maşrıktan mağribe *günde bir kez* hareket itdürür. (100a/4-5)

Ayda bir kez tamām olur. (100a/10-11)

Ve andan soñra kuş yaratdum ve *günde bir dāne* rızq eyledüm. (108b/1-2)

4.15.3.1.Bulunma Grubunun Yapısı

4.15.3.1.1. İsim unsuru Kelime Grubu Olan Bulunma Grupları

4.15.3.1.1.1.İsim Unsuru Sıfat Tamlaması Olan Bulunma Grupları

Bu gögün dağı maşrıktan mağribe hareketi vardır. *Yılda bir kez* tamām olur. (100b/2-3)

Ve yıl didükleri gün felegi mağrībden maşrıka *yılda bir kez* hareket itdürügidür. (101b/1-2)

Ḥareketi mağribden maşrıka degin *on iki yılda bir kez* tamām olur. (100b/11-101a/1)

Bunuñ dahı hareketi *yigirmi dört yılda bir kez* tamām olur. (101a/4-5)

Ve ay didükleri ya'nī maşrıqdan ya'nī ay felek-i mağribden maşrıqa *ayda bir kez* hareket itdürür. (101a/10-11-101b/1)

Mecmū'ı eflāki maşrıqdan mağribe *günde bir kez* hareket itdürür. (100a/4-5)

Ayda bir kez tamām olur. (100a/10-11)

Ve andan soñra kuş yaratdum ve *günde bir dāne* rızq eyledüm. (108b/1-2)

4.15.3.2. Bulunma Grubunun İşlevleri

4.15.3.2.1. Diğer Kelime Grubunda Kullanılmaları Bakımından Bulunma Grupları

Metnimizde örneğine tesadüf edilememiştir.

4.15.3.2.2. Cümlede Kullanılmaları Bakımından Bulunma Grupları

4.15.3.2.2.1. Bulunma Grubunun Zarf Tümleci Olarak Görev Yapması

Ve yıl didükleri gün felegi mağribden maşrıqa *yılda bir kez* hareket itdürügidür. (101b/1-2)

Hareketi mağribden maşrıqa degin *on iki yılda bir kez* tamām olur. (100b/11-101a/1)

Ve ay didükleri ya'nī maşrıqdan ya'nī ay felek-i mağribden maşrıqa *ayda bir kez* hareket itdürür. (101a/10-11-101b/1)

Ve andan soñra kuş yaratdum ve *günde bir dāne* rızq eyledüm. (108b/1-2)

4.15.4. İlgi Grubu

İlgi hâli eki almış bir isimle onu takip eden başka bir ismin bir araya gelmesiyle oluşan kelime grubudur. İyelik grubu ve belirli isim tamlamalarının

tamlanan ögesindeki iyelik ekinin düşmesiyle ortaya çıkmış bir kelime grubudur. Grubu oluşturan öğelerden biri veya ikisi kelime grubu olabilir. Grubun vurgusu en sonda gelen öge üzerindedir.

isim isim
(ilgi hâlinde) (yalın hâlde ve iyelik eki düşmüş)

biz + im *ev*
sen + in *çanta*

Metnimizde ilgi grubunun tek örneğine rastlanılmıştır.

Ve Nūḥ peygāmbere ḥikāyetin ve Ādemden *bizüm peygāmbere* gelince tevāriḥ beyān itdük. (108a/2-3)

4.15.5. Vasıta Grubu

Vasıta hâli eki almış bir isimle onu takip eden bir isim veya sıfatın bir araya gelmesiyle oluşan kelime grubudur. Grubu oluşturan öğelerden biri veya ikisi kelime grubu olabilir.

isim isim / sıfat
(vasıta hâlinde) (yalın hâlde)

çitler+le çevrili
çiçekler+le süslü
taş + la kaplı

Sıfat-fiil grubundan kısalan ve cümlede isim, sıfat ve zarf olarak kullanılan bu kelime grubuna metnimizde tek örneğe rastlanılmış ve cümlede yüklem ismi olarak kullanılmıştır.

Meger ol meclisde bir çalıcı vardı. Beğāyet *fışkı ve fücūn ile meşhūr*dı.
(67b/4)

4.15.6. Yaklaşma Grubu

Yaklaşma hâli eki almış bir isimle onu takip eden bir isim veya sıfatın bir araya gelmesiyle oluşan kelime grubudur. Grubu oluşturan öğelerden biri veya ikisi kelime grubu olabilir.

<u>isim</u>	<u>isim / sıfat</u>
(yaklaşma hâlinde)	(yalın hâlde)

<i>baş + a</i>	<i>bela</i>
<i>için + e</i>	<i>kapanık</i>

Bu grup için M. Ergin *datif gurubu*, L. Karahan da *yaklaşma grubu* tabirlerini kullanmışlardır.

Bu kelime grubu başka kelime grupları içinde isim ve sıfat görevlerinde kullanılabilir:

Metnimizde kullanılan yaklaşma grupları şunlardır:

Ba‘zı meşāyihden şordılar kim “*Tevbeñe sebeb* ne oldı?” didiler. (64b/10-11)

Ve “*Böyle didüğine sebeb* nedür?” didiler. (72a/7)

Ve her kişi kim bu esmāya mülāzemet itmek isterse görmek gerekdür kim kendünüñ murādı ve maķşüdü ve *kendü nefsine muvāfiķ* ķankı ismdür ve *ķankı ism ma'nāsına münāsib ve mülāzımdur*. (81a/6-7-8-9)

Haķ te'ālā *mecmu'ınuñ esrārına muṭṭali*'dür. (85b/1)

Meşelā kalem evveldür *cins-i eşcāra nisbet*. (92a/1)

Ve 'aķl evveldür *cins-i 'uķūla nisbet*. (92a/1-2)

Ve nūr oldur *cins-i envāra nisbet*. (92a/2)

Ve rüh-ı evveldür, *cins-i ervāha nisbet*. (92a/2-3)

Līkin her bir felege mağribden maşrıķa *hareket-i yevmiyye'ye muḫālif* maḫşuş hareketleri vardır. (100a/6-7)

Ol 'ālemlere nisbet şu yir ulu şahrada bir çadır kurulmuş gibidür. (107/1-2)

Ve Adem peygāMBER ḫalk niçe oldı ve uçmağa niçe girdi, ve niçe çıķdı biz *buna münāsib* ḫikāyet zıkr itdük.(108a/1-2)

Ammā bu miķdāra zıkr olınduğına sebab oldur kim fi'l-cümle münebbih ve müzekkir ola. (108a/4-5-6)

Ve eşķālde *birbirine muḫālif*dür. (112b/6)

4.15.6.1. Yaklaşma Grubunun Yapısı

4.15.6.1.1. İsim Unsuru İyelik Grubu Olan Yaklaşma Grupları

Ba'zı meşāyihden şordılar kim “*Tevbeñe sebab* ne oldı?” didiler. (64b/10-11)

Ve “*Böyle didüğine sebab* nedür?” didiler. (72a/7)

Ammā bu miķdāra zıkr olınduğına sebab oldur kim fi'l-cümle münebbih ve müzekkir ola. (108a/4-5-6)

4.15.6.1.2. İsim Unsuru İsim Tamlaması Olan Yaklaşma Grupları

Haḳ te‘ālā *mecmu‘inuñ esrārına muṭṭalı‘dür.* (85b/1)

4.15.6.1.3. İsim Unsurunu Sıfat Tamlaması Olan Yaklaşma Grupları

Ol ‘ālemlere nisbet şu yir ulu şahrada bir çadır kurulmuş gibidür. (107/1-2)

4.15.6.1.4. İsim Unsuru Tekrar Grubu Olan Yaklaşma Grupları

Ve eşkâlde *birbirine muḥālifdür.*(112b/6)

4.15.6.2. Yaklaşma Grubunun İşlevleri

4.15.6.2.1. Diğer Kelime Gruplarında Kullanılmaları Bakımından Yaklaşma Grupları

Metnimizde örneğine rastlanmamıştır.

4.15.6.2.2. Cümlede Kullanılışları Bakımından Yaklaşma Grupları

Yaklaşma grubu cümlede öge olarak kullanılabilirler:

4.15.6.2.2.1. Yaklaşma Grubunun Nesne Olarak Görev Yapması

Metnimizde örneğine rastlanmamıştır.

4.15.6.2.2.2. Yaklaşma Grubunun Yüklem İsmi Olarak Görev Yapması

Ve her kişi kim bu esmāya mülāzemet itmek isterse görmek gerekdür kim kendünüñ murādı ve maḳşūdı ve kendü nefesine muvāfiḳ ḳanḳı ismdür ve *ḳanḳı ism ma‘nāsına münāsib ve mülāzımdur.* (81a/6-7-8-9)

Haḳ te‘ālā *mecmu‘inuñ esrārına muṭṭalı‘dür.* (85b/1)

Ve eşkâlde *birbirine muḥālifdür.* (112b/6)

4.15.6.2.2.3. Yaklaşma Grubunun Özne Olarak Görev Yapması

Böyle didüğine sebep nedir? (72a/7)

Tevbeñe sebep ne oldu? (64b/10-11)

Ammā bu miqdāra zıkr olınduğına sebep oldur kim fi'l-cümle münebbih ve müzekkir ola. (108a/4-5-6)

4.15.6.2.2.4. Yaklaşma Grubunun Zarf Tümleci Olarak Görev Yapması

Meşelā kalem evveldür *cins-i eşcāra nisbet.* (92a/1)

Ve ‘aql evveldür *cins-i ‘uqūla nisbet.* (92a/1-2)

Ve nūr oldur *cins-i envāra nisbet.* (92a/2)

Ve rūḥ-ı evveldür, *cins-i ervāḥa nisbet.* (92a/2-3)

Likin her bir felege mağribden maşrıka *hareket-i yevmiyye’ye muḥālif* maḥşuş hareketleri vardır. (100a/6-7)

Ol ‘ālemlere nisbet şu yir ulu şahrada bir çadır kurulmuş gibidür. (107/1-2)

4.15.7. Yükleme Grubu

Yükleme hâli eki almış bir isimle onu takip eden bir isim veya sıfatın bir araya gelmesiyle oluşan kelime grubudur. Grubu oluşturan öğelerden biri veya ikisi kelime grubu olabilir.

_____ isim isim / sıfat
(yükleme hâlinde) (yalın hâlde)

vatan + ı müdafaa

İsim ve sıfat görevlerinde kullanılan yükleme grubunun metnimizde tek örneğine rastlanmıştır ve yükleme grubu edat grubunda isim unsurunu oluşturmuştur.

Halāyıkı hesāb için kıyāmet gününde cem‘ idicidür. (76a/4-5)

4.15.8. Eşitlik Grubu

Eşitlik eki almış bir isimle onu takip eden bir ismin bir araya gelmesiyle oluşan kelime grubunun tek örneğine rastlanılmıştır.

Bunca yıllık *‘ibādeñ žayī*‘ oldu.

SONUÇ

Kur'an'ın Türkçe tercüme ve tefsirlerinin, Türk dilinin tarihi gelişimini saptamak bakımından önemli bir kaynak oldukları bilinen bir gerçektir. Bu çalışmanın bizce en temel önemi 15. yüzyıl başlarında yazılmış olan *Âyet'el-Kürsî tefsiri Vesîletü'l-mülûk li-ehli's-sülûk*'ün 60a-115b varaklarının çeviri yazısının yapılarak bilim dünyasına takdim edilmesidir. Bu yapılırken, anılan eserin eldeki nüshasının birçok yazım yanlışı ve müstensih hatasını bünyesinde barındırdığını söylemeden geçemeyeceğiz.

Bugüne kadar genellikle ses bilgisi ve şekil bilgisi incelemesi esasına dayalı çalışmalar yapılmış, ancak söz dizimi konusu üzerinde diğer ikisine oranla çok durulmamıştır. Bu sebeble ele almış olduğumuz eserde söz dizimi çalışması yapmayı tercih ettik.

Metnimiz üzerinde yaptığımız kelime grupları incelemesi sonucunda şu veriler ortaya çıkmıştır:

İsim tamlaması metnimizde 378 yerde tespit edilmiştir. İsim tamlamalarının unsurları da kelime grubunu oluşturabilir. Tamlayan unsuru bağlama grubu, sıfat tamlaması, isim tamlaması, tekrar grubu, unvan grubu, iyelik grubu, ayrılma grubu olabilir. Tamlanan unsuru sıfat-fiil grubu, sıfat tamlaması, bağlama grubu, birleşik fiil grubu, tekrar grubu olabilir.

İsim tamlamaları başka kelime gruplarında da sıklıkla ve fonksiyonel olarak görev almaktadır: Sıfat tamlamasında sıfat unsuru, sıfat tamlamasında isim unsuru, edat grubunda isim unsuru, yaklaşma grubunda isim unsuru, ayrılma grubunda isim unsuru, bağlama grubunda isim unsuru olarak kullanılabilir.

İsim tamlamaları cümlelerde özne, nesne, zarf, yer tamlayıcısı ve yüklem ismi olarak çokça kullanılmaktadır.

İyelik Grubu metnimizde 150 yerde geçmiştir. Metnimizde tamlayan unsurunun düşmüş olduğu örnekler çoğunluktadır. İyelik grubunun unsurları kelime grubu şeklinde olabilir: Tamlayanı bağlama grubu, sıfat tamlaması olan örnekleri mevcuttur. Tamlanan unsuru sıfat-fiil grubu, sıfat tamlaması, bağlama grubu olabilir.

Diğer kelime gruplarında kullanışları bakımından ise bir isim tamlamasında tamlayan, sıfat tamlamasında sıfat unsuru, edat grubunda isim unsuru, yaklaşma grubunda isim unsuru, ayrılma grubunda isim unsuru, ünlem grubunda isim unsuru, isnat grubunda isim unsuru, birleşik fiil grubunda isim unsuru olarak kullanılabilir.

Cümlede kullanışları bakımından değerlendirecek olursak cümlede özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf olarak kullanılmışlardır.

Sıfat Tamlaması metnimizde 663 yerde tespit edilmiştir. Sıfat tamlamaları cümlelerde özne, nesne, zarf, yer tamlayıcısı ve yüklem ismi olarak kullanılmaktadır. Sıfat unsuru kelime grubu oluşturabilir: Sıfat unsuru sıfat-fiil grubu, edat grubu, sayı grubu, bir isim tamlaması, yaklaşma grubu, bir sıfat tamlaması, tekrar grubu, iyelik grubu olabilir.

İsim unsuru da bir kelime grubu olabilir: İsim unsuru bir isim tamlaması, bir sıfat tamlaması, tekrar grubu olabilir.

Diğer kelime gruplarında kullanışları da fonksiyoneldir. Sıfat tamlamaları başka kelime grupları içinde görev alabilirler: Sıfat tamlaması başka sıfat tamlamalarında sıfat unsuru, isim tamlamalarında tamlayan, isim tamlamalarında tamlanan, edat gruplarında isim unsuru, ablatif grubunda tamlanan unsuru, ünlem grubunda isim unsuru, lokatif grubunda isim unsuru, yaklaşma grubunda isim unsuru, tekrar grubunda isim unsuru, bağlama grubunda isim unsuru olarak kullanılırlar.

Sıfat tamlaması cümle içinde kullanılış bakımından çok etkindirler. Cümle içinde özne, nesne, zarf, yer tamlacısı ve yüklem görevinde kullanılabilirler.

Bağlama grubu, edat grubu, unvan grubu, birleşik fiil grubu, tekrar grubu, isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil grupları isim ve sıfat tamlamaları kadar olmasalar da bu dönem metinlerinde çokça kullanılmaktadır.

Bağlama grubu 199 yerde karşımıza çıkmıştır. Bağlama grubunun unsurları kelime olabileceği gibi kelime grubu da olabilir: İsim unsurları isim tamlaması, sıfat tamlaması, isim-fiil grubu, edat grubu, iyelik grubu olabilir.

Diğer kelime gruplarında kullanılışları bakımından ise, sıfat tamlamalarında isim unsuru, isim tamlamasında tamlayan, isim tamlamasında tamlanan, birleşik fiillerde isim unsuru, edat grubunda isim unsuru, iyelik grubunda tamlanan unsuru, ablatif grubunda isim unsuru, yaklaşma grubunda isim unsuru, vasıta grubunda isim unsuru olarak kullanılırlar.

Cümle içinde ise özne, nesne, yer tamlayıcısı, zarf veya yüklem ismi olarak görev alabilir.

Edat grubu 157 yerde tespit edilmiştir. Edat grubu cümle içinde müstakil olarak özne, nesne, zarf ve yüklem ismi olarak kullanılabilir. Edat grubunun en çok kullanıldığı öge zarftır. Yer tamlayıcısı olarak görev aldığı bir örneğe rastlanmamıştır. Ayrıca sıfat tamlamasının sıfat unsuru olarak da cümlede kullanılmaktadır.

Edat grubunun isim unsurunu oluşturan kelime grupları şunlardır: İsim unsuru isim tamlaması, sıfat tamlaması, bağlama grubu, sıfat-fiil grubu, birleşik fiil, iyelik grubu, ünvan grubu, tekrar grubu, isim-fiil grubu.

Edat grupları diğer kelime gruplarında görev alabilirler: Sıfat-fiil gruplarında isim unsuru, bağlama gruplarında isim unsuru olabilirler.

Edat grubu cümle içinde müstakil olarak zarf ve yüklem ismi olarak kullanılabilir. Edat grubunun en çok kullanıldığı öge zarftır. Metnimizde özne ve nesne olarak kullanılan örneği bulunmamaktadır.

Unvan grupları 194 yerde geçmiştir. Kullanılan unvan veya akrabalık isimleri şunlardır: *peygamber, resul, te'ālā*. Unvan grupları cümlede ve kelime gruplarında şu görevlerde kullanılırlar: İsim tamlamasında tamlayan, edat grubunda

isim unsuru olarak kullanılırlar. Cümlede ise özne ve yer tamlayıcısı olarak görevde bulunmuşlardır.

Birleşik fiil grubunun üç biçimi de metinlerimizde sıkça geçmektedir. Cümlede çoğunlukla yüklem olarak görev yaparlar. Metnimizde 187 yerde tespit edilmiştir. Birleşik fiillerinin bir unsuru bazen kelime grubu olabilir: İsim unsuru bağlama grubu, isim unsuru sıfat tamlaması, isim unsuru tekrar grubu olarak kullanılabilir. Birleşik fiiller cümle içinde değişik görevler üstlenirler: Özne, zarf, yüklem, nesne.

Tekrarlar, Cümlede daha çok zarf ögesi olarak, daha sonra da özne olarak kullanılırlar. Nesne, yer tamlayıcısı ve yüklem ismi olarak kullanıldığı örnekler de vardır. Metnimizde 30 yerde geçmektedir. Tekrarlar başka kelime grupları içinde görev alabilirler: Sıfat tamlamasında sıfat unsuru, sıfat tamlamasında isim unsuru, birleşik fiillerde isim unsuru, edat grubunda isim unsuru, yaklaşıma grubunda isim unsuru, sıfat-fiil grubunda isim unsuru olarak görev yapabilirler.

Cümlede kullanılışları bakımından yer tamlayıcısı, zarf ve yüklem ismi olarak kullanılmış ancak metnimizde özne, nesne olarak kullanılması örneğine rastlanmamıştır.

İsim-fiil grubu 28 yerde tespit edilmiştir. Metinlerimizde de sadece –mAk’lı şekilde vardır. Cümlede özne, zarf, yer tamlayıcısı, nesne ve yüklem ismi olarak geçmektedir. Metnimizde bağlama gruplarında isim unsuru isim-fiil grubu olarak karşımıza çıkmıştır.

Sıfat-fiil grubu 53 yerde karşımıza çıkmıştır. Asıl görevi sıfat tamlamalarında sıfat unsuru olmaktır. Fakat birçok örnekte isim kısmının düştüğü ve grubun bir isim unsuru olduğu görülmüştür. Bunun yanı sıra sıfat tamlamalarında

sıfat unsuru, edat grubunun isim unsuru olarak görev yapabilir. Cümlede daha çok özne, nesne, zarf, yer tamlayıcısı olarak kullanılan sıfat-fiil grubu, yüklem olarak metnimizde kullanılmamıştır.

Zarf-fiil grubu metnimizde 107 yerde geçmektedir. Başka kelime gruplarında görev almamakta, cümlede de zarf görevinde bulunur.

Ünlem, sayı ve isnat grupları metnimizde geçmektedir. Fakat yukarıda zikrettiğimiz kelime gruplarına kıyas edilirse kullanım oranı çok düşüktür.

Ünlem grupları 15 yerde bulunmuştur. Ünlem grupları cümlede bir öge olarak yer almazlar ve *cümle dışı unsur* diye adlandırılır.

Sayı grubu metinlerimizde sıfat ve isim unsuru olarak kullanılmıştır. Ve 17 adet sayı grubu saptanmıştır. Sıfat tamlamasında sıfat unsuru olarak diğer kelime grubunda görev alabilir. Cümlede özne ve zarf tümleci, yüklem isimi olarak karşımıza çıkar.

Yaklaşma grubu 16 yerde tespit edilmiştir. Yaklaşma grubunun isim unsuru iyelik grubu, isim tamlaması, sıfat tamlaması, tekrar grubu olarak kullanılmış. Diğer kelime grubunda kullanılışları bakımından ise sıfat tamlamasının sıfat unsurunu oluşturabilirler. Cümlede de nesne, özne, yüklem ismi ve zarf olarak görev almışlardır.

Ayrılma grubu ise 19 yerde geçmektedir. İsim unsuru sıfat tamlaması, iyelik grubu olarak kullanılmışlar. Ayrılma grubu cümlede ve diğer kelime grupları içinde şu görevlerde kullanılırlar: İsim tamlamasının tamlayanı, edat grubunun isim unsuru olarak kullanılırlar. Cümlede özne, nesne, yer tamlayıcısı, zarf tümleci, yüklem ismi olarak karşımıza çıkar.

Kısaltma gruplarından *yükleme grubu*, *ilgi grubu* ve *vasıta grubu* metnimizde bir yerde geçmektedir. *İsnat grubu* 2, *bulunma grubu* 7, *birleşik isim grubu* 4 yerde karşımıza çıkmıştır. Bu sonuçlar da bu adı geçen kelime gruplarının Eski Anadolu Türkçesi dönemlerinde gelişimlerini tamamlayamadığını göstermektedir.

Türk dilinin tarihî gelişimini araştırmak açısından Batı Türkçesinin Eski Anadolu Türkçesi devresi önemli bir yere sahiptir. Arapça ve Farsça unsurlar, bu dönemde gittikçe artan bir şekilde dilimize girmeye başlamıştır. Öte yandan Türkçede bu yabancı unsurlar karşısında varlığını ispatlama mücadelesi vermiştir. Bu devre dil tarihimiz içerisinde yeni bir başlangıcı ifade etmektedir. Bu nedenle bu döneme ait eserlerin bütün yönüyle incelenmesi; dilimizin tarihî gelişimini araştırmak açısından aydınlatıcı bir rol oynamaktadır.

Sonuç olarak, hem kısaltma grupları hariç diğer kelime gruplarının diğer kelime gruplarında kullanılabilmeleri, hem de her kelime grubunun cümlede değişik görevlerde kullanılması Eski Anadolu Türkçesi devresinde Türkçenin yüksek ve gelişmiş bir seviyede ulaştığını göstermektedir.

KAYNAKÇA

- Ahmet Vefik Paşa: **Lehce-i Osmânî**, Haz.: Recep Toparlı, Ankara, TDK Yayınları, 2000.
- Ahterî Mustafa bin Şemseddin: **Ahterî-i Kebîr**, Dersaadet, 1324.
- Akbayar, Nuri: **Osmanlı Yer Adları Sözlüğü**, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2003.
- Akçay, Yusuf: **Mustafa bin Muhammed'in İhlâs Suresi Tefsiri, Giriş-İnceleme-Metin- Ekler Dizini- Sözlük-Tıpkıbasım**, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kütahya 2005.
- Akyüz, Kenan: "Ahmed-i Dâ'î'nin Bilinmeyen Bir Eseri", **Türk Dili Dergisi**, III/33 (1954), s. 525-528.
- Atabay, N-ÖzelS.- Çam A.: **Türkiye Türkçesi Sözdizimi**, TDKYay., 472, Ankara,1981

- Ateş, Ahmet: “Burdur-Antalya ve Havalisi Kütüphanelerinde Bulunan Türkçe, Arapça ve Farsça Bazı Mühim Eserler”, **TDED**, II/3-4 (1948), s. 171-191.
- Ateş, Ahmet: "Hicrî VI-VIII. (XII-XIV.) Yüzyıllarda Anadolu'da Farsça Eserler", **TM**, VII-VIII/2 (1945), s. 125.
- Banarlı, Nihat Sami: **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi**, C.I- II, İstanbul, 2001.
- Banguoğlu, Tahsin: **Türkçenin Grameri**, TDK Yayınları, 2.Baskı, Ankara 1995.
- Bilgegil, Kaya: **Türkçe Dilbilgisi**, İstanbul, Dergâh Yayınları, 1982.
- Bozkurt, Fuat: **Türkiye Türkçesi**, Cem Yayınları, İstanbul, 1995,
- Büyük Türk Klasikleri: Ötüken Yayınları, C. II, İstanbul, 1992.
- Cemiloğlu, İsmet: **14. Yüzyıla Ait Kısas-ı Enbiya Nüshası Üzerinde Sentaks İncelemesi**, TDK Yay. 602, Ankara 1994.
- Çağırın, Önder: “Ahmed-i Dâî Tıbb-ı Nebevî (İmla-Fonetik-Morfolojik-Karşılaştırmalı Metin-İndeks ve Sözlük)”, **İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi)**, Malatya, 1992.
- Çetin, Abdulkaki: “Ebu'l-Leys Semerkandî Tefsirinin Türkçe Tercümesi Üzerine”, **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, S. 22, Konya, Güz 2007, s. 60-75.

“Ahmed-i Dâî’ye Atfedilen Bir Eser: Cevâhirü’l-Maânî” **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, Erzurum 2003, S. 21, s. 309-322.

“Ahmed-i Dâî’ye Atfedilen Yüz Hadis Tercümesi Üzerine”, **İlmî Araştırmalar**, İstanbul, 2004, S. 18, s. 25-30.

“Ahmed-i Dâî’î’nin Farsça Öğretmek Amacıyla Yazdığı Bir Eser: Müfredât”, **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, S. 20, Konya, Güz 2006, s.113-127.

- Coşan, Esat: “XV. Asırdan Türkçe Dinî Bir Eser “İslam Düşüncesi, I, 1967, sayı 4, s. 147-148.
- Develioğlu, Ferit: **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, 15. Bs. Ankara, Aydın Kitabevi, 1998.
- Develi, Hayati: **Evlîya Çelebi Seyahatnamesine Göre 17. Osmanlı Türkçesinde Ses Benzeşmeleri ve Uyumlar**, TDK Yayınları, Ankara, 1995, s. 92.
- Dilçin, Cem: “Ağız Özellikleri Taşıyan Bir Eski Türkiye Türkçesi Metni, Fatiha Tefsiri”, **İlmî Araştırmalar**, 6 (İstanbul 1998).
- Dilçin, Cem: **Yeni Tarama Sözlüğü**, 2. bs., Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2009.
- Doğan, Mehmet: **Büyük Türkçe Sözlük**, 11. bs., İstanbul, Bahar Yayınları, 1996.
- Dizdaroğlu, Hikmet: **Tümcebilgisi**, , Kalite Basımevi, Ankara 1976.

- Ediskun, Haydar: **Türk Dilbilgisi**, Remzi Kitabevi, 3. Baskı, İstanbul 1988.
- Ergin, Muharrem: **Türk Dil Bilgisi**, Bayrak Yayınları, 19. Baskı, İstanbul 1992.
- Dede Korkut Kitabı II (İndeks-Gramer),TDK Yay. 219, Ankara, 1963.
- Ertaylan, İsmail Hikmet: **Türk Edebiyatı Örnekleri VII: Ahmed-i Dâî, Hayatı ve Eserleri**, İstanbul,1952.
- Gencan, Tahir Nejat: **Dilbilgisi**, , TDK Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 1971.
- Göymen, Oktay: **Ahmed-i Da’î’nin Cinan-ı Cenân’ı Üzerinde Dil Çalışması**, (1965-1966), Türkiyat, Tez no. 682
- Gülsevin, Gürer: “Miftâhu’l-Cenne, (Metin-Dil Özellikleri- Söz Dizini)”, **İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi)**, C.I-II, Malatya, 1989.
- Güner, Hamza: **Kütahyalı Şâirler**, Kütahya, 1967.
- Gürbüz, Nadide: **Mustafa İbn-i Muhammed Ankaravî, Yâsîn Suresi Tefsiri**, Gazi Üniversitesi, SBE, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümü, Ankara 1986.
- Hacıeminoğlu, Necmettin: **Türk Dilinde Edatlar**, İstanbul, MEB Yayınları, 1992.
- Hatiboğlu, Vecihe: **Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü**, TDK Yayınları, 2. Baskı, Ankara 1972.
- Türkçenin Sözdizimi**, A.Ü. D.T.C.F. Yayınları:317
Ankara 1982
- İkileme**, TDK Yay., Ankara, 1981.

- İnan, Abdulkadir: **Kur'an-ı Kerim'in Türkçeye Tercümelere Üzerine Bir İnceleme**, Ankara 1961.
- İsen, Mustafa: **Sehi Bey, Hest Behişt**, İstanbul, 1988.
- Kanar, Mehmet: **Örnekle Etimolojik Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, İstanbul, Derin Yayınları, 2003.
- Kara, Mehmet: **Yasin Suresi Tefsiri, İnceleme, Metin, Sözlük, Tıpkıbasım**, Gazi Üniversitesi, SBE, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1988.
- Karahan, Leyla: **Türkçede Söz Dizimi-Cümle Tahlilleri**, Akçağ Yayınları, 3. Baskı, Ankara 1995.
- Koç, Nurettin: **Yeni Dilbilgisi**, İnkılâp Kitabevi, 3.baskı, İstanbul, 1996.
- Korkmaz, Feryal: **Mülk Suresi Tefsiri, Giriş-Gramer-Metin-Dizin**, İstanbul 2000.
- Kaymaz, Zeynep: "Ahmed-i Dâ'î'nin Bilinmeyen Bir Eseri: Cevâhirü'l-Ma'ânî", İstanbul, **VII. Milletler Arası Türkoloji Kongresi**, 8-12 Kasım 1999
- Türk Dili Üzerine Araştırmalar**, I, Ankara 1995.
- Korkmaz, Zeynep: **Gramer Terimleri Sözlüğü**, TDK Yayınları, Ankara 1992.
- Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)**, 3. bs., Ankara, TDK Yayınları, 2009

- Kortantamer, Tunca : “Ahmed-i Dâ’înin Mutâiebât Adıyla Tanınan Eseri Üzerine “**Türkoloji Dergisi**, VII, (1977), s. 137- 147
- “Ahmed-i Dâ’î ile İlgili Yeni Bilgiler”, **Türkoloji Dergisi** VII, 1977, s. 103-108.
- Mansuroğlu, Mecdut: “Türkçede Cümle Çeşitleri ve Bağlayıcıları”, **TDAY-Belleten**, 1955, s.59-71.
- Mütercim Âsım Efendi: **Burhân-ı Katı**, Haz.: Mürsel Öztürk, Derya Örs, Ankara, TDK Yayınları, 2000.
- El-Okyanusu'l-basit fî Tercümeti'l-Kamûsu'l-muhit**, İstanbul, 1305.
- Nisar,Ulya: **Mustafa bin Muhammed, Amme Cüz’ü Tefsiri (vr. 121b-143a)**, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, yüksek lisans tezi, İstanbul 1987.
- Özcan, Ali: **Tebareke Tefsiri (Metin-Gramer Notları-Sözlük)**, Gazi Üniversitesi, SBE, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümü, yüksek lisans tezi, Ankara 1987.
- Özdemir, Hikmet: “Müsâ Hâcı Hüseyin el-İznicî, Hayatı ve Eserleri”, , **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi (Yayımlanmamış Doktora Tezi)**, Ankara 1980.
- Özkan, Mustafa: “Eski Anadolu Türkçesi Döneminde Yapılmış Kur’an Tercümeleri”, **Tarihten Günümüze Kur’an’a Yaklaşımlar** , İlim Yayma Vakfı, İstanbul 2010, s.518

Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi, Filiz Kitabevi, Genişletilmiş 3. Baskı, İstanbul, 2009,

Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi, 2. baskı, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2000.

“Yapılış, Yazılış ve Kullanılışları Bakımından Birleşik Kelimeler” **İlmî Araştırmalar 2**, İstanbul, 1996, s.95-110.)

Ozkan, M.; Doğan, Enfel: **Türkçe Cümle Bilgisi**, Anadolu Üniversitesi Yayını No:2173, Eskişehir Aralık 2010, s.19-20

Özmen, Mehmet: **Ahmed-i Dâ'î Divanı**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Doktora tezi), Konya, 1984.

Öztürk, Mürsel: **Farsça Dilbilgisi**, Ankara TTK Basımevi, 1988.

Pekçetin, Orhan: **Vesiletü'l-Mülûk li Ehli's-Sülûk (1b-55a) (Metin-İnceleme-Sözlük- Dizin)** İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2010.

Redhouse, Sir James W.: **Türkçe-İngilizce Lügat Kitabı**, İstanbul, Çağrı Yayınları, 2001.

Sezgin Funda: **“14. Yüzyıla Ait bir Yâsin Sûresi Tefsiri Üzerinde Sentaks Çalışması”** Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Denizli, 1997.

- Steingass, F. : **A Comprehensive Persian-English Dictionary**, Beyrut, 1975.
- Şemseddin Sami: **Kamus-ı Türkî, (1317/1901)**, İstanbul, Alfa Basım Yayım, 1998.
- Şemseddin Sami: **Kâmûsu'l-A'lâm**, Ankara, Kaşgar Neşriyat, 1996.
- Şeyhülislam Mehmed Esad Efendi: **Lehçetü'l-Lügat**, Haz.: H. Ahmet Kırkılıç, Ankara, TDK Yayınları, 1999.
- Sezgin Funda: **14. Yüzyıla Ait Bir Yâsin Suresi Tefsiri Üzerinde Sentaks Çalışması**, Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, SBE, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Denizli 1997.
- Sönmez, Gamze: **XIV. Yüzyılda Yazılmış Mülk Suresi Çevirisi Üzerine Dil İncelemesi (varak no: 31b-61a)**, İstanbul Üniversitesi, SBE, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, yüksek lisans tezi, İstanbul 2006.
- Şükûn, Ziya: **Farsça-Türkçe Lugat (Gencine-i Güftar Ferheng-i Ziya)**, C. I-II-III, İstanbul, MEB Yayınevi, 1996.
- Şahin, Hatice: **Eski Anadolu Türkçesi**, Akçağ Yayınları, 1. Baskı, Ankara 2003.
- Şemsettin Sami: **Kamusü'l-Alam**, C. I.
- Şentürk, Ahmet Atillâ: **Osmanlı Şiir Antolojisi**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1999
- Şimşek, Hasan: **Tefsîrü Sûreti'l-Mülk (İnceleme-Metin-Dizin)**, Cumhuriyet Üniversitesi, SBE, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, yüksek lisans tezi, Sivas 2006.

Tabaklar, Özcan: “Anadolu Sahasında Yazılmış Bir Sure Tefsiri“, **İlmi Araştırmalar Dergisi**, sy. 16 (Güz, 2003).

Mustafa b. Muhammed, Amme Cüzü Tefsiri, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 1987.

Tahir, Bursalı Mehmed: **Osmanlı Müellifleri**, Bizim Büro Yayınları, İstanbul, C. II.

Tekin, Gönül Alpay: **Ahmed-i Dâî and His Çengnâme (An Old Otoman Mesnevî)**, Cambridge, 1975.

Timurtaş, FarukKadri: **Makaleler**, TDK Yayınları, Ankara, 1997.

Topaloğlu, Ahmet: **Muhammed bin Hamza, XV. Yüzyıl Başlarında Yapılmış “Satır-Arası” Kuran Tercümesi, I. Cilt: Giriş-Metin**, İstanbul 1976.

“Cevāhirü’l-Asdâf (Giriş-Metin-Sözlük)”, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Doçentlik Tezi**, İstanbul, 1982.

Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü, Ötüken Yayınları, İstanbul 1989.

Tören, Hatice: **Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Amme Cüzü Tefsiri I, Metin-İceleme-Tıpkıbasım**, İstanbul 2007, **Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Amme Cüzü Tefsiri II, Dizin**, İstanbul 2007

Türk Dil Kurumu İmlâ Kılavuzu, Ankara, TDK Yayınları, 2005.

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, İstanbul, TDV Yayınları, 1989.

Tuna, Osman Nedim: “Türkçede Tekrarlar” **TDED**, C. III,1949, s.429-477.

Usta, Halil İbrahim: **Eski Anadolu Türkçesi Söz Diziminde Sintagmatik Yapılar**, Bizim Büro Yayınları, Ankara 2007.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı: **Anadolu Beylikleri**, Ankara 1988.

Üstünova, Kerime: “Dede Korkut Destalarında Aralıklı İkilemeler”, **Türk Dili**, 557 Mayıs 1998, s. 464-470

Yavuz, Kemal: “XII-XV. Asır Dil Yادigarlarının Anadolu Sahasında Türkçe Yazılış Sebepleri ve Bu Devir Müelliflerinin Türkçe Hakkındaki Görüşleri“, **Türk Dünyası Araştırmaları**, sayı 27, 1983, s. 9-54.

Yelten, Muhammet: **Eski Anadolu Türkçesi ve Örnek Metinler**, İstanbul Üniversitesi Yay. No:4832, İstanbul, 2010.

Yıldız, Ulaş: **Muhammet Oğlu Mustafa'nın XIV. Yüzyılda Yazdığı Çağdaş Tefsirin Dil Yorumu**, İstanbul Üniversitesi, SBE, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, yüksek lisans tezi, İstanbul 2004.

Yusuf, Mehmet: **Yâsin Tefsiri, Metin ve İndeks**, İ. Ü. Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Lisans Tezi, İstanbul 1968.

Zülfikar, Hamza: “Takısız Ad Tamlaması Sorunu”, **Türk Dili**, 523 (Ankara 1995), TDK Yayınları, s. 781-789.

بر کون رمضانک یکا بشیچی کون او ایله از آنخ او قغه
چقدری کوی کدی که قرد آشی او نه بر کج کشی شیچی
اچا لرو کدی که نه ای اده قرد آشی سننه اچدی دیو
عومتی طله قغه اند اچدی بی قرد آشک
عومتی بوش او مسون دیو کز اچدی صبر ایله
مدی بر دانی اچدی وینه بر لانی اچدی ناسه
خوشی اولدی خانه دعوت اند لرو که مدی اند اچدی
ایرف خانه قلهج لاری سه خوشی لاری حالند نوز
بالله وفا ندری بوجیه یلق عبادتی ضایع اولدی
زیرا علم اولده ایله تقدیری اولمش لاری لاجیه
اخزندن اول ظاهر کله لاری **اول** جمیع اشیا دن

و کتوب ایتمدی سوناک جنه برس ایگ وارانلی
بکله ویرسیک اچه و سه م لاری بر لاری اتی لاری و نون
دخی زیاده ویره سین لاری و سه مدی لاری کله لاری
کله سور دی حکم خیر و سه لاری بر لاری ایتمدی
و سه مزین بیگ گه بیگ لاری و سه سگ لاری
ختی بن محسان قتنه ایمان لاری مسلمان
اولدی امدی یهودیه زال از لاره مقدر اولدی
حق نطق ایمان روزی قلدی کز تقدیم ایددی
و شونکله خیر اناری آخر اولدی تا خیر اولوسه
حکایت بغداد لاره بر شو تیکه می بیل
مؤنن الک اناری و جماعته ملوک زمت قلدی
چو کون

دليل وصادق وحيث ذكرته اوله واحد ما بين
 زعي خالفت له بي هنا وروهي محبوبه له بي حسنا
 لذي ايدك بكاتوبعيد وبيت ايد سر لذي عفران
 الهادي سن لان ايتق يوق وروستك لظناك مسابن جوق
 في انجائه مكر ورو ورو كه سن در اها معلن
الباطن يعني دريه اذ خلايق كوزندن مخرب
 دره وفاقا بيده **الوالي** يعني بجمع موج اذناك مالي
 وسمما في دره **المعاني** محلوقا قل صفتين من هره
البر صاوح قوللر نه شفقت ادجي دره و تر حمر
 ايد و رب احسان ادجيد دره كوكب الله الي ابل ابي
 انعام و احسان ادجيد دره اسكادن و اخل ارك

سابق زمانست دره كان الله ولم يكن معه شيء الا خير
 يعني جميع اشياء من صكره باقى فليجده الظاهر بي معنى
 ظالم و استقامه دره نيزا هو نسته ده انوك و جودانه
 دليل و نشان و اوله **شجر قو قو قو قو**
 تاقل في يافى الارض و انظره و الي انا و اصبح اليك
 عيون من الخمين ناطقات و احداق هي اذهب اسيل
 على نفسي البر كيد شاهديت و بان الله ليس له شريك
تقرج **مه** يعني معنا ملك دره و
 زعي الله كه هو شيه و اكا و اشاهد و برهات
 زعي واحد له توحيد و تتردي ايت قران
 برتدي هم ز بر جدرن و دره ز تهمي لعل و يا قوت دن
 دليل

اويندك كوردوم اولدوم و بيشمه سال و ككفتي اولده بر قشدر
 امدني اي عزت الله تعالى اولدو شوبله معامله اينا **الانوار**
 كنه هكار قورلور بينه توبه واستغفار اراجيه قبول قلب
 با حمت الاجزه حاصل توبه اولدو ككشي كنه
 اشكله قلا مكن اخلاصه ككني كنه هله نه شهمان
 اولوب ادا ككي كنه هله ن ترك اقلده و بو نك
 اوز رنه ثابت قدم اولوب و باقي **افضي و ستي**
 بيزه كنه سسه لاجوره حقه تكه توبه سن قبول قلب
 مهت اينه **كجا قال النبي عليه السلام** **كل امر**
ان الله تعالى يبسط يده بالليل ليتوب مسي التار
ويسبط بالنا ليتوب مسي الليل حتى يغرب الشمس

احتراز قلف ككردنه **حكاية** **خلف مقل**
 سيدن مسو بيه ككبر ككون برفيق طلاني بن خسته
 بو اندر اندر ن غافل اين معزور طوت لادو بيش
 اتيري بيه اوقعا اجم و اولدو لادي **يعني** الله تعالى نه
 اند نكسه اولدو بيش و فوات ايدري واردم
 بيت الا كنان رن بكفتن اللادو رفتن انك
 سو ملامه بر مقل ارا و زن كلادي بيا كه كسه لهر و كرو
 قلله نكفتن ايدوب اروضن انك سكسه دو
 شهركه كوه دوزيل وان اشتد مر ايدو ككلا سن اول
 بنه و لاهمه بيا و بيه **خيلك انك انك بفرستك ككفله**
احتياجه بوقله ال ايشله و ماولا ككفتي لادو
اويندك

حق تعالیٰ و اما که در طوطی در کشتی ایراد و سه طوطی غازی
عالمی و آرد که با طیار در راه بودند او چو بوز القمش
الت مکن طوطی در فنی برادر کرد و آینه و آینه طوطی در که
او چو در کوه قلعه کیوسه در بری اف بری صفا و بری قول
اول او چو قلعه کچی و آینه که و طوطی طوطی و نمی وقت
در کوه در کوه سنگه کورنگ کی اول **در آینه و آینه** بر دروا
بینه او چو کون مغرب در فنی طوطی در **در آینه و آینه** بر کون طوطی
از آن صفا که و مشه قد ن طوطی اول و قتی بری
زندان هیچ کاف و قلعه ای که نه کله و هیچ فاسق قلعه تو به
کلر و هب کتابه کار بر تو به اد که لکن فانی ان اقمه
زیبا نسوری او لوسه لو اختیاری او لکن ایان مقبول

من مغربها یعنی رسول الله در کوه حق تعالی کی بجز در
به جهتی سبسطه ای یعنی در و شمشاد و پیوسته **اجزای کلمه**
سرد زنگنه از دل تو به و راسته صفا که کلوتون در کوشی
مغرب در فنی طوطی در کشتی مغرب در فنی طوطی و نمی اول
کویچه که کون طوطی در حق تعالی انک تو ما نیله و در
عاشی الشرف سجده اد که که و طوطی یعنی یا تب در
حق تعالی در فنی خطاب کلور که و مشه قد ن طوطی
تا قیامت یقین اولیجه قیامت یقین اولیجه حق
تعالی در دستور و ما منزله ای که و آینه که و طوطی در فنی
بیر در فنی طوطی در یعنی مغرب در فنی طوطی **در آینه و آینه**
و اما عاشی الشرف تو من چقه ای ابرق باکی نور کبر
حق تعالی

واستغفاري منفعه است ايتمه كمر بوندن اول ايمان و توبه
 كلشدهي مقصود بعقد اياندن كون مغربدن طولوني در
 بولشي مغربدن طقد و نغدن قيامت اسي نه مقدر ادا
 ونه قلنه كونه معيت كطرد و معلوم درخي اولدني لكي
 شول مقدر اول اولده مشك كوركي جهان ياشي بيك عيلر
 بري برينه اوغرا الحق برينه اوغرا به ايه كورني
 كون مغربدن طولونون اولمشي ده يلر بو توبه
 و ايمان مغبول اولمالا و غنه تفصيل و اقوال و كلام
قَوْلَ اَوَّلِ اَوْلَادِهِ كَمَثَلِ غَدَقَةٍ سَقَا بِهَا النَّاسَ وَغِيَرَتِ
سُكْرًا اَيَّمَانًا و تَوْبَةً حَمْدًا مَقْبُولَةً اَوْ اِلْمَانًا
مَغْرِبًا حَمْدًا بِشَاطَرٍ

و توبه مقبول اولدنه كور اولدني و احتيازي اولدنه و
 ري اولدنه كه ايمان باسي اولور مقبول اولدني و اداني
تَرْجُمَانُهُ مكرورده كمر حقه تعالي مغربدن بو توبو
 برتمشي ايه توييكون توبه اولدنه ك توبه سن اول قيو
 دن كورسور و اول قيونك انبي ياشي ملك بولدنه
 حقه تعالي اول قيو بي يا اولدني مغربدن طولونه
 حقه تعالي اول قيو بي بيار اولدن مسكن ايدلني توبه
قَوْلِ اَمْرِ قَالِ اللّٰهُ تَبَّ اَنْك وَتَعَالٰى يَوْمَئِذٍ بَعْضُ
اَيَّاتِ سَبْكَ لَّا يَنْفَعُ نَفْسًا اَوْ اَيَّاهَا اَلْحَمْدُ اَمْنٌ
مِنْ قَبْلِ بَعْضٍ شَوْل كُون كمر حقه تعالي ناك بعض
 علمه نتي كله قيامت نغشا نلرنده حج نفسه ايهاني
 واستغفاري

بن الخید بر جمع کیجیہ تجیل صور ملو اولدم و هم
 اونا کو تملو اولدم در نله دنله آشله تجیل اوسا دم
 کر منه و انا یمز آشکره فی لاه **و** اگر تجیل صومسا دم
 اشک قلو سا اگر اشکره استسا سم تجیل قلو سا بو ای
 اش انا سنه متجیر قلا در حاطه بو طلا دی کمر
 آلسین دخی ترک ادم و انا جمعه غارت قلم لایم
 چون استه اولدی و اولدم جمعه غارت قلا کر و او
 کلان مکرور دما اشک افراده دسا بو نی کمر کور دی
 ددم ائیدلر بیان کن کن قوسا اوغ مشی قی دی
 او هلا دی و بوعه او کمر کور سا دمله تجیل ون اولمش
 او هلا مشی صور در کمر بو ای او کمر کور دی ددم

طیز قدر نمکن او غلارن طغسه بالبح اولن ان اولک
 ایمانه طغسه یا خود تویه استسه مقبول اولان بر اطلو
 سور مشه **قول ثالث** اولدم کمر کشتی مضربدن هلا دی
 هی که کورسه مشاهون اتسه و یا خود کند و کورسه
 گنی قتنه ثابست اولسه بوجن ایمانه طغسه و یا تویه
 استسه مقبول اولمیه است کند و مشاهون ادب کورسه
 وقتن ثابست اولسه ایمانی و توبسی مقبول اولان بو قول
 ایچ اولان سبی معلوم اولدی کمر کشتی مضربدن طغون
 تویه استسه واستغفا کله طغسه مقبول اولان گنا هی
 نلا کله چوق لایق اولور **حکایت** بعضی مشاکل
 صومدا کمر توبکله سسب نه اولدی دلا لری ائیدی
 بن الخید

حتی طفسان طغوزنا حقیق یوقان ایله شندی اخی شیمان
 اولوب ایتدی ای عجیب توبه اسم اولوری **یعنی**
 قبول اولاجی لاری و لاری برهما نه سورای رهبان
 ایتدی سکا توبه یوق لاری بوکشی قافلای اوسای
 اول مهبان دخی اول لاری بو نکل یوقان اولای
 یسه توبه وارمه لاری اول عالمان طلب قلدای سورای
 ایتدی لم فلان یی ده بر عالم اولی سکا توبه وارای بو قعی
 اول باور لاری بوکشی دخی اول عالمه واسکت محسای
 اخره سیدی اول عالم طرفه یون دن لاری سوب و وفان
 ایتدی بوجو رجعت فرشته لری و عدل اب فرشته لری
 کلر یلر کچکشدن لری عدل اب فرشته لری ایله بوکشی

ایتدی لری صغی یکلشی ایوق کشتکی او نین اولان
 او نه کتر کتر بیز لری اول کشتی لرمشی لاری بیز
 ایتدی لری اشی هب بتمشی وارین نجلی صوری
 لاری تار ایله و اماره کورمه لاری تار ایله دخی صوماشی سورای
 بو تری کور صوم لای لاری ایتدی لری کوشکی کوشکی
 صوماشی صوبی نی یاره کلشی سساک تار الله دخی
 اتمشی صوماشی لاری بلای کوشکی الله توبه ایشمه کلای
 بو کل ایله مجوعی مقصودای حاصل اولورشی بلایله
مَنْ هَانَ لِلَّهِ هَانَ اللَّهُ **وَلَهُ** **دَکْکَکَی** **کَرِیْکَکَی** **بُو**
 سیدن توبه و استغفار کلر **حَقَائِبُ** **بَنی** **اسْرَائِیلَ**
 قوهندن برکشی وارای نیفایت بد کندی و فاسقین
 حتی طفسان

۵۹
مکن بوطرف بر قاشی قصلدی یقینی اولدی انلان
فرشته لری اول اکی طیفی اولدی لری اول عالم طریقی بوقاشی
یقینی کلدی انلان بوجیمت فرشته لری الان حق
تعالی اول قلعتی بیجا قلعه اخلا صلله توبیه قصلدی
دوخیون رحمت قلدی امددی ای عزیز کبرک سله یونان
حق یوقان ادب مکن حق تعالییه دوتب توبیه
بیست ان قولن حق تعالی لطیفند و کرمندان
قبول ادب رحمت آجک کنان هکار قولک اخلا
صلله واعتقادله توبیه واستغفار کلمه رحمت
انسه یجیمده **حکایت** شیخ منصور بن عیاش وعظ
ونبیت ادرکن دعاسنه که **اللهم اغفیر لی قسراتنا**

توبست الادی بتر الیز **سجده** فرشته لری ایتدی کوشمی
توبه طلبند اولدی بونی بتر الیز در لیب حق تعالی
امرا ایتدی که ای قوللم اول قلم ملک توجهری توبه دن
یکدی ای ایلله اول عالم خیر لله بو توبیه قصل
ادی قوللمک بی بی اولجک اگر بوقولوم اول قصل
ادب کلدی کی بر دان اول عالم خیرینه یقینسه رحمت
فرشته لری السون لری اگر کند و دان یایی یقینسه اول ادب
فرشته لری السون لری اگر رحمت بوقول لری
ان دن الله تعالی امسا قلدی کی اول عالم طریقی قندن
یکه اولن بر مقشولک اول قلممه یقینی اولوک
دلای بعضی بعضی طعی اولدی اول اکی طیف بباردی
مکن

خارقه لای کند و تفسیرون و بیخون و باقی برآنجون
 دعا قل و الله تعالی دن رحمت و مغفرت طلب ایست
 سنواک دعاک الله تعالی قنتن مقبوله لای اول نشی
 یاک غسلا ایزدی و اول طاهو طوبی کیدی و اکی رکعت
 نماز قلندی یوزن یاز قویب سجده اجای دعا قلندی
 و کوکلنه بوکلدی که لجه فسق و نجوره و شفا و تله
 حاله نیزی شه کله حاله حق تعالی فضلندی
 شوکله نیشد مرله شیخ منصوبه بندن دعا لای الحمد لله لای
 بوقله ای ایسکن هانتندن او از کلندی اتیدی ای قلمور
 نه ^{بهره} دعوت ادراستین بچوئی فرشتار و بچوئی انبیا ^ص
 سنوکلله بهرام امده بوکیدی دروستلک اولد و غنه سغان

قائاً و احمدنا غیاثاً و الاثرنا **موصیبه** یوقی یارب توبت
 و مغفرت قل شول قلله کورکولی فراره خه یقینی
 ربا لای مکه اول مجلسه برحیلمی و ایددی بختایت فسقی
 و نجوبه الله مشهوره لای کوکلدن قنراتدی که اشبو دعاء
 بیخون ^{بهره} لای لای بریرا بو **حلقه بن زین عاصیه**
 فی کوکللو مصیبت چوق بوقله لای توبه بیس
 قلوب طوب شیخک قنتنه کلدی ایدر یا شیخ سن
 طنوق اول خالصاً توبه اتره شمدن کنر و امساله
 مصیبتیه و فسقه و نجوبه مبل و فصل ائمه لای
 تاکر شیخ بوکا مشایخ طس بقینه توبه و س لای دینیز
 غسلا اتره س لای و طاهو طوبی کیدی لای و اکی رکعت
 نماز قلندی

قلوبی طلقه العین ایچندن یقو قبول ادب رحمت
 قلغز لادی السی بو هئی اولکن حق تعالی دن و می
 کلادی ایتدی بفرختمه قلم مقبول و سوهل سوز
 میکل علی سوزده بن ارحم الراحمین یا لاهن همومکم
 عامی قلوبم بکلا و نوب توبه واستغفار لاده بمعنی
 یرناک کناهی و فسقت انک برتوبیله محو ادره لادی
 امدی مؤمن اولد که خوفله ریجا آراسته اوللا
 حق تعالی ناک رحمتن دن کند ولی محروم و نومیز
 قلبیه ولادی بیج موملر دن برته سین فاسقتی و عا
 صیت سکا رحمت یوقله لاده **حکایت** بی اسما ایل
 قومن که کی کشی و اعلای السی اسما سنه دروستلق

اولب سوندا لمضموم سندن رعا لسه بجهتین لادی
 زهی کیم لویزل که بر عاصی کنه کار کند و فسقین توبه
 واستغفار قلد و غنه بونک کی لطف و کرم قلوبه
حکایت اسما قبل میکلله اینه بجهتین شول قوم که حق
 تعالی ناک سزقتن ییلر و برندن سالتن اولوم کور و کولر
 اتنه ساحت اولوم کور و درونکر و عاصی اولور لر
 و بره اولوم کور کنا به لاده لور و لخی حق تعالی برسا
 عت ایچند هلاک اقلر و میکل علی بن لخی حق تعالی
 تعجب ادره تله انلر و لک کنا هلمری و فسق لری حق
 تعالی ناک ملکدن تریم کله سنه اسما سنه و عبادت لری
 لخی تریم کله سنه ارتور من بر توبه یله محو می عامی
 قلوبی

ابتدا دادي حق تعالي اول ساءت اول الكسبه بر خويشه
 سوزده لاي كه عزه اكل دهه اول الكسبه ك دني جانين
 قبضه ايلادي دني حق تعالي قتنه جمع اولن ك حق
 تعالي اول فاسقه ايتله ي بوري وارا چغه ك دادي
 سكار حست اتره دادي و اول عابد ايتله ي اول
 عاهي قايومي جسته ك عاك و حست اتره عاك الكدن
 كلور دادي عابد ايتله ي حاشا يا رب دادي حق
 تعالي بيور داي اول عابدي جهنمه الكتر نعوز الله
 بيرا حق تعالي رطخ برده و كلكله داي بو حاكم ايد ي
 اگر بو سنه غايت بلورن داي بو حاكم و اعتقلا ايد ي
 دريسه نعوز الله كافر اولادي جهنمه محلا قالادي

||

و آخرت قوزن اشق و آرداي برب غايت و آهد ادي
 و برسي بد سخت و شقي فاسق ادي حور يا كور كسي
 بولشه عابد اول فاسقه ده كله فسق ك ترك ات
 تو بيه و استغفانه كل دادي چاه اده مزدي اول
 فاسق ده كدم بني الله امه له فوجبه اده سه استون
 داي انزن منمكن عابد مول اولادي بزومان
 ترك اتردي بر غايت او كو كناه ده كور داي عابد
 ملول اولده قاق داي ايتله ي بون ترك قل بويه
 كل دادي فاسق ايتله ي بني الله قو الله تعالي سني
 بلكه نوزي و بكي و سله بچي داي داي عابد ايتله ي
 والله حق تعالي سكار حست اخر دادي و جسته الكتر
 ابتدا

الله تعالیٰ جمیع کتابهای کبایر و مفسدات بر مفسدات اید سنجی
 خالق الهی بوسیله واستفان ریه اولسه **حکایت**
 برکشی و ارادی هرگز ظهور فسق و فجور و آرسه مرتکب
 ایدای بر کون خفته اولای اولیج مسه موهه کله لای
 بر جریعی بد بخت و ارب موعاب ندر لومرد لای
 بوسلین دخی کوسا کله قنله مسه کله خور کوشو لوزن
 برسی او قوری ایدلای حال حیا قنله کوشلر بیزن
 ایچند لای مقبره کبی کوشلر بیزن ایچ فسون لردای
 بی مقبره اسانه القاک لردای لای سهرت کنه او مر ایچند
 کومر **قولک** لردای وه کلمسه بهسون لردای چون الادی بینه
 او نده رفت اند لای صلی دن برسی دوشنه کردی بیاییت

واکر بوناک او ز مننه غایب بلوسن دیو اعتقاد اولدوسه
 مقدر ایچکده عذاب اولوسه اخر لامه کور جسته کر بفضل
 الله تعالیٰ هیچ مؤمنی حق تعالیٰ ناک رختند بن نومین
 ولها مق کرک نت حکم حق تعالیٰ **قل** قد ینکد بیور
قل یا عباد الی الذین اسما موعالی انفس اوله **لا تقنطوا منی**
رحمۃ الله ان ینعم الله الذین نوب جمیعاً انه هو الغفور الرحیم
 یعنی حق تعالیٰ ایدر یا محمد ایت بنم قو لرمه بنومر
 مله فمدن شول قلکر کفر نفس لرنه اسراف کنا انا لدر
 کتابیزن و مفسد بیزن کند ولرن مقلمد لای **لا تقنطوا**
منی رحمت الله لری بعفی حق تعالیٰ ناک رختند ن
 نومیند و مح و مر افما ک لردای ان الله بد سستی و ما سستی
 الله تعالیٰ

اَيُّ هَذَا الْكَلْبِ وَانَّا نَبِيَّاكَ **يَعْنِي** بُو طَلْحَةَ بْنِ يَسْرِ بْنِ
 الْيَهْرِيِّ بَرَّاءٌ وَقَدْ رَفَعَكَ نَزْدَكَ لَدِي حَقِّ تَعَالَى اِيْرَهُ
لَعْنَةُ الظَّالِمَةِ وَالْبَاطِلِي **اَظْلَمُ** وَوَقُو **يَعْنِي** سَيْلَةَ شَيْلَةَ لَمْ
 اَوَّلِ اَوْ مَن ظَالِمٌ لَمْ يَدْرِ **حَقَابَتُ** بَرَكَتِي كَعَجَبَةٍ
 طَوَّافٍ اِيْرَهُ كُنِ **اللَّهُمَّ اِنِّي اَعُوْزُ بِكَ** مِنْ سَيِّئِ الْعُقُوبِ
 لَدِي اِيْرَهُ **يَعْنِي** يَا اللهُ بِنِي سَكَّاهُ صَفْحَتَانِ غَضَبٍ اَوْ قَدْرَتِ
 لَدِي اِيْرَهُ وَيُوْبِلُهُ لَدِي وَكُلُّهُ سَبَبٌ نَزْدَكَ لَدِي اِيْرَهُ
 اَلَّتِي يَلِدُكَ بُوْرَنَ عَجَّوْرَنَ بَرَكَتِي بِرَكْشِيَه نَظْمًا اَلَمْ
 صَوَّبَتْ بِهَا خَوْشِي كَلْدِي نَاكًا يُوْرَمُهُ بِرَشِيْلَهُ طُو
 قَنْدِي كُوْرَتَرِ بِيْشِي يُوْرَمُهُ اَوْ رَمَهُ اِقْدِي بِلِ اَوْ اَشْتَرَهُ
 كَه لَطْمَةٍ لَظْمَةٍ وَوَلُوْرَدَتْ لَدِي نَاك **يَعْنِي** بِرَسِيْلَهُ

حُوْبٌ صَوَّبَتْ لَدِي اِيْرَهُ لِي حَقِّ تَعَالَى سَنُوْطَلْحَةَ بِنِي
 دَدِي اِيْرَهُ شَوْلٍ وَقَتِي كَمَرِي دَفْنِي اِتْلَا لِي حَقِّ تَعَالَى
 لِي اِيْرَهُ اِي قَاهُوْرِي كُنْ لَه خَلَا لِي بَقِ سَنِي تَرَكِ اِتْلَا
 وَسَمَلْنِ يُوْرَدِي لَدِي سَنِي تَرَكِ اِدُوْبِ
 مَنَاجِحِ قَاهُوْرِي لَدِي بَكَا مَجْمَعَتِ اِدَبِ تُوْبِي كِي بُوْلِ
 قَلَامِ لَدِي **اَلتَّقْوَم** **يَعْنِي** حَقِّ تَعَالَى عَامِلِي لِي نَاهِي
 اِيْرَهُ وَكُلُّنَ مَكْرَهُ تُوْبِيَه وَاسْتَفْخَامَ كَه كَسَسَه
 اِنْتَقَمَ اِدَبِ عَذَابِ اِدِي لِي **حَقَابَتُ** اِنْبِيَا نِ
 بَرْنَهُ يُوْبِي كَه لَدِي كُنِي فَشَوْ بِرَجَائِي كَلْدِي بُوْرَنِي
 اِيْلُوْرُوْا مَدِي اَوْلِ جَانُوْرِ شَيْلَهُ اَوْ مَدِي بِرَشِيْلَهُ
 اَوْلَانِي اَوْلَانِي دَدِي كَدِي كَدِي اَوْلَانِي اِيْرَهُ هَذَا

انما ديه يعني ظامويه كل جاك كيه ونه دكهوره
 ليه حق تعالي ايه مني كل الف يعني هو بكدن
 تسعائة وتسعين طوقوز يوز طفسان طغوزي
 اهل نار ديه ويري اهل جنتله ديه فعند يشيب
 صغير صغيره يعني او غلزلن جفلس بوقلا ماک
 سئل تندن و بوج خبر وک خبر تندن ن پير اولر
 ونحو كل حال جمالها لذي هو حاصله حا تون حملن
 بر غايه يعني اگر اول وقتله حمله اولسه حملن
 بر غيلدي و تربي الناس سقامي و ما هم
 بسقامي يعني اول وقتله كوه سني سني
 ناسلري سسکه ان کي اول اولر و مختيرين اول اولر

بر نظر ليه اگر دني آه تريس سسک بر دني اهوراز
 ديه حق تعالي کسته ناي حق قوز ولاخي خصب
 اتلا وکي قولنه و عاصي قولنه عند آب و عقاب ايني ده
 حق تعالي ناي عقابدن قورمق کي کله حصوه شمول
 سندن کور حشسه اولر و کوشسي حالده کوه نشه اولر
 ايني بيک يل ديه اجندن ديلر کي طوبغه چقه
 و کسکي بنغازنه چقه کسکي يلنه چقه و کسکي انر
 سه چقه ايني بيک يل بو حاله ديلر و کندن مکس
 حق تعالي خطاب اوله کور اخرج بعث الناس
 يعني حق تعالي ايه بالاد جبراهه کورنره جاک
 جبراهي جبر ديه ادر عليه السلام ايه و ما بعث
 اناس

تا مگر چکای ستردن بر او لا و بی جو جردن مآ جو جردن
 بیای او لا شول مؤمنکم حقی نفسا لیک امرن و رسولک
 سنینت برینله کنوره و توبه واستغفارله او لا اول کشری
 ایچا غه کن و طغوز یوز طقسآن طغوزی با جو جردن
 اوله لاری **اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ عَلٰی رَحْمَتِهِ الْوَالِیِّ سَعْدِ الْحَقِّ وَ**
 عاصی تو اللربنیای عصبیانت و کن آهن عفو ابدیه
 ننگم بو حد پیش ده مکر کورده مکر شری کور بلبل بیسه
 الله تعالی عفورده عفون طلب اده و مچی عفون
 طلب اتمسه خیانت بوله **شعر** وقد یعفوا الملکی
 الکی بمر تعصفا ایچا کبر کسه العبد وهو فقیر وانی
 وازاز ادرت نوبی کثیره فی جنب عفو الله ذنبی جلیب

سوره سنی و حال بوسه که سکه آن کول دسه لر بلکسه
 او کونونک شسته تنندن ولو خبرک خیر تنندن
 متخیر و حبران او لمشله رده **وَ لَکِنَّ عَذَابَ اللّٰهِ شَدِیْدٌ**
سوره ولو آنا آذا متنا تکرنا لکن الموت راحه کل حی
 و لا کننا آذا متنا بوجشتا و نسئال بول عن کل شیء ایجاب
 بو حد بیای رسول الله دن اسئل چک متخیر او لوب
 لاد که آیا رسول الله بیلدن بر کشری کور ایچا غه کرم
 لید کوز او کول بملر دمه و قنقره لید لایلی سول الله
 صلی الله علیه و سلم اریده ایشه و آیا توه هذ افتخ باب
 قد تجو تم منی ششآت الاعراب **فَاَنْ مَنَّا مَنَّا وَ جَلَّ وَ هُوَ**
عابو جوع و ما جوع القابو عنی بشارت او لسون سوره سنی
 تا مگر چکای

اندن اول خاتون کشتی انیدی هیچ بنی او غلامی نغی اشبو
 تنو به بر غمی لادی حق تعالی نجبه فلان اوده بر غور
 لادی ساسول الله بونی اشبیر جلاک افلادی انیدی
 یا خاتون کشتی حق تعالی قولی اوده بر غمی مکرله
 عار لنه **لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ** دمیبه اول وقتی بر غور لادی
 امردی و کوه صفائی قلبله **لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ** دسه حق صفه
 انی اوده بر غمی تر حور این کاشمست ایله ارجمت خیر
 و رسک به و ما آفت شمس فرغ افک دبه **مَلِكٌ**
الْمَلِكُ ملکن حکمتی کجورب نجبه دلر سه تصدق
 ارجی به **وَالْإِلَهِ وَالْإِلَهِ** ام یعنی اولوق و اولمر
 اسی به یعنی هیچ کمال و کمال او قده **إِلَهِ** کمالی به

أَيُّهَا قللرینه شفقت و لطف ارجی به **كَيْفَ جَاءَ**
فِي ای کمالی **النَّبِيَّةِ** ان الله تعالی ایله جملعبا ده من
 الوالد اولدها یعنی حق تعالی قللرینه شفقت اولده
 و اسی کیمی به انا او غلامن جو غنی اسکا دلدن **حَسَا**
يَتَيْبٌ رسول الله حضرت سفه لار کئی بر حاتون
 کیمی به او غم لادی افکای بشو به لادی یا نندن او غلامن
 جو غنی طومنه اول خاتون کشتیه اشبو کچی رسول
 الله به لدر لری اول خاتون طومنه کلادی او غلامن کچی
 الادی رسول الله و اولادی انیدی یا رسول الله **أَشْتَدُّ**
 دمشی سنن ان الله ایله حور لعیالده من الوالد اولدها
 اوله ملکه لادی ساسول الله انیدی اوله به لادی
أَنْدَرُ اول

تعالی دن او تند لری او تند قلندن نال لری ن بوز لری نه
طوبت دور لر حقیق تعالی نایک عظیمته اقرا
اد تارک خالی بوجرله اولق کرم **المقسط** یعنی
عادل نه **الی امع** خلد یعنی حساسیون قیامت کو
نینه جمع ایچی نه **حکایت** حقیق قیامت
کننه جمیع و خوشی و طوبی و بها بی و باقی
حیوانانی که بی امدن دکلده حساساده اندن
بیمه سنی سجده و ابره ملائکه لری کون بوم سجد
دکلده بلکه بوم ثواب لده و بوم عقاید لری بوبو
حیوان لری بی جواب و نه که هر بوسجد بزدن سجد
شکر لری حقیق تعالی نه که بی ادمر اولم لری بزدن

و انک الکرمنه و عطا سندن لده و هو کرمی کرم
حقیق تعالی مالک الملك بله و ذوالجلال بله کند لری
غایت تو اوضح و مسکنست مقامنه طوته **حکایت**
بعضی اخبار ده شو بله و ارا او کیشن کله حقیق
تعالی ملائکه خلف الی ملائکه هیچ تو وقت اغامندن
حالی اولد لری کوز لری نندن هیچ بر قطع طبعدن لری الا
حقیق تعالی اول هر قطع لده فرشته بی ندری و لای
حقیق تعالی عظیم سندن و هیت سندن قیامت و بجه
باشلری قلده مز لری و لای مسو و لری که کرم شی کوز لری
فرشته لری بعضی سنی بحل صوم سندن لده شول وقت لری
برو که بی اسما ایل بوز غویه طیل لری اول فرشته لری
تعالی دن

کند و به سطح اوله خیر و منفعت اجدیده **الوقت**
یرسی و کوهی کند و نوریله منور و شنی مجیدی
الهادی فالرینه طوغرو بوی کسیر و ب هدایت
و رجبیه **البارح** موجود آتی مشاخر عدل ن
و جوده کتور جوده **الباقي** ابروی الموهوبه **الوازی**
جمع خلق بقی موی خود آتی فانی اولاد قدره مسکن
بانی فانی **الترقیه** مسکنه خلق بقیه مصالحن
و مقاصد ن بلد و سببی ریه کوهی بلدی کوهی تعالی
مشهد سببی جمیع صفاصل ن و مسالان برینه تومیه
ایله که کوهی ریه ویشی اولاد و غننه ملول او لوب بای
اولاد و غننه سونویه بلکه جمیع حاله بوطولی الله اولاد

بوقدی دایله ملائکه لای ایده ارحف تعالی سترری
کرو حشره اندوکی سونوای و عقاب کهلان
بلکه اوما و غلا نمل نمل قیامت راه فضا حایت
و سوائی یعنی کورین لایو خلق ایندی دایله
اللهم احفظنا منی ففنا حبت يوم القيمة
الغنی غنی ریه کوهی مسیه احیای او قدره **المکفی**
یعنی قوللزلزل کی المی سسغنی اجدیده **والله**
وقنا غنله **البارح** دشمنلرت دروستلزلزل منیع
ایدی ریه **الضار** ضاره دن ویشلزلزل دلایلی
قولنه و حکمن طوقیمت قولنه **سببی** اجدیده **البارح**
خیر و منفعت دلایلی قولنه و حکمن برینه توریب
کند و بایله

دیناری دلایله و ملا دی و ساد برین ایتدی باشیغ کیم کوردنه
 استلردن ایشاق ایله دایک سیر دینا رسا صل اولدی
 انی دنی دلا کله و دایک دادی **ابو اوج** ایتدی فی س منکر
 ابرق دارویشی کورب استکلا ایلد و بیکه نفسونلر
 ددی بوندن صکن بغایت اچاق عارض اولدی ابرق ک
 بلندن برنج بوجوق وارمش صقلریشی بروقت کنگ
 اولاده یو اول بوجوئی کها ویدی و ابر بریده
 امانت قورب اتمک الکلادی و امل کور اتمک
 الا کور در بر خوجیه اشتمش کور ابر هیو کاشه
 کلشدر او عسار دیر کها سو رادی ایتدی باشیغ ابر هیو
 ادھی کور کدی ددی بی ایتدی و برده شی دایر

حکایت بعضی قوم لادن مکرده کور بعضی سفسده ابر
 هر اولمه او لوردر کور کون ایشاق انداک تکلم بجرک
 سیر دینا رسا صل اولدی و شمه و ایشاق ابر اوج ادم
 دلادی باشی ترائی اندوم و حجامت اندوم وار
 دق ختامه و ایشاق دلا کلطون باشی ترائی ایدک
 دلایک دلا کل کور بی کیند لم بز سترک کبی کشلوی
 ترائی اتمز لدر لری ناچار اولدق بر بوجوقه اوتروق
 شول قنده کور بوجو ^{کور} ایتدی کلدی بودلاک ایدنه
 نده استس ستر نیله او توم ستر لادی باشی ترائی
 استر لریک ناچار اولدی ابر اهرک باشی ترائی
 اتمز لرها مده چقدق ابر اهر ایتدی شول کله بی
 دیناری

آزاد اول ددي و بوانمش بيك دينا سكا حلال اولسون لاري
 و تو سكا گله اول ددي اول قول دخي اني ابدني اول انتم سكا
 دينا ري وال قتر لمي حال اولاري دره لاري و لندري اول
 كذا بجا ابا و ابي يا اباي بن دينا بي كوي و لا درن سن اوومه
 و بن خا و زمه سكا تو رسن سكا عتري كوي و عظم سكا عتري چون
 اكي شمدن كوي ابي اچاغله اولدور رسك دخي تو كلج قوبوب
 هج سنه ارزو ادب طلب ايمج ددي كوي كرك دخي صله
 ارشاد ادب نجه توكل و رمشله ^{مورده} **المور** عقوبت و عذابي
 تو لزندن تا خيس اديي ديه كه له بلادي حق سكا موي كاند و له
 صبر اده حق سكا قضا سنه و بلا سنه قتلنه و نفيستي انوك
 زخمه و عبادتته مويش قلا **تس** **تس** **تس** **تس** **تس** **تس** **تس** **تس** **تس** **تس**
 حياي الفسه

ايضا اشبو قتر لري و اشبو دره لري استنگه كي بوكلري و
 مند قلره سكا الترف دري بن ايتد اول بونك كهي سنه
 سومزد دج هله كرايه كل اني سكا و ستار لاري و ادره و ستار لاري
 بر سجا كوي كوي كرايه ابراهيم او تور لاري بر ارضا صومه
 تندن همان تور لاري دخي افلازي ايتدري خراسان اقله سكا
 يا دشمنن چون بو حاله كلدك لاري اركو كلدي
 اني يا عني او بدي ابراهيم سكا سنه كسي لاري اول
 خوجه ايتدري بن انا سكا ازا لاسر قوليني لاري اول كن انا ك
 الاري موري حقلو حفتي اولدور سكا حقا زينه انمشي سكا
 دينا امانت قودا كوي سكا ميراث كردي و بن دخي قوليني نجه
 ادره سكا ات ددي ابا هي ايتدري اكي بو حقا بيت كچكسه و ايتد
 ازا اول

شکرک آداب مؤمنانست او مکتوبن دلاوی چونکه از ته اولادی
ابن عباس قولند اتیله دی شیخ سنسک و اخی ددی قول
اتیله بی بی یوز دینار و اولادی ابن عباس ایلدی
چو عت اول دمه ویشه ورددی قول اتیله دی اکی قون
بهاستی و رمک یاز دلاوی ابن عباس اتیله دی ویر
اول او اسی بنو کرمیل و کور بهنر سه کن کند و نفسو یلور
ددی بی بی یوز دیناری تمام ورددی بی بی درویشی سیر
و توکل بر کائنات و ان اچلق قیو چون بی بی یوز
دیناره مستحق اولادی و الله بی بی یوز دینار کردی
اسماء حسنی بر کائنات اسماء حسنی معناه سنه معلوم
اولادی کبر اسماء الله غلام آراستنه مناسبت

و ایلدی حسنی **عذرا** ای الهی و دخی قفسه فاقیه بهر
آداب حق تعالی و در کن حرف تعالی بولنه خرج اید
و عوفین حق تعالی دن او مار توکل دخی الله اول
حکایت عباسی او غلی عبد الله نرسه وینه مکر
سفر چقه شردی سفر لکرم کن بر کجه بر دوشی
اونه قونق اولادی و بودمه ویشک اوند بر قیوندن
ارتق سنه سی بوغدی دو کلادی اول قیو کجی بخن لادی
بوقف عباسی او غلوید و غنی بهنر دی بلکه حق ضیا یچن
الله فی الله بنیر لکرم بودمه ویشک خانونی کورقلو غندن او اولادی
اغلی شمدن کور اچما غنرن الورز ددی اول درویشی اتیله
اکوت خیر و سن **الوجه سعفی** موت خیر لوده قنق حقیق
حکایت

غضب دره و بعضی مظهرها اظهار دره و بعضی مظهرها
 و اعدا آرزو و دخی به ملک کر که دره میناسبت و جنبیت
 علت ضم شکر دره الی الجیبی امیک و یونی کر
 نسته کند و میناسبت او لشهف طلب ایزه ایزه ی کر
 اسمر اسماء حسنی لان لا اله الا الله بومعنی معینه شکر
 بیان اولادری و هو کشی که بره اسمایه ملکز زمت اقلک
 استرسه که در ملک کر که کند و ناک مر لاری و مقهوری
 و اندری نفسنه مو آفت قنق اسمایه و قنقی اسمو معنی
 سنه مناسبت و ملازغ دره قنقسته مناسبت بلورسه
 ایا که یوق ملاز زمت اقلک کر که بره بوا سو کر که تاره
 تزجیک مس ادره ای شه مثل لاقنی نفسک مقهوری

و ایشی پس هو مؤمنه و آجیب اولد که کر که امکن بو
 اسمها معنی کنند و له فاکس ایدوب اول معنی اول زبانه
 اولف کر که نستم تخلفوا یا خلو ف معنی الله لاری یونی
 الله تحیه صفا نندن قول لاری اولف کر که کر شفق کلبی
 شک کلبی صبر کلبی و دخی بو اسماء ملاز زمت ایزه کر
 و اجیده که اول مناسبتی عایت اده مناسبت اولاد کر
 بنوعی بشک یه تفاهت دره بعضی خیر دره و بعضی شرک دره
 و عیسیه دره و بعضی کجه دره و بعضی قاسیه دره
 و قاهره دره و بعضی جسمی نیات سور و دخی هیان
 و بعضی عبادت سور بعضی سیاسیست سور و دخی
 هیان اسم لاری بعضی مظهره رحمت دره و بعضی مظهره
 غضب دره

اولورسه اول اسمله ملازمت بوسه لای واکلی ارشاد مناسب
 اولان اسم لرده مستغیر اولمسه اول کشتی قبول قلمزری
 بلکه قندن طمساح لای سکا بوسه میسه اولور لای
 دی اسمی **جستی ناک حاصی ود قایی و حقایاتی**
ولطایفی غایت ایله چوقده و لکن بو مقامه مناسب
 اولانی بقدر وسیع یازدق والله اعلم بتمام احقیقها
لا انا خذنا سسته ولا تو بعنی لا انا خذنا الله خذنا
 سسته امر تنفق ولا نوم درخی ایقبعنی الله خذنا امر محلو
 قانندن و ندر بر مصالحدن غافل دکلامه بوجوهنا کالیدن
 و حکم قبوله حق خذنی فیومرد و غنی نیر انبول آت کور
 نوم نسی طاری اولانی ایمل حیانتنه نقصانی اولور

توبه واستغفار والله تعالی به توجه اقلک اولسه
 اسم توایه ملازمت اولتا کمر نیر نماندن حق تعالی
 اول کشتیه توبه واستغفار میسه قلا وهو نفسک
 مقصودی و حصولی کسبه محتاج اولماق اولسه
 اسم غنایه ملازمت اقلک کورک تا حقت تک غنایی
 دنیا و غنایی نفسی و زری قلا باقی اسماء لای بنوک
 اولور نه قیاسی اولدی **تکلیف** شیخ بخدا لای کور
 ایالات کتورب ای شاد طلب لای سه قوق کون
 چله اتد و س لای قوق کوندن صکن چقس لای کور
 اسماء حسنی او قور لای و اول مکیدن لای بوزنه
 نظر لای قنق اسماء مستغیرا اولوب اثنی ظاهری
 اولورسه

و جو دخا نخی رعایت اوله و چو ده اول سنه اندان نوره
 نخی اقله دخی اول سنه نخی اندانی **نوم حکت**
 شول و قیت کمر موسی نوم موسی به لاری سنوک امرکه
 مطح اولن رو بنو تکله اقرارا نخر تا حقی تعالی بنو کو سنو نجه
 لاری موسی بیجا مبر فرشته کن سوال قلای **اینا امری**
دی بعضی لاری کمر بر سوال موسی ناک لاندله کله دی
 بکله خاطر ندرن کچدی حق تکله نوشته لرنه اندای
 موسی او کج کون اویتک لاری ایقدر لری ایقوست قور لاندان
 مکن حق تعالی ایندی یا موسی اوله کی **طلو شیشه**
 طوت و صفله صر فسون لاری موسی ایکی **طلو شیشه**
 الله لاری ایند حق تکله موسی به ایقو و سلا لاری

و حقیضا و تدیری ناقی و قاصه اولو نامر و نر **بعمل**
 قتنه سنه و نوم کرسی برده و بر معنیه ده **بعمل قتنه**
 کرسی اما سنه قراق و اده که باشه اول کرته سنه دمار
 ادمرا اول وقت بین انومرو ایقلان اولو **نخی** او بقوله
 او یا نفلت اما سنه اولو اما یا بشدن قلبه آر **شیشه** اگاهونه
 لاری **سوال** اگر در سکر کمر قیاسی اولن کمر **تای** نخن نوم و لاسنه
 دینه دزی زیبا سالغه مقامه اول اعص نخی ادمرا اندان
 ترقی ادمرا زیبا نخی عمر بلخ ده نخی اخص دن بومام
 دخی مبالغه دزی بچون اول اعص نخی ادمرا در **سکر جواب**
 دبه و کمر مسالم مقامه سالغه اول اخص نخی اولنور
 و اندن ترقی اولنور نخی اعمر لکن بومقامه ترتیب
 و جوید نخی

حق تعالیه توجیه آنه درادی و انوار تحت لقاوند
 دره و انوار و اینظاری و شبیه و شمس یکی بوقه و بوجه بر
 و کوه و اینظاری محاورات انوار و حد اینتنه دلیل دره
شعر فیه کل شیء لا یتدل علی انه و احد من
دا الذي کما کرم شیخ عند لا شفاعة اده انوار
 حمومانه و شفاعة جرات اده **لا انزله** ملک انوار
 دستوریه **بیت** اگر خدایا شش زینان خوشنود
 شفاعةت همه بیخاطر آن نداد دستوریه اینه دلیل
 و اما در شفاعةت انیسلیه و صلکایه ثابت ایشی حقیق
 تعالیانک از نیله بوظهوری بیان ایه حقیق تعالیانک
 عظمتک و کبریا سبک الله و هیچ کس با مشا به کوهی

۲۴۴

موسی ترک صبرای قله دردی نفسنامه مالک او ملادی او یورای
 شبیه ببرزه او سادی کسی دخی پاه او لای حقیق تعالی
 ایدری یا موسی اگر بنده بنده او هوق **و اخر** غمق
 و ارسسه بدی قات بروریدنی قات کوه کوشول شیشه
 دن دخی یتره لاه او نور لر لاهی **الله مافی السموات و مافی**
الارض یعنی جمیع برور و کوه کوه کی موجودات
 حقیق تعالی اینک ملکی دره **و ایت** بعضی اخبار دره
 اهل تقویا به مسلمان دنیای بیچون ترک ایلدراک اینک
 جوتله حقیق تعالی **الله مافی السموات و مافی** بلده مکه میخ دریا
 و اخره موجودات حقیق تعالی نای ملکی دره معاو دره
 بر مکه کی مالک او ملز اول سیدن دنیای ترک ایلدرا
 حقیق تعالی به

او اوب حلالك اولوب لردي و دسه بر تمام ارمقلن اقسسه
 و ارمقلن تمام ارقن اقسسا و ارقن تمام سوال لر اقسسه
 مجموعي حلالك اولور لر دي ايكني حقت حقا هور قورونه
 قوت و طاقق مقلن دي قورن بيشلن دي كي قال الله
 تبارك و تعالي **انزل من السماء ماء فسالنا**
او دينة بقرونها مقصود مقلن بو مقامن علم ده علمك
 كبري و دسه ياري حقت حقا لي قنتن ديه اول علم كبرن دن
 انبساطه دسه ياري طلوسوي و ردي و انبساط علمها يه ارقن
 طلوسوي و سلاي و علمها دن عوام انناسه ارقن طلوسوي
 و ردي و عوام انناسدن عوام انناسي چما عتزلنه و اهل
 بيلنه سواقي مقدار كجه و ردهي بو معنادن دلان كره

يعلم حقت تعالي بوري كجه مقلن **ما تين ايديه** شمول
 نسته كره بو موجودان اولن **و ما خلقهم اذني** بولي كره
 بونلر دن مسكن ده و با حقت تعالي باور اموه دنباهي و امور
 اخرتي و بو بلوبه معقولي و كسبوسوي و با باور بونلري
 ادمه اك اده اكلن و دني ادمه اك اكلن **كلين بعني**
 حقت تعالي **بلك** علمها يه و اده منسلان و مجموع علمها
 و و اجبهه مستعمل اولمز بعضي محقق تعالي ك
 علمي كجه تشبيه امشلي اول كبرن دسه لي اقلن
 دسه و دسه لر دن ارمقلن اقلن دسه و ارمقلر دن ارقن
 اقلن دسه و ارمقلر دن سوال لر اقلن دسه اركله سوال لر
 اولن دسه اركله كبرن دسه لي اقسسه دسه لر خراف
 اولوب

شوله مقدار که حق تعالی بلند مای وسیع **کس سینه السموات**
و ایاض یعنی حق تعالی ناک کر سبسی عظمتی طولانی
 ذی جمیع کو طوری و بر لری مقصود بود که طرا مدان حق تعالی
 اینک او لرغنی و عظمتی تن بلند مای بود که طرا مدان
 کراسی و آردی او **الا** کس سیدان مواند **یعنی** حق
 تعالی ناک علی طامی طولانی لاری نو طوری و بر لری و با خود
 حقیقتی آنکه کراسی **اولا** ناست که اخباره مکروریه که هر
 حق تعالی عرش قنتی کراسی بر تری ناک قنتی کراسی
 بر لری و نو طرا شول بر یازده بیوسه خلقه کراسی
 لاری عرش قنتی نیکه بر خلقه کراسی بعضی قنتی
 عرش کراسی بر نسته لاری بعضی قنتی کراسی

العلماء سینه و الخلق سینه و الانبياء سینه و الامم سینه و الله
عز شانه و عاری بر هانه بعد ذلک کله سینه
 حق تعالی جمیع عتاک اسما منه مطلع لاری اما بولر
 بر بر عتاک سارن با بولر هر بری علم مقداره **انجه و موخجه**
 بولر و علم قانو **کما قال الله عز وجل**
لا یلهم فرعون ولا نجیطون بشی منی علمه الا
ما شاء یعنی فرشته لری و انبیاء لری و غیر مخلوقات حق
تعالی ناک معلومندان جمیع بر نسته با بولر و احاطه
 اختیار لاری شونی که بولر حق تعالی بلند لاری زیر حق
 تعالی ناک علمی عاری و شاملان مینا هی که لاری هینان
 معلومی لاری متناهی که لاری طاقه بشه دانند **انکه**
 شول مقدره

قوام افلاکي حقی تعالیٰ یلمی برتندی صومی بیل او زرنه
قودی انزن عنشی برتندی عی شمی صوا و زنه نه قودی و تازی
صوا و زنه نه قودی و یقین قالدی انزن دختان حاصل اولدی
و صونک بو غوستون و دختان کن کوکلدی برتندی و کوبونون
یلمی برتندی بیل و زنه نه قودی و بر قس اولد و قودی
کمی بهی حسالت انزندی حقی تعالیٰ بر فوشه برتندی
برک التنه انزندی یدنی قتی بری اموزنه الانی برانی
مشه قدرن و برانی مهس بدن چسک لانی انزن کجومی
بردی قی غنه الانی انزن حکم بر قی اطرورتندی لکن
بو فوشه ناک ایانی قی اقلدی و انزن حقی تعالیٰ اچاق
دک بر او کرجسه لای کمر قی سگ بو یونوزی واریدی

بربر دگر حقی تعالیٰ کوکلدی و یلمی انزن برتندی **بدا**
بیت اول ما خلف الله تعالیٰ العقل مو یعنی اول حقی
تعالیٰ عقلی برتندی بونده اختراقات و اقوال چوقده
بر روایتنه اول قلمی برتندی حکم لومی برتندی
وانزن صکن عی شمی و ک شمی برتندی و بر روایتنه اول
نوری برتندی و بر روایتنه اول عقلی برتندی و بر
دایتنه اول عی شمی برتندی و انزن صومی برتندی
و هو ایی برتندی و بر روایتنه نوردن بر قی ایا قوت
برتندی انزن حقی تعالیٰ اول یا قوته نطق انزندی
اول یا قوت اول نطق هیئتندن اسدی ایکی یا عا اولدی
بر پاسبی اودا اولدی و بر پاسبی صوا اولدی و هیچ بری
قی اقلدی

ایقلدی تو اراطو یقی نسته او مد یسه حق تعالی بیکه بر تری
بدی قتی بر و کون فلک غنی اول او کوزاک ایقلدی
ایناک او زرنه قودی و سا اقلدی و اول کلمه قر اقلدی
حق تعالی بر یالف بر تری اول کلمه یایی انوک بر یسوتی
او زرنه قودی انان اول بالفی بر و کون قاق اقلدی
ریجی بر لره بغلد لر بو تقد بر وجه ترمیت شویله اولدی
عاشی صو او زرنه صو بر او زرنه بر فرشته او زرنه
فرشته طاشی او زرنه طاشی او کوز او زرنه
او کوز کلمه او زرنه کلمه بالف او زرنه انان علیه
الصحه و اردی بالفه ایددی حق تعالی سندن اعظم
السنه بر قودی بو رحمت سگند نده لاری یچون

وقاق بیلک ایائی و آدی بو فرشته ایائی التنه قودی
فرشته ناک ایائی او کوز ارقسنه ارشمدی بیسه حق تعالی
ایچاقدن بر نزل باقوت و ربلی اول باقوتک بیلک
بیلقه بول الی و امدی و او زرنه یایی ایچاق او کوزک
ارقسنه قودی انان فرشته ایقلدی اول کلمه ناک
او زرنه قودی اول او کوزک بو یوز لری بر کلمه ناک
نندن طشم یجب دمه مشوق دمه جه دمه اولوب
و م عشی التنه اولشمدی اول او کوزک بورلی
کز التنه طالتنه ای کلدن نفسی و ریزونه ای کی کز
نفسی ایچک و چکس ایچق کز لر کچک و جزین ایچک
و طشم نفسی او ریچق کز لر اری و قنی کز او کوزک
ایقلدی

شول وقتن قرتلری طوله قیامت قوپر و بعضی روانیده
 برصو اوز سنه ده صو طاشی اوز سنه ده طاشی او کوز
 اوز سنه ده او کوز قمدن مگله اوز سنه ده و مگله با بق اوز
 بیله ده و با بق سیل اوز سنه ده وسیل ظلماتدن نجاب
 اوز سنه ده و نجاب ثرابی اوز سنه ده و ای الثرابی
 اتابی علم الخلیف یعتی علم مخلوقات ثرابه ثرابه عالم
 اولور اوزن اناته سنسه بهی کز کما قال الله یعلم له الملك
 السموات والارض وما بینهما وما تحت
 الثراب الاولو سنسه و آس مشی لکن علم خلایف اها اسم شهر
 و حق تعالی دن بیسی ای نبی و کن کسسه بهی و بو تو
 تنیب نطق اقلدن مقصود اولد کله حق ایسک عظمتنه

حرکت ادب دنیای حرآب اهر سینی ناله آراحت
 اولانی لاری با بق بونی اشیل جاک حرکله اقلک
 قمد ایلادی حق تعالی کوز نه بر سسکای یا رتلی با بق
 اها مشغول اولدی هو با کرم قصد حرکت اده سسکای
 بالغه قصد ایلدی با بق خوفندن ایسم طوطه بعضی
 ده کرم حق تعالی بر ده با بق بر تیشی بو دنیای کوی تون
 با بق اقا بق حرکت اقله اندن قوسق و اول یا قوت زنگه
 یصل زصد بی تندی فاق طاقنی اندن بر تندی انوک ادم
 کرمی باشی و آردی و یوزنی و آردی و ایشلری و ایشلر و کرم
 قلان طفللاری اندن بر تندی و بعضی لری کرمی و بی
 طاق غایردن حاصل اولان صوی او کوز له با بق یوزنه
 شول و قلی

دلای و بعضی احفایه مکرکه که حق تعالی روح
 مجدی برتری اندن محبت نظر بیله بقدری روح مجدی
 حیاسندن و حق تعالی نیک عظمتی هینندن بر
 لی اوزنده قطعات حاصل اولدی و بوقلمه لی
 دن انبیا ارواحی برتری و انبیا ارواحندن اولیا
 ارواحی برتری و اولیا ارواحندن مؤمنی لی ارواحی
 برتری مؤمنی لی ارواحندن عاصیلی ارواحی برتری
 و عاصیلی ارواحندن منافق لی ارواحی برتری و منافق
 فقلی ارواحندن کافر لی ارواحی برتری و بوجوع
 مکرور اولان ارواحندن فرشته لی ارواحی برتری
 فرشته لی ارواحندن جحشیلی ارواحی و شیطان لی ارواحی

و کمال قدرته اقرا ادب و کند و نیک هیچ لکن و صفین
 بلوب حق تعالی نیک و حد تبینه اعتقاد کتوب علیه
 مشهورک او مقدم کمال الله و ما خائف الی الی و الی الی
الایه و الی الی و الی الی و الی الی و الی الی
 به کمال انبی علیه السلام ات الله تعالی خلق الارواح
قبل الاجساد ابعده آلاف سنه و فی روایه بالف عامه
 رسول الله صلی الله علیه و سلم در کمر حق تعالی تنه لی
 برترندن درت بیک اوک ارواح یا برتری و بوجوع ارواح
 مدن اوک حق تعالی کند و نوکندن ارواح مجدی
 برتری کما قال النبی علیه السلام **من الله الیون**
منی یعنی بن الله تعالی درنی کمر و قلن بیسار نینندن
دلای

السَّابِقُونَ يعني الكريه بن صوترى وروى خا بن جين
 اخذ زكيتى حقيقين كجو عندي بن سابق **شعر**
 وَاَيُّكُمْ كُنْتَ اَبِي اَدْرُصُومِ فَالِي فِيهِ مَهْنًا شَاهِدُ
 يَا اَبِي تَرْجَمَهُ اَكْرَمُ مَوْتَانِ بَنُو اَبِي اَدْرُ
 لَيْلِي بَنِي وَاَبَا كُنِي يُوْعِدُ عَالَمًا فَارْحَمِ مَسْوُكَ اللّٰهِ رَدِّ
 مَا وِدَّ كَلَهُ اَوَّلَ مَا خَلَفَ اللّٰهُ النَّفْسَ اَوَّلَ مَا خَلَفَ الْعَقْلَ
اَوَّلَ مَا خَلَفَ اللّٰهُ رُوْحَ اَوَّلَ مَا خَلَفَ اللّٰهُ نُبُوْحِي بُوَاْحَا
 ديش ظاهرا محالفت واما ديا اما توفيق وجواب اولادكم
 اوشى درم از شول وقتى كه حقت تعالى روح نطق ايدى
 روح طاقست كه تو رمدى ايكى پايه اولدى بواعتبار الله قله
 در در بر ما صوما تا كه نفوسناك نفوسناك مبداء و اوائى دهه و نقل

حتى يرتضى و يوتلر و ك صو كندن و بيقه سندن خواتلر
 ارواحى يرتضى اصل ارواح بى كه كهر روح كلى محمدي
 و ملكى بحسب اختلاف فالت قائلات ده بعضى بيوتنه
 قائل اولدى و بعضى ولا يتله و بعضى اويانه و طاعنه
 و بعضى عصيانه و بعضى كفه و بعضى ~~تفاوله~~ و بعضى فر
 شته لار و مغه قائل اولدى ليكن حاصل برب **شعر**
 زاننى خوا ادر كه يا رضى اننى خوا ادر او را رخ سويخ
 كشت ما را رخ سويخ كشت ما را رخ **شعر** **بناب اول**
 شه بيدن اچو كه كله يا روى چردى بنى فر صفا اول قيزل
 اولادى نكتم ادر ابو البشلايك روح محمد بنى ابو الالواح
 ده كمال النبى عليه الصلوات و السلام **شعر** **الاحمد**
السَّابِقُونَ

جنی اشجاء نسبت و عقل اولی جنی عقوله
 نسبت و نور اولی جنی انواع نسبت و روح اولی
 جنی ارواحه نسبت بو تقدیر جبه سوآل و آسا
 اولی از بو تقدیر جبه مجموع بر سنه لان عبارات اولی
 بل که هویری لای برینه مغایر اولی لیکن بو تقدیر
 جبه تقدیر متأخر کرد و کند و جنسته کومه اولی بر سه
 در **مخاربات عظیم الارض و عدلها**
 مکتوبه اولی و اولی بر یک مقداری پیشی بو بلیق اولی که بوز
 بلای که از چندین دره و اراکی بو بلای خرابی مسکنه اولی
 و سکنی یا منفرد یا مجموع و مجموع اولی و یک یا بلای
 باقی عقول از غلف ساکن اولی **و قاطعه و آینه بو یک**

در که مجموع سنه تعلیمه صحیح اولی بالذات آت ادسا
 و تعقل قلم و بچون و نور لای زیر مجموع نور یک اصلی
 دره و روح لای زیر رحمانی یا ممکن اولی ماهیت
 عدد مند و جو که طلب راحت اولی بی معلوم
 اولی که قلم و عقل و نور و روح مجموع بر سنه مند
 عبارات شی که اول روح محوری لای لیکن در لودسه لو
 ادو و کلوری اعتبارات اختلاف فنون حاصل اولی
 دره نگر زکر اولی بو تقدیر جبه احادیث اما سنه
 مخالفت اولی **بعضی علمها جواب** و در که هر فتنه بو
 مکتوبه لای اول اولی که بو کند و جنسته نسبت
 دره مصطلقات کلید که سوآل و آسا اولی **مشکل قلم اولی**
 جنی اشجاء

در ملكه عدد و لادن اولان ننگم بعضی **ارواح** مذکور در
 بر لیدی قات در بعضی بعضی ننگ / اوزنه نه در
 برک قاطعاً قی باشی بوز بلیق بولدر لانی **الراخی** بشی
 بوز بلیق بولدر گنه **الراخی** دخی بولدر **وقالراخی**
 دخی بولدر نایدی قات **عاج** اولنجه **بوره** برک
 بر اهلی و اراده هر بر سی بر صفتن در **برک** بر در
 اری و اراده ننگم هر کو **طک** بر اری و اری **اواطه**
برک آری **امها** **السنن** چنی **روا** **الراخی** برک
 آری صفا در **غالبات** آری **طیس** در
او **بجی** برک آری **سلطان** **قطران**
 بر لدر **الراخی** برک آری **جهلا** **مدره** **خلیق**

درک **بیک** **فشیخ** دره . او ن ایکی **بیک** **فشیخ** **صو** **چن** **دره**
سکر **بیک** **فشیخ** . **ملک** . **ومدره** **و** **بیک** **فشیخ** **ملک**
چمدره . **و** **بیک** **فشیخ** **عرب** **ملکی** **دره** **عبدالله** **بنی** **عمر** **روا**
سند **صو** **چن** **اولان** **چمدره** **ناسر** **دره** **اندر**
چوق **دره** **دخی** **أختلاف** **الدر** **در** **چمدره** **اشو** **کوسه**
اولان **بر** **طبق** **صد** **نفسه** **دخی** **وامدره** **بعضی** **در**
فندق **بر** **دخی** **کو** **طی** **بیدی** **طبق** **بره** **قول** **تعالی**
الذی **خلق** **سموات** **ومنی** **الارض** **مشله** **بها**
حق **تعالی** **بیدی** **قات** **کو** **طی** **بیدی** **و** **بیدی** **بیدی**
کو **طی** **مغای** **بیدی** **بیدی** **بیدی** **بیدی** **بیدی** **بیدی**
بیدی **بیدی** **بیدی** **بیدی** **بیدی** **بیدی** **بیدی** **بیدی**

بَعْدَهُ دَوْمَهُ بَعْدِي وَتَبَّ يَرْوَاهُ أَهْلُ نَايَا كَيُونِ يَلْبَسُونَ وَارَاهُ
 وَابْتَجَى قَتَّ يَبْدَهُ أَهْلُ نَايَا كَيُونِ طَا شَلَرُ وَارَاهُ أَهْلُ نَايَا
 نَامَهُ تَوْبَعِي نَامَهُ طَوْتَرَفُ الْبَرِّ وَعَطَّ **وَأَيْتَنَهُ** هِيَ بَرْدَهُ
 أَدَمُ وَاسْلَامَهُ سَنَرَكُ أَدَمُ كَوْنِي وَنُوحُ وَأَسْلَامَهُ سَنَرَكُ
 نُوْحُ كَوْنِي وَابْرَاهِيمُ وَأَسْلَامَهُ سَنَرَكُ اِبْرَاهِيمُ كَوْنِي
 وَاللَّهُ أَعْلَمُ وَتَبَّ **وَأَيْتَنَهُ** يَرْهَبِي بِرِطْبَعَهُ رَسْمَهُ
 تَعَالَى وَمَنْ **الْأَمْضَى مِثْلَهُنَّ** لَأَرْكِي **بَعْدِي** يَبْدِي
 يَدِي قَسَمُ لَهُ لَوْنُكَ أَوْلُوهُ زَيْرُ بَرْدَهُ مَعْمُوسُ
 أَوْلَاؤُنْ يُوْرِيكَ مِثْلَهُ لَأَرْكَ مَقْسَمُهُ يَدِي قَسَمُهُ كَرُ
 أَقَالِحُ سَبْعُهُ دَمُهُ **بَعْدِي** يَدِي أَقَالِحُ دَمُهُ اِبْرَاهِيمُ كَوْنِي
 صَوْرَتُهُ مَشْرُوفَانُ مَعْمُوسُ بَعْدِي عَطَّ لَوْنُهُ اِسْتَوَاتِلَا

كَرُ لَرُهُ قَوْشُ قَتَلُ كَوْنِي قَتَلُ لَرِي وَأَسْلَامَهُ سَبْشِي بَرْدَهُ
 مَمَّاكَ اَلَانُ كَخَلَاةٍ يَفْنَهُ مَلِكُهُ دَمُهُ بَرْدِي بَرْدِي **بَعْدِي** بَرْدَهُ
 كَوْنِي **بَعْدِي** سَبْشِي دَمُهُ خَلَاةٍ بَقِي اِرِي قَطْلَادَمُهُ قَوْشِي
 كَوْنِي أَوْ جَرُ لَرِي **بَعْدِي** بَرْدِي اِرِي بَعْدِي بَرْدَهُ قَوْمُهُ جَنُودُ
 دَمُهُ اِلْيَسِي اَلْعَيْتُ اِنْرَا أَوْلُوهُ اِنْرَا اِسْتَفْ اِسْتَفْ اِسْتَفْ
 وَبَرْدَهُ **بَعْدِي** بَرْدِي بَرْدِي فَرُوشْتَهُ اَوْرَا دَمُهُ اِرِي اِرْبَلَهُ
 وَبَرْدَهُ اَوْرَا كَوْرَا اَوْرَا دَمُهُ اِرِي اِلْيَوْنَهُ اَوْرَا
 بَالِقُ اِسْتَنَهُ دَمُهُ اِرِي **اِلْيَوْنَهُ** بَالِقُ دَمُهُ اِرِي اِرِي اِرِي
 اِرِي **عَقْبُوسِي** دَمُهُ لَأَرْكَ نُوْرَا اِسْتَنَهُ دَمُهُ نُوْرِي لَرُ
 اَوْرَا اِسْتَنَهُ دَمُهُ بَلِ هُوَا اِسْتَنَهُ دَمُهُ اِرِي جَهَنَّمُ
 اِسْتَنَهُ دَمُهُ جَهَنَّمُ قَوْمُهُ كَوْرَا اَوْرَا اِسْتَنَهُ دَمُهُ بَعْدِي اِرِي
 مَتَاهُ

انڈون قانون دیکھ کر یہی کہے۔ وہ دینی مصائب اور غصہ سے انڈون جنوب
 طرف نکلنے کے لیے بڑبڑاتا ہے اور غصہ سے تھکا ہوا ہے کہ بڑبڑاتا ہے تمام
 اولوں **ابتدا اول اقلیمک دلیلی نخلیہ** **وہ اچھی اقلیمک**
 اولی مشرق شمالی نڈون ہے انڈون سمٹا کر نڈون اور غصہ سے
 انڈون سنڈون شمالی نڈون اور غصہ سے انڈون تھا شمالی نڈون اور غصہ سے انڈون
 دو بیٹھ اور غصہ سے انڈون کے لیے بہت بڑی آجٹا طہ ایہیہ
 بیٹھو آجٹا طہ اور غصہ سے انڈون کے لیے تھو لہجہ اور غصہ سے
 انڈون تھو لہجہ اور غصہ سے انڈون کے لیے تھو لہجہ اور غصہ سے
 کلتر کے لیے مصعب اور غصہ سے انڈون کے لیے مصعب اور غصہ سے
 و بڑبڑاتا ہے انڈون کے لیے مصعب اور غصہ سے انڈون کے لیے مصعب اور غصہ سے
 اولوں اور اولوں کے لیے مصعب اور غصہ سے انڈون کے لیے مصعب اور غصہ سے

زیادتی اور یہ کھجاک کیجہ کہ نڈون بڑبڑاتا ہے اور **شمالی نڈون** جنوب
 ورن خطہ کے لیے نسیف نڈون کے لیے بڑبڑاتا ہے انڈون کے لیے مشرق
 اول خطہ کھجاک تمام نسیف نڈون کے لیے بڑبڑاتا ہے انڈون کے لیے مشرق
 نڈون کے لیے شمالی خطہ کے لیے نسیف نڈون کے لیے بڑبڑاتا ہے انڈون کے لیے مشرق
 و خطہ استواری جنوبی و اچھے علاقے کے لیے بڑبڑاتا ہے انڈون کے لیے مشرق
 اقلیمک ابتدا اسی مشرق شمالی نڈون کے لیے بڑبڑاتا ہے انڈون کے لیے مشرق
 اقتضا سنڈون کے لیے جنوبی خطہ کے لیے بڑبڑاتا ہے انڈون کے لیے مشرق
 اور غصہ سے انڈون سنڈون شمالی نڈون اور غصہ سے انڈون کے لیے بڑبڑاتا ہے انڈون کے لیے مشرق
 اور غصہ سے انڈون کے لیے بڑبڑاتا ہے انڈون کے لیے بڑبڑاتا ہے انڈون کے لیے مشرق
 کچھ اور غصہ سے انڈون کے لیے مشرق اور غصہ سے انڈون کے لیے مشرق
 و خطہ موت لہجہ اور غصہ سے انڈون کے لیے مشرق اور غصہ سے انڈون کے لیے مشرق
 انڈون کے لیے مشرق اور غصہ سے انڈون کے لیے مشرق اور غصہ سے انڈون کے لیے مشرق

تمام اولور بو اقلیمک دلیلی صالح **ده لاجی**
 اقلیمک اولی مشرق شهر لرندن ده انده کن کجه بخاگستانه
 اوغسما اندن قویانه اوغسما و سه قنده و بخاریه
 و دبیخ و هراه و اصبه و ملون و سه خسی و کویه
 و نسا بود و جرجان و قومن و طبرستان و دیاروند
 و دینور و شهر زرد و موصل و نصیبین و راسی العین
 و باسقلدی و شمشاد و حتی آن ده قه و فرسیان و ارده
 اندن شاه بابایی و ملطیه و قنسکینی و انظار و مصیبه
 و طسوس و سوسکی اندن مغش شهر لر نه اوغسما انه
 تمام اولور بو اقلیمک دلیلی شمسی **ده بلشی** اقلیمک
 اولی مشرق قدن و یابو بو قاجوچ هلاکتک شمال طرفندن

ابتد آسی مشرق شهر لر نه هلاکتی صیبه شهر لر نیک
 شمال طه فزندن کجه هندستان قند هلاکتی و ارده
 اندن سندن شهر لر نه و غسما اندن کابل و کرمان و کشک
 قانما اندن اسکندریه و خبی قیله او شطاطه و بهمه
 کرانه اوغسما انرا نا صطک و نسا بو رویشی از و شند
 و حنانه و سنینی و هراکان کجه ارض اهل انده و کله اوغسما
 اندن بجه و واسط و بوجل اد و کوفه و ایشا زو هیت
 قانما اندن شام شهر لر نی و ارده انده حمص و درقه
 و کلا و صیده و بیت المقل س و رمله و عسقلان
 و قلخ و قسطنطنی و اسکندریه و ایشا و ایشا اندن
 بقده شهر لر نه و اوقیه شهر لر نه اوغسما و مغش کتونه
 تمام اولور

تا عصب دکترنه و ارجه ازانه قلم اولور بو اقله کلا لیلی
قوله **بوجاق اقله کلا لیلی** بوجاق تیر ازانه ابداسی
یا بوج ما بوج شهر زندن دره تخر شهر زنده او غضا اندن
تیرک شهر زنده او غضا صفا لیه شهر زندان کچوب مغرب
کک زنده متصل اولور و الله اعلم بالصواب

بعضه قندیه و هت الارض مغشای لاد و کی کوی اعتبار الله
دهه و بوردن مردانک قهر لانا شفا لیه لاد بوقدر چه
اوج غما صمدی کور هو ادا و ادا و ما ک بوردن اولور
بطبقه بوردن و بطبقه صودن و دره ک طبقه

کچک خراسان او غضا ازلن طر ازانه و خور زنده ابداسی
کچک دخی ازم بیجان و ازمینه بوردن حله کچک نوم
شهر زنده او غضا خرسبه شهر زنده او غضا و رومه البریه
او غضا ازلن شام دکتری طر فنون کچک اخلن
لوشی شهر زنده کچک تا مضر بعب دکتر زنده متصل اولور
بو اقله کلا لیلی زده **التجی** اقله کلا لیلی
مشما قلدن زده بوج و ما بوج شهر زنده او غضا
درخی جوجان دکتر زده کچک روح شهر زنده و قسط طبقه
کچک مضر ب کک زنده متصل اولور بو اقله کلا
دلیلی عطا مدمه **بیدنجی** اقله کلا لیلی شهر زنده ابداسی
مشما قلدن زده بوجان شهر زنده صفا لیه شهر زنده کچک
تا مضر ب کک زنده

يَشْتَرِكُ مَعَهُ دَرْدَنُ دَرِ وَبُو كُو كِ اَهْلِي كَر فَرِ شَيْئُهُ لِرِ دَرِ اَوْ كَر
 يَدِ اَهْلٍ مَقْدَمًا نَجْمُهُ دَرِ **وَالنَّبِي كُو كِ** اَهْلِي يَسْمَعُ اَوْ اَللَّهِ
 كُو كِ اَهْلِي دَرِ **اَوْ تَجِبِ نَبِي كُو كِ** اَهْلِي فَرَقَ كَرِ **النَّبِي**
 كُو كِ اَهْلِي دَرِ **وَدَمَ لَ نَبِي كُو كِ** اَهْلِي سَكَسَا نَا كَرِ
 اَوْ نَبِي كُو كِ اَهْلِي دَرِ **وَبَشِي نَبِي كُو كِ** اَهْلِي يُو زِ
 اَلْعَشْرِ كَرِ دَرِ **النَّبِي كُو كِ** اَهْلِي دَرِ **وَالنَّبِي كُو كِ**
 اَهْلِي اَوْ جِ يُو زِ يَسْمَعُ كَرِ **النَّبِي كُو كِ** اَهْلِي دَرِ **وَالنَّبِي**
كُو كِ اَهْلِي اَلتَّ يُو زِ فَرَقَ كَرِ **النَّبِي كُو كِ** اَهْلِي دَرِ
 فَسَبَّحْتَ اَنْتَ مِنْ اَوْ جِدْ هَمَّ عَلِي هَذِهِ الصَّفَةَ وَاللَّيْلَةَ
 حَمْدُ يُو زِ **اَوْ لَ نَبِي كُو كِ** اَهْلِي فَرَقَ كَرِ **النَّبِي كُو كِ** اَهْلِي
 دَرِ اَرِي سَ قَسْبًا دَرِ اَوْ اَللَّهِ كُو كِ يَشْتَرِكُ مَعَهُ دَرْدَنُ دَرِ

هُو اَرِي صَوْبُهُ طَبَقَةٌ جَا وِ دَرِ اَرِي مَتَقَبِلُ دَرِ **وَالنَّبِي كُو كِ**
 طَبَقَةٌ نَعْمًا بِه دَرِ اَوْ اَوْ جِبِ نَبِي كُو كِ طَبَقَةٌ هُو اَرِي دَرِ اَرِي
 هُو اَرِي مَسَافِ دَرِ اَوْ دَرِ اَوْ جِبِ نَبِي كُو كِ طَبَقَةٌ لَيْسَ اَرِي دَرِ اَرِي
 كَرِ اَرِي مَتَصَلِّدًا وَا كَرِ نَا رَفَا كَ فَرِ اَلنَّو دَرِ اَرِي يُو تَقَرُّ
 يَكْرِمُ فَا كَ فَرِ اَلتَّنْزِ عِي دَرِ بُو كَرِ يَدِي قَاتِ اَوْ لَوْرِ
 نَسْتَكْرِمُ كُو كَرِ يَدِي قَاتِ دَرِ وِبِ طَبَقُهُ اَرِي وِبِ طَبَقُهُ
 نَا رَوْرِ طَبَقُهُ صَوْبُهُ وِبِ طَبَقُهُ دَرِي هُو اَرِي نَسْتَكْرِمُ دَرِ اَرِي
 يُو جَوَابِ عَلِ هَيْتِ اَصْطَلَا حِي دَرِ **وَالنَّبِي كُو كِ**
عَظِيمَةٌ اَلْاَسْمَاءُ اَتِ وَتَعَدُّ اَرِي اَوْ كَرِ اَرِي يُو زِ
 دَرِ اَرِي كُو كَرِ وَا رِ نَجْمُ بَشِي يُو زِ يَلْتَقُ يُو لَدُهُ وَا دَرِي كُو كِ
 قَاتِ اَرِي دَرِي بَشِي يُو زِ يَلْتَقُ يُو لَدُهُ وَا دَرِ اَرِي كُو كِ
 يَشْتَرِكُ مَعَهُ دَرْدَنُ

خور به صورتی که در ایما لکن کنورب حقیق تباری در قفسه
 تفسیح و مناجات اده لری بی کوی نور در ایما لری
 عوینا در فرشته لری آده صوم تنه در ایما لری
 لری طوبی اغلری اندن بغارو مقام در ایما لری
 بغارو سقیق صومع ده اندن بغارو بقش پیک کباب
 وارده کی نور دن و کی ظلمات دن کی انجورن کی
 بقعدن اندن بغارو سیه کاشی که کو طوبی
 اغلری اندن بغارو لوی آئی حمدی اندن بقا
 روا چا قلر ده اندن بقا و کاشی که اندن
 بقا و عیاشی که و الله اعلم بتمام مصومع عانه
 بعضی مجر قفسه لری سبیل اندن بلور لری غیر بی

فرشته لری خوشی صوم تنه در ایما قیامه طوبی
 توان او نور لری و کوی اق کلن در ایما عیاشی و در
 فرشته لری ارسلون صورتی که ایما کوی طوبی
 رب تسبیح اده لری و تهلیل اده لری و کوی قول
 یا قوی کلن در ایما صومون لری فرشته لری او کوز
 صورتی که در ایما سیه و آرب تسبیح و کوی اده لری
 در ایما کوی اق انجورن در ایما ارقیون در ایما
 اب صورتی که در ایما عیاشی او تورب او قولی
 کوی قول التون دن در ایما یو قاده هر شغه لری
 ارسلون صورتی که در ایما تسبیح قولی او قولی
 النبی کوی صومیا قوت دن در ایما عیاشی در فرشته لری
 خور به

قمریه • فلک عظاما دریا • فلک زهره • فلک شمس • فلک
 متنج • فلک مشتقی • فلک زحل • فلک ثواب • فلک
 الافلاک دریا • و اهل شمس قتله بدی در لیکن مجمر
 قتله فلک الافلاک که طغوزی فلک در مجوع افلاکی
 مفسدند مفسر به کنند بر کن حرکت از او با حرکت
 یومیه در لیکن هر فلک مفسر بدین مفسر قله حرکت
 یومیه مخالف مخصوص حرکت لوی و اسما ان شاء الله
 صلح بر تنی حرکت و مقدر آن محل کل آن که به سیاهاید
 و از امتا اوله فلک دنیا گویند مفسر بدین مفسر قله
 حرکت در دریا حرکت خاصیه در لیکن حرکت
 ظاهر و لوری و بو کو کردن الهی گویند و آن که مفسر لری

بلند که از انوار شتاب در لی غایت که چو چکی او ان است
 برجه در غایت بیوکی در است یوزیک که یوزیکه
 و بدی سبلان بلان که کرانل سسجه سساره در لی
 قمر • و عظاما دریا • و زهره • و شمس • و زحل
 و مشتقی • و زحل دریا • آی او تو طغوزی بر مقدر آنکه
 دریا • و عظاما دریا • العشی که بر مقدر آن که دریا
 یوزیک تمام بر مقدر آن که دریا **بر و اینست** بیت الهی
 دنیا گویند دریا کوون آنکه شمس سیک فر شسته کلور اولان
 ادما دریا و صالح بر وفات الایجلی حالین بیت
 المعوجه الیه **بر و اینست** در لی قتله گویند دریا
فلک عظاما یعنی افلاک طغوزی در لی بری فلک
 قمریه

تمام او بوردیدگی کوک یلدزی زحلده بنویس
 حرکتی او تو زیاده تمام او بوردیدگی کوک یلدزی
 دما یلدزی سیمه ادا یلدزی دنی غیر یلدزی دما یلدزی
 وارسه بوسکنی کوکله دما یلدزی دنی حرکتی یلدزی
 دما یلدزی بکن تمام او بوردیدگی حرکت ازل و یچون تمام
 دما و طغوزی کوکله فالک الافلاک دما یلدزی فالک
 اطلسی دما یلدزی ازل و اول و یچون تمام اطلسی
 دنی نقتی یوقره بولدی همچنان بونک دنی حرکت
 مشه قلدن مغس به دما یلدزی بکن حرکت ازل و دما
 کون طغوزی طولدن دنی اول و دما یلدزی دما یلدزی
 مشه قلدن **مغی** ای فالک مغس بکن مشه قله ایله

قنده بشی یوز یلق بولدی و ایچی کوکله دنی فالغی بشی بورد
 یلق بولدی و بو کوکله سیمه ادا یلدزی سیمه ادا یلدزی بولدی
 دنی مشه قلدن مغس به حرکت و ازل یلدزی بکن تمام او بورد
 بو کوکله ن اوچیچی کوکله و ارنجه بنده بشی یوز یلق بولدی
 و فالک لغی دنی بشی یوز یلق بولدی بونک سیمه ادا
 یلد و زنی زهمه دما بونک دنی مغس بکن مشه قله
 کت بریلده تمام او بورد و بوندن دما یلدزی کوکله و ارنجه
 اینه لغی و فالک لغی چینی چینی دما یلدزی کت
 دما یلدزی کوکله دما بونک دنی مغس بکن مشه قله
 حرکتی بریلده تمام او بوردیشیچی کوکله یلدزی سیمه ادا
 حرکتی مغس بکن مشه قله دنی او ن ایلی یلدزی بکن
 تمام او بورد

دست فرشته که تره بر سینگ دست یوزی و اما در
 و ابغری بیدی بریدن اشخار به بر یوزی ادو صورتند
 در بر یلیدن بر پله لکن ادر اغلا نلری پیون حق تعالی
 دن مزق طلب ادما و بر یوز لری او کو ز صورتند
 در دست ایقلی جانور لری ایون رزق طلب ادما
 حق تعالی دن و بر یوز لری ارسلکن صورتند در
 بر بی جانور لری ایون مزق طلب ادما و بر یوز
 لری که کسی صورتند در حق تعالی دن او چیا قوش
 لری ایون مزق طلب ادما **قال امیه ابی**
السمانی **شمس** **جسی** **السم** **اقبل** **الموا فی**
تخلی لا و اهت مرورا لا مستوعدا **سجل و نور**

بر که حرکت ازل و همه ویل که کلری کو فلك مضرا
 برین مضمنا فیه یلیدن بر که حرکت ازل و مملو کی لاری
فسبحان من لا یذلک عالم مصنوعاته و لکنه حیوان
قانه **کماله** **تحت** **و** **صفه** **الکراسی**
 بعضی اخباره من کو که که می گوید و اینند که می
 و مجموع بر لرو و اینند که می مخلوقات کبری الجمله که بیان ازل
 که ساسی قندقی بی با نعل بر خلقه بیو که بی لاری و بو می
 تکی او نشان لرو که ساسی قندقی هیچ مقدر لری او لیا
 نند که حق تعالی بیور و **سبح** **کس** **سیسه** **السماوات** **و**
 و که سینگ یکو که زبیر قایمه سینگ او نانی عالم
 یدنی قات کو کلر و بر لری قات یلدر قندقی لاری **دست**

یلق یولده بولرک در ای تشیحی لری **سبحان ذی**
العرّة والجهروت سبحان ذی الملک واللات
سبحان الی الذی لا ینام ولا یومر سبح قدوسی
تت الملكة والتریح ابنی عتاسی واه
بینه عسائی کونتی فرشته کروک ایقیری بیدی
 قات بیدن اشخارده و باشلری عسائی زنی یقارو
 ده عساک یوزساک باشی واه ده هباشنه
 یوزساک یوزی واه دهده و هی ب یوزنره یوزساک
 اغزی وارهده و هی بر اغزیه یوزساک لای واه
 و هی بر دلیله حقه تعالی تسبیح اده لری بولر اها
 الله تعالی خودن باشلرن قالله منزلی بولرک

تحت بعل جیشیه و انزله خرابی و اللیت ماصد
 که سی عسائی قنده ده **بعی عسائی** او کنده ده
 سیدن عساشه واه بجه یقمش بیلک بجه
 ظلمات دن واه دهده و یقمش بجه نور دن واه
 و هی بر بجه ابک فک اغزی بشی یوز یلق یولده واه
 بو بجه ابر او بسایدی که سی کونتن فرشته لری
 کونتن فرشته لری کونتن یا قوندری که سی لری
 بو عضله عساش قنده شول بر بجه لای کونتن
 خاقه یوز کبری لای **حکایت صفی المهر**
 عساشی کونتن فرشته کن گرو بیلک لای کونتن
 سنک طبو عندن ایاتی الله واه بجه یوز
 یلق

مینه عریشی یقینی بیگ دره لو نویدان طون کیر حقیق
 تصه ناک مخلوقا ننه هجج بر مخلوقا تک نظر قانیا
 طاقی یتهز وهب و آیتینه عرشک یوسه سنه
 یقینی صف فرشته لر و اید عرش شی طواف ایلر
 بعضیلری دایم لر ایلر اید بعضی بیلی اید لر
 و بو نلرک ایدلر یقینی بیگ صف لایحی و اید
 دره دایما یاغنی طوم لر و اللرن او موز لر ننه
 قوم لر و بو نلرک ایدلر یوز بیگ صف لایحی و اید
 دره صایغ اللرن صول اوز نه قویب طوم لر و اید
 فرشته ناک دره کت قنادی و اید الله قنادی
 دایما یوز لر ی اوز نه قویب لید لر تا کلا عیله

خونی ارتقیده بدی کویک اهلدن بدی کویک اهلک
 خونی ارتقیده و ایلنجی کویک اهلدن نهلدن ایل
 اخراک ما بجایرک و آیتینه عرش شی کویک ن
 فرشته لر و ک بر قللا غندن بر قللا غنده و اید
 بدی یوز بللق بولر و عرشک بر قایم سنن
 بر قایم سننه و آرخله غایت قتی او چر قوشی
 او چو شیلله او توز بیگ یلق بولر ننگم لر کی اولدی
 اول بر فرشته حقیق تصه دن قوت دایمی عرش
 کویک لاری او قوز بیگ قنت و مادی لایحی اولر
 بیگ نلک و چلدی هنوز بر قایم سننه اید شمدی
 عاجی اولدی کویک و بر کله طلدی و جعفر بی کلدی و
 مینه عرش

قوتی مددی **مجموع** بر روی کوه و در دخی اجندان نه و اما سکه
 اقل و آخر فی الجمله ذکر اولندی حق نشد بوجوهی است کوزن
 برندی **کما ظلم الله تبارک و تعالی** الذي خلق السموات
والارض في ستة ايام اختلاف واده که بود است کون
 اخیره نذر ندی ده و اگر اخیره کون نذر ن او و رسه
 است بیک سیل او لو و نیز با اختیاری همی کنی بیک
 بلجه ده و اگر زین کون نذر ن او و رسه همی
 است کون او لو و بیک له حق نشد بوجوهی کون و
 بی ساعتی بجه میده برندی و لیکن قلم برینه تعالی
 اچون که است کون برندی تا بالیک همی هوشه
 نانی کرده و تعجیل کرده **کما قال النبي عليه السلام**

نظر اده و ز طاق کتوبه میوب هلاک اول
 وز دیو بوجوهی فرشته لردن بقا و یقینی بیک خلیب
 و اما زه نوم لادن و یقینی بیک خلیب انجی لان و اده
 و یقینی بیک خلیب قریل با قوت لادن و اده و یقینی
 بیک خلیب یشل ز بر جیلان و اده و یقینی بیک
 خلیب قام لادن و اده و یقینی بیک خلیب طلور
 و اده و **بعضی** و ایتیه مذکور که شمول و قسما
 عظمه عیاشی برندی عیاشی ایتدی بندن
 او لو نسفه بر قادی لادی حق نشد بریلان برندی
 مجموع عیاشی چو اده لادی قسملدی عیاشی طاق لادن
 اقلدی استغفار ارندی نفسی قلندی ارندی حق نشد
 و برندی

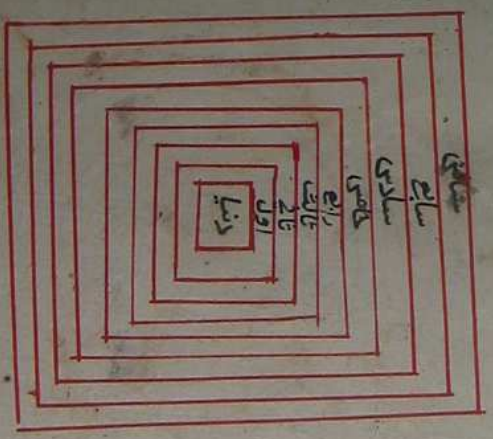
و قاسم **بعض** اهل شمع فتنه گویند که دردی قات در وقتها فتنه ظهور
 قاتند که گویند یعنی کبری شکل در شمول بر طوبی کبریا که قات قات او
 لا بترتک او زوزنه تختل تختل کبری در **بعض** اهل شمع طوبی کبری
 در و هر که کبری بر گویند که چندان بود که او چندان صا در کبری
 که کبری استند که در اقی کبری در او شود و رطله در وقتها او زوزنه در

الثانی منی الرجف العکله منی الشيطان ولا یوم یعنی
 حقا نطق به ثقیل و رجس او منی **حفظها** بر لری و کوه لری
 حفظ اقلای یعنی صفا و هو اول تاسی اعلای بجای در
 تری له و قور زله هر تله و مکانه لکل **القطره** حق
 نطق علمه و قور تله عظیم در اندن اعظم بوقدر **بعض**
 مقسه لری فتنه بویه الکراسی نای سبب تری و لری اولد که کوه لری اهل
 طرد لری و اصناع بنو الله حفصه تری شفا عت ادر لری لری حق نطق
 بوی لری و بر لری که کوه لری حقا حفصه نطق **بعض** کوه لری
 شفا عت ادر لری حقا حفصه تری لری دستور بیه از نطق شفا نطق
 الکرز شفا عت او کوه لری اولد انبیا و اولد کبری **بعض** کوه لری
 استامدن او مدنونی باطله و بنکر کوه بوا عت لری باطله
 و قاسم

کاغذ ده او کاغذ بویله کو رتور بوخسته بچو کوهلر بو و اینده بربر
 ینله برآبرده شول کاغذ طرفلر بربری اوزه نه تو مشکی لپی دره بویاز
 لی شکل فی الجمله فوهم اتمکلی چون زه بو بچو بی در کو کله بیانی
 اولاندی عالم در لر زری علامت نده بو بچو عنده عالم در حق تقا
 اینساک و چو نده و بر لکنه دلیل اول و بچون و علامت اول بچون
عالم اختلاف اول کو عالم بو میند که کوشبو سوسو سوسو ویا
 بو عالمون غیر ی عالم دخی وار مده **سویل بن مسیب** ایند سا
 حق تمام اینساک بیاک عالمی و اسد عالم یوزی دکی لی اینجه ده
 در دامت یوزی تو مده ده بو محسوس اولان عالم اول بیاک
 عالمک بریر ص **وهیب بن منبه** اینده حق تعالی ناک اولان
 سکر سیک عالمی و اسد بچو دنی اول سکر سیک عالمون بر

و بعضی اهل شاعرتنه طوب کبی و یو رو کبی که طوب کبه بی بی لاس
 بری بر سیک اوزه رنه ده وقت تکلی کبی در بچو بی بدن قیام و دسایر کوهلر
 اینده کطلان بر بچو بی کو کله ک التماس ده اشبو سوسو کبی

دي و ادر سفا مير خلق بجلا اولادي وارو چي غنه بجلا كز دي
 و چه چقد دي بر بو كه مناسبت كفايت كز انك و نوح سفا مير
 حقايت و ادر ديف نوح سفا مير كه نجه نوح سفا مير انك اياي
 اخبا و قصص انبيا و ساير كتابا بر ره مملوح اولمشي ره اما
 بو مقدر اولو كز اولاد غنه سبب اولاد كز في الجلا منبه و منكر
 اولاد **حكايت** موسي اوي بركون موسي سفا مير ان
 سوال انك لم ايرد كز يا موسي حق نوح زنيايي نه وقت بار
 نلادي و زنيايت اولك نه بر نلادي رد يلبي موسي مناجات
 ايرادي ايندي يا الهي بولكي كه سوال قلدر و نه در دي بلور سفا
 دي حق سفا و بي ايردي ايندي يا موسي بونديان اولك دريت
 بيك شاره سفا كوشدن اول دامت بيك شاره خرد لا تسيله

بر

عالم اول عالمه نسبت شوي اولو چي اولو بچي اولو بچي اولو شوي
 كبريه **سفا انك ايريه** حق تعاليك اوج بوز الهسي عالمي
 و ايريه ابو سجيد **خزري ايريه** حق تعاليك قران
 بيك عالمي و ايريه بجمي زنيايش قران غنا بيلد كيني بوعالمه
مقال ايريه حق تعاليك سلسان بيك عالمي و ايريه
 فراف بلي كز لم اچن ده له و فراف بلي قوس اولو بيه **سفا**
قل اني سليمان ايريه اكر حق تعاليك بجمي عالمي
 نفسيه اولو سفا بيك جلال كتاب اولاد ايريه **كوب الا**
خفا ايريه حق تعاليك عالمه بيه حساب بوقره و حق
 تعاليدن غيري انوك حسابن مسه بجهنم **قال الله سفا**
وما يعول جنود ايريه **الا سفا ايريه** بوعالمدن اولك شوه
 دي و ادر

وایلی اول وقتی او غلامی خودی فرشته بر روی طوبی
 اسپه ایلا یلی الذاکر کو کما جقلا اول وقت بو ناک
 ایلی حال تازی انسی ایلی مته دلی و اولدی فرشته ایلی
 بودی طاعتی و عبادت ایلی ان دن بینه پیر یوزنه خلاقی
 بر دلی بو نالی حق تعالی به عامی اول اول وقت
 ایلی کمر ایلی مته کنی مقصدی حق تعالی ساشک افک
 چری و مادی ایلی انان سیک ایلی اول خلقتی
 بر یوزن دن سس اول اول اول اول اول اول اول
 حق تعالی بینه پیر یوزنه خلاقی بر دلی بو شمد کی اول
 کبری ان دن و قان دن نت کمر حق تعالی بیورر **انجول فها منی**
نفسد قیها و یسفاک الیما حق تعالی اول بر یسفاک

طایفه و ان دن مسکن بر توشی بر تله کون دن بر دانه ساق
 ایلام کجوتی بیری لاکتدی ان دن زینای بی تله لاری
 ان دن مسکن حق تعالی فاشعلتی نورانی بر تله لاری و جتباری
 ناردن بر تله و طاعتی فرشته لره قوری و معیتتی جبار
 ره قوری و ان ساندان قوری و شول وقت کمر حق تعالی بی
 لری بر تله ایلی لاک لای بعضی مومنان لری و بعضی
 کافر دینی ان دن حق تعالی فرشته لرن انان رسول
 و مبدی کما قال الله تعالی **الله یسفی منی اللایله**
و منی انانی ان دن و امن فرشته لرجتی مومنان لیه بیجا
 اولاد و جتی کافر لیه بیجا اولاد اولی و کافر لری فرشته
 و صالح جتبار اول کافر جتبی لری صیب جتبار لری و اولی

مَيْسِي اِي بكون خاطر نه ابر و خب طلای ایتلی
 حق تکابو یا رشا هائی که آن چون و در که مجموع ملائکه
 بندن اولو بوقدره درای چونله حق تکابنو ک
 سوزن بلای و بلای ایتلی ای فرشته **مائی جا**
علی فی الارض خلیفه یعنی بیروزه خلیفه یا
 زمین درای و سوزن درای که او و سوزن درای بیروزه قورن
 درای بونله حق تکالیک سوزن هوشی که لای
 ایتلر **اجعل فیها من یتقوا** **فیها** **و یتقوا**
الاله کما و تحی نسبح بحمدک و نقرب الیک
 یعنی فرشتلر اوله خبری اشیا کچک ایتلر فسق
 و فسادلای و فان لو کنی بنو خلیفه قلوسنی و حال

و بری که لای یوسف ادی او مدن اول سغایلی او
 لای **لای یوسف ایت او یوسف ایت او یوسف ایت**
او یوسف ایت او یوسف ایت او یوسف ایت
 فرشته اند که صلر و ابلیس اسیر قلر و برسی اولر
 ایلسی ملائکه اشکله اندی مدی و برای اوله که
 سغایلی لای و اندن صکره حق تکابو ای بری
حکایت **خلق آدم علیه السلام** بری
 یتلر شول وقتن که حق تکابلیسه چای و بری
 بیروزه و سغایلی کچک ایتلر **یوسف ایت**
 و سغایلی بری **عباد ادرای و کلاه کلاه عبادت**
 ادرای و کلاه او چاقه عبادت ادرای و حزن سغایلی

میسای آئی
میسای آئی

به فکر غافل اولاد لایا جرم حق تکلیفی اهل عالم
 تعاقبون لاری و اولاد است فیستله بونلری مطیع قلاری
 و عجم اهل اسلام اسماء طهارت صومعه لاری زیبا
 ارمه علم اسمها بونلری ملاءتله بونلری سو آل فلسکر
 ایستلر له هنوز لاری ادر و جوده کله من ملاءتله ادمک
 فسق و فسق ارب و قان لاری کایک نزل بلبلر در ارسه
 جو ارب دیه سنی ایسحق تکلیف بله لاری بونلر بوسو
 زری دیلر حق تکلیف ارمه غمی ففتاتی بلدوم و یا خود
 احدی تقلیبی آخر نه قیاس ائل لاری زیبا لاری اولاد لاری
 که اول بونلر نه جتی لاری فسق ائل لاری ملاءتله لاری
 دخی آکا قیاس ائل لاری و قوی کله حق تکلیف ادر بونلر

بوله بز سکا عبارت اده و زو نسبیج و اول لاری اده و زو خلافتنه
 بن اولی بوز لاری حق تکلیف بونلرک جواستنه آیتلری
 الی اهل عالم سا اهل امون لاری یعنی شونلر
 بی بونلر ستر ستر ستر لاری و بی بونلر کمال ستر زینلر
 و اعلم زینلر لاری و خلافتله یقین لاری و اوصاف اربع
 قوت و اصابه بری قوت شاد آیتله لاری که مصلحت ادر ادر و فسق
 و نحو ازلن تویر و بری قوت غفیبه لاری که ادر ادر ادر ادر
 و قان لاری حکم ازلن حاصل اولور و بری قوت تعلیه
 دی که موصوفت و مصلحت و عبارات ازلن سید اولور
 امدنی ملاءتله لاری ادر ادر لاری قوت بلبلر بنو ک اعتما
 ضنی قلندر و اول لاری مستشامه وقت و مصلحت ادر لاری
 ملاءتله لاری

وخیاضها خوف ده و خطه عظیم او در **بیت** تذکره فزاد
 پیش بود جبرائیل کا ایشان در آن ساست سلطان
ترجمه که خوب او و در سه ادانی اصله فری که نه فون
 این جگن بهتری که شمشیر با چون طهرف بویله اند
 ایدری و تفهیم قلادی جبرائیل ترخم قلادی که وحف
 نیکه مضمون تلمینه کلادی اندن میسکای ویردی میچینان
 برینه تفهیم اندری میسکای لانی الهی ترخم اندری
 اندن الله تکلیسه افسا فیله اندن ای کلادی میخان اله
 دخی اند و ردی اول دخی او ملادی اندن حرف تکلی
 عزرائیل و برلای سف جبرائیل و قره الشفق اقله ددی
 عزرائیل کلادی برینه تفهیم اندری عزرائیل ایدری

دلادی یه وحی اندری بنی سنلن ادر **ترجمه** که در آن
 بعضی بکا مطیع اولاد بعضی عاصی اولاد که مطیع
 بشته اورینی و عاصی اولانی جبرئله الوری لاری
جبرائیل و برلای و آیه برلای بر اوج طهراق اکثر
 جبرائیل کلادی برلای بر اوج طهراق الهی دلادی تر
 لوق قلادی ایدری با جبرائیل واسطی کنلن الله شفیق
 بندن طهراق الهه که صکره حق تکلیبه عاصی اولاد
 جبرئله که مسنون لاری ولاخی حق تکلیبه یقین
 او مقدرن قوی بنی بنی اما قاتی انجیون قبول قلا
 حق تکلیک قره ندن و خطه ندن امین اولاد
ترجمه که **خطبه عظیمه** **خطبه** **عظیمه** **عظیمه**
 دلادی **المخاضون علی خطبه عظیمه** **عظیمه** **عظیمه**

تازاندری بنی اول سسای بهمن درای **شهر** حدیث
 و صفایک فاعلاست بود من از کجا سخن سسای مملکت
 کی **تاریخ** چو خوشه است لای بوقدره جهانه
 طبرقذر خلیفه لاک بیهک سسای مملکت قنن
 چو طبراق بویله درای فرشته لای بهک کلای ای تندر
 بویر اوج طبراق نه مقداری و اما لاک بویر یله دیه
 در الحقیقت **ای ای امیر** **ای ای**
بهری سزین بلاد کی باخر سزین و سزین درای
 بیج کون صبر ایلاک تا بویر اوج طبراق دن نکر و عذر
 و سزین سزین بویر اوج طبراق له از لای ابد کین
 نه اشلاج و اعلا درای **بیت** باشمه از لای و درای

سنک نفعه عاقلن بکافیه بوق الله قوسمی اتقنه درای
 سزین **طبراق** اولی سزین بر دای بر اوج طبراق
 الای و بر سزین و ایتده سزین **ای ای** سزین بله الای
 طبراق اولی سزین اولی سزین اولی سزین اولی سزین
 در اولی سزین و طبراق و حصیانک و الی از لای
 زه و اشکال بر بنه مخالف لای و دخی **طبراق**
 نه بر زین الای سزین و موقی اولی سزین اولی سزین
 حقیقت **ای ای** سزین اولی سزین اولی سزین اولی سزین
 از اسنه نهمان لای سزین و لای سزین اولی سزین
 مشدی اولی سزین لای سزین اولی سزین اولی سزین
 ای حقیقت **ای ای** سزین اولی سزین اولی سزین
طبراق

و نیکی و خیر نیکی را بخت عیب اید و ب حکم نه عیب
 فلان که له حق تعالی بجمع بیاری الیک کوزنه بیدل بود و حق
 طهارتی و صرف بیک سبب نظر عنایت قلوب ترتیب این و
 نعمان در سینه قوت بیک سبب ادره قالدین و یا تو کنی
 نوشته لیک بولی اوزن بدی می بار که عیب طهارت کله
 لاری ادره اوزن کله لاری که اوزنک حسنی صورت حق
 و طول فانی بخت ادر لاری و نه او بخت باه لاری ادر
 حال در لیله به که لاری سترنی باه سترنی ستری به و ریه لاری
 زیرا حق تعالی بند تو در حق حکم در بر سبب علم لاری و حق سترنی
 آری به لاری که قال الله تعالی **وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ**
الْحَمْدُ و اعلی الصغه لاری ادری بله تفصیح ادری

هنوز دخی ادره لاری **حَمْدُكَ يَا رَبِّ الْعَالَمِينَ** که است
 نیای ادره لاری **وَالظُّلُمَاتِ اَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً مُّبَارَكًا**
 بغیر ادره لاری **وَالظُّلُمَاتِ اَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً مُّبَارَكًا**
فَاَنْزَلْنَا مِنْهُ حَيَاةً وَنَحْيًا لِكُلِّ رَاۤءٍ اَنْزَلْنَا
مِنْهُ حَيَاةً وَنَحْيًا لِكُلِّ رَاۤءٍ اَنْزَلْنَا
 لاری که اوزن حق قوت در غنم از اوزن اند
 صکنه مکنه طایفه ابره اسننه نعمان لاری سسنه بقول
 حق تعالی کند و عظمت لاری قوت سبب نظر قالدی و نه
 و ترتیب ادری لاری که بوقت اوزن که هر یکی از
 حسنا بجه بیک اوزن و وقت بیک سبب حق
 تعالی که قرضه بیله ترتیب اولاد داری و لاری **مَلَكًا**
مُرْسَلًا

هو برندن برده لو حکمت و آما برده طو ز لو صوبی حقیقی
 سو زده قوری نیکو زیان غله یا غله طو ز او ما بحق نیز فاسد
 او لور و کوزده یاغ اول غله حکمت اولد که کوزده و چو
 قه ز بر چا اقله یاغ او کسه ضیا و نور حاصل اولماز
 و ای صوبی قوققه قوری ناکو حشمت و فوید و شکر مسون
 دیو و قوشی صوبی ده کافه قوری با بو برندن اعی انون
 حاصل اولا و طلمو صوبی اغزده قوری تا طها مدن
 لکز بو لا اولدی اصل طرح ایره چون ابلیسی بجی قالب
 ای کوی کوی انلان صکن ادماک **قلینده بوی** کو طنه
 کلدی کوردی کور پادشاهانده **ای اوکی** کور کوی در
 ساری اوکلده برسدن بکوز دلاوی کور چینه که کوی

اولد ای عا جز قالمشدی بیکوز نچو رلوب کور کوی
 سوردی الاماک اغزی اچق و ای قوق ابلیسی ایتلا
 اچنه کوی شایل اچنه کچک بونه اولجق ده بله
 لادی الاماک اغزندن اچنه کوی کوی عالیله
 نه و آرسه انک لخی و ابا شمی کورله بکوز زنی بیله
 باشی قلمی ای ایله بکوز و نتمر عالمه لسه ک فصل و اول
 ده **بهبهانه حکریقی** و **تایهستان** و **زمستان** ایچ
 آرمک لخی لسه ک طبیعت و آما لسه حیات و اولد
 و طوبیت و یوسست و نتمر عالمه لسه ک لسه ک
 صو و آما لسه بوی طو ز لو و بوی ای و بوی قوی
 و بوی طلمو اولمک لخی لسه ک لسه ک لسه ک و آما
 قوی بیله